

HAL
open science

Collected Letters of Enea Silvio Piccolomini. Edited and translated by Michael von Cotta-Schönberg. Vol. 8: Letters 1455 - 1456 (nos. 581-684). Latin text. Preliminary version
Michael Von Cotta-Schönberg

► **To cite this version:**

Michael Von Cotta-Schönberg. Collected Letters of Enea Silvio Piccolomini. Edited and translated by Michael von Cotta-Schönberg. Vol. 8: Letters 1455 - 1456 (nos. 581-684). Latin text. Preliminary version. 2024. hal-04660768v1

HAL Id: hal-04660768

<https://hal.science/hal-04660768v1>

Preprint submitted on 24 Jul 2024 (v1), last revised 30 Oct 2024 (v2)

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Collected Letters of Enea Silvio Piccolomini. Edited and translated by Michael von Cotta-Schönberg.

Vol. 8: Letters 1455 - 1456 (nos. 581-684). Latin text.

Preliminary version

2024

Abstract

The present volume contains Enea Silvio Piccolomini's 104 personal letters from the years 1455 and 1456, i.e., his last half year at the Imperial Court in Austria and the year and a half when he was back in Italy before he was appointed a cardinal. Of these letters, 45 have never been published in print; 11 have only been published in incunabula editions and later in the Opera Omnia edition from 1551; and 48 have been published in modern critical editions (in RTA).

Keywords

Enea Silvio Piccolomini; Pope Pius II Piccolomini; Papst Pius II Piccolomini; Papa Pio II Piccolomini; Kaiser Fredrich III (Habsburg); Emperor Frederick III (Habsburg); Pope Nicolaus V Parentucelli; Papa Niccolò V Parentucelli; Pope Nicholas V (Parentucelli); Renaissance. Letter collections.

Editor / (Translator)

Michael von Cotta-Schönberg

Mag. Art. (University of Copenhagen)

Bach. Philosophie (University of Louvain)

Emeritus Deputy Director, The Royal Library, Copenhagen

Emeritus University Librarian, University of Copenhagen

e-mail: typsita@gmail.com

ORCID identity: 000-0001-8499-4142

Note to the reader

This version contains the critical edition of the Latin text. The next version, to be published in 2025, will also contain the English translation, introduction, and notes.

Table of volumes

1. General introduction. Letters 1431-1441 (nos. 1-33)
2. Letters 1442-1443 (nos. 34-110)
3. Letters 1444 (nos. 111-165)
4. Letters 1445-1447 (nos. 166-225)
5. Letters 1448-1452 (nos. 226-283)
6. Letters 1453 (nos. 284-435)
7. Letters 1454 (nos. 436-580). *[In preparation. To be released in 2024]*
8. Letters 1455 - 1456¹ (nos 581-684). *[A new version with an English translation will be released in 2025]*
9. Letters 1457²-1458 (nos. 685-914). *[A new version with an English translation will be released in 2025]*
10. Letters written for the emperor, the imperial chancellor and the pope 1442-1457 (nos. *1-151). *[A new version with the indices to the complete edition will be released in 2025].*

---

¹ Excluding letters from the end of December 1456, after his appointment as a cardinal.

² Including letters from the end of December 1456, after his appointment as a cardinal.

Table of contents of vol. 8

I. INTRODUCTION

1. Context
2. Text
  - 2.1. Manuscripts
  - 2.2. Editions
3. Bibliography
4. Sigla and abbreviations

II. TEXT AND TRANSLATION

581. Letter to the City of Siena (1 January 1455, Wiener Neustadt)
582. Letter to Giovanni da Capistrano (10 January 1455, Wiener Neustadt)
583. Letter to Domenico Capranica (10 January 1455, Wiener Neustadt)
584. Letter to Heinrich Senftleben (10 January 1455, Wiener Neustadt)
585. Letter to Giovanni da Capistrano (12 January 1455, Wiener Neustadt)
586. Letter to Filippo de Massa (12 January 1455, Wiener Neustadt)
587. Letter to Nikolaus von Kues (18 January 1455, Wiener Neustadt)
588. Letter from Nicolaus V (23 January 1455, Rome)
589. Letter to Goro Lolli (12 January 1455, Wiener Neustadt).
590. Letter to Heinrich Sentfleben (24 January 1455, Wiener Neustadt).
591. Letter to Juan Carvajal (1 February 1455, Wiener Neustadt).
592. Letter to Goro Lolli (1 February 1455, Wiener Neustadt).
593. Letter to Heinrich Senftleben (1 February 1455, Wiener Neustadt).
594. Letter to Jakob von Sierck (5 February 1455, Wiener Neustadt).
595. Letter to Giovanni da Capistrano (8 February 1455, Wiener Neustadt)
596. Letter to Jakob von Sierck (8 February 1455, Wiener Neustadt).
597. Letter to Giovanni da Capistrano (12 February 1455, Wiener Neustadt)
598. Letter to Juan Carvajal (20 February 1455, Wiener Neustadt).
599. Letter to Pietro da Noceto (20 February 1455, Wiener Neustadt).
600. Letter to Nicolaus V (20 February 1455, Wiener Neustadt).
601. Letter to Goro Lolli (20 February 1455, Wiener Neustadt).
602. Letter to Prokop von Rabenstein (22 February 1455, Wiener Neustadt).
603. Letter from Giovanni da Capistrano (28 February 1455)
604. Letter to Prokop von Rabenstein (2 March 1455, Wiener Neustadt).
605. Letter to Johann Vront (2 March 1455, Wiener Neustadt).
606. Letter to Prokop von Rabenstein (9 March 1455, Wiener Neustadt).
607. Letter to Juan Carvajal (12 March 1455, Wiener Neustadt).
608. Letter to Bartolomeo Pieri de Massa (12 March 1455, Wiener Neustadt).
609. Letter to Heinrich Senftleben (1 April 1455, Wiener Neustadt).
610. Letter to Georgius Polycarpus (15 April 1455, Wiener Neustadt).

611. Letter to Juan Carvajal (16 April 1455, Wiener Neustadt).
612. Letter to Pietro da Noceto (16 April 1455, Wiener Neustadt).
613. Letter to Heinrich Senftleben (16 April 1455, Wiener Neustadt).
614. Letter to Barolomeo Visconti (16 April 1455, Wiener Neustadt).
615. Letter to Niccolò Aretino (16 April 1455, Wiener Neustadt).
616. Letter to Ludovico Scarampo (29 April 1455, Wiener Neustadt).
617. Letter to Stefano Caccia de Fara (30 April 1455, Wiener Neustadt).
618. Letter to Juan Carvajal (3 May 1455, Wiener Neustadt).
619. Letter to Goro Lolli (3 May 1455, Wiener Neustadt).
620. Letter to Francesco Agnifili [Aquilano] (3 May 1455, Wiener Neustadt)
621. Letter to Francesco Tolomei (3 May 1455, Wiener Neustadt)
622. Letter to Bartolomeo Pieri de Massa (3 May 1455, Wiener Neustadt)
623. Letter to Jacopo Tolomei (3 May 1455, Wiener Neustadt)
624. Letter to Stefano Caccia de Fara (3 May 1455, Wiener Neustadt)
625. Letter to Juan Carvajal (5 May 1455, Wiener Neustadt)
626. Letter to Nikolaus von Kues (5 May 1455, Wiener Neustadt)
627. Letter to Giovanni di Castiglione (7 May 1455, Wiener Neustadt)
628. Letter to Jakob von Sierck (8 May 1455, Wiener Neustadt)
629. Letter to Dietrich von Mörs (8 May 1455, Wiener Neustadt)
630. Letter to Johann Vrung (8 May 1455, Wiener Neustadt)
631. Letter to Prokop von Rabenstein (10 May 1455, Wiener Neustadt)
632. Letter to Niccolò Lisci (10 May 1455, Wiener Neustadt)
633. Letter to Jakob von Sierck (10 May 1455, Wiener Neustadt)
634. Letter to Giovanni di Castiglione (10 May 1455, Wiener Neustadt)
635. Letter to Jakob von Sierck (11 May 1455, Wiener Neustadt)
636. Letter to János Vitéz (15 May 1455, Wiener Neustadt)
637. Letter to Niccolò Lisci (15 May 1455, Wiener Neustadt)
638. Letter to Juan Carvajal (16 May 1455, Wiener Neustadt)
639. Letter to Ludovico Scarampo (16 May 1455, Wiener Neustadt)
640. Letter to Jakob von Sierck (23 May 1455, Wiener Neustadt)
641. Letter to Callixtus III (1 June 1455, Wiener Neustadt)
642. Letter to the City of Siena (2 August 1455, Asciano)
643. Letter to the City of Siena (20 August 1455, Rome)
644. Letter to the City of Siena (10 September 1455, Rome)
645. Letter to the City of Siena (17 October 1455, Radicofani)
646. Letter to the City of Siena (27 October 1455, Viterbo)
647. Letter to the City of Siena (29 October 1455, Baceano)
648. Letter to the City of Siena (1 November 1455, Rome)
649. Letter to the City of Siena (3 November 1455, Rome)
650. Letter to the City of Siena (4 November 1455, Rome)
651. Letter to the City of Siena (5 November 1455, Rome)
652. Letter to the City of Siena (8 November 1455, Rome)
653. Letter to the City of Siena (9 November 1455, Rome)
654. Letter to the City of Siena (10 November 1455, Rome)
655. Letter to the City of Siena (12 November 1455, Rome)
656. Letter to the City of Siena (16 November 1455, Rome)

657. Letter to the City of Siena (18 November 1455, Rome)
658. Letter to the City of Siena (20 November 1455, Rome)
659. Letter to the City of Siena (23 November 1455, Rome)
660. Letter to the City of Siena (25 November 1455, Rome)
661. Letter to the City of Siena (25 November 1455, Rome)
662. Letter to the City of Siena (27 November 1455, Rome)
663. Letter to the City of Siena (30 November 1455, Rome)
664. Letter to the City of Siena (2 December 1455, Rome)
665. Letter to the City of Siena (4 December 1455, Rome)
666. Letter to the City of Siena (8 December 1455, Rome)
667. Letter to the City of Siena (9 December 1455, Rome)
668. Letter to the City of Siena (12 December 1455, Rome)
669. Letter to the City of Siena (17 December 1455, Rome)
670. Letter to the City of Siena (24 December 1455, Rome)
671. Letter to Jacobo Guidini (24 December 1455, Rome)
672. Letter to the City of Siena (26 December 1455, Rome)
673. Letter to the City of Siena (28 December 1455, Rome)
674. Letter to the City of Siena (22 January 1456, Rome)
675. Letter to the City of Siena (24 January 1456, Rome)
676. Letter to the City of Siena (25 January 1456, Rome)
677. Letter to the City of Siena (2 February 1456, Rome)
678. Letter to the City of Siena (5 February 1456, Rome)
679. Letter to the City of Siena (12 February 1456, Rome)
680. Letter to the City of Siena (17 February 1456, Rome)
681. Letter to the City of Siena (28 February 1456, Rome)
682. Letter to the City of Siena (1 March 1456, Rome)
683. Letter to Pietro da Noceto (7 May 1456, Napoli)
684. Letter to the City of Siena (23 May 1456, Napoli)

I. INTRODUCTION

1. Context

Piccolomini spent the first half of 1455 at the imperial court, busy with the Diet of Wiener Neustadt, whose major project, the preparation of a crusade against the Turks, came to a crashing halt when Pope Nicolaus V died. The emperor sent Piccolomini to Rome to present the imperial recognition (obedience) to the new pope, Callixtus V. Apart from a brief stay in Siena, Piccolomini spent almost half a year in Rome dealing with Jacopo Piccinino's attempt to conquer the city state of Siena, defended by the pope. In the spring of 1456, he obtained the pope's permission to go to Napoli to negotiate a peace between King Alfonso V and Siena. After his return, he stayed in Rome for some months before, finally, being appointed a cardinal in December 1456, the last step in his career before he was elected pope in 1458.

2. Text

2.1. Manuscripts

- **Città del Vaticano / Biblioteca Apostolica Vaticana**
Ott. lat. 347¹ (V6)
Urb. lat. 401² (V7)
Wat. lat 1787³ (V5)⁴
Wat. lat. 12504 (V1)
- **Firenze / Biblioteca Medicea Laurenziana**
Plut. 54.19⁵ (F1)
- **Siena / Archivio Statale⁶**
Balìa, 489
Concistoro, 1983, 1985, 1986, 1991, 1992
- **Trieste / Biblioteca civica Attilio Hortis / Enea Silvio Piccolomini e Famiglia Piccolomini**
Picc. II 44 (T1)

---

¹
https://digi.vatlib.it/view/MSS_Ott.lat.347

²
https://digi.vatlib.it/view/MSS_Urb.lat.403

³
https://digi.vatlib.it/view/MSS_Wat.lat.1787

⁴ NB: erasure of tamen

⁵
<https://tecaabml.contentdm.oclc.org/digital/collection/plutei/id/841239/rec/1>

⁶ See Saviano.

2.2. Editions

- *Epistolae. De laude poeticae. De differentia inter scientiam et prudentiam et de poetis. De laude litterarum. Cur libri cumulentur.* Köln: Arnold Ther Hoernen, 1470-1471. [ISTC ip00723000].¹ **(HO)**
- *Epistolae familiares. De duobus amantibus Euryalo et Lucretia. Descriptio urbis Viennensis.* Edit. Nicolaus de Wyle. Nürnberg: Antonius Koberger, 1481. [With later editions of 1486 and 1496²]. [ISTC ip00717000, ip00719000; ip00720000]. **(KO)**
- *Deutsche Reichtagsakten.* 19/1, 19/2, 19/3. [Letters concerning the diets in Fregensburg (1454), Frankfurt (1454), and Wiener Neustadt (1455)]. **(RTA)**
- *Acta Cusana.*³ **(AC)**
- *Annales Minorum.* Edit. Luke Wadding. 8 vols. 1625–54 / Tom. 12 (2nd ed, 1735), 1456, 10: p. 310; vol. XII, 1456, XCI, p. 403-405

3. Bibliography

Deutsche Reichtagsakten. 19/1, 19/2, 19/3.

Nikolaus von Kues. Briefe und Dokumente zum Brixner Streit. Bd. 2. Hg. W. Baum & R., Senoner 2000.

Saviano, Rita: *Il ruolo di Enea Silvio Piccolomini nei rapporti diplomatici tra Siena e Callisto III. Lettere inedite dall'Archivio di Stato di Siena.* In: *Reti medievali*, 22 (2021) 1-35.

---

¹ <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb00040473?page=,1>

² <https://daten.digitale-sammlungen.de/0004/bsb00043819/images/index.html?fip=193.174.98.30&id=00043819&seite=1>

³ <https://actacusana.de/>

4. Sigla and abbreviations

F1 = Firenze / Biblioteca Medicea Laurenziana /Plut. 54.19

T1 = Trieste / Biblioteca civica Attilio Hortis / Enea Silvio Piccolomini e Famiglia Piccolomini / Picc. II 44

V1 = Città del Vaticano / Biblioteca Apostolica Vaticana / Vat. lat. 1787

V5 = Città del Vaticano / Biblioteca Apostolica Vaticana / Vat. lat. 12504

V6 = Città del Vaticano / Biblioteca Apostolica Vaticana / Ott. lat. 347

V7 = Città del Vaticano / Biblioteca Apostolica Vaticana / Urb. lat. 401

HO = *Epistolae. De laude poeticae. De differentia inter scientiam et prudentiam et de poetis. De laude litterarum. Cur libri cumulentur.* Köln: Arnold Ther Hoernen, 1470-1471. [ISTC ip00723000].¹

KO = *Epistolae familiares. De duobus amantibus Euryalo et Lucretia. Descriptio urbis Viennensis.* Edit. Nicolaus de Wyle. Nürnberg: Antonius Koberger, 1481. [With later editions of 1486 and 1496]. [ISTC ip00717000, ip00719000; ip00720000]. **(KO)**

Abbreviations

Works

AAS = Siena / Archivio statale

AC = Acta Cusana

APD = Acta pontificum danica

CAR = Eneas Silvius Piccolomineus (postea Pius II): *Carmina.* Edid. Adrian van Heck. 1994.

CB = *Concilium Basiliense.*

COD = *Conciliorum oecumenicorum decreta,* ed. G. Alberigo. 1952.

COM = Pius II: *Commentarii rerum memorabilium quae suis temporibus contigerunt.* [1464].

---

¹ <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb00040473?page=,1>

COR = *Collected Orations of Pope Pius II*. Edit. and transl. by Michael v. Cotta-Schönberg. 12 vols. 2019-2020.

CRDM = Piccolomini, Enea Silvio: *Collected Reports of Diplomatic Missions, 1447-1455*. Edit. and transl. by Michael von Cotta-Schönberg. 2021.

DBI = Dizionario Biografico degli Italiani.

DGCB = Piccolomini, Enea Silvio: *De Gestis Concilii Basiliensis Commentariorum Libri II*. Ed. and transl. by Dennis Hay and W.K. Smith. London, 1967.

DIA = Enea Silvio Piccolomini: *Libellus Dialogorum*. A cura di Simona Iaria. 2015. (Edizione Nazionale dei Testi Umanistici; 12).

DLE = Piccolomini, Enea Silvio: *De Liberorum Educatione* [1450]. In: *Humanist Educational Treatises*. Ed. and transl. by C.W. Kallendorf. 2002, pp. 126-259.

DRBG = Piccolomini, Enea Silvio: *De Rebus Basiliae gestis Commentarius*. [1450]

DVI = *De Viris Illustribus and other biographical Writings* of Enea Silvio Piccolomini. Edit. and transl. by Michael von Cotta-Schönberg. 2021.

EPI = *Collected Letters of Enea Silvio Piccolomini*. 10 vols. Ed. and transl. by Michael von Cotta-Schönberg. 2022-2026.

EUR = Piccolomini, Enea Silvio: *Europa*. [1458].

- Enee Silvii Piccolominei postea Pii II *de Europa*. Ed. A. van Heck. Città del Vaticano, 2001. (Studi e testi; 398).
- Aeneas Silvius Piccolomini: *Europe (c. 1400-1458)*. Transl. by Robert Brown. Washington, DC, 2013.

GER = Piccolomini, Enea Silvio: *Germania*. 1458.

- Aenas Silvius Piccolomini: *Germania*. Edit. A. Schmidt. 1962.
- Aenas Silvius Piccolomini: *Deutschland*. Transl. A. Schmidt. 1962.

HA = Aeneas Silvius Piccolomini: *Historia Austriasis*. Teil 1: Einleitung von Martin Wagendorfer. 1. Redaktion ed. von Julia Knödler. Teil 2: 2./3, ed. Martin Wagendorfer. 2 vols. Hannover, 2009. (Monumenta Germaniae Historica. Scriptores Rerum Germanicarum. Nova Series; 24).

HB = Aeneas Silvius Piccolomini: *Historia Bohemica*. Herausg. J. Hejnic & H. Rothe. 2 vols. Köln, 2005. (Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte. Neue Folge. Reihe B; 20).

HE = Eneae Silvii Piccolomini *Epistolarium seculare*. Complectens De duobus amantibus, De naturis equorum, De curialium miseris. Cur. A. van Heck. Città del Vaticano, 2007. (Studi e testi, 439).

KO = *Epistolae familiares. De duobus amantibus Euryalo et Lucretia. Descriptio urbis Viennensis*. Edit. Nicolaus de Wyle. Nürnberg: Antonius Koberger, 1481. [With later editions of 1486 and 1496].

ME = Enea Silvio Piccolomini: *Briefe. Dichtungen*. Übers. Max Mells. 1966.

MPL = Migne. Patrologia Latina.

RE = Reject Aeneas, Accept Pius. Selected Letters of Aeneas Silvius Piccolomini (Pope Pius II). Edit. Th. M. Isbicki. Washington, 2006.

RTA = Deutsche Reichstagsakten.

SRD = Scriptores rerum danicarum.

ST = Piccolomini, Enea Silvio: *Les misères des gens de cour. Le songe de Fortune*. Trad. Serge Stolf. 2015.

VO = Voigt, Georg: *Enea Silvio de' Piccolomini als Papst Pius der Zweite und sein Zeitalter*. 3 vols. 1856-1863.

WI = Widmer, Berthe (ed.): *Enea Silvio Piccolomini, Papst Pius II. Ausgewählte Texte aus seinen Schriften*. 1960.

WO = Wolkan, Rudolf: *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*. 3 vols. Wien, 1909-1918. (Fontes rerum Austriacarum, II. Abteilung, 61, 62, 67, 68).

Others

** Lead manuscript.

BC = Christian Era

BCE = Before Christian Era

DV = digital version.

II. TEXT AND TRANSLATION

581. Letter to the City of Siena (1 January 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: T1, 4r^l **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{ 11 } Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Comparuit his diebus coram majestate Caesarea procurator cujusdam Jodoci Hampas, mercator de Rabenspurk, qui litem jam pluribus annis agitat in civitate vestra adversus haeredes Cechithomasi et Mini de Thomasinis, et conquestus est graviter, quod ex vestro senatu aut ex officialibus vestris nequiverit obtinere justitiae complementum. Caesar super eo negotio ad magistratum vestrum litteras dat. Credo laudabile esse ac decorum rei publicae vestrae aequa lance omnibus administrari justitiam sive cives sive exteri jus petant. Eapropter, quamvis non egent monitis magnificentiae vestrae, suadeo tamen ita rem hanc amplecti velitis, ut et in conspectu Caesaris et apud omnes gentes vestra civitas aequitatis et justitiae cultrix existimetur eo modo et vestri cives, qui diversis in regionibus negotiantur, tuti erunt et nomen vestrum omnibus in terris honoratum.

Datum in Nova Civitate Austriae die prima Januarii 1455. Aeneas, episcopus Senensis et apostolicae sedis legatus.

---

¹ DV, 11

582. Letter to Giovanni da Capistrano (10 January 1455, Wiener Neustadt)

Manuscripts: Capistrano / Biblioteca di San Giovanni da Capistrano / cod. XXXIII, f. 237r¹ (C1)

Editions A: Wadding, 12: p. 303 (262), nr. 36.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 756-757.

Reverende in Christo pater ac praeceptor honorande.

[1] Facitis. quod boni viri est: ante receptum obsequium gratias agitis, et quae parva sunt, magni penditis. Allocutus sum Caesarem de re vestra, quemadmodum frater Philippus ex me vestrae dignationi retulit. Confeci notulas ad Romanum pontificem et ad cardinales duos Firmanum ac sancti Angeli. Hodie scriptae sunt litterae, ac per Caesarem ipsum secretatae. Cras, ut arbitror, easdem sigillatas habebō easque paternitatem vestram per primum, qui occurrerit, nuntium simul cum exemplaribus destinabo. Haec cum perfecta erunt, existimabo me nonnihil debiti mei persolvisse, neque me dignum esse, cui gratiae referantur.

[2] Papiensis episcopus nondum ad nos venit, neque nomine ducis Burgundiae quisquam adhuc² Caesarem adiit. Transivit tamen hac monachus quidam, qui ad perscrutandos Hungarorum animos nomine ducis profectus est. Papiensis quoque pontifex unum ex suis pro capienda domo huc direxit. Sunt hic oratores comitis Ciliae, cum quibus de concordia³ die nocteque tractamus. Alia, quae nunc scribam, non occurrunt.

Fratrem Philippum jubeo salvere, cui cum aliis litteris respondebo. Valet in Christo optime. Ex Novacivitate, die 10. Januarii 1455. Vester Aeneas, episcopus Senensis, etc.

---

¹ *Reproduced after RTA.*

² *omit. C1*

³ *de concordia omit. C1*

583. Letter to Domenico Capranica (10 January 1455, Wiener Neustadt)

Manuscripts: F1, ff. 18v-19v¹; V5, ff. 23v-26r **; V6, ff. 31v-33v²; V7, ff. 39v-42r.

Editions A: HO, ff. 101r-102v³; KO, 429⁴.

Editions B: None.

{23v} Aeneas, episcopus Senensis, Dominico, Cardinali Firmano, salutem plurimam dicit.

[1] Quamvis scribente Caesar ac⁵ negotia fratrum beati Francisci de observantia commendante, modestius fuerit me silere, quia tamen ob⁶ memoriam divi Bernardini, conterranei mei, huic familiae singulariter afficior, nequeo me comprimere: cogor {24r} assistere sanctae familiae neque patrocinia mea his negare possum, qui non me solum, sed omnes Christifideles suis orationibus ac piis operibus adjutant. Utinam esset in me auxilii copia, et aliquid posset patrocinium meum. Profecto nihil iis⁷ Dei⁸ servis denegarem, nam etsi sum ipse *peccator et iniquitate circumdatus*, diligo tamen eos, quorum vitam castam mundamque video, quia quanto minus est in me virtutis, tanto eos juvare attentius debeo, quorum probitas in aperto est, ut si nequeam meis actibus Deo placere, horum saltem commendationibus reddar acceptus. Sicut enim pavidi ac pusillanimes in proelio saeculari milites fortium virorum virtute salvantur, ita in beati Petri navicula prudentes et animosi nautae vecordes atque ignavos servant remiges. Facit hoc religio beati Francisci, quae apud observantes habetur. Haec enim veluti lectissima militum manus undique Christianorum lustrat exercitum. Nunc istam, nunc illam partem tuetur, arcet insidias, impetum frangit hostium, semper armata, semper in vigilia, semper in negotio nobis ut otium pariat. Scimus, quantum sub Bernardino Senensi, jam supernae Jerusalem cive, haec religio ecclesiae Catholicae profuerit, quantum⁹ modo sub fratre Johanne Capistrano utilitatis attulerit.

[2] Et quid haec religio aliud agit quam, quae jubere novimus evangelium, sentes ac tribulos ex agro dominico divellit, semen bonum seminat, zizaniam ac¹⁰ lolium sarculo veritatis praecidit, {24v} exterminat avaritiam, pellit libidines, fulminat illecebras voluptates, strangulat ambitiones et odia fugat, ignaviae ac secordiae stimulum adigit, et, aperiens in ecclesia diebus singulis os suum, poenitentiam suadet et *viam domini in veritate* docet. Haec sunt opera fratrum, qui de observantia nuncupantur. Nescio, cui haec non placeant. Credo, quae non sunt omnino praecisa ab ecclesia membra, omnibus horum gratam esse conversationem, nec me dubium habet, quin¹¹ sancta sedes apostolica iis¹² Christi militibus afficiatur, nam et Romani praesules quamplurima huic familiae privilegia contulerunt, quibus ab infestationibus hostium praeservaretur illaesa.

[3] Sed audio novissimis diebus nonnihil suggestum esse beatissimo patri nostro papae¹³ Nicolao Quinto adversus hujusmodi sanctam sacramque congregationem. Fertur enim sanctitatem suam litteras Eugenii, praedecessoris sui, quae in favorem horum de observantia fratrum emanaverant, seu revocasse seu suspendisse, quod minime fecisset, nisi, ut ajunt, sinistre de conversationibus horum

¹ DV, 42-44

² DV, ff. 33v-35v

³ DV, 209-212

⁴ DV, 322r

⁵ ad KO

⁶ ad HO

⁷ his HO, KO

⁸ de KO

⁹ quantum V5

¹⁰ et KO

¹¹ quoniam HO

¹² his V6, V7, HO, KO

¹³ *omit.* HO, KO

fratrum fuisset instructus. Perniciosa res est *lingua fallax et subdola* multumque damni saepe in communi affert. Sed magna vis veritatis, quae contra omnium insidias facile per¹ seipsam² emergit. Vita horum fratrum in aperto est: *non potest abscondi civitas supra montem posita*. Est haec familia quasi *lucerna ardens supra candelabrum*, quae domum³ domini, hoc est ecclesiam, miro splendore irradiat. Venit adversus eam princeps hujus mundi {25r} et nihil habet in illa. Fundata est domus super firmam petram: nihil est, quod in eam valeant aquilones.

[4] At quamvis creditur haec caelestis imperatoris sustentata manu neque timeat versutias serpentinas, cupit tamen ejus auxilio⁴ confoveri, qui locum magni Dei tenet in terris, nam etsi domus ipsa dirui, si demergi beati Francisci navicula nequeat, possunt tamen ex inquilinis⁵ sive ex nautis nonnulli periclitari, neque omnino tuta est, nisi apostolicae sedis praesidio muniatur. Meum nihil est de alto iudicio sacri senatus censere aut de prima sede quidquam dicere, cujus opera iudicare in terris mortalium nemo potest. Non tamen errare me putaverim, si apud dignationem⁶ tuam animi mei secretum⁷ aperuerim, et quod ex usu crediderim, sapientiae tuae palam fecerim, nam et hoc jurasse memini me facturum, cum sacris pontificalibus initiarer. Ego, ut aperte loquar⁸ cum⁹ tua dignatione¹⁰, vehementer timeo, ne novitas haec scandalum pariat, si fratres de observantia ad conventuales migrare permittantur. Hoc enim imprimis non intelligo licitum esse. “Vovete¹¹ et reddite”, scriptum scimus. Servanda sunt, quae sanae mentis promittunt puberes. Claudenda est porta, quae ducit ad interitum; aperienda, quae monstrat viam.

[5] Sunt praeterea, ut fama est, supra viginti milia fratrum, qui de observantia dicuntur: tota Christianitas his plena est. Non¹² est leve tantam offendere multitudinem. Incautum est cum his contendere¹³. Quod si dicatur multo plures esse conventuales doctrinamque¹⁴ horum {25v} perspicaciorum videri, praedicationes quoque in omnibus urbibus audiri, nihil moveor. Parum prodest sermo, cui vita contraria est, neque scientia sine sapientia proficit. Monasteria conventualium comminui ac ruere cernimus, observantium augentur et florent. His principum¹⁵ aures patent, neque pontifices aut alii praelati his adversantur. Nihil enim ab his parochialium jura laeduntur. Subsidio plebanis non oneri sunt. Conventuales autem nunc¹⁶ offertoria rapiunt¹⁷, nunc de jure sepulchrali contendunt. Ob quas res acceptiores omni populo sunt observantes quam conventuales. Taceo de vita dispari, quae ipso nomine designatur.

[6] Mihi profecto non videtur expediens Romanum pontificem hanc familiam contristari debere, et quoniam tua dignatio veritati favere ac divertere scandala pro sua virili consuevit, praesumpsi haec tibi scribere. Intelliges ex litteris Caesaris animum ejus, utile censeo provideri. Frater Johannes homo Dei est. Populi Germaniae quasi prophetam eum habent. Posset, cum vellet, elevato digito magnam turbam facere. Sentio ex his, qui penes eum sunt, aegre sibi esse, quod de bulla Eugenii fertur, sed homo sapiens spem vultu simulat; premit altum corde dolorem. Quamvis scio constantiam ejus immobilem neque timendam esse, quae semper apostolicae sedis dignitatem ac eminentiam praedicavit, retrocedere linguam, decet tamen summi pontificis providentiam his benefacere eosque consolari, qui de Romana ecclesia sunt bene meriti, {26r} qualem esse hunc Johannem cum suis

¹ *omit.* KO

² *ipsam* KO

³ *demum* HO

⁴ *consilio* KO

⁵ *inquiliniis* V7

⁶ *indignationem* HO

⁷ *secreta* KO

⁸ *loquor* HO

⁹ *omit.* KO

¹⁰ *dignitate* V6, V7, KO

¹¹ *rouete* HO

¹² *omit.* HO

¹³ *contemnere* V7

¹⁴ *doctrinam* KO

¹⁵ *principium* V7

¹⁶ *tunc* KO

¹⁷ *recipiunt* KO

fratribus nemo, qui sapiat, inficias ibit. Haec bona venia dixisse voluerim. Tua dignatio, quae libera voce dico, in partem recipiat meliorem meque suo more commendatum habeat.

Ex Novacivitate, die decima¹ Januarii.

---

¹XI. KO

584. Letter to Heinrich Senfleben (10 January 1455, Wiener Neustadt)

Manuscripts: F1, ff. 17v-18r¹; V5, ff. 22r-23v **; V6, ff. 30v-32v²; V7, ff. 38r-39v.
Editions A: HO, ff. 100r-101r³.
Editions B: RTA, 19/3, pp. 79-84.

{22r} Aeneas, episcopus Senensis, venerabili viro domino Henrico Senfleben, imperiali consiliario, salutem plurimam dicit.

[1] Teneo memoriae, quae ad me scripsisti, non multi sunt dies. Videbaris opinari meum reditum cito futurum eumque felicem, nam et Romanae curiae aliquam fieri mutationem putabas. Erit, ut arbitror, meus reditus minime tardior. Expecto enim conventum, qui coram Caesare futurus est. Eo dissoluto, studebo domum repetere, et si nequibo perpetuam, temporaneam saltem absentiam⁴ obtinere⁵ conabor.

[2] De rebus vestrae⁶ curiae, nescio, quid dicam. Ubique sunt angustiae, quocumque me verto, querelas {22v} invenio. Sunt, qui existimant statum vestrae curiae, dum vixerit Nicolaus, haudquaquam mutatum iri⁷. Senatus ejus grandis est neque augeri vult, et quamvis sit princeps alti consilii⁸ ac⁹ suo¹⁰ iudicio nihil ignoret, senatui tamen auscultat neque minimum ex iis¹¹ audet contristari, qui primum apud se ordinem tenent. Mihi ergo ea opinio est, quae dudum fuit, incassum pulsantur aures apostolicae. Si quis de novo senatu apud Nicolaum verba facit, affigit mox ille in auribus suis ceras¹² illa de nave petitas, *quae Siculos cantus effugit remige surdo*. Scis, quid hactenus imperator in hac re sit operatus, quidve rex Hungariae Ladislaus scripserit. Nihil tanta nomina profuerunt. Quid igitur ultra nitare? Dei sunt haec, non hominis opera. Fiet, quod ille voluerit. Cor papae in manu Dei est, et quocumque voluerit¹³, inclinabit illud. Rex tamen haudquaquam silendum putat. Scit¹⁴ arborem uno securis ictu non cadere. Perseverantibus omnia tribui putat. *Labor improbus omnia vincit*. Omnia¹⁵ diligentiae cedunt.

[3] Eam ob causam cum¹⁶ mittat is modo ad Romanam curiam ex Hungaria praestantes legatos, quos puto quam celerrime futuros Romae, jussit eos de re illa summo pontifici verba facere, de qua prius scripserat. Litteras autem mandati hujus ad me misit, qui eas ulterius dirigerem. Non potuit commissio verbis fieri, quia non ex curia regis jam Vratislaviae morantis, sed ex Hungaria legati missi sunt. Habebis¹⁷ igitur cum praesentibus regias litteras easque legatis quam primum restitues. Tenorem ipsarum {23r} ex¹⁸ exemplari perdisces¹⁹, quam tibi edo. Scribit et magnificus Bohemiae cancellarius, nescio quid, legatis regis. Reddito eis, oro, quaecumque his missa sunt. Cetera pro tua prudentia dirige: sive instandum est sive tacendum, utere arbitrio (**judgment**) tuo. Ego, cui magis quam tibi confidam illa in curia, habeo neminem. Ex te hujus negotii coepit origo; ex te quoque

¹ DV, 40-41

² DV, ff. 32v-33v

³ DV, 207-208

⁴ licentiam V6, V7, HO

⁵ omit. HO

⁶ nostrae V7

⁷ mutatum iri : mutatus rei V7

⁸ concilii F1

⁹ et F1

¹⁰ suapte V6, V7, HO

¹¹ his V6, V7

¹² seras HO

¹³ cor papae ... voluerit omit. HO

¹⁴ si V7

¹⁵ omit. V7

¹⁶ quam V7

¹⁷ habetis V7; habemus HO

¹⁸ omit. V5

¹⁹ perdiscas HO

pendebit exitus. Illud tantum volo, ut clam fiant, quaecumque mei causa in hac parte gerantur. Neque plura in his.

[4] De novitatibus haec habeto: In conventu Vratislaviensi fuerunt rex Hungariae, dux Bavariae Ludovicus, Albertus, marchio Brandenburgensis, Georgius, Bohemiae gubernator. Rex Poloniae ac Saxoniae duces legatos misere, sed cum ipsi personaliter eos se conferre nequiverint, nihil est de pace transactum. Nescio, an indutiae longiores fieri poterunt, quae bellum inter Saxones ac¹ Bohemos impediunt. In Prusia, quemadmodum scribit Albertus marchio, alterum proelium commissum est. Pugnatum est² summa contentione quinque horis marte dubio. Nox proelium³ diremit. Superiores tamen⁴ religiosi occisis ex Polonis quamplurimis ducentos ac mille captivos abduxere. Castella ex his, quae rebellaverant, octo in potestatem receperunt. Haec ex litteris marchionis habentur, qui se mox ad Caesarem venturum scribit.

[5] Litterae regis Hungariae heri Caesareae majestati redditae sunt, quae promittunt regem ipsum quam celerrime Viennam esse venturum missurumque huc Bohemiae gubernatorem, qui de pace plenaque {23v} concordia transigat. Gubernator Hungariae infra decennium⁵ regnicolarum concilium⁶ apud Budam habiturus est ibique bellum contra Turcos indicturus⁷ atque conscripturus exercitum. Deinde ad Caesarem cum pluribus praelatis ac baronibus sese conferet. Ita nudius tertius ex scriptis ejus didicimus.

[6] Grandis hic conventus erit. Nescio, quid acturi sunt⁸ principes electores. Nos interea impositiones copiarum equestrium ac pedestrium facimus scribimusque principibus ac civitatibus milites suos uti praesto habeant, ne sint in⁹ mora, cum fuerint evocati¹⁰. Spero hac vice Germaniam suo debito facturam satis, nisi me principes electores fallant, aut quae contentio Bohemos ac Saxones exagitat, datum praepediat ordinem. Nam ceteri principes huic operi voluntarii sunt, neque civitates onus recusant. Utinam et nostra Italia concurrere velit, quae cum nihil agat, aliorum¹¹ tamen inertiam accusare praesumit.

Vale. Ex Nova Civitate, die decima Januarii 1454.

---

¹ et F1

² *del.* F1; *spatium* V5

³ premium V7

⁴ *del.* F1; *spatium* V5

⁵ decennium V7

⁶ consilium HO

⁷ inducturus HO

⁸ sint V6, V7

⁹ *omit.* HO

¹⁰ fuerint vocati : euocati fuerint
HO

¹¹ *omit.* HO

585. Letter to Giovanni Capistrano (12 January 1455, Wiener Neustadt)

Manuscripts: F1, f. 20v¹; V5, ff. 27r-28r **; V6, f. 34v²; V7, f. 43v.

Editions A: HO, 104r³; KO, 418⁴

Editions B: None.

{27r} Aeneas, episcopus Senensis, Johanni Capistrano, ordinis minorum professori, salutem plurimam dicit.

[1] Nicolaus, capellanus meus, litteras tibi restituet, quas Caesar Romano pontifici ac duobus cardinalibus et magistro Henrico Senleben, procuratori suo in Romana curia, scribit. Ego quoque {27v} eisdem cardinalibus litteras dedo, quemadmodum frater Philippus expostulavit, quarum exemplaria simul recipies, intelligesque et quomodo ab imperatore et quomodo a meipso scriptum sit. Tuum erit scripta haec quantocius ad Romanam curiam dirigere ac⁵ curare, ut magistro Henrico consignentur⁶, qui ea apostolicae sedi offerat⁷ ac responsum exigat. Si qua deinceps vel⁸ pro dignatione tua vel pro fratribus curare me⁹ volueris, quoad facultas fuerit, non deerit voluntas.

Vale in Christo optime, in orationibus tuis mei¹⁰ memor. Ex Nova Civitate, die 12 Ianuarii 1455¹¹.

---

¹ DV, 46

² DV, f. 36v

³ DV, 215

⁴ DV, f. 308v

⁵ et F1

⁶ signentur KO

⁷ afferat F1

⁸ omit. HO

⁹ omit. V5

¹⁰ meis KO

¹¹ Ex Nova ... 1455 omit. KO

586. Letter to Filippo de Massa (12 January 1455, Wiener Neustadt)

Manuscripts: F1, ff. 19v-20v¹; V5, ff. 26r-27r **; V6, ff. 33v-34v²; V7, ff. 42r-43v.
Editions A: HO, ff. 103r-103v³.
Editions B: None.

{26r} Aeneas, episcopus Senensis, Philippo Massano, ordinis minorum professori, salutem plurimam dicit.

[1] Ardet epistola tua, quam proximis diebus accepi. Nihil est ea concitatus. Ex ferventi pectore missam se docet. Sunt tibi cordi, quae scribis, et quod tuae menti sedet, factu facile credis. Quae nimium homines volunt, ea levia credunt. Mihi, etsi bona videntur, etsi justa, quae postulas, non tamen facilia. Non dico de litteris ad Romanum pontificem impetrandis: hoc est enim absolutum^{4 5} factumque puto in hac parte tuo desiderio satis. Sed de reformandis conventibus loquor. Hic opus, hic labor est. Pauci, quos aequus amat Deus, idem, quod tu⁶, sentiunt. Non ita bene actum est cum genere humano, ut quae meliora sunt, plures velint. Tentavi tamen⁷ ego, quod suasisti, et apud Caesarem et apud barbatum illum hominem, quem protectorem monasterii hujus urbis⁸ putant. Hic non est alienus a tua sententia; non tamen fervidus est, calcari ad cursum indiget. Caesar vero multa super hoc negotio mente revolvit, nam etsi cupit sui territorii conventus probos esse vitamque ducere regulae suae conformem, grande tamen opus existimat {26v} conventualium mores corrigere, neque ego hoc suum esse arbitror.

[2] Sunt, qui metum incutiunt, qui dicunt infinitum esse conventualium numerum, non sine periculo canes excitari dormientes. Ajunt conventuales ipsos et doctrina et numero praestare; procuratores habere in Romana curia, viros industrios ac disertos; cardinalium majorem partem iis⁹ esse affectam; durum esse adversus tantam¹⁰ plebem bellum suscipere; imperatorem nihil inchoare debere, quod perficere nequeat; melius esse non incipere, quam ab inceptis turpiter desistere.

[3] Scio te multa habere, quae adversus haec dicere possis, nec me latet haec omnia confutanda esse, si¹¹ sit benevolus auditor, si, quae dicas¹², mentem capacem inveniant. Sed quid tu agas, ubi affirmatus est animus, ubi suscipiendae formae inepta est materia. Neque curat medicus omni tempore neque semper persuadet¹³ orator. Implet officium medicus, si apte medetur ad sanitatem. Satis est oratori ad persuadendum apte dixisse. Quid ille faciat, cui nervi desunt oratorii? Mihi certe nequaquam tantas vis est, quantam in hoc negotio necessarium existimaverim¹⁴. Feci tamen¹⁵, quod potui, neque perfeci. De cetero nihil est, quod imputari mihi possit ad negligentiam. Veniet paterfamiliae tuae praeceptor meus - si modo discipuli nomen mereor - frater Johannes, venietis¹⁶ et vos, ejus comites: aggrediemini hoc proelium, Scalas muris ammovebitis¹⁷, aditus omnes tentabitis. Nec ego pro mea parvitate vobis deero. Si poterit desiderio tuo mos geri, non minor mihi quam tibi voluptas {27r} erit. Ac tantum de reformatione conventuum¹⁸ sit dictum.

¹ DV, 44-46

² DV, 35v-36v

³ DV, 213-214

⁴ absolute HO

⁵ est enim absolutum : enim

absolutum est V6

⁶ tui HO

⁷ ~~tamen~~ seq. F1; *spatium* V5;

⁸ monasterii hujus urbis : huius

urbis monasterii HO

⁹ his V6, V7, HO

¹⁰ totam F1

¹¹ *omit.* V7

¹² dicam V7

¹³ inepta est ... persuadet *omit.* HO

¹⁴ estimaverim HO

¹⁵ ~~tamen~~ seq. F1; *spatium* V5

¹⁶ Venetus HO

¹⁷ amovebitis HO

¹⁸ contentum HO

[4] Litteras ad Romanum pontificem, quemadmodum mihi videtur, me hortante, pro tua voluntate Caesar scribit, quas per Nicolaum, capellanum meum tibi non ignotum, una cum exemplaribus ad fratrem Johannem mitto. Tuum erit curare, ut quam primum Romam deferantur.

[5] Intellexi praeterea quosdam monachos tui ordinis ex conventualibus tamen¹ ad praesentiam ministri provincialis per² fratrem Johannem vocatos esse, quos, quantum fert aequitas atque ordinis censura, commendatos haberi cupio. Inter hos est frater Claudius, natione Gallicus, qui adversus episcopum Tullensem, magnum et praestabilem praelatum, coram imperatore civitati Tullensi jam triennio patrociniatus est. Si quid hoc ei obest, velim tuo patrocinio tutus evadat, neque enim mala mente hoc eum egisse crediderim, edoctus pii patris admonitionibus cautior posthac erit, nam et doctus est et³ mentis ad suscipiendam reformationem, nisi fallor.

Bene vale. Ex Nova Civitate, die 12. Januarii 1455⁴.

---

¹ ~~tamen~~ seq. F1; irradiated V5

² ad V7

³ omit. F1, V5

⁴ 1454 HO

587. Letter to Nikolaus von Kues (18 January 1455, Wiener Neustadt)

Manuscripts: F1, ff. 21v-22r¹; V5, ff. 29r-40r **; V6, ff. 36r-37r²; V7, ff. 45v-46v.

Editions A: HO, ff. 105v-106r³

Editions B: AC, vol. 2/3, nr. 4212; RTA, 19/3, pp. 84-86; *Nikolaus von Kues. Briefe (Baum/Senoner)*, 2, pp. 228-231.

Translations: *Nikolaus von Kues. Briefe (Baum/Senoner)*, 2, pp. 228-231.

{29r} Reverendissimo in Christo patri et domino Nicolao, cardinali Sancti Petri et episcopo Brixinensi, Aeneas, episcopus Senensis, salutem plurimam dicit.

[1] Quae reverendo patri episcopo Gurcensi, magnifico viro Johanni Ungnad {29v} et mihi scripsisti, accepimus simul, et rem discussam ad imperatoriam majestatem detulimus. Quae sit mens Caesaris, scribimus in communi dignationi tuae, non est cur illa repetam. Difficile mihi hoc negotium de duce Sigismundo videtur, neque omnes intelligere volunt, quae sibi ad salutem sunt. Quantum ego capio, non est imperator patrueli suo inimicus, neque persequetur eum, sicut existimo. Vellet tamen⁴, quod juris est, feudum ab illo recipi. De pecunia, quae certe⁵ grandis est atque nummos auri supra⁶ centum milia importat, sperarem nonnihil posse imminui; remitti totam non arbitror, neque ita Caesaris animo persuaderi posse confido. Nimium dilecta res homini pecunia est. Sanguinem prius elicias, quam aurum. Dices, “Atqui pecuniam in loco negligere consilii est, dum meliora consequare.” Verum id quidem est, sed nesciunt omnes inescare⁷ homines. Quidam⁸ adeo ignari sunt, ut neque spe modica carere pro maxima queant. Credo, tenes, quae dicere velim. Apertius scribere periculosum est.

[2] Mihi verum videtur, quod Titus, Vespasiani filius, inquit “*Principatum*” scilicet “*fato dari.*” Addo “et gubernari”, nam parum⁹ est, quod mortalium curae relictum sit. Fatum autem pro divina ordinatione recipio, quae summa et infima disponit. Ea cum voluerit non modo Sigismundum Caesari, sed omnes inter se reges principesque componet. In ea quoque repositum est, an Turci nostris exercitibus delendi sint, an contra Christianas vires Maumethus opprimat.

¹ DV, 48-49

² DV, 38r-39r

³ DV, 218-219

⁴ del. F1; *spatium* V5

⁵ que certe : certe quae V5

⁶ omit. F1, V5

⁷ nescare F1

⁸ quidem V7

⁹ paruum V7

[3] Nescio, qualis erit hic conventus noster¹. Gubernatores Hungariae ac Bohemiae huc venturi sunt, {40r²} si litteris regiis credendum est. De Germanis proceribus nihil adhuc sentio. Timeo, ne promissi eos poeniteat. Marchio tamen³ Brandenburgensis non deerit. De Italia nihil intelligo, quod solidum sit. Conventus Vratislaviensis sine fructu dissipatus est. Omnia in favorem Turci diriguntur. Pruteni cum rege Poloniae multa proelia commisere. Novissime duodeviginti milia hostium interemisse dicuntur, ex suis sex milibus caesis. Sed puto rem aliquanto minorem quam fama feratur. Ad impediendum tamen⁴ commune bonum nimis magna est. Optassem dignationem tuam in futuro conventu nostro praesentem esse, quae desides Germanorum animos ac dormientes excitasset. Nec plura modo.

Facio me commendatum dignationi tuae, cui parere praesto sum. Ex Nova Civitate, 18. Januarii 1455.

---

¹ *del. F1; omit. V5*

² *The numbering of the folios in the manuscript V5 jumps directly from 29v to 40r.*

³ *del. F1; spatium V5*

⁴ *del. F1; spatium V5*

588. Letter from Nicolaus V (23 January 1455, Rome)

Manuscripts: F1, ff. 48v-49r¹; V5, 84r-85r; V6, ff. 72r-72v²; V7, ff. 92v-93v

Editions A: HO, ff. 138v³;

Editions B: RTA, 19/3: pp. 181-183.

{84r} Nicolaus, papa quintus, Aeneae, episcopo Senensi, salutem plurimam dicit.

[1] Ex litteris tuis, quas proximis diebus accepimus, et etiam ex avisamentis et litteris venerabilis fratris nostri episcopi Papiensis intelleximus, quae gesta fuerunt⁴ in Frankfordiensi dieta, et quid agendum sit⁵ in congregatione in Civitate Nova⁶ apud imperatoriam majestatem de proximo celebranda, omnia diligenter intelleximus et matura deliberatione pensavimus. {84v} Respondemus cumulate per litteras nostras, quas etiam fraternitas tua videbit, eidem episcopo Papiensi, oratori nostro, qui omnia tecum communicabit et consiliis tuis saluberrimis in his gravibus rebus⁷ conficiendis semper utetur.

[2] Sicque nil aliud videtur esse ad te scribendum, nisi quod hortamur atque rogamus fraternitatem tuam - licet minime necessarium putemus - ut perseveret in consueta fide et devotione⁸ sua erga nos et sedem apostolicam et istarum rerum, de quibus tractari⁹ debet, eam curam suscipiat, quam semper in ceteris¹⁰ rebus suscepit. Diligentiae enim et operae tuae multis jam annis in omnibus negotiis sedis apostolicae tales fuerunt, ut fateamur nos et praefatam sedem apostolicam tibi plurimum debere teque gratiam nostram et ipsius sedis fuisse omni ex parte consecutum. Sed de his alias.

[3] Volumus, quod, si casu aliquo praefatus episcopus Papiensis, orator noster, huic futurae dietae interesse non posset, fraternitas tua litteras nostras ad eum directas aperiat et videat omniaque nostro nomine exequatur, quae praefatus episcopus executurus esset, super quibus omnibus plenam et omnimodam concedimus tenore praesentium fraternitati tuae facultatem, confidentes, quod in omnibus concludendis tali sapientia uteris, quod venies apud nos et sedem apostolicam merito commendandus¹¹. Volumus praeterea, et ita tibi committimus, quod imperatoriae {85r} majestati nostro nomine salutem et benedictionem dicas sibi, in quo singularem confidentiam habemus, honorem nostrum et negotia dictae sedis omni affectione commendes.

[4] Ecclesiam parrochiam in Hirnung per promotionem electi Pataviensis pridie¹² vacantem, de qua alias ad nos scripseras, fraternitati tuae commendavimus¹³, licet res haec perexigua sit respectu laborum tuorum et optima voluntatis nostrae erga te.

Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die 23. Januarii 1454, pontificatus nostri anno 8.¹⁴

¹ DV, 102-104

² DV, 74r-74v

³ DV, 284

⁴ fuerant F1

⁵ omit. V7

⁶ Nova Civitate F1

⁷ omit. V7

⁸ de natione V7

⁹ tractare F1

¹⁰ certis V7

¹¹ confidentes quod ... commendandus omit. F1

¹² pridem corr. ex pridie V5

¹³ commendamus V7

¹⁴ Pontificatus ... 8. omit. F1, V5

589. Letter to Goro Lolli (12 January 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 22r-22v¹; V5, ff. 40r-40v **; V6, ff. 37r-38r²; V7, ff. 46v-47r.

Editions A: HO, f. 106r³.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 88-90.

{40r} Aeneas, episcopus Senensis, Gregorio Lollio, fratri suo, salutem plurimam dicit.

[1] Vocas me frequentibus litteris neque ab re. Scio enim me domi necessarium esse. Eam⁴ ob causam redissem jam diu non vocatus, nisi me Caesar retinisset invitum. Mansi his in regionibus, quemadmodum Caesari placuit. Actum est et adhuc agitur de tuenda religione nostra contra Turcos. Conventus hoc in loco futurus est, ut quae Frankfordiae praemeditata sunt, executioni mandentur. Expectamus Hungariae ac Bohemiae (40v) gubernatores, de Germania quoque nonnullos principes. Faxit Deus, res ecclesiae bonum ut exitum habeant⁵. Finito concilio est animus meus domum repetere.

[2] Intellexi, quae de vicario novo quaeve de praeterito scripsisti. Sequor in utroque tuum iudicium: novum uti⁶ rebus meis bene consulat rogatum facito. Quia me puto cito venturum, non sum longior. Scio te omnia curare me absente, quae putas ex usu fore. Nova, quae significare dominio possis, ex partibus istis, haec habeto: magnum proelium his diebus inter Prutenos et Polonos commissum est. Ex Prutenis sex milia, ex Polonis decem et octo milia, ut ajunt,⁷ ceciderunt⁸. Sunt, et qui regem Poloniae in hoc⁹ bello periclitatum dicant atque occisum. Res tamen¹⁰ adhuc in obscuro est. Johannes, comes Bistricensis, ante tres menses cum Turcis confligit ac superior factus duces hostium captivos abduxit. Turcorum imperator inde irritatus ingentes copias congregavit, quibus aestate futura Hungariam populetur, neque Hungari tantas vires perferre¹¹ poterunt, nisi reliquorum Christianorum auxiliis protegantur. Res tota ex conventu pendet, qui apud nos futurus est.

Vale. Ex Nova Civitate die 24. Januarii 1455.

¹ DV, 49-50

² DV, 39r-40r

³ DV, 219

⁴ eamque F1

⁵ ut *add.* V7

⁶ ut V6, V7

⁷ ut *ajunt omit.* V5

⁸ cecidere V6, V7

⁹ *omit.* V7

¹⁰ *del.* F1; *spatium* V5

¹¹ *preferre* V7

590. Letter to Heinrich Senftleben (24 January 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, f. 22v¹; V5, ff. 40v-41r **; V6, ff. 37v²; V7, ff. 47r-47v.

Editions A: HO, f. 106v³.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 87-88

{40v} Aeneas, episcopus Senensis⁴, Henrico Senftleben salutem plurimam dicit.

[1] Scripsi⁵ novissime, quaecumque⁶ apud nos gerebantur⁷. Nihil postea novi secutum est, nisi quia fama succrevit regem Poloniae in ultimo proelio contra Prutenos {41r} habito mortem obiisse. Nullae⁸ tamen litterae sunt; rumor incertus apud me fidem non habet. Illud autem constat, quia superiores in bello Pruteni sunt. Nos in expectatione conventus sumus inter spem ac⁹ metum dubii. Vereor, ne res pulchre coeptas male prosequamur. Causa ipsa Dei est: quemadmodum ille volet, ita fiat¹⁰. Rex Ladislaus in dies Viennae praestolatur.

Vale, ac reverendissimo domino Sancti Angeli et domino Petro Noxetano commendatum me facito litterasque cum praesentibus alligatas Senas mitte, ac vale optime. Ex Nova Civitate, die 24. Januarii 1455.¹¹

---

¹ DV, 50

² DV, 39v

³ DV, 220. *Not collated*

⁴ *omit.* V7

⁵ scripsisti V7

⁶ que F1

⁷ agebantur V6, V7

⁸ mille V7

⁹ et F1

¹⁰ *corr. ex fiet* F1; fiet V5

¹¹ die ... 1455 : ut supra V5

591. Letter to Juan Carvajal (1 February 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 23r-24v¹; V5, ff. 41r-42r **; V6, ff. 37v-38v²; V7, ff. 47v-48v.
Editions A: HO, f. 106v-107v³.
Editions B: RTA, 19/3, pp. 90-96.

{41r} Aeneas, episcopus Senensis, Johanni⁴, cardinali Sancti Angeli⁵, salutem plurimam dicit.

[1] Quamvis heri ad te litteras dederim, cogor tamen et hodie scribere, quia nonnulla emersere, quae scitu digna existimo. Sunt enim omnia certa, quae nunc significabo. In dieta Vratislaviensi haec acta sunt: Religiosi ex Prussia querelas proposuere adversus Poloniae regem. Legati regis, inter quos fuit archiepiscopus Gneznensis, interesse noluerunt⁶, neque de concordia inter illas potentias quidquam perfici potuit. Fridericus tamen⁷, marchio Brandeburgensis, princeps elector, circa festa Paschatis Prussiam ingressurum se obtulit pacemque regionis summo studio quaesiturum. Inter Bohemos ac Saxones propter absentiam regis Poloniae, qui unus ex arbitris nominatus erat, concordia perfici non potuit. Suspensae sunt tamen⁸ lites {41v} usque ad festum Pentecostes, non quod medio tempore treugae factae sint, sed illud solummodo cautum est, ne pars partem sine sollemni diffidatione praesumat invadere.

[2] Rex Ladislaus circa diem cineris apud Viennenses expectatur⁹. Marchio Brandeburgensis per idem tempus ad Caesarem venturum se ait. Scribit etiam se rogasse Ludovicum, Bavariae ducem, uti secum ad conventum de republica Christiana gerendum proficisceretur. Illum vero, quoniam in hastiludiis vulnus in manu recepisset, noluisse¹⁰ adventum promittere. Quia tamen dux Saxoniae circa medium quadragesimae ad imperatorem venturus sit de re Bohemica tractaturus (nam Saxones stare juri coram Caesare Bohemis offerunt) satis est¹¹ verisimile Ludovicum cum duce Saxoniae simul huc iter habere; interea vulnus curatum erit.

¹ DV, 51-52

² DV, ff. 39v-40v

³ DV, 220-222. *Not collated.*

⁴ *corr. ex Nicolao* V6; Nicolao F1, V5, V7

⁵ *em.*; Petri ad vincula *add.* F1; Petri V5, V6, V7

⁶ uoluerunt V7

⁷ *del.* F1; *spatium* V5

⁸ *del.* F1; *spatium* V5

⁹ expectantur V7

¹⁰ uoluisse V7

¹¹ esse F1, V6, V7

[3] Oratores regis Ladislai Viennae sunt. Forsitan et cras huc se conferent. Quantum intelligere possumus eorum legatio¹ est gubernatorem regni Bohemiae non posse jam in festo purificationis, quod cras erit, comparere, sed venturum esse circa dominicam Laetare, quae res timeo ne magnum rebus agendis impedimentum praebet. Nam Treverensis heri ad me litteras dedit Ratisponae scriptas, ex quibus intelligo ante quadriduum eum hic² futurum cum pluribus aliorum principum legationibus. Ipse in comitatu suo centum et³ et triginta equites adducit. Nescio an expectare Bohemos poterit⁴. In eo magna⁵ vis est, qui vices {42r} quattuor electorum gerit. Legati quoque ducis Burgundiae Viennae sunt, inter quos est Tullensis episcopus. Hungari Budae⁶ congregati feruntur de parando exercitu contra Turcos solliciti. Venient et ipsi ad Caesarem. Utinam legationes simul conveniant, neque fiat, quod vereor, ut illis intransibus, alii recedant. Imperator usque in⁷ Gretz profectus est, infra decendium rediturus. Haec apud nos aguntur.

[4] Ex vobis nihil audimus. Nescio, quae mens vestra est. Vos autem illud exploratum habere potestis, nisi valida classis contra Turcos ex Italia promittatur, non est, quod de terrestri exercitu quidquam sperandum sit. Id si accidat, Hungaros Turcis proculdubio foederatos videbimus⁸. Quod utrum sit in rem Christianam, ipsi videbitis.

Vale optime, atque ista, si placet, sanctitati domini nostri redde nota. Ex Nova Civitate, die prima Februarii 1455.

---

¹ legatione V7

² hoc V7

³ ac V6, V7

⁴ poterit *omit.* V7

⁵ magis V7

⁶ Budam V6, V7

⁷ *omit.* V7

⁸ foederatos videbimus :
fedebimus V7

592. Letter to Goro Lolli (1 February 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 30, ff. 23v-24r¹; V5, ff. 42v-43r **; V6, f. 39r²; V7, ff. 52r.

Editions A: HO, 223³.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 99-100.

{42r} Aeneas, episcopus Senensis, Gregorio Lollio salutem plurimam dicit.

[1] Ut intelligas, quae gerantur apud nos, nec⁴ te multis morer: mitto tibi exemplar litterarum mearum, quas cardinali Sancti Angeli scribo. Ex eo cognosces concilium de rebus publicis hoc in loco gerendum in tempus proferri, idque magnificis dominis nostris notum efficies meque illis commendabis, qui, peracto conventu, ad vos quantocius redire conabor. Intellexi desponsatam⁵ esse tibi virginem nobilem, bonis prognatam⁶ parentibus. Laudo ac proba virumque te fieri gaudeo. Nisi nuptias maturaveris, illas⁷ tibi veniens benedicam. Vicarium, quem adduxisti, commendatum tibi efficio. Litem, quae est inter capitulum⁸ et ipsum, cupio, nisi honori meo deroget, ad meum suspendi reditum.

Vale optime cum nostris omnibus⁹. Ex Nova Civitate, die prima Februarii 1455.¹⁰

¹ DV, 52-53

² DV, ff. 41r

³ DV, 108. *Not collated*

⁴ ne V7

⁵ disponsatam V7

⁶ *corr. ex* pregnatam V6; pregnatam V7

⁷ illam V6, V7

⁸ capitulum F1, V6; capitolum V7

⁹ cum nostris omnibus *omit.* F1

¹⁰ etc. F1, V5

593. Letter to Heinrich Senfleben (1 February 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 30, f. 23v¹; V5, 30, ff. 42r-42v **; V6, 30, ff. 38v-39r²; V7, 30, ff. 48v-49r.

Editions A: HO, 107v³.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 97-98.

{42r} Aeneas, episcopus Senensis, Henrico Senfleben salutem plurimam dicit.

[1] Quamvis heri ad te⁴ scripserim, hodie tamen, pauca subjungam, necesse est, ut scias, quomodo res apud nos aguntur. Lis inter Saxones et Bohemos apud⁵ Vratislaviam terminari non potuit, sed suspensa est usque ad festum Pentecostes. Dux Saxoniae ob eam causam circa medium quadragesimae ad imperatoriam majestatem venturus est ducemque Bavariae Ludovicum adducturus secum creditur, sicut marchio Albertus scribit. Propter hoc gubernator Bohemiae, qui crastina die (42v) hoc in loco futurus erat, suum adventum distulit, ut cum Saxonibus assit, et ita res in longum protrahitur. Treverensis cum centum et triginta equitibus infra quatrimum hic aderit, quemadmodum ex litteris ejus ex Ratispona mihi directis accepi. Cum eo sunt legati plurium principum. Vereor, ne taedeat eos⁶ diutius expectare. Rex Ladislaus propediem Viennae futurus creditur. Hungari de bello contra Turcos gerendo solliciti concilium⁷ apud Budam habent. Inde huc legatos mittent⁸. Haec magnifico domino Petro⁹ Noxetano meo nomine communicare velis meque sibi commendatum facere.

Ex Nova Civitate, die prima Februarii 1455.

---

¹ DV, 52

² DV, ff. 40v-41r

³ DV, 222

⁴ vos F1; *corr. ex vos* V6

⁵ aguntur ... apud *omit.* V7

⁶ *omit.* V5

⁷ consilium V5

⁸ *omit.* V7

⁹ *de-seq.* V6

594. Letter to Jakob von Sierck (5 February 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 33, ff. 25v-26v¹; V5, 33, ff. 45v-47r **; V6, 33, ff. 41v-42v²; V7, 33, ff. 52r-54r.

Editions A: HO, 110r³.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 101-109.

{45v} Aeneas, episcopus Senensis, domino Jacobo, Treverensi archiepiscopo, salutem plurimam dicit.

[1] Gratissimae fuerunt mihi litterae tuae, quibus adventum ad Caesaream majestatem tuam cognovi, neque enim dubito, quin fructum pariat praesentia tua. Nam quem libentius audiat Caesar quam dignationem tuam, scio neminem. Quod autem balnea petieris, dum Caesar abest, non improbo. Corpora nostra post labores quietem exigunt, atque ideo provida rerum natura noctes distinxit et dies, ut, quod⁴ diei labor extenuasset, noctis refoveret quies. Scio dignationem tuam non sine molestia longum iter peregrisse et hoc potissime hiemis tempore, quando ventis et imbribus ac⁵ frigore cuncta rigescunt. Consulto igitur ad terras divertisti, quod tamen minime fecisses, ut audio, si Caesar apud nos fuisset. Numquam enim tua dignatio otium negotio antepone consuevit. Spero autem cito huc venies, nam et Caesaris reditum non jam dietim, sed horatim praestolamur. Ivit ille, non ut refugeret conventum, qui futurus est hic, quemadmodum aliqui murmurant, sed ut monumenta quaedam susciperet ad res idoneas, quae hic gerendae⁶ sunt, neque illa per alium afferri poterant. Scriptum est ei de tuo adventu, nec dubitamus {46r} majestatem suam laetam inde atque hilarem reddi.

[2] Ego vero, ut tuae dignationi cuncta efficiam manifesta, quae mente gero, quamvis laudo celerem ac tempestivum accessum tuum exactamque diligentiam apud omnes dignam commendatione non dubito, maluissem tamen hoc tempore aliquibus diebus dignationem tuam remoratam fuisse. Vereor enim, ne res aliquantulum protrahantur, et quod modo fiendum erat, ultra medium quadragesimae tractetur. Scribit enim marchio Brandenburgensis ducem Saxoniae Wilhelmum circa dominicam Laetare ad Caesarem esse venturum secumque adducturum, ut ipse arbitratur, Ludovicum, Bavariae ducem. Causam hujus adventus esse dicit, quia in⁷ Vratislavia lites Bohemorum ac Saxonum propter absentiae regis Poloniae, qui unus ex arbitris erat, componi nequiverint⁸. Duces autem Saxoniae viam juris obtulerint⁹ coram Caesare. Conabuntur ergo illi causam hujuscemodi ad imperiale tribunal devolvere. Bohemi quoque negotia sua¹⁰ non negligent, et licet gubernator eorum in hoc tempore debuerit hic¹¹ esse, creditur tamen non ante venturus quam dux Saxoniae. Fortasse et gubernator Hungariae idem aget. Expedit enim, ne alter sine altero veniat.

¹ DV, 56-58

² DV, ff. 43v-44v

³ DV, 227-229. Not collated.

⁴ et *add.* V6, V7

⁵ et V7

⁶ gerenda F1, V5

⁷ *omit.* V7

⁸ nequiverunt F1

⁹ obtulerunt V7

¹⁰ *omit.* F1

¹¹ debuerit hic : hic debuerit V5

[3] In Vienna sunt oratores regis Ladislai, qui redeunte Caesare, huic se conferent. Nescimus, quae sit eorum legatio. Credimus tamen¹ eos de re Saxonica locuturos et aliquas praesenturos excusationes, cur Georgius ad diem dictam² non venerit. Hinc ergo tuum adventum aliquanto tardiozem desiderassem. Timeo namque, {46v} ne tuae dignationi grave sit illos expectare, nec video, quod tua dignatio sine illis aut illi sine tua³ dignatione rebus agendis finem imponere possint. Sed habent⁴ magna negotia semper impedimenta. In magno mari maximae⁵ tempestates insurgunt. Fortis ac providus nauta inter adversos probatur ventur. Tua reverendissima paternitas, quae cum gravi labore magnoque sumptu in Christi negotio ad nos descendit, adversa cuncta vincere conabitur, ut cum gloria domum redeat. Gloria vero tua haec erit, ut ea compleantur, propter quae dies constituta est. Nec ulli rei bene gestae laus magis imputari poterit quam prudentiae ac diligentiae tuae, nec dubito, quin rumor ille in omnes gentes divulgetur, idcirco decretum esse contra Turcos bellum, quia Treverensis antistes ex Rheni partibus in Austriam migraverit. Sed de⁶ hoc alias.

[4] Nunc ex Italia quae novitates habeantur, paucis absolvam. Cardinalis Firmanus ad regem Aragonum profectus est. Ibi et Venetorum et Mediolanensium et Genuensium et Florentinorum legationes sunt ac de communi pace totius Italia tractant. Spes concordiae magna est, quae si sequetur, non est dubium, quin maxima et potentissima classis ex Italia contra Turcos armetur. Sin perduraverint divisiones, nihil est quod inde sperem. Romanus pontifex nihil adhuc ad⁷ ea respondit, quae sibi scripsimus ex Frankfordia. Credo, expectat finem Neapolitani concilii, nam inde plurimum pendet. Haec habui, quae nunc dignationi tuae {47a} tuae significarem legenda. Post lotionem venissem ad praesentiam tuam lavissemque semel et iterum, nisi timuissem, quod saepe accidit, inter equitandum latrones offendere, nam etsi modo nihil hujuscemodi audiatur, nolo tamen primus esse, de quo alii audiant. Satis erit hic temporis, in quo simul fabulemur⁸.

Recommendo⁹ me denique reverendissimae tuae paternitati, cui et complacere et famulari praesto sum. Ex Nova Civitate, die 5. Februarii 1455¹⁰.

---

¹ spatium V5

² diem dictam : dietam V5

³ omit. V6

⁴ omit. F1

⁵ magne F1

⁶ omit. V7

⁷ ex F1

⁸ famulemur V7

⁹ commendo V5

¹⁰ etc. add. F1

595. Letter to Giovanni da Capistrano (8 February 1455, Wiener Neustadt)

Manuscripts: Archivio del Convento Franciscano in Capistrano (L'Aquila) / carta nr. 201.

Editions A: Wadding: *Annales*, 12: pp. 277 ff.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 758-759.¹

Reverendo in Christo patri, fratri Johanni de Capistrano, ordinis fratrum minorum commissario generali, haereticae pravitatis inquisitori, patri et praeceptori suo optimo etc. Reverende in Christo pater ac praeceptor honorande.

[1] Quia non dubito vobis cordi esse, quae hic gerantur, cognoscere ac de conventu futuro aliquid persentire, scribam pauca de successu rerum; proinde quid agere debeatis circa vestrum adventum, plenius intelligetis. Dominus Treverensis cum plerisque oratoribus principum est in Balneis expectans reditum Caesaris, qui hodie venturus creditur ex Gretz. Marchio Albertus in Vratislavia aegrotus decumbit, quae res magno impedimento est negotiis fidei, cum ipse unus sit ad illa defendenda promptissimus. Gubernator Hungariae cum plerisque praelatis ac baronibus infra decem aut duodecim dies huc venturus speratur. De adventu gubernatoris Boemiae nondum certi sumus. Dux Saxoniae ad medium quadragesimae aditurus Caesarem affirmatur. Ante primam dominicam Quadragesimae parum spero hic fieri posse. De Italia mirum silentium est. Nescio, quid dicam. Timeo, ne omnia negligantur, quando nec minimum responsum datum est ad litteras ex Francofordia summo pontifici scriptas. Alia non occurrunt.

Commendo me vestris orationibus. Ex Nova Civitate, die 8. Februarii 1455. Vester Aeneas episcopus Senensis.

---

¹ Reproduced after Wadding.

596. Letter to Jakob von Sierck (8 February 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 34, ff. 26v-27r¹; V5, 54, ff. 47r-48r **; V6, 54, ff. 44v-43v²; V7, 54, ff. 54r-55v.
Editions: HO, 118, ff. 111v-xxx³
Editions B: RTA, 19/3, pp. 106-109.

{47r} Aeneas, episcopus Senensis, domino Jacobo, Treverensi archiepiscopo, salutem plurimam dicit.

[1] Bene suum⁴ diligentiae morem tua dignatio tenuit, quae dictam diem non neglexit. Illorum non admiranda solum, verum etiam detestanda negligentia est, qui cum⁵ plus indigeant, minus curare videntur: Hungaros dico et nostros Italos, quibus prae ceteris Turcorum potentia formidanda est. Spero tamen Hungariae proceres celerius huc venturos, quam nuper dignationi tuae rescripserim. Venit enim ad me postmodum ex Vratislavia cancellarius Friderici, marchionis Brandenburgensis, principis electoris, ex quo nonnulla didici, quae nunc dignationi tuae nota efficiam. Ait enim gubernatorem Hungariae scripsisse Marchioni Alberto, ut se quantocius conferret ad Caesarem ea prosecuturus, quae Frankfordiae inchoasset. Nam {47v} et ipse cum plerisque praelatis ac⁶ baronibus regni Hungariae quintedecima die post festum Purificationis praesentiam Caesaris aditurus esset, et ad id temporis⁷ Bohemiae quoque gubernator concurreret, quod, si ita est⁸, infra octendium plenam congregationem habebimus. Ego tamen⁹ iterum¹⁰ octo dies addo propter impedimenta, quae res utiles retardare consueverunt. Circa dominicam *Invocavit*, nisi fallor, plenior erit conventus, nec tua dignitas, ut opinabar, nimium retinebitur. Wilhelmus tamen¹¹, Saxoniae dux, et Ludovicus, Bavariae, ante medium quadragesimae non aderunt, quorum praesentia rebus agendis accomodatissima fuisset.

[2] Terret me quoque valetudo non bona marchionis Alberti, quem apud Vratislaviam aegrotare ferunt. Timeo namque, ne longior aegritudo sit, quae nobis illum principem solertem ac magnanimum auferat, quae res non parum nocimenti afferret desideriis nostris. Sed quis est, qui sanitatem retinere possit, ubi nunc hastiludio sive saltatione corpus defatiges, nunc de republica consulendo mentem affligas, ac deinde cenam dubiam usque ad noctis medium producas, neque reliquam partem cum quiete peragas? Difficile est cum his¹² moribus non aegrotare. Sed reddat illum Deus incolumem suae causae.

¹ DV, 58-59

² DV, ff. 46v-47v

³ DV, 230-231

⁴ sue V7

⁵ qui cum : quicumque V7

⁶ et F1

⁷ tempus F1

⁸ esset F1

⁹ spatium V5

¹⁰ infra V7

¹¹ spatium V5

¹² iis F1, V5

[3] Marchio Fridericus, quantum intelligo, in Prussiam profectus est, acturus de pace consentientibus Polonis. Fratres ordinis, quamvis bello superiores sint, magna tamen egestate premuntur, nec minus a suis militibus, {48r} quibus stipendia solvere nequeunt, quam ab hostibus vexantur. Utile fuerit litem illam extinguere. Rex Ladislaus Viennam repetiturus affirmatur, et asserit hic cancellarius Friderici eum ad Caesarem esse venturum petiturumque contra Turcos auxilia, quod mihi non videtur verisimile, nisi prius discordiarum reliquiae, quae hinc atque inde supersunt, omnino tollantur. De Italia nihil adhuc habemus nisi mirum silentium. Timeo, ne verum sit, quod nonnulli astruunt Romanum pontificem, plus solito aegrotare, quod isto tempore potissime¹ noxium esset.

[6] Haec volui rescribere dignationi tuae, quae suis litteris ex me quaecumque sint² apud nos novitates exigit. Si qua occurrent deinceps, non reticebo. Caesaris reditum mox audies. Res suae de Gretz allatae sunt. Ipse cellas³ peregrinatim⁴ ivit, nec morari diu in asperrimis montibus poterit. Ea, quae dignatio tua circa res imperii hactenus agitavit, cum⁵ audisset sua majestas, magnopere commendavit et - nisi me fallit - bono animo eadem complectetur. Ego, etsi minimum est, quod possum, nihilominus tamen⁶ quasi catellus latrabo, ubi Molossos sive Alanos audiam neque a consilio tuo discedam pareboque pro mea virili semper dignationi tuae, cui me iterum et⁷ iterum⁸ dedo atque commendo.

Ex Nova Civitate, die octava Februarii 1455.

---

¹ potissimum V7

² sunt F1

³ Zell am See?

⁴ peregrinatum V6, V7

⁵ nunc V7

⁶ spatium V5

⁷ atque F1

⁸ et iterum *omit.* V5

597. Letter to Giovanni da Capistrano (12 February 1455, Wiener Neustadt)

Manuscripts: Archivio del Convento Franciscano in Capistrano (L'Aquila) / carta nr. 202.¹

Editions A: Wadding: *Annales*, XII,S. 278 (240) nr. III.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 760.

Reverende in Christo pater ac praeceptor honorande.

[1] Litteras vestras, quas heri ad me misistis, ostendi Caesareae majestati praesente archiepiscopo Treverensi, ac de vestro adventu, quid suae majestati placeret, interrogavi. Responsum est omni tempore gratam esse praesentiam vestram. Quia tamen adhuc pauci convenerunt, suadet imperatoria sublimitas, ut cum primum Bohemi venerint, hoc est gubernator regni, et, qui cum eo fuerint, huc gressus vestros dirigatis ac sermonibus vestris principes et plebes ad ea, quae Dei sunt, instruatis ...

Valete in Christo, in orationibus vestris mei memores. Ex Nova Civitate, die 12. Februarii 1455.
Vester Aeneas episcopus Senensis.

---

¹ Reproduced after Wadding.

598. Letter to Juan Carvajal (20 February 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 36, ff. 27v-29r¹; V5, 36, ff. 49r-51r **; V6, 36, ff. 44r-46r²; V7, 36, ff. 56r-58v.
Editions A: HO, 120, ff. 112v-114v³.
Editions B: RTA, 19/3: pp. 110-115.

{49r} Aeneas, episcopus Senensis, cardinali Sancti Angeli salutem plurimam dicit.

[1] Cursor Hispanus tuas ad me litteras dedit, quae licet meum nomen in fronte praescriptum ferrent, interius tamen Papiensi episcopo sonare videbantur, quamvis aliqua me concernerent. Communicavimus omnia simul et gavisi sumus⁴, quia tandem post tres menses rescribere cogitasti. Nam antea in expectatione constituti⁵ miro modo tabescebamus, nec deerant, qui sanctissimum dominum nostrum accusantes nullam ei de tutanda fide curam esse dicerent. Sed agimus gratias Deo, quia tandem arma nobis dedisti, quibus apostolicae sedis honorem tueri magnifice valeamus, quando et armandae classis non spem solum, sed etiam certitudinem pollicemini, et quae fuerunt⁶ expedienda juxta sententiam et desiderium Germanorum remittis absoluta.

[2] Unum illud, ut de meipso loquar, demiror, {49v} quod indulgentias noluitis reformare, namque licet Hispanis aliquid denegatum sit, non propterea ex consequentia Germanis obesse debet. Neque me illa ratio movet, quia possit aliquis paucis nummulis in hebdomadam vivere, quasi per hunc modum indulgentiae vilescant, namque hoc est, quod plebes detestantur, cum divitibus indulgentiarum thesaurus aperiatur, pauperibus claudatur, cum tamen constet non esse personarum acceptorem Deum. Praeterea, cum opus sit⁷ magna pecunia in re Turcorum, existimatum est multo plus auri colligi posse⁸ per hunc modum, si pauperes etiam contribuant, quam si soli divites indulgentias comparent. Sed ista dimittimus, quae jam reparari non possunt.

[3] De primariis precibus exposuimus Caesari, quae scripsisti. Idem antea Senftleben significaverat. Sed cum res tam diu differatur, timet Caesar verba dari sibi. Expediret confectas litteras suae majestati quantocius mitti.

[4] Quod magnopere defendis circa reservationes et gratias expectativas antelationes merito locum habere, plerique non probant et praesertim illi, qui factis non parvis sumptibus inveniunt se delusos. Nec mihi videtur ex Deo esse, ut gratiam, cui vendideris, eandem surripias, quemadmodum per antelationes accidit. Sed dicis⁹ justum esse, qui digniores sint praeferrari minus dignis. Hoc ego verum putaverim, cum simul ambo promovendi fuerint. At quaesito jam jure nescio, quae dictet aequitas minus dignum propter magis¹⁰ dignum, quod sibi comparaverat, jure {50r} privari, nisi velimus illius philosophi sequi sententiam, qui bonum virum devorare posse minus bonum ajebat, si aliud nihil haberet, quod ventri daret. Archiepiscopus praeterea Treverensis fratri suo nobili et spectato viro barbitonsorem quendam praelatum esse conqueritur. Scio, quia non deest tibi ad ista responsum, ideo ad alia transeam. Unum tamen¹¹ dico: nisi constantia¹² Caesaris praesidio nobis esset, fieret Germania Galliae similis.

¹ DV, 60-63

² DV, 46r-48r

³ DV, 233-236. *Not collated*

⁴ et *add.* V7

⁵ constituisti V7

⁶ fuerint F1

⁷ *omit.* F1; *supralin.* V5

⁸ *omit.* V7

⁹ dicit V7

¹⁰ *omit.* F1, V6, V7

¹¹ *spatium* V5

¹² *prestantia* V7

[5] De dieta nostra nunc aliquid dicendum est. Adest hic dominus Treverensis statumque magnum ducit. Oratores ducis Burgundiae heri adventarunt: episcopus Tullensis et duo milites, qui suum principem ad rem fidei¹ tutandam² affectissimum perhibent. De oratore regis Aragonum, clarissimi et potentissimi principis, qui apud nos est, jamdudum scripsi et, quid ille offerat, significavi. Archiepiscopus Salzburgensis transmisit huc episcopum Secoviensem et aliquos consiliarios: omnis comitiva³ ejus quinquaginta equites continet. Ex aliis principibus atque communitatibus pleraeque legationes assunt. Marchio Badensis propediem venturus est. Albertus, marchio Brandenburgensis, apud Vratislaviam aegrotare coepit nec potuit regem Ladislaum sequi. Fertur tamen tam sanitati restitutus moxque huc venturus, quod ego libentissime viderim⁴, nam is unus est, qui ex omnibus Germaniae principibus ad tutelam ecclesiae est attentior, et qui possit armis prosequi, quae verbo consuluerit. Quod si hunc {50v} hominem morbus nobis abstulerit, vix credam placere Deo exercitum contra Turcos hoc tempore fieri.

[6] Rex Ladislaus Viennam repetiit abhinc⁵ triduo. Secum est gubernator Bohemiae, qui huc venturum se⁶ pollicetur. Hungari, missis oratoribus salvum conductum petiere pro cardinali Strigoniensi, pro episcopo Varadiensi, pro episcopo Quinqueecclesiensi, pro comite Ciliae, pro comite Bistricensi⁷, qui gubernator vocatur, pro comite palatino, pro Nicolao vaivoda proque aliis quampluribus cum comitiva duorum milium equitum. Tria negata sunt eis, namque cum locus hujus civitatis exiguus sit, et multi venturi putentur, non est concessus tantus numerus, sed ad quingentos redactus est⁸. Neque placet Caesari comitem Ciliae ad se venire, qui est inimicus ejus. Tertio negata est superscriptio propriae manus Caesaris, quam illi petebant. Hoc enim neque consuetum neque necessarium visum est.⁹ Hungari hoc responso minime contenti fuerunt. Credo multum laborare oportebit, antequam de securitatibus conveniendi concordia fiat, nec mirum esset, si hoc impedimentum cuncta disrumperet. Suspiciones enim cum incipiunt, non facile abolentur. Et sunt aliqui, qui cum¹⁰ directe promissa rescindere nequeant, occasiones quaerunt, quibus saltem oblique a conventis recedere possint. Ante medium quadragesimae non existimo multa fieri posse et propter difficultates salvi conductus et propter absentiam Saxoniae¹¹ et Bavariae ducum, qui tunc venturi {51r} creduntur.

[7] Necessesse quoque est, si fieri debeat exercitus reconciliari Hungaros et Australes Caesari, inter Saxones quoque ac Bohemos sive pacem sive indutias belli habere. Haec non parum temporis exposcunt, et utinam ante pascha perfici queant. Quantum¹² deinde ad exercitum comparandum supersit temporis, plane cognoscis. Vereor, ne res¹³ aut rumpatur aut nimium differatur, utrumque perniciosum Hungaris, qui Turcorum impetum in dies verentur. Deus omnia pro sua pietate in melius dirigat. Haec habui, quae nunc dignationi tuae rescriberem communicanda, quatenus opus est, sanctissimo domino nostro, cujus pedibus commendari cupio.

Ex Nova Civitate, die vicesima Februarii 1455.

¹ rem fidei : rei fidem V7

² tuendam V7

³ omit. V7

⁴ uidero F1

⁵ adhuic V7

⁶ venturum se : se uenturum V5

⁷ Bistricensis V7

⁸ spatium V5

⁹ spatium V5

¹⁰ non corr. ex cum V7

¹¹ del. (?) V6

¹² quantumque V7

¹³ ne res omit. V7

599. Letter to Pietro da Noceto (20 February 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 37, ff. 29r-30v¹; V5, 37, ff. 51r-52v **; V6, 37, ff. 46r-47r²; V7, 37, ff. 58v-60r.

Editions A: HO, f. 114v-115v³.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 117-120.

{51r} Aeneas, episcopus Senensis, domino Petro Noxetano salutem plurimam dicit.

[1] Litteras tuas ex apostolico cursore suscepi tua solita humanitate refertas⁴. Gaudeo te mei⁵ memorem esse, nec miror, si omnibus litteris meis non respondes. Scio enim occupationes tuas ingentes esse teque plus oneris ferre, quam tres viri tolerare queant. Nec ego is sum, qui semper rescribi petam. Vincit tamen omni tua erga me caritas, quae nec occupatissima litteras ad me dare postponit. Ostendi Caesari, quae scripsisti, et grata suae serenitati fuere scripta tua. Maxime autem placuit bona sanctissimi domini nostri⁶ {51v} valetudo, nam rumor alius apud nos invaluerat. Deus pro sua pietate hunc pontificem nobis diutius conservet, quod, spero, faciet. Verum, quia mortales sumus, cogitare nos oportet, quae humana sunt. Vita nostra tenui filo retinetur. Nemo est, cui crastina dies certa sit. Quibus aetas grandis est, et morbi familiares sunt. Non est cur spatium vitae longius sperandum sit. Ego tecum familiariter agam, sic enim veteris amicitiae nostrae jus⁷ exigit.

[2] Meministi, ut arbitror, quae tecum, Romae dum essem, de promotione novi senatus apostolici locutus fuerim. Nihil postea factum est. Res illa in dies suspenditur. Id est cardinalium studium, quibus non placet augeri numerum suum. Habent suas cogitationes, et quid futurum sit⁸ deficiente domino nostro⁹, mente revolvunt jamque cogitatus suos in certas personas direxere. Quod si senatus eorum excresceret, perirent eorum meditata. Id ne accidat, student omni conatu impedire, ne collegas habeant, etiam si rei publicae id noxium sit. Sed quemadmodum illi, quae sua sunt, curant, ita et te curare oportet, quae in rem tuam sint. Fuisti hactenus et adhuc es in primo loco apud nostrum pontificem (sic enim tua virtus exegit), sed subjecta est magnae invidiae omnis potentia. Tibi profecto studendum est, ut si deficiat dominus noster, amicos habeas¹⁰ in sacro collegio, qui te promotore se sublimatos intelligant. Nam qui nunc eo loci sunt, nihil se tibi debere putant, et aliqui tuam potentiam odere.

[3] Loquor amicus amico¹¹, nihil dissimulo, nec putes mea causa {52r} haec me dicere, nam etsi promissa sit promotio¹² mea, non tamen pedem figo et satis honoris consecutum me arbitror, qui urbis meae¹³ pontificatum te annitente¹⁴ sum adeptus. Sed cogito de amico, cogito etiam de re publica, nam quid est - per superos immortales - quod hoc tempore magis expediat quam facere sibi amicos. Rogant et reges et maximi principes creari aliquos in sanctae Romanae ecclesiae cardinales. Quod si audirentur preces, haberet¹⁵ sancta sedes apostolica plurimos adjutores¹⁶ in diversis partibus possetque liberius de beneficiis ecclesiasticis disponere. Et profecto ita res hodie se¹⁷ habent, ut

¹ DV, 63-65

² DV, ff. 48r-49r

³ DV, 236-238. *Not collated.*

⁴ referas V7

⁵ omit. V7

⁶ bona sanctissimi ... nostri :
sanctissimi domini nostri bona
F1

⁷ uis V7

⁸ omit. V7

⁹ omit. F1

¹⁰ habeat V7

¹¹ amicos V7

¹² motio *add.* V7

¹³ urbis meae : uerbis meis V7

¹⁴ admittente F1

¹⁵ habere V7

¹⁶ auditores V7

¹⁷ hodie se : se hodie F1

necesse sit apud principes plures esse, qui Romanam ecclesiam juvent, nisi oboedientiam perdere volumus. Sed de hoc satis.

[4] Uxorem tuam, probam¹ et honestam dominam, ut sanam tibi Deus restituat oro simulque prolem tuam conservet, quam cupio aliquando videre. De rebus Italicis spero idem quod tu, quamvis communis opinio contra stet, neque enim nostra Italia ea est, quae quiescere possit. De nostris Senensibus satis turbatus sum, qui sine causa vexantur. Propter id bellum non fui sollicitus ad repentendam domum, quia plena sunt omnia suspicione², dum tempora turbulenta sunt. Spero tamen³ post festa paschalia, si Deus dabit, et dominum nostrum et te revisere.

[5] Conventus hic in dies⁴ augetur. Adest Treverensis cum oratoribus omnium principum electorum. Sunt et legati civitatum et multorum principum. Hodie⁵ auditi {52v} sunt oratores ducis Burgundiae, qui non solum ducem ipsum missurum auxilia postulata confirmant, sed etiam per sese contra Turcos iturum et adducturum potentiam sibi convenientem. Carolus, marchio Badensis, cras ingressurus est hunc locum. Gubernator Bohemiae cum magno comitatu proxima die dominica ad nos veniet. Albertus, marchio Brandenburgensis, aegrotus Vratislaviae consequi regem Ladislaum Viennam repetentem non potuit. Nunc convaluisse fertur expectaturque brevi venturus. Hungari apud Viennam hospitia sibi consignari pro tribus milibus equitum petivere neque obtinuerunt nisi pro mille quingentis, apud nos autem pro quingentis tantummodo. Nescio, an contenti erunt. Ludovicus et Wilhelmus, Bavariae et⁶ Saxoniae duces, circa medium quadragesimae expectantur. Timendum est, ne venientibus illis ceteri recesserint. Res tamen⁷ sine longo tractatu non terminabitur, multumque timeo, ne deficiamus in promissis, quod Deus pro sua pietate procul avertat. Haec habui, quae modo ad te scriberem. Tuum erit, quae digna putaveris, sanctissimo domino nostro referre.

Vale. Ex Nova Civitate, die 20. Februarii 1455.

---

¹ probaui V7

² suspicione V7

³ spatium V5

⁴ in dies : dietim F1

⁵ omit. V7

⁶ ac V6, V7

⁷ spatium V5

600. Letter to Nicolaus V (20 February 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 38, ff. 30r-30v¹; V5, 38, ff. 52v-53v **; V6, 38, ff. 47r-48r²; V7, 38 ff. 60r-61r.
Editions A: HO, ff. 116r-116v³
Editions B: RTA, 19/3, pp. 120-123.

{52v} Aeneas episcopus Senensis beatissimo papae Nicolao quinto salutem plurimam dicit.

[1] Accepi breve sanctitatis tuae, per quod intellexi {53r} exuberantissimam illam tuae pietatis caritatem erga me pro veteri consuetudine adhuc perdurare, quando mei memoriam habere dignaris, et quae statum apostolice sedis concernunt, mihi credere⁴ non dubitas. Facio ego, quae possum et scio. Si quando in locis me reperio, ubi⁵ de tuo honore tractetur, quod quidem saepe contingit, nihil omitto ex iis⁶, quae puto ad sanctitatis tuae gloriam cedere. Ad quam rem licet omnes Christiani teneantur, ego tamen singulariori quodam vinculo sum astrictus, nam quanto clementiam tuam erga me benigniorem experior, tanto sanctitati tuae⁷ obnoxiosem me scio. Commendasti mihi novissime ecclesiam expetitam; id ego pro magno munere suscepi. Faxit Deus pro tantis beneficiis apud tuam sanctitatem dignus servitor inveniar.

[2] In rebus, quae hic geruntur, astiti⁸ hactenus, quantum mihi possibile fuit, reverendo patri episcopo Papiensi et assistam in futurum, quamvis pro sua prudentia nihil egeat opera mea. Conventus qualis apud nos sit, scribo reverendissimo domino⁹ cardinali sancti Angeli et¹⁰ Petro Noxetano. Quia ab his sanctitati tuae omnia referentur, non est, cur illa repetam. Res in dubio sunt. Germani non ardent, quantum vellem, desiderio tutandae fidei. Verebuntur tamen¹¹, ut arbitror, non servare promissa, sed tardius, quam spes fuerit, colligetur exercitus, atque utinam colligatur! Utinam super indulgentiis annuisset¹² tua sanctitas desiderio Germanorum! Negatio illa {53v} non parum praestabit impedimenti, et fortasse adhuc supplicabitur tuae sanctitati¹³, ut, quod negatum est, velis concedere¹⁴. Indulgentiae namque, quemadmodum in bulla tuae sanctitatis continentur, parum pecuniae importare possunt. Res autem bellicae sine multo argento non expediuntur et ab illis maxime, qui lucrum ex bello quaerunt.

[3] Treverensis hic est ductor et rector eorum, qui pro ceteris¹⁵ electoribus assunt. Homo est sagax et qui prodesse atque obesse possit. Utile crediderim talem virum apostolicis beneficiis retineri. Bene fecerit, ut arbitror, tua sanctitas, si de Metensi ecclesia eum reddiderit¹⁶ certiosem. Redimenda sunt haec tempora. Virus Gallicum in Alamaniam penetrare nititur. Nisi amicitiam retinemus eorum, qui multitudinis duces habentur, res nostra in periculo est. Haec cum fiducia dixerim ac pro debito, quo teneor tuae sanctitati, cui me iterum atque iterum commendo¹⁷.

Ex Nova Civitate, die 21. Februarii 1455.

¹ DV, 65-66

² DV, ff. 49r-50r

³ DV, 239-240. *Not collated*

⁴ mihi credere : (mihi crede) V7

⁵ omit. V7

⁶ his V6, V7

⁷ sanctitati tuae : sanctitas tua V7

⁸ ascitis V7

⁹ omit. V7

¹⁰ ac V6, V7

¹¹ spatium V5

¹² amisisset V7

¹³ tuae sancitati : sanctitati tue V7

¹⁴ velis concedere : concedere velis V6, V7

¹⁵ et add. V7

¹⁶ redderit V6; *corr. ex* redderit V7

¹⁷ recomendo F1; *corr. ex* recomendo V5, V6

601. Letter to Goro Lolli (20 February 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 39, ff. 30v-31r¹; V5, 39, ff. 53v-54v **; V6, 39, ff. 48r-50r²; V7, 39, ff. 61r-62v.

Editions A: HO, ff. 116v-117v.³

Editions B: RTA, 19/3: pp. 124-127.

{53v} Aeneas, episcopus Senensis, Gregorio Lollo, jurisconsulto, salutem plurimam dicit.

[1] Scripsi ad te, non sunt multi dies, reversurum me, postquam concilium peractum fuerit, quod nunc de re publica Christiana tuenda coram Caesare habetur. Idem quoque et nunc menti sedet. Credo duraturum conventum per totam quadragesimam, nam etsi multi assunt, plurimi tamen ante medium quadragesimae {54r} non comparebunt. Credo magnificos dominos nostros, quae apud nos gerantur, libenter intellecturos, atque idcirco pauca de nostro conventu ad te scribam, quae illis referas.

[2] Episcopus Papiensis hic est nomine domini nostri sanctissimi, qui etiam mihi scripsit, ut suas causas cum Papiensi, si adesset, aut solus⁴, si abesset, peragerem. Adest orator regis Aragonum, qui clarissimum illum principem ad rem fidei tutandam magnifice affectum confirmat. Ex Almania assunt archiepiscopus Treverensis, sacri Romani imperii princeps⁵ elector. Cum eo venerunt plurimae legationes principum et civitatum. Carolus, marchio Badensis, cui Caesarea soror nupta est, hodie hunc locum intrabit. Heri auditi fuerunt legati ducis Burgundiae, episcopus Tullensis et duo praestantissimi equites, qui ducem illum vere Christianissimum non modo missurum auxilia sibi deputata contra Turcos, sed iturum per seipsum affirmavere⁶ conventumque nostrum ingenti gaudio replevere, quando tam altus princeps⁷ ad tuendam ecclesiam personam suam exhibet. Gubernator Bohemiae cum quingentis equitibus proxima die dominica ad⁸ Caesarem venturus est.

[3] Cardinalis Strigoniensis, duo episcopi cum eo, comes Ciliae, Johannes, comes Bistricensis, comes palatinus, duo vaivodae Transsilvani et alii complures barones ex Hungaria deputati sunt, qui ad Caesarem veniant. Petitae sunt eorum nomine litterae publicae securitatis {54v} pro duobus milibus equitum. Caesari non placuit tantam multitudinem admittere. Datus est salvus conductus pro quingentis dumtaxat, sed illi non venient, ut arbitrator, nisi millenarius numerus adimpleatur, neque id, puto, tandem negabitur. Non tamen meo iudicio comes Ciliae recipietur, qui Caesarem singulari prosequitur⁹ odio. Albertus marchio Brandeburgensis, vir singularis ingenii et rei militaris peritissimus, in quo plurimum spei ponendum fuit, aegrotus apud Vratislaviam remansit. Fertur tamen¹⁰ jam convaluisse et ad nos brevi venturus. Rex Ladislaus Viennam reversus est ibique nunc moram trahit. Ludovicus Bavariae et Wilhelmus Saxoniae duces circa medium quadragesimae Caesarem petituri sunt, atque ita grandis conventus jam hic est et major erit. Quae conclusio captabitur adhuc incertum est. Significabo, quaecumque geruntur, magnificis dominis nostris, et deinde cum licentia¹¹ Caesaris studebo domum repetere.

¹ DV, 66

² DV, ff. 50r-52r

³ DV, 240-242

⁴ omit. F1

⁵ principes V7

⁶ confirmavere F1

⁷ quando tam ... princeps omit. F1

⁸ ac V7

⁹ prosequitur V7

¹⁰ spatium V5

¹¹ beneplacito V5

[4] Intellexi, quomodo se habuerit Sigismundus Malatesta adversus rempublicam nostram¹. Doleo tantam perfidiam apud homines inveniri. Gaudeo tamen², quia³ vani fuerunt conatus ejus. Deus patriae nostrae victoriam tribuat. Rogo matrem et sorores meas commendatas suscipias; vicarium nostrum ad ea, quae justitiae sunt, horteris; procuratorem quoque diligentem esse jubeas; et amicorum, quantum habeo, meo nomine salvum dicas.

Vale optime. Ex Nova Civitate, die 20. Februarii 1455.

---

¹ vestram V6

² *spatium* V5

³ qui V7

602. Letter to Prokop von Rabenstein (22 February 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 42, ff. 31v-32r¹; V5, 42, ff. 55v-56r **; V6, 39, ff. 49v-50r²; V7, 39, ff. 63r-64r.

Editions A: HO, ff. 118r-118v.³

Editions B: RTA, 19/3: pp. 128-130.

{55v} Aeneas, episcopus Senensis, domino Procopio, cancellario Bohemiae, salutem plurimam dicit.

[1] Frater tuus et dominus de Clena, qui simul Caesarem adiere ante festum Michaelis, dixerunt et gubernatorem et ceteros regni Bohemiae proceres cupidos esse, quae lites forent inter imperatorem⁴ et regem Ladislaum componere. Annuit Caesarea majestas libentiusque Bohemos quam mortales alios quospiam ejus rei mediatores accepit. Scit⁵ enim Bohemos sibi et fideles et affectos esse. Dicta est dies ad festum Purificationis, quod protelatus {56r} est. Adventus vester⁶ reprehensione caret, quia⁷ non sine causa hactenus non venistis. Nunc dominus de Clena retulit gubernatorem vestrum expectare Hungaros, ut⁸ cum illis veniat. Ea res non est grata his, qui res bene terminari cupiunt.

[2] Si debet Turcorum res in manus recipi, necesse est prius Caesarem cum vicinis suis pacem habere. Impossible enim est eum foris pugnare, qui domi litigat. Ad pacem tractandam nulli magis idonei quam Bohemi sunt, maxime vero gubernator vester, de quo Caesar optime confidit. Hungari autem et Australes partem faciunt. Si vult gubernator rem utiliter agere et honorem suscepti negotii suscipere, fugiat omnes suspiciones. Audiatur, si vult, Hungaros et Australes et intelligat eorum postulata. Deinde solus cum suis Bohemis ad Caesarem veniat rursusque Caesaris desideria noscat et quae possint esse media concordiae, perdiscat. Cum viderit tractatus ad concordiam esse vadentes, tunc Hungaros et Australes accersat ut, pace composita et amicitia plenius restaurata, de communi negotio contra Turcos agatur. Si hoc modo gubernator se habuerit, magnum, ut arbitror, consequetur honorem et rei publicae plurimum proderit. Alioquin vereor, ne crescentibus suspicionibus incassum laboremus. Cupio haec meo nomine gubernatori referas ac magnificentiae suae commendatum me facias.

Vale. Ex Nova Civitate, die 22. Februarii 1455.

¹ DV, 68-69

² DV, ff. 51v-52r

³ DV, 243-244. *Not collated.*

⁴ proceres cupidos ... imperatorem

omit. V7

⁵ scis V7

⁶ noster V7

⁷ qui V5

⁸ et V7

603. Letter from Giovanni da Capistrano (28 February 1455)

Manuscripts: F1, 63, ff. 48r-48v¹; V5, 63, ff. 83v-84r **; V6, 63, ff. 71v-72r²; V7, 63, ff. 91v-92v.

Editions A: HO, ff. 138r-138v³; KO, 419, ff. 308v-309r⁴; Wadding, 12: pp. 278 ff.⁵

Editions B: RTA, 19/3: pp. 761-764.

{83v} Johannes Capistranus, ordinis minorum professor, Aeneae, episcopo Senensi, salutem plurimam dicit.

[1] Quando capellanus tuus me convenit, tandem a me summe⁶ rogatus abiit, ut meis precibus et supplicationibus id ageret, ut tu de die et tempore recessus hinc ad vos⁷ mei me certiolem faceres. Expectavi sitiens et magis praestolor. Fertur enim hic conventum ipsum huc ad nos Viennam translatum iri, cum non videatur in Civitate Nova⁸ omnes principes cum oratoribus hospitari posse pro commodo suo. Ea de re te iterum atque iterum exoratum velim, ut dubium me clarefacias et, quid acturus sim, certiolem reddas. De principibus, qui huc convenerunt, etsi mihi persuadeam te non latere, hoc tamen dicam: cum serenissimo rege Ladislao intraverunt gubernator Bohemiae et plures barones; de Hungaris episcopus Varadiensis tantum. Expectantur ceteri, sed adhuc incertus est⁹ eorum adventus.

[2] Erit non alienum, ut significem {84r} tibi rem detestabilem ac cuique bono viro solo auditu abhorrendam: quaeritant nonnulli Bohemorum summas preces divo caesari porrigere, quibus favorem et gratiam suam impetrent, ut ad serenissimum dominum nostrum litteras summo studio petentes confirmationem nefandi¹⁰ heresiarchae¹¹ Rochezanae in archiepiscopum Pragensem dirigat¹² et hoc pacto fieri poterit unio ecclesiae. Quam juste, bene, recte et sancte procedere intendant, tu, mi pater, pro tua singulari aequitate et prudentia judica! Quid autem ad hanc rem facturum velit catholica fides, cogita! Ego indignitatem¹³ tantam non aequo animo fero. Postremum¹⁴ ut me de iis¹⁵, quae acturus sim, admoneas, te oro vehementer.

Vale longissimo aevo¹⁶, cui me unice commendo. Ex Vienna, ultima Februarii raptissime 1455.

¹ DV, 101-102

² DV, 73v-74r

³ DV, 283-284. *Not collated*

⁴ *Not collated.*

⁵ *Not collated.*

⁶ a me summe : summe a me V5

⁷ nos F1, V6, V7

⁸ *omit.* F1

⁹ *omit.* F1

¹⁰ nefandae F1

¹¹ heresiarchi V7

¹² *omit.* F1

¹³ indignationem F1

¹⁴ postremo V7

¹⁵ his V6, V7

¹⁶ longissimo aevo : evo longissimo V7

604. Letter to Prokop von Rabenstein (2 March 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 41, f. 31v¹; V5, 41, f. 55v **; V6, 41, f. 49v²; V7, 41, f. 63r.

Editions A: HO, ff. 117v-118r³.

Editions B: None.

{55r} Aeneas, episcopus Senensis, domino Procopio, cancellario Bohemiae, salutem plurimam dicit.

[1] Georgius de Ratispona, qui et tuus primo et deinde meus familiaris fuit, ad te proficiscitur cupiens serenissimo principi, Hungariae ac Bohemiae regi, cum duobus aut tribus equis famulari. Ego eum meis litteris regiae majestati commendo. Sed plus valebit verbalis commendatio tua, quia hominem nosti. Non ago tecum pluribus. Tantum peto, ut rem suam fideliter adjuves, si modo tibi digna tibi videtur, in qua nervos intendas tuos.

Vale, et dominum Nicolaum nostrum tuo ex more dilige. Datum ut supra.

---

¹ DV, 68

² DV, f. 51v

³ DV, 242-243. *Not collated.*

605. Letter to Johann Vront (2 March 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 40, ff. 31r-31v¹; V5, 40, ff. 55r-55v **; V6, ff. 49r-49v²; V7, ff. 62v-63r.

Editions: HO, f. 117³.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 329-331

{55r} Aeneas, episcopus Senensis, eximio decretorum doctori, domino Johanni Frunt, secretario insignis civitatis Coloniensis, amico amantissimo, salutem plurimam dicit.

[1] Accepi tuas⁴ litteras non sine voluptate, quae mihi de comite Ciliae veniente ac de recedente Eitzingero notitiam praebuere. Ago tibi gratias, et si qua post hac emeruerint⁵, ut mihi rescribas, peto. In causa tua nullum fieri te absente iudicium puto, nisi absis nimium, nam et Caesar tuum recessum indulisit, quasi domino Treverensi in ea re morem gereret. Si quid attentabitur me sciente, certior fies. Dominus Treverensis, quamvis est sapientissimus neque facile labi potest, meo tamen iudicio non bene fecerit, nisi ad Caesarem redeat. Cum nihil adhuc super his rebus conclusum sit, propter quas descendit in Austriam, non video, quem sibi honorem pariat, de quo scribis, recessus ejus. Sua dignatio oculatissima⁶ est, et quae sunt meliora cogitabit. Si facultas tibi⁷ est accedendi venerabilem sanctumque patrem, fratrem⁸ Johannem de Capistrano, ut me sibi commendes, oro, de cuius adventu in hanc civitatem, quid Caesar sentiret, nuper ad eum scripsi. Sua paternitas, quod ex usu crediderit, faciat.

Vale, et reverendissimo domino Treverensi iterum atque iterum commendatum me facito. Ex Nova Civitate, die secunda Martii 1455.

---

¹ DV, 67-68

² DV, ff. 51r-51v

³ DV, 242. *Not collated*

⁴ *omit.* V7

⁵ *emerserunt* V7

⁶ *occultissima* F1

⁷ *sibi* V7

⁸ *omit.* V7

606. Letter to Prokop von Rabenstein (9 March 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 35, f. 27v¹; V5, 35, ff. 48r-49r **; V6, ff. 43v-45r²; V7, 35, ff. 55v-56r.

Editions A: HO, f. 112r-112v³.

Editions B: RTA, 19/3, pp. 331-333

{48r} Aeneas, episcopus Senensis, Procopio Rabesteino salutem plurimam dicit.

[1] Expecto te simulque Nicolaum {48v} nostrum miro desiderio. Vereor, ne vana spe ludar, quando tardiolem justo te video. Nihil tamen culpae tuae ascribo. Scio consilia regum esse longiora eoque saepe diverti, quo nemo cogitavit. Decrevistis vos Bohemi Caesarem adire acturi de pace. Expectastis hacetenus Hungaros, ut eorum cognita mente instructiores veniretis. Jam Hungari apud vos⁴ sunt; nescio, quid ulterius moremini, nisi fortasse Johannem audire vultis, quem gubernatorem Hungariae vocant. At ille, ut fama est, invitus⁵ ascendet nimiasque securitates quaerit. Ego, etsi nihil meum consilium valet, ex usu esse crederem dum⁶ pendet adventus Johannis, vos Bohemos Caesarem culmen accedere ac de pace tractare, ut illo veniente de bello contra Turcos gerendo expeditius ageretur, nam quae pacis sunt inter Caesarem et Hungaros sine Johanne perfici possunt, quae Turcos respicit, perfici non possunt. Quod si super omnibus illum expectabitis, timendum est, ne mora longior fiat et affecti plures taedio rebus infectis recedant, atque itaque conventus noster, qui contra Turcos institutus erat, in Turcorum favorem dissolvatur. Haec tibi pauca dixisse volui quasi sus ad Minervam. Tuum erit, si visum fuerit⁷, magnificum regni Bohemiae gubernatorem super his alloqui ac me suae magnificentiae commendatum reddere. Cardinalis Sancti Angeli his⁸ diebus binas ad me litteras dedit, in quibus de te mentio fit cum laude tua, quamvis illud accuset, quod sibi {49r} perraro scribas⁹. Nicolaum nostrum cupio tibi¹⁰ pro veteri more commendatum esse¹¹. De pace Italiae nihil adhuc certi est. Tempus idoneum nacti sunt Turci, si contra nos, ut fertur, exercitum parant, nam Christiani praeter verba nihil habent, quod illis objectent.

Vale. Ex Novacivitate, die nona Martii 1455.

¹ DV, 60

² DV, ff. 45v-46r

³ DV, 231-232. *Not collated.*

⁴ nos V7

⁵ munitus F1

⁶ deum V7

⁷ si visum fuerit *omit.* V7

⁸ iis F1, V5

⁹ scribat F1; scribis V5

¹⁰ cupio tibi *omit.* V7

¹¹ *omit.* V6, V7

607. Letter to Juan Carvajal (12 March 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 43, ff. 32r-37r¹; V5, 43, ff. 56v-64v **; V6, ff. 50r-57r²; V7, ff. 64r-72v.
Editions A: HO, ff. 118v-124v³
Editions B: RTA, 19: 3, pp. 333-350.

{55v} Aeneas, episcopus Senensis, Johanni cardinali Sancti Angeli, salutem plurimam dicit.

[1] Scripsisti ad me multa his diebus praeterque tuum morem fuisti prolixior. Ago tuae dignationi⁴ gratias, quae me non sinit ignorare, quae apud Italos agitantur. Nunc responsuro mihi tanta se offerunt, ut unde incipiam prorsus ignorem. Rescribere tamen oportet, etiam si nullus ordo servari possit.

[2] Scripseram tuae dignitati ex Frankfordia, quanti essent rumores hujus nationis adversus Romanam curiam. Respondisti copiose et argumenta subtiliter dissolvisti. Episcopus Papiensis et ego sedulo idipsum agimus et utimur argumentationibus tuis, sed nihil in auribus aemulorum proficimus. Stat illis sententia sua, neque proposito excidunt. Quod quaeris ex me, ut qui vulnus ostendi, de medicina consulam, non sum ego talibus morbis idoneus medicus.

[3] Unum tamen quasi ad sortem dixerim: Non laudo, mi pater, novas in dies cancellariae regulas fieri easque ita obscuras et ancipites esse, ut vix ab Edippo, si vixerit, intelligi queant. Deceret apostolicae sedis decreta et clara esse et solida, ut, qui secundum illa litteras impetrasset, quid denique sibi sperandum esset, non ignoraret. Sciret ignobilis nobilem sibi praefendum, indoctus doctorem, privatus principem absens a curia praesentem, {57r} et sic de singulis. Fateor dignum esse Romanum pontificem, qui digniores sunt, iis⁵ plura tribuere. Sed ista ita gerenda sunt, ne possint ad injuriam trahi. Quod si quispiam ad collationem sibi placitam litteras impetravit non sine pecunia, si doctor est aut nobilis, injustum est, me iudice, alterum sibi praeferrere, cujus conditio vel⁶ minor vel aequa fuerit, neque omnem in curiam praesentem omnibus anteponendum crediderim, qui sunt absentes, neque familiares cardinalium aut ipsius summi praesulis quibusque derogare posse nisi sui similibus, neque enim⁷ cardinalis cocum aut qui apostolici stabuli mulos fricat magnis nobilibus aut insignibus doctoribus praeponendos⁸ esse crediderim. Sed litterae saepe de curia manant, in quibus haec contineri videmus, quae quam rationabiles sint, non latet acre iudicium tuum. Haec multorum animos abalienant, quando nemo est tam forti bulla munitus, qui fortiorem non inveniatur. Neque plura de his.

[4] Venio ad primarias preces, quas tua dignatio magnifice defendit vereque nihil obstare compactatis ostendit. Fuit hic proximis diebus Treverensis archiepiscopus, et cum multa ac⁹ magna Caesari retulisset, tandem solus cum solo verbum habere voluit, quod Caesar minime admisit. Placuit denique et Caesarem unum apud se habere et Treverensem¹⁰ alterum. Ille fratrem adhibuit, me Caesar. Sermo diu protractus est neque de parvis rebus. Ibi quoque de primariis precibus habita mentio est, quia {57v} nollent ordinarii ad suos menses eas extendi. Ego ibi, iubente Caesare, monstravi nihil eas praejudicare compactatis hisque sum usus¹¹ rationibus, quas tua dignatio mihi rescripsit, quia non

¹ DV, 69-79

² DV, ff. 52r-59r

³ DV, 244-256

⁴ tuae dignationi : dignitati tuae
V7

⁵ his V6, V7

⁶ omit. F1

⁷ omit. V5

⁸ reponendos V7

⁹ et V6, V7

¹⁰ Treverensis F1, V6, V7

¹¹ hujus V7

solum apostolico indulto, sed etiam veteri consuetudine Caesar utitur, iniquumque esse diximus, cum papa, qui minus¹ tenetur, suos menses Caesari traderet, ordinarios episcopos ac praelatos reliquos, qui omnia, quae possident, ex imperiali beneficentia consecuti sint, negare suos. Quibus auditis, respondit Treverensis se minime futurum esse, qui iuribus² imperii derogare velit. Ob quam rem non est, cur sanctitas domini nostri eas bullas emittere vereatur, quae jam sigillis munitae feruntur. Scripsisti te velle notulas earum ad me mittere. Id cur factum non sit, minime intelligo.

[5] Sentio quoque sapientiae tuae non videri justum, quae de precibus sancienda sunt ad imperiales nominationes extendi. Id fortasse facis, ne cardinali Metensi praejudices, quem ferunt in Suevia jus nominandi nonnullas personas habere. At quamvis Caesar in Suevia patrimonium³ habeat, quia tamen ibi pauca beneficia sunt et exilia, non magnam vim super illis facit. In Austria et in aliis patrimonialibus terris nominationes suas servari cupit neque minus illas salvari optat quam preces primarias, quod profecto non est tanto principi denegandum, qui in dies⁴ pro conservandis⁵ apostolicae sedis iuribus⁶ forti animo pugnat et insultantium retundit impetus. Nominationes {58r} ad numerum datae sunt, et in terra hereditaria. Non est, cur timeatis ordinariorum querelas. Nemo in hac parte Caesari se opponet, neque damnare quisquam poterit, si eas in Austria declaraveritis locum habere. Certum est enim, quia et Austria hereditarium Caesaris dominium est, qui et Austriae dux dicitur et, deficiente sine liberis Ladislao, illic heres est⁷. Si qua geritis in Romana curia ad preces maximorum principum, non sunt ea, quae vobis nationem hanc efficiant alienam, si modo non sint iniqua neque pares offendant principes. Ibi aperiendi sunt oculi, ne illis fiat injuria, qui repungere possint, quibusque datum est “nocere terrae et mari”, quemadmodum tuus aliquando sermo fuit.

[6] Pergo ulterius. Miraris, cur tantopere sive dominus Papiensis sive ego sanctissimum dominum nostrum ad respondendum de classe Italica coartamus. At si capitula Frankfordiensis concilii perlegeris, invenies illic non esse spem terrestris exercitus contra Turcos, nisi et maritimus instituatur. Litterae quoque a nobis missae tuam sapientiam commonefacere potuerunt. Principes hujus nationis Teutonicae ad hoc bellum pro fide catholica suscipiendum non esse magnopere ferventes plerosque autem⁸ occasiones quaerere, quibus possent a conventis resilire, quibus satis honesta excusatio videretur, si classis Italica non posset haberi. Nam, quod promissum est Frankfordiae, conditionem annexam habet, si potentatus Italici per mare concurrant, quoniam⁹ alterum sine {58v} altero parum videtur habere momenti. Nimirum¹⁰ ergo, si magnopere quaerimus apostolicae sedis responsum. Vellemus enim, quod laudabiliter inchoatum est, ad exitum honestum deduci, et si defectus futurus est¹¹, eum Teutonibus¹² potius quam nostris Italicis imputari. Et quamvis litterae tuae de classe summi pontificis spem certam praebeant, sitque sanctitas apostolica quavis¹³ laude digna, non tamen tanto bello naves sufficere creduntur, quas Romani pontificis armare pecunia potest. Vellent Germani non solum papam, sed clarissimum illum Aragoniae regem ceterosque potentatus Italiae¹⁴ in tanto negotio manus afferre, quod nunc, pace facta, verisimile conjectamus. De rege Aragonum jam certiorati sumus, qui se proximo vere classem habiturum affirmat, quemadmodum oratori suo, qui apud nos est, novissime rescripsit¹⁵. Confidimus sanctissimum dominum nostrum ad id operam dare, ut tota Italia pro communi salute arma suscipiat, etiam si Teutones nihil egerint, de quibus, quid spei geram,

¹ animus V7

² viribus F1, V7

³ patrocinium F1

⁴ dietim F1

⁵ confirmandis F1

⁶ viribus F1

⁷ heres est : est heres V7

⁸ aut V6

⁹ quem V7

¹⁰ nimium V7

¹¹ ad exitum ... est *omit.* V7

¹² Theutonicis V5

¹³ quamvis V7

¹⁴ *omit.* F1

¹⁵ scripsit F1

infra subjiciam. Nobis necessarium esset singulis diebus intelligere, quae apud nos¹ agantur, ut his respondere possemus, qui facta nostra calumniantur.

[7] De diplomatario, quae scripta sunt, intelligo. Tacite mordeor, qui noscens hominis mores non prohibuerim litteras sibi dari. Res acta est me nescio. Ante Papiensis episcopus eum convenit, quam mihi verbum de eo fieret. Cum scivi eum litteras accepisse, nolui nocere homini et maxime, cum esset equester et causam propriam haberet {59r} quae ipsum urgebat ad curiam festinare. Itaque dedi ego et litteras meas sibi, neque contentus his², sciens pericula, quae possunt itinerantibus accidere, reique gravitatem recogitans, cum essem Norimbergae, suasi domino Papiensi ut iterum scriberet, quod factum est. Ego quoque cum eo scripsi. Litterae per mercatores fideles transmissae sunt. Itaque, quantum ad me attinet, non puto commissam esse³ negligentiam. Ipse tamen⁴, etsi morem suum tenuit, sexaginta tamen diebus ante festum Purificationis aut saltem quinquaginta Romam petiit, Itaque non deerat tempus designandi legati etiam cardinalis, et maxime cum se tam voluntarium Nidrosiensis offerret. Ego illius promptitudinem laudo, qui pro fide⁵ catholica tanto labori personam suam non denegat, neque ordinis vestri ferre sarcinam, si jubeatur, recusat, quamvis multi Nidrosienses inveniri possent, nisi Ruteni vox illa impedimento esset, quae vulgo fertur, “Pater sancte, non plura cardinalia.”

[8] De viro illo mirabili apud Frankfordiam viso nihil falsi ad me scriptum est. Non vidi biblias integras, sed quinterniones aliquot diversorum librorum, mundissimae ac correctissimae litterae, nulla in parte mendaces, quas⁶ tua dignatio sine labore et absque berillo (*glasses*) legeret. Volumina centum et quinquaginta octo⁷ absoluta esse ex pluribus testibus⁸ didici, quamvis aliqui centum et octoginta esse confirmaverint. De numero mihi non plane⁹ constat. De perfectione voluminum, {59v} si fides habenda est hominibus, non sum dubius. Si scivissem desiderium tuum, emissem unum proculdubio volumen. Quinterniones etiam aliquot hic ad Caesarem delati sunt. Conabor, si fieri poterit, aliquam huc bibliam venalem afferri eamque tui causa comparabo, quod timeo, ne fieri possit, et propter distantiam itineris et quia antequam perficerentur volumina, paratos emptores fuisse¹⁰ tradunt. Quod autem tua dignitas magnopere desideraverit¹¹ hujus rei certitudinem habere, inde conjicio, quia per diplomatarium Pegaso velociorem id mihi significasti. Ac tantum jocatum¹² fuisse¹³ sufficiat.

[9] De Senensi archidiaconatu, si vacaverit, expecto provisionem tuam. Timeo tamen¹⁴, ne tarda sit, nam qui palatium regunt, reservationibus uti solent, nosque longe positos praevenire. Tuum erit, quo melius possis amico consulere. Litteras commendationis ecclesiae in Hyrnunga te annitente mihi missas accepi.

[10] Intellexi quoque annata liberatum me esse, quam pro Senensi ecclesia sacro collegio debebam. Haec nulli alteri quam tuae erga me optimaе voluntati ascribo. Tu meus adjutor es, meus promotor, meus conservator. Nisi tua me manus elevasset, nihil essem. Ex te sum¹⁵, quod sum. Tibi et honores et dignitates et opes et fortunas meas omnes ascribo. Quod si pro tantis in me beneficiis tuis non refero grates, difficultati rei, non voluntati meae imponendum est, neque enim ego is sum, qui tantum

¹ vos V5, V6, V7

² is F1, V6, V7; *corr. ex is* V5

³ *em. RTA; omit. codd.*

⁴ *spatium* V5

⁵ pro fide *omit.* V7

⁶ quos F1, V6, V7

⁷ *omit.* V7

⁸ testis V7

⁹ plene V6, V7

¹⁰ habuisse V5

¹¹ desideravit V7

¹² locatum V7

¹³ esse V6, V7

¹⁴ *spatium* V5

¹⁵ id *add.* V5

debitum {60r} persolvere possim. Tuae humanitatis est animum magis quam vires inspicere, quod pro tua sapientia te facere non¹ ignoro.

[11] Caesari tuas litteras dedi. Majestas ejus inter omnes tui ordinis patres te² praecipue veneratur, nam et te unum esse dicit³ in eo collegio, qui suas causas tueatur. Is te magnopere adhortatur, ut primarias preces ac nominationes suas, quemadmodum supra scripsi, conservare velis.

[12] Hartungus Capel⁴, juris interpret et imperialis consiliarius, oratum te cupit, ut nepoti, quantum justitia sinit, favorem praebeas neque vexari sinas per Henricum Rora⁵, quem tuum ferunt esse familiarem.

[13] Absolutis jam rebus familiaribus ad publicas transeo. Scribam tibi ex ordine, quae hactenus in hoc conventu⁶ gesta sunt, et quae nunc geruntur. Tu deinde, quid spei sit habendum, melius intelligas, quam mea possit epistola palam facere. Primus, qui huc venit, fuit orator regis Aragonum, qui, cum nequivisset durante conventu Frankfordiam petere, ad Caesarem se contulit, et quae dicturus Frankfordiae fuerat, hic exposuit. Summa legationis ejus fuit: regem suum pro tuenda fide catholica sollicitum ingentem classem contra Turcos armare velle; rogare, quod⁷ exercitus terrestris⁸ quantocius instituatur. Is quodammodo invitus usque nunc retentus est⁹, cum videret res nimium protrahi, nec spem aliam haberet felicitis exitus. Heri Caesarem adiit. Pacatam Italiam dixit regemque suum proximo vere navalem exercitum in alto habiturum dixit¹⁰, utque domum repetere {150v} posset, multa prece rogavit. Jussus est dies adhuc decem manere¹¹, ut, quid rerum¹² agatur, plenius intelligat atque instructor domum redeat.

[14] Post eum venit ad nos episcopus Papiensis, gravis et modestus pater et ad fidem tutandam egregie cordatus. Is diu tristis fuit, cum nihil litterarum ex curia reciperet¹³, sed tandem consolationem recepit¹⁴ veniente cursore¹⁵ apostolico et res Italicas afferente, quas ille mox Caesari et aliis, qui ad conventum venerant, notas fecit. Secutus deinde est Treverensis archiepiscopus, homo et animi et consilii non mediocris. Is, cum¹⁶ accepisset imperatorem abesse (nam Grecz iverat), eius reditum in balneis expectavit. Reversus Caesar, cum intraturus¹⁷ esset, Treverensis obviam illi profectus est eumque magno cum honore suscepit. Cum eo et legati aliquot civitatum et aliorum principum electorum venere. Nec diu post oratores ducis Burgundiae et oratores archiepiscopi Salczburgensis adventarunt.

[15] Legati quoque regni Hungariae inter haec duo huc missi sunt, qui litteras securitatis pro majori legatione petiverunt, asserentes futuros esse cardinalem Strigoniensem ac duos episcopos, comitem Ciliae, comitem Bistricensem, comitem palatinum, Nicolaum vaivodam et alios complures barones cum duobus milibus equitum subscribique litteras salvi conductus manu propria caesaris expetebant. Iis¹⁸ promissa est securitas sine subscriptione¹⁹ propriae manus, {151r} excepto comite Ciliae, pro quingentis tantum equitibus. Praesentes fuerunt, cum responsio data est, legati regni Bohemiae, qui gubernatorem suum excusabant, quod ad diem promissam non venisset, eumque brevi venturum affirmabant. Legati Hungariae, audito responso, parum contenti recessere.

¹ *omit.* V7

² *omit.* V7

³ esse dicit : dicit esse V7

⁴ Hartungus Capel : Artungus capellanus V7

⁵ Rora V6, V7

⁶ hoc conventu : haec conventa V7

⁷ qui V7

⁸ exercitus terrestris : terrestris

exercitus F1

⁹ et *add.* V7

¹⁰ *del.* V5

¹¹ morari V6, V7

¹² verum F1

¹³ receperit V7

¹⁴ accepit V6, V7

¹⁵ tabellario V5

¹⁶ jam *add.* F1

¹⁷ impetraturus V7

¹⁸ his V6, V7

¹⁹ suspicione V7

[16] Dum haec aguntur, inclytus rex Ladislaus, dissoluto conventu Vratislaviensi, Viennam revertitur ipso primo die dominico quinquagesimae¹, eumque secutus est² Georgius Bohemiae gubernator et non parvus illarum partium numerus baronum. Quo cognito Treverensis et, qui cum eo aderant, oratores principum electorum Caesarem adeunt. Multa et magna sibi de rebus imperii commissa esse dicunt, quae regi Bohemiae tamquam principi electori communicare velint. Ajunt Viennam se petere velle illiusque regis animum perdiscere, deinde reverti Caesareo culmini cuncta exposituros. Caesar, quae sint imperii nullum³ prius cognoscere debere quam se, dicit; regem Bohemiae puerum esse; consiliarios habere, qui se minime diligant; exponi sibi, quae sint ea imperii negotia, ante omnia iubet. Tum, si visum⁴ fuerit, Viennam petendi libertatem daturum se asserens. Illi contra instant. Fit non parva disceptatio. Placet Treverensi Viennam petere, idemque legati quattuor principum electorum suadent. Caesar, ubi affirmatos animos videt, quamvis dissuadet iter, non tamen prohibet. Illi, quod statuerant, peragunt, quae res non parum fomenti ad sinistras {151v} suspiciones ministrat. Rex Ladislaus, ubi accepit, quae Treverensis ad se retulit, commendavit legationem ejus. Dixit tamen de rebus imperii se parum instructum esse; suadere, ut ad Caesarem rediret, quo cum et ipse missurus esset legatos. Quaecumque Caesari placerent essentque rei publicae accommoda, his se libenti animo consensurum.

[17] Dum haec aguntur, Ulricus, comes Ciliae, per amicos⁵ regi Ladislao reconciliatus⁶ cum magno comitatu Viennam petit. Rex ei obviam cum Treverensi et aliis curiae baronibus extra urbem ad longum spatium procedit. Excipitur homo cum plausu et⁷ laetitia singulari magnatum. Tantus ei honor impenditur, quantus vix principi de re publica optime merito possit impendi. Mira fortunae variatio et instabilis rerum mundanarum status: annus cum dimidio effluxit⁸, postquam ille de regimine, de consilio, de familia regis amotus succlamante populo ac minas ingerente extra urbem cum ignominia dejectus est. Nunc cum tanta solemnitate tantaque multitudinis alacritate reductus est, ut dubitandum sit, an gloriosius modo redierit, an prius aufugerit contumeliosius. Cum Gaio Mario ex Romanis, cum Alcibiade comparandus videtur ex Graecis.

[18] Eitzingerus, qui exclusionis ejus causa fuerat, ubi reditum comitis didicit, diffidere suis rebus coepit, cumque jam⁹ rationes ex eo deposcerentur, qui multa regio nomine administrasset, sciens, quantum posset invidia quamque variabiles sint animi principum, {152} cedendum¹⁰ adversario statuit atque insalutato rege, non expectato comite, in castris¹¹ suis sese recepit, quem secuti sunt non pauci, qui cum eo contra comitem senserant, inter quos praecipuus est Riolfus, qui praeses civitatis fuerat, dum comes ejiceretur, homo factiosus ac rerum novarum cupidus, *loquax magis quam facundus*, hostis cleri ac nullius viri boni amicus. Res non parva in Austria commovetur. Eitzingerus et castra¹² munitissima habet et amicis potentibus fultus est. Comes jam regio favore ac baronum assistentia praeditus veterem iniuriam ulcisci nititur. Cum fortis in fortem impegit, ambo corruunt. Rex, si bono consilio ducetur, componere has lites hoc tempore studebit, quando contra¹³ Turcos bellum parare oportet. Timeo tamen¹⁴, ne versutia Satanae nostros¹⁵ cogitatus pervertat.

[19] Hungari, qui proximi Turco sunt quosque¹⁶ priores esse in hoc conventu decebat, nescio quo pacto, desides inveniuntur. Habuerunt in Buda concilium; decreverunt contra Turcos gerere bellum; quantum quisque contribuere deberet, edixerunt; legatos, qui ad Caesarem proficiscerentur, magnos viros elegerunt. Deinde nescio quid divisionis inter eos ortum est. Sunt, qui gubernatoris imperium

¹ quadragesimae V5 !!!

² omit. V7

³ nullius F1; nullum *supra* rasuram V5

⁴ usum F1

⁵ annos V7

⁶ conciliatus V7

⁷ ac V6, V7

⁸ defluxit V6, V7

⁹ omit. V7

¹⁰ credendum V7

¹¹ oppidis V5

¹² castella V5

¹³ omit. F1

¹⁴ spatium V5

¹⁵ vestros V7

¹⁶ quoque F1

ferre non possunt. Ille aliquid subodoravit, statui suo timet, cumque jam cardinalis, duo episcopi, duo vaivodae et comes palatinus ad regem venerint, solus ipse Budae remansit et primo quidem dissimulavit, ut ajunt, aegritudinem. Nunc aperte se {152v} venturum negat, nisi securissimus efficiatur. Nondum certum est, an, quem petit, salvum conductum obtinere possit. Sunt, qui dicunt regem omnia concessurum, ut eum ad se trahat, quod fortasse suadente comite, qui gubernatoris amicus est, non erit difficile. Et utetur¹, me iudice, bono consilio regia maiestas, si hunc hominem in gratia retinuerit hac tempestate, sine quo nihil est, quod adversus Turcos per Hungariam audere possimus. Unum tamen² me terret, quia cum semel abortae sunt inter alta capita suspiciones, non tam facile dimoveri quam augeri solent.

[20] Albertus marchio Brandeburgensis, qui Vratislaviae recedente rege remanserat aegrotus, desperantibus de salute sua medicis, divino quodam auxilio restauratus est. Ait enim ipse, cum gravissime decumberet, dicentibus sibi medicis, ut animae suae consuleret, quia manifesta mortis signa vidissent, se respondisse: “At ego alium habeo medicum, qui me vitae servare potest”, et ostenso crucifixo, “Hic est,” inquit, “medicus meus, cui nihil difficile est. Ab eo vitam et sanitatem obtinebo,” neque deceptus est³. Post paucos dies ex integro convaluit atque⁴ ad nos profectus magistratum curiae Caesaris adeptus est. Venit et marchio Badensis ad Caesarem, qui et ipse belli contra Turcos gerendi cupidissimus est.

[21] Priusquam Treverensis ex hoc loco recederet, iussit Caesar principes ac legatos, qui adessent, omnes ad se venire, ut de re, propter quam conventus habetur, initium {153r} fieret. Ibi de sedibus diu disputatum est neque concordia reperiri potuit. Treverensis dextrum latus Caesaris obtinere volebat. Post eum legati principum electorum locum sibi vendicabant. Alii legatum apostolicum Treverensi et oratorem regis Aragonum legatis electorum praeferendos aiebant. Treverensis principem electorem, qui praesens esset, legato papae minime cessurum affirmabat, nisi cardinalis esset aut crucem prae se ferret. Multa concordiae media sunt aperta, sed nullum placuit. Commemoratum et illic est in Romana curia nullum honorem deferri principibus electoribus, quos inter se cardinales haudquaquam recipere dignarentur. Illud quoque veluti probro⁵ objectum est, quia praesumpserit vicecancellarius ante Romanorum regem sedere quod auditum antea numquam ferunt. Rex autem Hungariae, cui quartus inter omnes reges locus debetur, infimo loco inter cardinales sederit. Non dico, quae contra replicata sunt; illa per se tua sapientia non ignorat.

[22] Cum dies disputando tereretur⁶ jamque nox adventasset, iussit Caesar stantibus omnibus suo nomine verba fieri. Id oneris mihi demandatum est, quod tanto gravius fuit quanto minus praecogitatum, nam prius placuerat verbis Teutonicis orationem haberi⁷, quae provincia Ulrico Riderio debebatur. At cum mutato consilio me loqui oporteret, necessitate magis quam voluntate parui. Dixi ergo ex tempore quattuor {153v} esse causas, propter quas homines rationis participes in bella trahi solerent, scilicet aut propter lucrum captandum aut propter damnum vitandum aut propter injurias ulciscendas aut propter laudem consequendam, easque in hoc uno bello contra Turcos gerendo singulas continere monstravi⁸. Dixi deinde, quantam molestiam Caesar accepisset de clade Constantinopolitana utque pro tuenda re publica Christiana concilium et apud Ratisponam et apud Frankfordiam indixerit. Commemoravi, quae gesta fuissent Frankfordiae, quam volentes illic principes atque legati sese ostenderint ad consulendum catholicae fidei. Rogavi vice caesaris, omnes in medium consulere vellent, ut, quae Frankfordiae promissa fuissent, executioni mandari possint. Ostendi quattuor esse difficultates, quae possent opponi⁹: temporis brevitatem, quia non videretur

¹ utere F1

² del. V5

³ del. V5

⁴ omit. F1

⁵ probro V6, V7

⁶ teneretur F1; terretur V7

⁷ omit. F1

⁸ dixi V5

⁹ opponerent *corr. ex* possent

opponi V5

aliquibus tam cito quam esset expediens exercitum congregari posse; paucitatem auxilii promissi, quia frustra nonnulli dicerent tam parvas copias contra infinitam Turcorum multitudinem armandam esse; discordias Alamaniae, quae, cum domi pugnaret, extra non posset¹ exercitum mittere; incertitudinem maritimae² classis, cum nihil de pace Italica compertum haberetur. Dissolvi deinde quaevis objecta resque et in tempore et utiliter edocui fieri posse. Solum, ut animo volenti essent, rogavi. Imperatoriam majestatem nihil eorum, {154r} quae sibi ex officio incumbere, praetermissuram dixi³.

[23] Postquam finivi, Papiensis episcopus, quoniam multum noctis esset, in aliud tempus mentis apostolicae decretum, cum Bohemi et Hungari praesentes essent, expositurum se ait. Orator regis Aragonum dixit se pridem sui principis animum enarrasse⁴ eumque⁵ brevissime repetiit. Treverensis et legati principum electorum mansuros se ac plenius consulturos facturosque denique, quod veros Christianos deceret, affirmarunt. Burgundi, qui paucis ante diebus mentem sui principis exposuissent, eandem brevissime⁶ retulerunt, asserentes illum in propria persona pro Christi nomine militaturum.

[24] Haec acta fuere priusquam Treverensis abiret. Civitates eo die nihil dixere, sed nudiustertius ad praesentiam Caesaris accersitae, quaecumque in hoc opere tam sancto cooperari possent, ferventibus animis promiserunt. Quattuor et viginti civitatum legati assunt, qui et mandatum pro aliis quinque habere se dicunt. Duces Saxoniae, quorum alter huc venturus⁷ erat, excusationes praetendunt, quia cum Bohemis indutias breves habent neque enim ultra festum Pentecostes pax dicta est. Verentur, ne improvisi ab hostibus reperiantur. Legati eorum auxilia contra Turcos indubia promittunt, si Bohemico bello liberari queant. Expectamus nunc Bohemiae gubernatorem, quem intra biduum aut triduum venturum credimus. Is de pace inter Caesarem et regem Ladislaum acturus est, ex qua {154v} pendet omnis gerendi belli contra Turcos nervus. Res ista ac Bohemica cum Saxonibus sola est, quae promissum exercitum valeat impedire. De Prutenis ac Rhenensibus non esset magna vis, nam et sine illis ingentes copias comparare possemus⁸.

[25] Habes omnium rerum statum. Librum tibi, non epistolam scripsi. Tua dignatio, quae putaverit ex usu, apostolico culmini referre poterit⁹. Ego ex re fore credidi nihil omittere ex his, quae ad rem Turcorum faciunt. Cupio etiam, dum scribo, ab iis¹⁰ intelligi, quibus scribo, neque Apollinis more respondere soleo. Malo longior videri quam obscurior.

Vale in Christo, quemadmodum cupis, meque pro veteri consuetudine dilige et, si licita peto, reverendissimo¹¹ cardinali de Columna, domino meo observandissimo¹², commendatum me reddito. Ex Nova Civitate, die duodecima Martii 1455.

¹ esset V7

² maxime V5

³ del. V5

⁴ explicasse V5

⁵ denique (?) prius V5

⁶ paucis *supra rasuram* (?) V5

⁷ huc venturus : venturus huc V5

⁸ comparare possemus : possemus

comparare V5

⁹ poterat V7

¹⁰ his V6, V7

¹¹ domino *add.* F1, V5

¹² observantissimo F1

608. Letter to Bartolomeo Pieri de Massa (12 March 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 44, ff. 37r-37v¹; V5, 44, f. 64v-65v **; V6, 44, ff. 57r-57v²; V7, ff. 72v-73v.

Editions A: HO, ff. 124v-125r³.

Editions B: RTA, 19: 3, pp. 351-352 (extract).

{64v} Aeneas, episcopus Senensis, Bartholomaeo de Massa salutem plurimam dicit. Eximie doctor et fili amantissime.

[1] Acerbissimas mihi de matris obitu litteras misisti. Vulnerasti cor meum et animae partem ex me deduxisti. Nam quomodo ego jam integer vivam, quia⁴ illam perdidisti, quae mihi vitam dedit? Heu, me miserum, qui nequivi materno adesse funeri et oculos claudere, qui me solum videre cupiebant, antequam clauderentur. O, mea dulcissima mater. Ego te forsitan mea tarditate {65r} festinare in mortem coegi, qui dum redire differo, desiderium tuum protraho. At tu nunc virum tuum, patrem meum, reperisti, Silvium, et dulces natos Andream, Franciscum, Jacobum. Ego jam solus relictus sum. Nescio, quid scribo, Bartholomaeae carissime. Nescio, an te alloquor, an matrem. Lacrimae sine mensura cadunt neque retineri possunt. Scio fortis esse viri fletum retinere et in adversis bonae mentis esse, sed quis vincat humanitatem? Mortua est mater mea et non dolebo⁵? Obiit mea genitrix, et non flebo? Jura haec naturae sunt, quae vos jureconsulti immutabilia dicitis. Parce mihi, *homo sum, humani nihil a me alienum puto*. Non me latet illam fuisse sanctissimam feminam astris et caelo dignam, nec dubito candidam ejus animam in concilio sanctorum receptam, quae, dum vixit in terris, *nullius conscia culpae* fuit. Sibi congratulandum est, quae ad meliorem vitam migravit. Mihi non potest non triste esse, dum recolo me absente illam sepultam esse, sed quid agam? Ita res se habet nec mutari potest. Ferenda est, quae oblata fortuna est. Non redibo jam ad vos ea alacritate, qua redissem ille superstite. Videbor vacuum invenire domum, cum illam non⁶ reperero. Non tamen dimorabor amplius.

[2] Sumus hic in tractatu defendendae fidei⁷. Res magna longum tractum quaerit. Assunt legati et principum et civitatum Alamaniae. Bohemi infra triduum expectantur. Hungari Viennae in magno numero sunt, itinere {55v} unius diei a nobis remoti, {65v} qui etiam Caesarem petaturi sunt. Velit divina pietas aliquid fieri laude dignum. Finitis his tractatibus conabor ad vos reverti. Medio tempore et sorores meas et earum filios tibi commendatas⁸ facio. Antoniam cupio salvam esse⁹ teque domus nostrae cum domino Bartholomaeo curam habere.

Vale. Ex Nova Civitate, die 12. Martii 1455.

¹ DV, 79-80

² DV, ff. 59r-59v

³ DV, 256-257. *Not collated.*

⁴ *corr. ex* quia V5

⁵ doleo F1

⁶ *omit.* F1

⁷ rei V7

⁸ commendatos F1

⁹ fieri F1

609. Letter to Heinrich Senfleben (1 April 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 67, ff. 49v-50r¹; V5, 67, ff. 86r-87r **; V6, 67, ff. 73r-73r²; V7, 67, ff. 94v-95r. (*Praha / Kapitel-Bibliothek, cod. lat. G XX³*).

Editions A: HO, f. 140r⁴.

Editions B: RTA, 19: 3, pp. 352-354.

{86r} Aeneas, episcopus Senensis, Henrico Senfleben salutem plurimam dicit.

[1] Gratae sunt mihi semper litterae tue, quae de rebus Italicis certiolem me faciunt. Optarem tamen⁵ feliciora esse, quae scribis de domino nostro. Maestus sum, quando curiales ejus suae vitae timere intelligo, sed fortasse Deus ex insperato meliora praebit et optatam vicario suo sanitatem restituet. Si quid tamen acciderit, ut quam celerrime certiolem me {86v} reddas, oro. Quae mihi misisti super ecclesia commendata et annata relaxata fideliter restituta sunt ad manus meas. Malim referre quam dicere grates. De domino Treverensi accepi, quae scripsisti. Vellem tantum principem, qui et prodesse et obesse potest, in bona gratia retineri.

[2] Magna hic modo tractantur de bello contra Turcos gerendo ac⁶ de pace inter Germanas potentias componenda. Hungari et Bohemi sunt⁷ hic non sine magno comitatu et Australes etiam. Despotus Rasciae nudiustertius Viennam intravit. Gubernator Hungariae usque Jaurinum⁸ ascendit. Scripsit Caesari velle se huc venire, si litteras securitatis haberet et mandatum sui regis. Litterae promissae sunt. De mandato, quid futurum sit, ignoramus. Si Deus dederit pacem in Germania, praesertim inter majores, fiet - ut credimus - omnino contra Turchos exercitus. De litteris Ladislai regis ad oratores suos fac, ut tibi ex usu videtur. Plenum habes⁹ arbitrium. Ego ejus¹⁰ rei minima spe ducor, quia timidus est, cujus est agere, impediens vero audacissimi sunt.

[3] Rogo¹¹, ut me commendatum facias reverendissimo domino Firmano, cui et haec nova significa; simul quoque¹² domino Novariensi ac domino Stephano, quibus brevis temporis scribere me prohibuit.

[4] Nullae adhuc querelae per praepositum sancti Andreae imperiali majestati de te factae sunt. Si quid sequetur, {87r} habebis plures amicos. Non dimitemus causam tuam indefensam. Latorem praesentium, virum bonum et mihi amicum ut commendatum suscipias, oro.

Vale optime. Ex¹³ Nova Civitate, Kalendas Aprilis 1455.

¹ DV, 104-105

² DV, ff. 75r-75v

³ Collated in RTA

⁴ DV, 287. Not collated.

⁵ spatium V6

⁶ omit. F1

⁷ simul F1

⁸ usque Jaurinum : Jaurinum usque

F1

⁹ omit. F1

¹⁰ hujus F1

¹¹ autem add. F1

¹² simul quoque : simulque V6

¹³ omit. V7

610. Letter to Georgius Polycarpus (15 April 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 46, ff. 37v-38r¹; V5, 46, ff. 66r-66v **; V6, 46, f. 57v-58r²; V7, 46, ff. 73v-74v.

Editions A: HO, ff. 125v-126r³.

Editions B: None.

{66r} Aeneas, episcopus Senensis, Georgio Polycarpio salutem plurimam dicit.

[1] Ago tibi gratias, quod ad me scripseris. Legi enim non sine voluptate litteras tuas, quamvis fortunae tuae acerbitas me commoverit. Sed non est cur⁴ miremur: viris bonis et doctis semper fuit durissimum cum fortuna certamen; auferre tamen⁵ illa, quae sua sunt, potest. Aurum, argentum et omnem supellectilem vitae quoque vim ei licet inferre. In bonis autem animi potestatem non habet. Nulla fortunae tempestas virtutem excutit. Captus a piratis Plato ac venundatus major emente se fuit. Nec magister ejus Socrates in carcere positus minor se condemnante creditus est. Nihil habet in sapiente quod suum fortuna dicere possit. Bene Democritus ille ridebat curas necnon et gaudia vulgi interdum et lacrimas, cum fortunae ipse minaci mandaret laqueum mediumque ostenderet unguem. Tibi fortuna libros abstulit, equos, argentum, vestes: vitae quoque interminata est. At cum dimiserit animam, probitatem quoque ac eruditionem dimisit, quae dederat, repetiit. Nihil est, quod ei impropere. Nihil ex tuo rapuit: parva detraxit, maxima non attigit. Sequitur te tua virtus, quae vel nuda dives est. Sed de hoc satis. Quae de me ipso praedicas, non intelligo mihi convenire, neque tantum mihi arrego, quantum tribuis. Scio imperfectum meum neque de meipso plus aliis {66v} quam mihi credo.

[2] De nepote meo intellexi, quae scribis, et do fidem verbis tuis, quamvis neque Jacobus, frater meus, neque Franciscus ipse nepos aut alius quispiam id mihi notum fecerit. Recognosco tamen⁶ officium tuum meque tibi obnoxium esse pro tua erga me benevolentia et institutione nepotis. Quod⁷ si qua in re juvare te potuerim, non immemor ero tui neque deero desideriis tuis, quoad facultas assit. Quod petis ad me vocari, non est modo temporaneum, neque video hac in curia locum te dignum, neque ego hic mansurus sum. Accingo enim jam me, ut domum repetam, et plus habeo familiae, quam velim. Dissoluto convento mox iter arripiam. Tibi melius erit meo iudicio apud regem Hungariae aut aliquem ex curia sua collocari studeas⁸, in qua re Varadiensis episcopi, doctissimi et optimi patris, praesidio uti poteris, et si quidquam preces meae apud aliquem valuerint illasque⁹ requisiveris, parebo tuis petitionibus.

Vale. Ex Nova Civitate¹⁰, die 15. Aprilis 1455.

¹ DV, 80-81

² DV, 59v-60r

³ DV, 258-259. *Not collated*

⁴ non *add.* F1, V6, V7; ~~non~~ *seq.* V5

⁵ ~~tamen~~ V5

⁶ *omit.* V5

⁷ quid F1; *corr. ex* quid V5

⁸ *rasura* V5

⁹ aliquasque V7

¹⁰ *Ex nova Civitate omit.* V7

611. Letter to Juan Carvajal (16 April 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 47, ff. 38r-39v¹; V5, 47, ff. 66v-69r^{**}; V6, 47, ff. 58v-60r²; V7, 46, ff. 74v-77r.

Editions A: HO, ff. 126r-127v³.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 355-359.

{66v} Aeneas episcopus Senensis Johanni cardinali⁴, sancti Angeli, salutem plurimam dicit.

[1] Nicolai, summi pontificis, quam graviter tulerim, superioribus litteris scriptum est. Non expedit refricare vulnus. Deus nobis successorem ei similem aut meliorem praebeat. Nisi enim {67r} prudentem et sanctum pontificem habeamus, vereor, ne funditus ecclesia pereat, quando et hostes fidei nostrae unitis viribus in nos feruntur, et nos⁵ ipsi nulla concordia ad tuendam religionem⁶ conjuncti sumus.

[2] Libet hic referre, quae apud Germanos aguntur. Quid faciat Italia, quae⁷ sit Hispanorum intentio, quorsum Angli⁸ atque Gallici tendant, tua dignatio per se melius intelligit. Conventus hic coram Caesare usque in hanc diem protractus est. Teutones, Bohemi et Hungari affuere. Actum est⁹ de parando contra Turcos exercitu. Denique visum est hac aestate nihil fieri posse ex his, quae Frankfordiae conclusa fuerant, nam prius labatur aestas, quam legati principum domum redeant, militem cogant et in¹⁰ Hungariam deducatur¹¹ exercitus. Tempore hiemis durum esset castrametari. Huc accedit, quia nec classis Italicae certitudo dabatur¹² et nunc, praesertim mortuo papa, ad quem ejus rei cura pertinebat. Certum quoque illud est, quia rigente bruma nequeunt naves altum petere, atque ita contingeret terrestrem exercitum sine maritimo hiemali tempore frustra niti. Haec sententia et Burgundorum et Teutonum¹³ fere omnium fuit. Quam cum cognovisset imperator, adhortatus est principes electores, ne propositum nostrae¹⁴ protegendae fidei desererent, sed animo forti promissis haerent, et quod nequirent hoc anno¹⁵, perficere in alio non omitterent; rogarent Hungaros, aequo animo moram {67v} ferrent ad ver usque proximum. Nam medio tempore vellet majestas imperatoria pacem biennem sive, ut vulgo dicimus, treugam per Alamaniam indicere, conservatores instituere atque exercitum congregare, quantum antea promississet, rogare Franciae et Angliae reges, ut et ipsi opem ferrent, mittere ad futurum pontificem, ad regem Aragonum et alios Italiae potentatus, ut maritimae classis certior haberetur notitia. Atque ita res componeretur, ut cum Teutones et Hungari terra Turcos aggredierentur, Italarum¹⁶ navigia Hellespontum tenerent atque hinc Graeciam, inde Asiam infestarent.

[3] Haec cum ego nomine Caesaris exposuissem in conventu principum electorum sive legatorum eorundem die sabbati, quae fuit duodecima aprilis, habita consultatione responsum non uniforme datum est: Treverensis archiepiscopus placere sibi mentem Caesaris ait, atque illam amplexus est. Maguntini oratores laudarunt eandem, sed approbare se minime posse dixerunt, referendum esse domino suo negotium neque dubitandum, quin voluntas Caesaris illi placeret. Legatus Coloniensis nihil in mandatis habere se ait, quod Frankfordiensem conclusionem respiceret. Palatinus orator, etsi dominum suum contra Turcos magnifice obtulit, non tamen illo inconsulto ausus est viam Caesaris amplecti. Legati Saxonum in sententiam imperatoris volentes iverunt. Orator Friderici,

¹ DV, 81-84

² DV, 60v-62r

³ DV, 259-262. *Not collated*

⁴ *omit.* F1

⁵ feruntur et nos *omit.* V7

⁶ *omit.* F1

⁷ quo V7

⁸ Anglici V6, V7

⁹ *spatium* V6

¹⁰ *omit.* V7

¹¹ deducatur V7

¹² labatur V7

¹³ Theutonicorum V5

¹⁴ *omit.* V5

¹⁵ animo F1

¹⁶ Italicorum F1

Brandenburgensis marchionis, cum dubitare {68r} videretur, ab Alberto, marchionis fratre, graviter correptus est, qui bonum illius principis animum non auderet efferre. Bohemi, quia petentes auxilium cum Hungaris concurrerant, etsi propositum Caesaris commendabant, plus tamen et certius promitti voluissent¹. Reliqui principum et² communitatum legati ad dominos suos relationem postulant, communeque omnium consilium est alteram dici diem, in qua Caesar imperium petens cum principibus electoribus concilium teneat. Caesari contraria sententia est³, ac sine conventu res fieri posse videtur. Interea Treverensis ad regem Ladislaum profectus est intra dies paucos rediturus cum gubernatore Bohemiae et Australibus, qui de pace harum regionum transigunt. Neque scire neque opinari possumus, quorsum res dirigentur. Illud tamen⁴ constat, quia in hac aestate non parabunt Teutones contra Turcos exercitum.

[4] Ortum est et aliud, quod multorum malorum seminarium esse poterit. Gubernator enim Hungariae cum comite Ciliae capitales lites habet, dicens illum suae vitae insidiatum esse, dedisse operam, ut in Vienna caperetur ac neci daretur⁵. Quod utrum sit verum, ipse viderit. Cum nollet gubernator Hungariae Viennam petere, missi⁶ sunt ad eum comes Ciliae et gubernator Bohemiae, comes de Schaunberg et dominus de⁷ Walsee, qui eum ad regem ducerent. Hi venientes in oppidum, cui Kocze nomen est, accersiverunt illum in arcem loci, illic sibi mandata regis exposituri. Johannes gubernator non {68v} longe ab eo loco castra tenebat. Vocatus in arcem negat se munitiones ingressurum. Si velint colloquium, in campum exeant, sive cum paucis, sive cum pluribus: cum pari comitiva eos alloquetur. Illi rursus dignos se esse ajunt, quos Iohannes adeat, atque in arcem vocant. Johannes nihil se de nobilitate disserturum ait, comitem tamen retroactis⁸ temporibus se petere, non se comitem adire consuetum, idem quoque nunc servandum esse⁹. Cum diu disceptaretur, Johannes indignatus¹⁰ Jaurinum concessit, illi ad regem redire. Nunc alter alterum accusat: illi Johannem suo regi inoboedientem atque infidelem ajunt; Johannes comitem in suam necem machinatum asserit. Ob quam rem timor est, ne res novae et perniciosissimae apud Hungaros inchoentur. Et fortasse hoc erit, quod inter Caesarem et regem Hungariae pacem impediet¹¹. Quod si Deus permiserit, flagellum in nos magnum videre videor esse venturum, nec de bello contra Turcos gerendo spes erit. Deus meliora concedat. Scribo res, uti se habent, nihil addo de meo. Credo utile esse, quae geruntur apud nos, non ignorare sedem apostolicam. Ac tantum de communibus.

[5] De privatis habebis¹² litteras Caesaris. In his facies¹³, ut sapientia tua¹⁴ suadet. Ego, quod Nicolaus egit, idem a successore praestolor. Studebo quam celerrime domum repetere ac te visere dissoluto conventu. Supplico, ut archidiaconatum Senensem nepoti meo Antonio reservari cures. Id erit mihi magni muneris loco.

Vale. Ex Nova Civitate, die 16. Aprilis 1455.

¹ noluissent V7

² ac V6, V7

³ omit. F1

⁴ spatium V5

⁵ ac neci daretur omit. V5

⁶ iussi V7

⁷ omit. V6, V7

⁸ retractis V7

⁹ omit. V5

¹⁰ omit. V5

¹¹ impediret V7

¹² habebitis F1; corr. ex habebitis V6

¹³ facite F1; facias V5

¹⁴ supra rasuram V5

612. Letter to Pietro da Noceto (16 April 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, f. 57¹; V5, ff. 99r-99v **; V6, 73, ff. 83r-83v²; V7, 73, ff. 107v-108r.

Editions A: HO, f. 148v-149³.

Editions B: None.

{99r} Aeneas, episcopus Senensis, magnifico militi ac comiti Petro de Noxeto⁴ salutem plurimam dicit.

[1] Scio te consternatum esse atque afflictum ex obitu summi pontificis Nicolai, neque ego minori⁵ maerore conficior, quamvis minor est mea quam tua jactura, quemadmodum et illo vivente majus⁶ erat tuum quam meum emolumentum. Ambo tamen patrem perdidimus, tutorem, protectorem et dominum, qui nos amavit quamvis diversimode tamen ferventer. Neglexisti, mi Petre, rem pulcherrimam, aut fortasse neglexit ille, qui neque amicis neque servitoribus plene consuluit ac plenus promissorum {99v} migravit ad patres, sed quid nos praeterita carpere juvat, quae mutari non possunt. Solemur⁷ nos invicem et quo pacto reliquum vitae ducamus sine taedio, sine molestia transigamus. Ego tuum consilium nescio. Illud tibi dicere possum Caesarem te diligere tibi bene velle, apud quem si te reducere volueris, non deerit tibi locus te ac virtute tua dignus.

Vale, et si quid est, quod facturum velis, certum me reddito, neque enim minus te modo quam vivente Nicolao respiciam, ut qui tuae virtutis, non tuae fortunae cultor fuerim. Iterum vale. Ex Nova Civitate, 16. Aprilis 1455.

---

¹ DV, 119

² DV, 85r-85v

³ DV, 304-305. *Not collated.*

⁴ Noxetano V5

⁵ minore F1

⁶ manus V7

⁷ solemus V7

613. Letter to Heinrich Senfleben (16 April 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 56r-56v¹; V5, 71, ff. 97v-98r **; V6, 71, ff. 82r-82v²; V7, 71, ff. 106r-106v.

Editions: HO, f. 148r³.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 360-362

{98r} Aeneas, episcopus Senensis, Henrico Senfleben salutem plurimam dicit.

[1] Accepi ex tuis litteris Nicolaum pontificem graviter aegrotum, ex aliorum scriptis mortuum esse. Deus illi misertus sit. Multis promissionibus oneratus ad patres migravit. Utinam successor ejus nihil promittat, quod servare menti non habeat. Scribit tibi et domino Sancti Angeli Caesarea majestas in re pridem frustra cum Nicolao tractata. Utere arte atque ingenio tuo (neque sapienti dare legem oportet). Scribitur et cardinali Sancti Angeli cum subscriptione propriae manus. Utendum erit consilio suo. Neque plura de hoc.

[2] Domino Gurcensi et Ulrico Riedrer communicavi, quae oportuit. Ajunt ambo se facturos, quod in rem suam fuerit. De primariis precibus cum novo pontifice transigendum erit. Cupio certum me facias de bello Senensi, an sperandus sit finis; neque enim illo durante domi manere audeo, quamvis Romam petere finito praesenti conventu instituerim.

[3] De parando contra Turcos exercitus pro hac aestate nulla spes est, nec scio, an de alio tempore concordabitur. Ita mentes hominum in diversa tendentes video. Huc accedit, quia gubernator Hungariae cum comite Ciliae graves inimicitias gerit, et ait illum vitae suae insidiatum esse ejusque causa recusavit regem accedere. Pax inter Caesarem {98v} et regem Hungariae per Bohemos tractatur neque adhuc in terminis est, quod⁴ optamus. Eitzinger et comes Ciliae diem habent coram rege et alter alterum criminatur. Haec sunt, quae modo scribere possum.

Vale et reverendissimo domino cardinali Firmano commendatum me facito, nisi statum mutaverit; tunc enim, ut me illi dedas, velim. Litteras illis annexas reddito, quibus diriguntur. Et iterum vale optime. Ex Nova Civitate, die 16. Aprilis 1455.

---

¹ DV, 117-118

² DV, 84r-84v

³ DV, 303. *Not collated.*

⁴ quos V5, V6, V7

614. Letter to Bartolomeo Visconti (16 April 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 72, ff. 56v-57r¹; V5, 72, ff. 98v-99r **; V6, 72, ff. 82v-83r²; V7, 72, ff. 107v-108r.

Editions A: HO, f. 148v³.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 362-364

{98v} Aeneas, episcopus Senensis, Bartholomaeo, Novariensi antistiti, salutem plurimam dicit.

[1] Ex litteris tuis sentio me esse in priori gratia apud te, quod profecto maximi facio. Et ago ingentes gratias humanitati tuae, quae benevolentiam suam erga me non immutat. Gaudeo esse te nunc Romae in hac rerum mutatione. Spero enim augmentum dignitatis tuae, cujus sum cupidissimus. Credo, qui pontifex erit aut fortasse jam est, minora promittet quam suus praedecessor et majora efficiet.

[2] De re Mediolanensi, quod scripsi, verum est, neque aliud invenietur; res maximae non emuntur. Immo bene et laudabiliter a vobis procurata est⁴ Italica pax. Sed doleo Senenses meos fuisse neglectos, qui tamen pacis amatores sunt et nulli nocent nisi provocati. De hoc⁵ conventu, qui nunc {99r} agitur apud Caesarem, nihil aliud scribere possum, nisi quia non congregabitur hoc anno contra Turcos exercitus. De futuro sum dubius. Id nunc agitur, neque aliquid adhuc conclusum est. Gubernator Hungariae, homo magni pretii et unicus Turcorum timor, in suspiciones quasdam tractus, cum esset⁶ in via petendi regem, retrorsum conversus est insidias necis fugiens, quae res, nisi sapienter corrigatur, magni mali seminarium esse potest. Caesar dignationi tuae affectus est. Alia modo, quae scribam, non occurrunt

Cupio pro veteri consuetudine commendatum me habeas. Ex Nova Civitate⁷, 16. Aprilis 1455⁸.

¹ DV, 118-119

² DV, 84v-85r

³ DV, 304. *Not collated.*

⁴ *omit.* F1

⁵ *omit.* V7

⁶ tractus cum esset : cum tractus

esset F1

⁷ die *add.* F1

⁸ etc. F, V5

615. Letter to Niccolò Aretino (16 April 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 57r-57v¹; V5, 74, ff. 99v-100r **; V6, 74, ff. 85v-86r; V7, 74, ff. 108v-109r.,

Editions A: HO, ff. 149r-149v².

Editions B: RTA, 19/3: pp. 364-365.

{99v} Aeneas, episcopus Senensis, Nicolao Aretino, apostolicae camerae notario, salutem plurimam dicit.

[1] Bene fecisti, Nicolae noster amantissime, qui res Senenses nobis ex ordine significasti. Praestat enim cuncta nosse, quamvis acerbum est patriae sue calamitates³ audire. Dolemus⁴ certe concives nostros tanta bellorum mole pressos esse⁵, et cum tota Italia pace laetetur, sola Senensis civitas Martis turbine quatiatur. Speramus tamen novum pontificem⁶ illi patriae consulturum, quae nullos umquam⁷ laesit nisi provocata. De tuo in urbe officio contentamur, et gaudemus bene esse tibi, quando id tua virtus meretur, licet pro nostra consolatione te Senis in nostra curia maluissemus. Suades, ut domum repetamus. Audimus {100r} consilium tuum⁸ desiderio nostro nullatenus adversum. Dissoluto conventu, qui nunc est coram Caesare, dabimus operam, ut quamprimum Senas visamus et res familiares disponamus. Conferemus nos quoque - si Deus faverit - usque Romam, ut amicos salutare possimus, non autem, ut ibi perseveremus. Neque enim sentimus tecum carere curiam viris expertis, ac propterea possemus et locum habere. Neutrum enim, ut tecum amice loquamur, verum est. Abundat enim Romana curia clarissimis viris, et si careat illis, non tamen nobis utetur, qui sumus ad res magnas inepti. Quod si simus rursus apti, nil plus spei geremus. Occupant homines alta loca et sive jure sive injuria teneant, amoveri nolunt, et favent homines proximis suis potius ignaris quam alienis virtute praestantibus.

Vale. Ex Nova Civitate, 16.⁹ Aprilis 1455.

¹ DV, 119-120

² DV, 305-306. *Not collated.*

³ calamitatem V7

⁴ solemus V7

⁵ omit. V7

⁶ omit. V7

⁷ nullos umquam : numquam ullos

F1

⁸ consilium tuum : tuum consilium
V5

⁹ 13. F

616. Letter to Ludovico Scarampo (29 April 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 59r-59v¹; V5, 81, ff. 102r-103v **; V6, 81, ff. 85v-86v²; V7, 81, ff. 110v-111v

Editions: HO, ff. 151r-151v³.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 365-368.

{102r} Aeneas, episcopus Senensis, Ludovico, cardinali Aquilegiensi, salutem plurimam dicit.

[1] Est mihi singulari voluptati, quod apud novum pontificem, sanctissimum dominum nostrum, eum locum tenes, ut ajunt, quem apud felicitatis recordationis Eugenium quartum olim tenuisti. Spero id utile futurum ecclesiae Dei {102v} propter diligentiam tuam et summam rerum prudentiam⁴. Ingratitudo quaedam retroactis temporibus te parumper oppressit, neque enim, qui tuo munere sublimati fuerant fortunae, ut par fuisset, faventes erant. Recuperasti modo pristinum statum. Curandum est, ut ecclesia quoque tecum resurgat, quae propter incuriam nostram jacet oppressa. Maxime vero nitendum est, ut contra Turcos nostra religio defendatur, et fiant exercitus terrestres ac maritimi, quibus amissa Constantinopolis vendicetur. Recuperet Calixti tempus, quod aetas Nicolai perdidit. Non habuit ille penes se, qui res maximas intelligerent et scirent magnifice se habere. Habet iste dignationem tuam, quae sub Eugenio res clarissimas gessit. Ego quidem jam bene spero, quando nostri currus providum aurigam video.

[2] Credo, intelliges ex domino Papiensi, quomodo res istae Germanicae⁵ disponuntur. Dicam tamen et ego pauca pro tua certiori informatione. Bellum, quod hac aestate contra Turcos gerendum fuit, in alteram protensum est, quemadmodum ex responsione Hungaris data, quam cum praesentibus mitto, plenius intelliges. De futuro⁶ quid sperem, pauca subnectam. Si quid fieri per Germanos debet, opus est maxima diligentia. Facienda est concordia inter Caesarem et regem Hungariae, de qua re nescio, quid sperem, nam Bohemi mediatores {103r} rebus infectis hinc abiire. Tractant tamen adhuc Vienna apud regem Ladislaum. Nescio, an proficient. Componendi sunt Saxones et Bohemi. Id quoque in Vienna tractatur, et dominus Papiensis eo cras ibit, qui per Caesarem rogatus est ad hoc ipsum suas partes interponere. Sunt inter Bohemos et ducem Burgundiae de ducatu Luczelburgensi non parve controversiae, quas vel tollere vel suspendere oportet, si quid fieri per ducem Burgundiae desideratur. De hoc Treverensis archiepiscopus transacturus est, si partes inclinatas habuerit. Nisi haec tria fiant, nihil est, quod de congregando exercitu sperandum sit. Rursus quoque, si fiant, necessarium erit magnam adhiberi diligentiam, ut principes et civitates milites colligant atque in tempore paratos habeant, de pecuniis exigendis, de belli duce concordent. Et nisi major fuerit in hoc moderni pontificis cura, quam superiori tempore in praecessore⁷ viderimus, timeo, ne frustra omnes conatus eant et Turco prosperius quam nobis succedat.

¹ DV, 123-124

² DV, 87v-88v

³ DV, 308-309. *Not collated.*

⁴ peritiam V5

⁵ Germaniae V7

⁶ futura V5

⁷ predecessore F1

[4] Sed¹ de his brevi tecum colloquar. Spero enim me cito, si Deus faverit, Romanam curiam esse visurum. Caesar in te plurimum confidit. Velis ejus negotia commendata suscipere ac promovere atque ita efficere, ut sua Majestas intelligat voluntatem tuam² erga se bonam esse. Sic enim facilius rei publicae Christianae consulere poteris, ad quam rem, si quid est, quod mea opera possit efficere, utere me {103v} veluti mancipio. Quoad possim³, non deero mandatis tuis. Scio enim, quantum teneor dignitati⁴ tuae, cujus favore apud Eugenium olim papam commendatissimus fui. Cavebo, quoad vixerim, ne vitium ingratitude, quod in aliis reprobis, in me reperias.

Cupio te semper bene valere. Ex Nova Civitate, die 29. Aprilis 1455⁵.

---

¹ *add. in marg.* V6; *omit.* V7

² voluntatem tuam : tuam voluntatem V6, V7

³ possum F1; possis V7

⁴ dignationi V7

⁵ LV V7

617. Letter to Stefano Caccia de Fara (30 April 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 57v-58r¹; V5, 75, ff. 100r-100v **; V6, 75, f. 84r²; V7, 75, ff. 108v-109r.

Editions A: HO, 109v³

Editions B: RTA, 19/3: pp. 368-371.

[100r] Aeneas, episcopus Senensis, domino Stephano Cacciae Novariensi salutem plurimam dicit.

[1] Amisisti papam neque me certiolem fecisti. Maxima apud vos mutationes factae sunt neque illas ex tuis litteris licuit intelligere. Credo jam novum pontificem habetis. Expecto a te doceri de natura et voluntate ejus. Dominum Novariensem apud te esse intelligo; illi, ut me commendes⁴, velim. Scio te domino Firmano acceptum esse. Magna est de sua promotione {104r} opinio. Quod si fiat, bene consultum ecclesie, putamus. De domino de Columna, de domino Sancti Angeli, de domino Niceno non parvus rumor est. Vos jam scitis, quis sit; nos in expectatione sumus. Nullum istorum non dignum credimus neque aliis propterea derogamus. Deus nobis de meliori providerit. Nos hic de tuenda fide catholica solliciti sumus, sed multae intercidunt difficultates, propter quas hac aestate non⁵ habebimus exercitum, nec scio, an pro futura concludi poterit, nam et Hungari inter se discordant. Gubernator enim et comes Ciliae capitali odio dissident. Faxit Deus, ne discordiae nostrae⁶ Turcorum potentiam augeant.

Vale. Ex Nova Civitate⁷, Pridie Kalendas Majas 1455.

---

¹ DV, 120-121

² DV, 86r

³ DV, 306. *Not collated.*

⁴ *corr. ex* recommends V6; recommends V7

⁵ *omit.* V7

⁶ vestrae V7

⁷ Austriae *add.* F1

618. Letter to Juan Carvajal (3 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 48, ff. 39v-40r¹; V5, 48, ff. 69r-69v **; V6, 48, ff. 60r-60v²; V7, 48, ff. 77r-78r.
Editions A: HO, ff. 127v-128r³.
Editions B: RTA, 19/3: pp. 774-777.

{69r} Aeneas, episcopus Senensis, Johanni, cardinali Sancti Angeli, salutem plurimam dicit.

[1] Habes novum pontificem et laetaris. Id non didici⁴ litteris tuis. Cardinalis Sancti Laurentii in Damaso Papiensi episcopo hoc rescripsit. Multa de sanctimonia ejus feruntur, de doctrina, de rerum experientia. Solam aetatem vulgo accusat populus, quia taediosa sibi ipsi senectus aliis⁵ bene consulere nequeat. *Et omnia fert aetas, animum quoque.* Legimus tamen plerosque, quamvis essent paene decrepiti, res magnas et aggressos esse et perfecisse, inter quos et Calixtum nostrum forsitan divina pietas adnumerabit, quod ut faxit, oro, ut, qui Nestora refert annis et sensu, gestis Agamemnona praebeat. Ego, ut illi tuis verbis commender⁶, maximopere⁷ cupio serviamque sibi non minus quam suo praedecessori, si parem animum ejus erga me reperiam illi, quem Nicolaus habuit.

[2] Sed venio nunc ad ea, quae puto dignationem tuam quaerere, ut scribam, hoc est de rebus nostri conventus, qui iam dissolutus est. Excessere omnes relicto Caesare cum suis, qui ad conventum venerant. Bellum contra Turcos gerendum in annum protensum est, quemadmodum ex responsione Hungaris data, quam cum praesentibus mitto, plenius intelliges. {69v} De pace inter Caesarem et regem Hungariae diu tractatum est. Res propemodum conclusa fuit, sed turbata est per eos, quibus bella sunt usui. Agitur tamen adhuc in Vienna super eodem negotio. Illic et Treverensis⁸ et gubernator Bohemiae super hoc solliciti sunt. Deus eorum conatibus assit. Nisi enim haec concordia locum habeat, non est, quod a Germanis sperare possimus exercitum.

[3] Gubernator Hungariae victus tandem precibus ac securus publica fide redditus⁹, quod diu negaverat se facturum, Viennam petiit. Ibi et dux Austriae, Sigismundus convenit, despotus adest. Comes Ciliae inter primores habetur, quamvis multa in eum in dies¹⁰ tela jaciuntur. Pax quoque illic inter Bohemos ac¹¹ Saxones agitur, ad quam rem juvandam etiam Papiensis episcopus eo se contulit hortante caesare. Hic est nunc rerum nostrarum¹² status.

[4] Ego propediem iter ad vos arripiam. Jubet enim imperator, ut novo pontifici suo me nomine repraesentem. Intra sex aut septem hebdomadas, nisi fallar¹³, te Romae visam. Multa dicturus sum vel convitia dignationi tuae. Appara aures non solum mihi, sed etiam Papiensi episcopo. Ambo in te armati veniemus. Habebis scripta Caesaris, intelliges desiderium ejus. Curandum est, ne benignior Nicolao Calixtus reperiatur.

Vale. Ex Nova Civitate, die 3. Maji 1455.

¹ DV, 84-85

² DV, 62r-62v

³ DV, 262-263

⁴ ex *add.* F1

⁵ alii V7

⁶ recommender V6

⁷ magnopere V7

⁸ adhuc in ... Treverensis *omit.* V7

⁹ factus V5

¹⁰ dietim F1

¹¹ et V6, V7

¹² *omit.* V6

¹³ fallor V6, V7

619. Letter to Goro Lolli (3 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 49, f. 40r¹; V5, 49, f. 70r; V6, 49, f. 60v²; V7, 49, f. 78r.

Editions A: HO, f. 128r.³

Editions B: None.

{70r} Aeneas, episcopus Senensis, Gregorio Lollio salutem plurimam dicit.

[1] Quae gesta⁴ sunt apud nos in facto Turcorum, dicere tibi quam scribere malo, tu quoque audire quam legere cupis. Satisfaciam tuo ac meo desiderio. Ecce⁵, venio! Intra dies XII iter arripio. Non fatigabo te amplius litteris. Obtenta licentia⁶ est. Antequam labantur septem hebdomadae, si Deus faverit, domi me videbis.

Vale. Ex Novacivitate, ut supra.⁷

---

¹ DV, 85

² DV, 62v

³ DV, 263.

⁴ omit. V5

⁵ esse V7

⁶ facultas V5

⁷ ut supra omit. F1, V5, V7

620. Letter to Francesco Agnifili [Aquilano] (3 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 50, f. 40r¹; V5, 50, f. 70r; V6, 50, f. 61r²; V7, 50, f. 78r.

Editions A: HO, f. 128v³.

Editions B: None.

{70r} Aeneas, episcopus Senensis, Francisco Aquilano, vicario suo, salutem plurimam dicit.

[1] Quia reverti domum quam celerrime proposuimus, non est, cur multa scribamus. Solum hoc petimus, ut animo bono reditum nostrum praestoleris, neque enim amplius quam duodecim diebus hoc in loco mansuri sumus. Deinde Venetias ibimus, ubi expeditis nonnullis rebus, ad te evestigio convolabimus. Interea pro tua consuetudine jus suum cuique reddito.

Vale. Ex Novacivitate, ut supra.

---

¹ DV, 85

² DV, 63r

³ DV, 264

621. Letter to Francesco Tolomei (3 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 51, f. 40r¹; V5, 51, f. 70r^{**}; V6, 51, f. 61r²; V7, 51, ff. 78r-78v.

Editions A: HO, f. 128v³.

Editions B: None.

{70r} Aeneas, episcopus Senensis, Francisco Ptolomeo salutem plurimam dicit.

[1] Quod diu desiderasti, nunc faciam. Intra dies XII iter ad te arripiam. Quae amplius scribenda essent, libentius ex me audies quam ex litteris.

Vale, et reverendo patri episcopo⁴ Grossetano, Clusino quoque et Lucerensi, si assunt, commendatum me facito. Ex Nova Civitate, ut supra.

---

¹ DV, 85
² DV, 63r

³ DV, 264.
⁴ omit. V5

622. Letter to Bartolomeo Piero de Massa (3 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, f. 40v¹; V5, 52, f. 70v **; V6, 52, f. 61r²; V7, 52, f. 78v.

Editions A: HO, f. 128v³.

Editions B: None.

{70v} Aeneas, episcopus Senensis, Bartholomaeo Massano salutem plurimam dicit.

[1] Redeo jam domum pro tuo desiderio, neque ultra sex aut septem hebdomadas absumam, priusquam te visam. Hoc sororibus meis dicito et uxori tuae. Utinam et matri meae id referre potuisses, sed illa rapta est, antequam me videret. Faxit Deus post hanc lucem, ut ibi ego sim, ubi et illam esse confido. Cetera verbis meis quam scriptis libentius intelliges. Genitorem Petri Nannem hortare, ut quae sunt officii sui, compleat.

Vale. Ut supra.⁴

---

¹ DV, 86
² DV, 63r

³ DV, 264.

⁴ Vale. .. supra *omit.* F1, V5

623. Letter to Jacopo Tolomei (3 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, f. 40v¹; V5, 53, f. 70v **; V6, 53, ff. 61r-61v²; V7, 53, f. 78v.

Editions A: HO, ff. 128v-129r³.

Editions B: None.

{70v} Aeneas, episcopus Senensis, Jacobo Ptolomeo, fratri suo, salutem plurimam dicit.

[1] Post dies XII iter arripiam. Te Ferrariae, reliquos vero mei amantes vel Senis vel Romae visam. Hoc habui, quod nunc tibi scriberem.

Vale et Francisci nepotis usque ad meum adventum curam habeto. Conjugi tuae, honestissimae feminae, et omni familiae tuae bene esse cupio. Iterum vale. Ex Nova Civitate, ut supra⁴.

---

¹ DV, 86

² DV, 63r-63v

³ DV, 264-265.

⁴ ut supra *omit.* V5

624. Letter to Stefano Caccia di Fara (3 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, f. 40v¹; V5, ff. 70v-71r **; V6, 53, f. 61v²; V7, 53, ff. 78v-79r.

Editions A: HO, 129r³.

Editions B: None.

{70v} Aeneas, episcopus Senensis, Stephano Cacciae Novariensi salutem plurimam dicit.

[1] Magna gesta sunt apud te his diebus, frater amantissime. Non tamen ad me quidquam scripsisti. Amisisti {71r} pontificem, qui te amavit. Creatus est alius, de cuius animo sum incertus. Revoluta est magna rota. Qui summi erant, infimi facti sunt. Alii creverunt, alii ceciderunt. Neque ex te quidquam sensi, neque parva apud nos interea emerserunt. Vindico me libenter, et qua⁴ mensura recipio, eadem retribuo. Non scribam tibi novitates harum partium – grandis vindicta – sed quid faciam: veniam brevi ad te, et quae modo non leges ex his litteris, ex verbis meis recipies. Sine molestia, ut arbitror, vel mea vel tua ulciscar injurias.

Interim vale et episcopo Novariensi commendatum me facito. Ex Nova Civitate, ut supra⁵.

---

¹ DV, 86
² DV, 63v

³ DV, 265
⁴ quae V7

⁵ Ex ... supra *omit.* F1, V5

625. Letter to Juan Carvajal (5 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 40v-41r¹; V5, 55, ff. 71r-71v **; V6, 55, ff. 61v-62r²; V7, 55, ff. 79v-80r.

Editions A: HO, ff. 129r-129v.³

Editions B: RTA, 19/3: pp. 779-781.

{71r} Aeneas, episcopus Senensis, Johanni, cardinali Sancti Angeli, salutem plurimam dicit.

[1] Res gubernatoris Hungariae⁴ hoc modo gesta est: inductus est multis verbis, ut Viennam veniret, promisso salvo conductu in forma, quam petierat. Sub ea spe venit ad locum, qui vocatur Fischmund, per quattuor miliaria prope Viennam, mille et quingentis equitibus secum adductis. Illic biduo salvum conductum expectavit. Post haec venit ad eum quidam miles cognomine Lamberger, comitis Ciliae familiaris, dixitque gubernatori, ut repente equum conscenderet⁵, quia rex obviam ei⁶ processisset nec libenter in agro expectaret aestu fervente. Paruit gubernator et ultra per duo miliaria versus Viennam progressus est, cumque nullum {71v} obviantem offenderet, declinavit in villam, quae proxima fuit, expectans aut regis adventum aut publicae fidei litteras. Moxque comes Ciliae cum quadraginta equitibus ad eum venit dixitque regem prope urbem gubernatoris adventum praestolari festinumque jubebat gubernatorem esse. Interrogatus autem de salvo conductu penes regem omnia reperienda asseveravit. Tunc gubernator delusum se⁷ intelligens et multa improperans comiti indignatus retrocessit. Quae res multum conturbat mentes illorum, qui pacem cupiunt. Fit adhuc diligentia pro ejus reductione. Ille Budam et alia, quae obtinet, oppida castellaque munit⁸. Sic se minime procurante multos habet, qui rem suam procurant, Turcorum ductor.

Datum, die 5.⁹ Maji 1455.¹⁰

¹ DV, 86-87

² DV, 63v-64r

³ DV, 265-266

⁴ omit. V7

⁵ ascenderet V6, V7

⁶ obviam ei : ei obviam F1

⁷ delusus V7

⁸ minuit V7

⁹ 1. V5

¹⁰ omit. F1, V6, V7

626. Letter to Nikolaus von Kues (5 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 69, ff. 55v-56r¹; V5, 69, ff. 96v-97r **; V6, 69, ff. 81r-81v², V7, 69, FF. 104v-105r.

Editions A: HO, ff. 147r-147v³

Editions B: AC, vol. 2/3, nr. 4343; RTA, 19/3: pp. 782-784.

{96v} Aeneas, episcopus Senensis, Nicolao, cardinali Sancti Petri salutem plurimam dicit.

[1] Redditae sunt mihi per hos dies litterae tuae, quibus res Athesinas⁴ ex ordine conscripsisti. Ostendi eas Caesari, qui lectis atque intellectis omnibus magnas gratias egit dignationi tuae, quae cum sinceritate erga suam majestatem se habet jussitque litteras tuas observari, ut, si contingat tractari concordiam, in promptu sint avisamenta. De domino Tridentino bene contentus est Caesar, et si huc venerit, quemadmodum pollicetur, obtinebit absque dubio regalia sua.

[2] Dux Sigismundus apud Viennam de Caesare querimonias agit, ubi non desunt, qui consilia male consulta consulant⁵ ac bellum quam pacem quaerunt. Non tamen terretur imperator, qui tantis fulcitus est cirographis bonis. Neque gubernatores Hungariae ac Bohemiae {97r} hi sunt, qui contra Caesarem bellum velint⁶. Gubernator autem Hungariae, quamvis prope Viennam ad duo miliaria se contulerit, quia tamen salvum conductum obtinere non potuit, ut optabat, quasi derisus indignatusque retrocessit.

[3] Conventio nostra sine fructu dissoluta est. Res, quae promissae fuerant pro hac aestate, in alteram delatae⁷ sunt, et cum spe modica, quod tunc gerantur, quemadmodum ex responso Hungaris dato, cujus exemplar cum praesentibus mitto, plenius intelliges. Utinam Romanus pontifex, qui jam electus est et, ut ajunt, coronatus, pro defensione fidei praedecessoris sui fervorem superet, namque si tepeat spiritualis apex, non est, quod temporales principes magna facturos sperare possimus⁸. Utinam Romae fuisses, dum vacavit apostolica sedes, pro bono rei publicae studia tua non defuissent. Habemus tamen, ut ajunt, pontificem sanctum, qui mederi velit infirmitatibus nostris.

[4] Ego intra octo aut decem dies jubente caesare ad eum iter arripiam, mansurus tamen⁹ in via apud Forum Julii nonnullis diebus propter litem, quam de finibus habent Veneti cum domo Austriae. Deinde recta via domum pergam ac Romam petam. Si non intendis hac aestate novum pontificem visitare, rogo, ut domum tuam saltem ad mensem mihi inhabitandam permittas meque tuis litteris summo praesuli commendatum facias.

Vale optime. Ex Nova Civitate, die 5. Maji 1455.

¹ DV, 116-117

² DV, 83r-83v

³ DV, 301-302

⁴ sic F1, V5, V6; Athesmas V7
(RTA: Athesmas F1, V6, V7)

⁵ consultant V7

⁶ querunt V5

⁷ dilatae V6, V7

⁸ possumus V7

⁹ spatium V5

627. Letter to Giovanni di Castiglione (7 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 83, ff. 60r-60v¹; V5, 83, f. 104r-104v **; V6, 83, ff. 87r-87v²; V7, 83, ff. 112v-113r.

Editions A: None.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 784-786.

{104r} Aeneas, episcopus Senensis, Johanni, episcopo Papiensi, salutem plurimam dicit.

[1] Recreat me spes tui reditus, si tamen ita erit, ut scribis. Solus namque mihi videbar esse, cum dissoluto conventu domi quiescerem otiosus. Quod si redibis intra octendium, confido, simul dulcem Italiam visitabimus et nova legemus³ ceras. In Alpibus autem Germaniae, que mediae interjacent, fraga⁴ reperiemus, quibus inter equitandum refrigeremur.

[2] Sed plus sermo ille nos juvabit, quem de Hispano consolatore seremus⁵. Ille interim, ut arbitror, quo pacto nobis resistat, meditatur et domum communit. Largus est expromissor⁶, sed nihil facit. Non est murus, quem jacula nostra non praetereant; in {104v} thalamo ipso nostris confodietur sagittis. Nullum ei remedium est, nisi silentium. Credo id sibi praeparat, nam post obitum Nicolai summa taciturnitate utitur neque ad nos quidquam scripsit. Fortasse fiet ejus Firmana domus aut Bernarditarum coenobium, in quo signis sibi jurgia dicunt. Nec plura de hoc.

[3] Caesar nudiustertius ait velle me non expectato nuntio summi pontificis iter arripere, quando certa est illius electio sine competitore. Nescio, an propositum tenebit. Neque enim homines neque dii unius semper voluntatis habentur.

Vale optime. Non tamen balnearum voluptas prolixius te⁷ teneat. Ex Nova Civitate, die 7. Maji 1455⁸.

---

¹ DV, 125-126

² DV, 89r-89v

³ nova legemus : legimus nova V7

⁴ fragra V6, V7

⁵ disseremus V7

⁶ et promissor V7

⁷ omit. V7

⁸ omit. F1, V5

628. Letter to Jakob von Sierck (8 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 84, ff. 60v-61r¹; V5, 84, ff. 104v-105v **; V6, 84, ff. 87v-88r²; V7, 84, ff. 113r-113v.

Editions A: None.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 786-789.

{ 104 } Aeneas episcopus Senensis Jacobo, Treverensi archiepiscopo, salutem plurimam dicit.

[1] Intellexi, quae scripsisti de meo ad te transitu. Omnia in meliorem partem recipio. Caesar indulserat mihi, ut ad te irem, si tamen sine periculo pateret iter. Ego libenti animo fuissem te allocutus, antequam domum repetisses, de rebus illis Romae gerendis, sed postquam id fieri nequit, expectabo scripta tua, et in rebus tuis pro viribus enitar, cum Romae fuero. Credo illic ero circa Kalendas Julias. Rogo, ut litteras illas, quas procurare tuapte ingenio principum colectorum³ decrevisti, ad me per illud { 105r } tempus aut ante, si fieri potest, transmittas. Quod si ego absim, jube illas reddi magistro Henrico Senfleben, imperiali consiliario et apostolicarum litterarum scriptori, qui Romae degit.

[2] Unum volo cum confidentia⁴ dicere: vidi cedulam⁵ tibi transmissam ex Rheni partibus. Multum ille videtur optare, qui scribit, concilium⁶, in qua re duo pensanda sunt, alterum, quia nationi Gallicanae debetur hac vice synodus generalis, alterum, quia papam habemus aetate gravem et natione Hispanum, cui fortasse in Avinione non displiceret sedes. Nescio, quomodo de loco poterit esse concordia, neque concilia generalia sine magnis motibus fieri consueverunt: aut tollunt schisma aut inducunt generalia concilia. Dum viget unio, servanda est. Sed dicat fortasse aliquis, dicit et ille, qui scribit: gravata natio nostra est, nulla gens plus quam Teutonica premitur. Certe ego laudo, ut nationi debito modo consulatur, ut tollantur indebita gravamina, neque ordinariis fiat injuria neque apostolica sedes contemnatur. Servetur illa mediocritas, quae rei publicae mediatrix est.

[3] Tua dignatio inter principes electores praecipuum lumen esse dicitur. Quidquid agunt in communi consilio ceteri, tuo suasu factum creditur. Ob quam rem censeo dignationi tuae adnitendum, ne quid immoderate petatur ab illa sede Romana. Sic enim et natio Germanica suum decus suumque⁷ splendorem retinebit, et tua dignatio quasi praecipua quaedam columna reputabitur, quae hinc nationem, inde apostolicam sedem⁸ sustineat et facile cuncta obtinebit, quae pro se ac suis petierit.

[4] Ego, cum Romae fuero, studebo ea de te apostolico culmini suadere, quae digna censeo, et, quippe si me audierit sua beatitudo, alia erit de te existimatio⁹, quam praecessoris tempore fuerit. Existimo dominum patriarcham, qui nunc¹⁰ magnus habetur et quasi navis apostolicae ductor, tibi magnopere faurum. Neque ista pro dulcibus verbis dico, ut is putat, qui tibi scribit, sed quia ita est. Et vereor, ne novitates inducantur, quae scandala pariant¹¹, nam unio facilius quam scissio tollitur.

Vale. Ex Nova Civitate, die 8. Maji 1455.

¹ DV, 126-127

² DV, 89v-90r

³ electorum F1

⁴ fiducia V5

⁵ litteram *alias* cedulam F1

⁶ consilium F1

⁷ suum V7

⁸ apostolicam sedem : sedem apostolicam V7

⁹ existimo V7

¹⁰ *omit.* V6

¹¹ parant V7

629. Letter to Dietrich von Mörs (8 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 85, f. 61r¹; V5, 85, 105v-106r **; V6, 85, ff. 88r-88v²; V7, 85, f. 114r.

Editions B: None.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 789-790.

{105v} Aeneas, episcopus Senensis, Theoderico, Coloniensi archiepiscopo, salutem plurimam dicit.

[1] Orator tuus, qui cum Caesare fuit superioribus diebus, reddidit mihi litteras tuas, quibus negotia quaedam mihi commendata fecisti. Parui mandatis; sic enim et debeo et volo. Feci apud Caesarem verba, quae credidi necessaria, quamvis in conspectu suae majestatis³ commendatore rerum tuarum non sit opus. Dictavi litteras, quae apostolico culmini mitterentur. Interea decessit Romanus pontifex Nicolaus, jamque successor illi⁴ substitutus est Calixtus tertius. Ego⁵, ut arbitror, propediem Romam petam. Sic enim Caesarea majestas instituit, nisi propositum derelinquat. Haec scribere volui, ut, si quid sit, quod me Romae facere velis, pro arbitrio me utaris, neque enim labor ullus⁶ mihi gravis erit, quem vel pro te vel pro tua ecclesia subierim.

Ex Nova Civitate, die 8. Maji 1455⁷.

---

¹ DV, 127

² DV, 90r-90v

³ magestatis F1, V5

⁴ successor illi : illi successor V5

⁵ et V7

⁶ ullius V7

⁷ Die ... 1455 : ut supra F1; etc.

V5

630. Letter to Johann Vront (8 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 86, f. 61r^l; V5, 86, f. 106r **; V6, 86, f. 88v²; V7, 86, ff. 114r-114v.

Editions A: None.

Editions B: None.

{106r} Aeneas, episcopus Senensis, dominom Johanni Frunt salutem plurimam dicit.

[1] Praepositus Sancti Andreae Coloniensis hodie me tuo nomine convenit. Ex eo accepi, quod mandasti. Quidquid id fuerit, signatum est apud illum manu mea. Credo itidem domino Gurcensi exhibitum esse. Quantum in me est³, abunde intelligo satisfactum tibi⁴ cunctis in rebus bene succedere cupio⁵.

Vale, et litteras his alligatas pontifici magno Coloniensi reddito, cum veneris ad eum. Datum in Nova Civitate, die 8. Maii 1455⁶.

---

¹ DV, 127

² DV, 90v

³ et *add.* V7

⁴ *ibique* V7

⁵ *omit.* V7

⁶ *omit.* F1, V5

631. Letter to Prokop von Rabenstein (10 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 87, ff. 61r-61v¹; V5, 87, f. 106r-106v **; V6, 87, ff. 88v-89r²; V7, 87, ff. 114v-115r.

Editions A: None.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 790-791.

{106r} Aeneas, episcopus Senensis, domino Procopio, cancellario Bohemiae, salutem plurimam dicit.

[1] Curasti probe et amice, quae volui ex te. Gratias facto quam verbo reddere malim. Quae gerenda sunt Romae pro inlyto regno Bohemiae tam mihi cordi sunt quam tibi. Adhibebo³, quidquid {106v} erit in me studii, officii ac diligentiae, ut mos claro viro domino gubernatori geratur. Assint tantum mihi benignae summi pontificis aures. Iter meum propediem maturabo, nihil est in me morae. Solus princeps est, cui procrastinationes placent; duplomatarii sibi, qualis Guido est, accepti sunt. Fratrem tuum Bononiae visam, si faverit Deus, ac veluti filii curam ejus geram. Si quid est, quod sui causa facturum me signanter velis, id scribito, priusquam abeam. Nihil est, quod tibi petenti negare possim. Nomen tuum, etsi meo semper in ore⁴ dulce fuerit, cum ero⁵ in Italia, dulcius fiet et apud cardinalem Sancti Angeli, qui de te curiose pervestigabit, dulcissimum.

Vale. Ex Nova Civitate, die 10. Maji 1455.

---

¹ DV, 127-128

² DV, 90v-91r

³ adhibeo F1, V7

⁴ in ore : more V7

⁵ eo V7

632. Letter to Niccolò Lisci (10 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 88, f. 61v¹; V5, 88, ff. 186v-187r **; V6, 88, f. 89r²; V7, 88, f. 115r.

Editions A: None.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 792-793.

{186v} Aeneas, episcopus Senensis, Nicolao Liscio, iurisconsulto, salutem plurimam dicit.

[1] Litteras regias te procurante recepi. Habeo tibi et magnifico cancellario gratias, qui, ut amicis mos est, amici causae manum admovetis³. Expecto in dies idipsum ex Varadiensi praesule, priusquam⁴ iter arripio, quod propediem facturus sum, quamvis curia nostra nihil accelerat. De mutatione nominis, quam sperat cancellarius, contraria mihi sententia est, neque enim senatus ille Romanus facile augmentum⁵ admittit, et multi sunt, quos praecedere par fuerit. Placet tamen mihi intelligere summum {187r} praesulem, quae magni regis de me sit opinio, neque id minoris facio, quam si vocibus efferar primi cleri. De praeposito⁶ Vicegradensi faciam, quod scribis; de quo tamen, quae sint, quae singillatim expectantur, certum me reddito. Non deero, quoad possim, desiderio cancellarii. Tu quoque, si qua me apud Italiam curare cupis, ut mihi rescribas, velim tuae⁷ petitioni nulla in parte refragaturo.

Vale. Ex Novacivitate, die 10. Maji 1455⁸.

---

¹ DV, 128

² DV, 91r

³ admonetis V7

⁴ prius V7

⁵ augmentum F1, V5, V7

⁶ proposito V7

⁷ tui F1

⁸ Ex ... 1455 : ut supra F1, V5

633. Letter to Jakob von Sierck (10 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 57, ff. 41v¹; V5, 57, ff. 78r-78v **; V6, 57, f. 62v-63r²; V7, ff. 80v-81r.

Editions A: HO, 130r.³

Editions B: RTA, 19/3: pp. 793-795.

{78v} Aeneas, episcopus Senensis, Jacobo, Treverensi archiepiscopo, salutem plurimam dicit.

[1] Viserem balnea percupide, ut requiris, non lavandi, sed colloquendi causa, sed adversatur desiderio meo tuoque conditio temporis, quae nihil tuti relinquit. Petrus Knor exemplo nobis esse potest, quem neque regia fides tueri potuit. Cautiores nos aliena pericula reddunt. Quod si marchio ad comitem venerit, fateor, quia sub alis eius possem securus iter habere, sed id mihi minime convenit. Crederet enim homo exploratorem fortasse me secum ire. Non enim omnia ita, ut sunt, recipiuntur. Ob eas res puto melius esse rescribi mihi, quae dicenda fuerunt, aut, si tuto scribi nequeunt, mitti⁴ aliquem, qui ea verbo ad me referat. Studebo pro mea virili, quaecumque jusseris sive hic apud Caesarem sive Romae cum pontifice maximo pro tuo desiderio complere. De bello contra Turcos gerendo, quantum intelligo, tantum fiet anno sequenti quantum praesenti actum est, quando de pace inter Caesarem ac vicinos silentium est neque Bohemicum neque Lutzelburgense litigium componitur. Fortasse ita Deo placitum est corrigere plebem suam; non tam Turci concordēs quam Christiani discordēs⁵ sectam Maumethi promovent.

Tu vale in Christo feliciter. Ex Nova Civitate, die 10. Maji 1455.

---

¹ DV, 88

² DV, 64v-65r

³ DV, 267

⁴ mitte F1

⁵ quam Christiani discordēs *omit.*
V7

634. Letter to Giovanni di Castiglione (10 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 89, f. 61v-62r¹; V5, 89, f. 107r **; V6, 89, f. 89r-89v²; V7, 89, ff. 115r-115v.

Editions A: None.

Editions B: None.

{107r} Aeneas, episcopus Senensis, Johanni, Papiensi episcopo, salutem plurimam dicit.

[1] Gurcensis episcopus heri a me venit atque se Romae obligatum esse in aureis quinquaginta et ducentis, quos eo missurus esset. Quaesivit ex me tutum mittendi modum. Persuasi sibi eos tuae dignationi crederet, quae ante me Romam petitura esset. Respondit sibi placere³ consilium. Si litteris tuis cautior fiat, pecuniam Romae ad praestitutam diem iis, quibus debetur, solutum iri. Haec volui, ut scires.

Vale, ut optas. Ex Nova Civitate, die 10. Maji 1455.

---

¹ DV, 128-129

² DV, 91r-91v

³ sibi placere : placere sibi F1, V6,
V7

635. Letter to Jakob von Sierck (11 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, f. 56¹; V5, 70, f. 97v **; V6, 70, f. 82r²; V7, 70, f. 105v-106r.

Editions A: HO, 147v.³

Editions B: RTA, 19/3: pp. 795-796.

{97v} Aeneas, episcopus Senensis, Jacobo Treverensi archiepiscopo, salutem plurimam dicit.

[1] Vehementer affligor, quia desiderio tuo ac meo nequeo facere satis. Id cur acciderit, paucis absolvam. Fueram hoc mane cum Caesare de meo ad urbem transitu multa locutus. Domum reversus ac prandio facto recepi litteras tuas, quae me Viennam vocavere. Volui Caesarem accedere neque potui. Misi litteras tuas ac meas per marescallum ad imperialem majestatem voluntatemque suam requisivi. Responsum datum est velle Caesarem die crastina post prandium habere consilium tumque dicere, quid sui animi sit. Hoc ego intelligo negativum esse responsum, nam et mores Caesaris cognosco et te feria tertia omnino recessurum autumo, antequam ego illuc applicare possem. Eam ob causam supplex oro, ne quid mihi imputes, quia certe⁴ libenti animo tuae voluntati⁵ gessissem morem. Sed mihi necesse est imperatori parere. Scholasticus fidelis est dignationi tuae et in rebus magnis secretissimus. Per ipsum aut alioquin litteris tuis⁶ instruere me poteris de omni voluntate tua, quam ego et hic et Romae bona fide et omni studio adimplere conabor.

Ex Nova Civitate, die 11. Maji 1455⁷.

---

¹ DV, 117

² DV, 84r

³ SC, 302

⁴ si *add.* F1; *del.* V5

⁵ tuae voluntati : petitioni tuae V6,
V7

⁶ litteris tuis : litteras tuas V6;
corr. ex litteras tuas V7

⁷ *omit.* F1, V5

636. Letter to János Vitéz (15 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 90, f. 62r¹; V5, 90, ff. 107r-108r **; V6, 90, ff. 89v-90r²; V7, 90, ff. 115v-116r.

Editions A: None

Editions B: RTA, 19/3: pp. 796-798.

{107r} Aeneas, episcopus Senensis, Johanni, Varadiensi episcopo, salutem plurimam dicit.

[1] Intellexi plane, quae Johannes Troster ad me detulit. Ita sunt tempora, ut nihil prae se stabile ferant. Nobis nihil conducit magis, quam ut tempori {107v} vitam coaptemus nostram et utamur sapienter foro. Utinam homo ille, e cuius manu res publica pendet, ita paci consulat, ut quiete inter Christianos parta³ contra Turcos arma sumere valeamus. Ego hic, quantum mihi licebit et quantum voci meae pondus inerit, concordiae semper consulam, cuius fructum sentire magis quam praedicare voluerim. Cum Romam venero, quod propediem est futurum, si pietas divina faverit, de classe Italica sollicitus ero atque, ut Caesar jubet, nervos intendam meos. Persuadeo mihi rem facile apud Italicos cursum habituram. Utinam⁴ Germani simili ferantur impetu et spei faciant satis, quam dederunt regio culmini simulque tuae dignationi. Scio, quantum⁵ teneor pro litteris ad me missis: officio quam verbo gratias, ubi facultas assit, agam libentius. Homini, qui similia scripta secum attulit, nihil invideo. Dignus est enim, cui omnes faveant. Vereor tamen, ne qui duobus honorem quaerit, neutri prosit. Neque enim parva res est, que petitur, neque pluribus concedenda. Sed infectum esse nequit, quod factum est. *In stadio multi currunt, at⁶ uni bravium datur.* Quod si non accipit is, cui potissime faveas, bene est, si ei palma cedit, quem loco secundo diligis.

Vale in Christo, optime, et si quae sunt⁷, quae me Romae curare⁸ velis, non est, cur labori meo ignoscas. Reliqua ex Johanne cognosces, quem tibi carissimum esse cupio. Ex Nova Civitate, die⁹ 15. Maji 1455.

---

¹ DV, 129

² DV, 91v-92r

³ parca *em.* RTA

⁴ *omit.* V7

⁵ quam V6, V7

⁶ et F1

⁷ sint F1

⁸ curata V6, B7

⁹ *omit.* F1, V5

637. Letter to Niccolò Lisci (15 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 91, ff. 62r-62v¹; V5, 91, f. 108r **; V6, 91, f. 90r²; V7, 91, ff. 116r-116v.

Editions A: None.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 799-800.

{108r} Aeneas, episcopus Senensis, Nicolao Liscio, jurisconsulto, salutem plurimam dicit.

[1] Litteras regias ex cancellaria Hungarica te procurante suscepi. Miror ejus rei notitiam illi factam esse, de quo scribis. Puto ex eo rem processisse, qui ad Rhenum litteras Bohemicas ferre voluit. Sic natura instituit, ut quod³ ultra duos cognitum est, secretum esse non possit. Sed punitus⁴ est in eo, in quo deliquit, qui mea negotia tam diligenter perscrutatus est, nam me minime quaerente eius sollicitudo patefacta est mihi, et scio scripta regia data esse sibi ad patriarcham. Nihil invideo virtuti suae, quemvis honorem deberi puto. Scio tamen scripta minoris fieri, quae⁵ pro pluribus emittuntur. Exemplar epistolae regiae, quam Varadiensis dictavit, rogo, ad me mittas sequestratis nominibus propriis, ne cognosci possint, si manus alienas inciderint. Credo adhuc sex diebus hoc in loco⁶ perseverabo. Si veniant ad Romanam curiam legati regis, curato, ut ea res eis committatur, quod pluris erit quam litterae.

Vale et magnifico cancellario commendatum me facito. Ut supra.

---

¹ DV, 129-130

² DV, 92r

³ quid F1; *corr. ex* quid V5

⁴ penitus V7

⁵ quam V7

⁶ hoc in loco *omit.* V7

638. Letter to Juan Carvajal (16 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 92, ff. 62v-64r^l; V5, 92, ff. 108r-111r **; V6, 92, ff. 90r-92v²; V7, 92, ff. 116v-119v.

Editions A: None.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 800-805.

{108r} Aeneas, episcopus Senensis, Johanni, cardinali Sancti Angeli, salutem plurimam dicit.

[1] Ancillarum, quae in Germania sunt, reverendissime pater³, hunc esse morem didici, ut, si quid reprehensione dignum commiserint, priores querelam faciant. Pueri quoque, si coetaneos pulsaverint ullos, primi plorant. Idem apud Hispanos accidere non dubitaverim. Servat hoc et nunc in litteris suis tua dignatio, quae, licet de novo pontifice, de coronatione sua, de magnis Italiae novitatibus, nihil ad me scripserit, arguit me tamen et negligentem esse contendit, qui res Germanicas silentio commiserim neque illius concilii, quod apud nos⁴ habitum est, aliquid significaverim, et praesertim super exercitu contra Turcos instituendo. Quod si verum esset, potuisset secordia mea cum tua desidia compensari. At cum ego diligenter omnia perscripserim, quae apud nos acta sunt, tu vero summa taciturnitate erga me usus sis, iniquum est⁵ me tuis litteris accusari. Sed patior aequo animo paternas correptiones. Scio moderni temporis esse, quod ille inquit non⁶ incelebratus poeta: *Dat veniam corvis, vexat censura columbas.*

[2] Verum ego⁷, pater amplissime, multis epistolis meis, postquam coepit hic conventus haberi, dignationem tuam edocui non esse hoc anno sperandam contra Turcos expeditionem, cum et illi, quorum maxime intererat, non modo remissi, sed tardi et negligentissimi {109r} viderentur, nec lites Alamaniae modum invenissent. Postremo misi et responsum Caesaris Hungaris datum, per quod plane intelligis negotia belligerendi in alterum annum esse prolata. Neque scripta mea Guidoni aut⁸ Saturno commisi, sed his cursoribus, qui felici diplomate uti consueverunt⁹, neque me dubium habet, quin tuas manus inciderint. Estis itaque jam certi omnes non opus esse hoc anno maritima classe. Credo id vobis commode accidit, qui cum nulla in parte parati essetis. Jam magnifice loqui potestis et ampullosa verba proferre, quasi classis Italica magna¹⁰ et potentissima in promptu fuerit, si Teutonicus exercitus non esset neglectus. Fero, haec cuilibet dicas et apostolicae sedis summam curam, summam diligentiam tollas in caelum. Nihil refragor, dum mihi haec, qui vos *intus et in cute novi*, persuadere non arbitreris. Nam ego certo sum certior neque Germanos neque Italos neque tuos Hispanos eo fervore teneri pro defensione nostrae religionis, quo vellem et dignum fuerat, quamvis rex Portugalliae, ut inter nos dicendum sit, solutionem dotis sorori¹¹ suae idcirco distulisse se dicat, quia contra Turcos arma sumpturus grandi sumptu opus habeat. Fuimus hactenus gravati somno et inertia sopiti, nec grandis illa Christianorum calamitas apud Graeciam suscepta nos potuit excitare. *Dormivimus Druso similes vitulisque marinis lethargum*, ut arbitror, passi {109v} sumus. Nescio, quid post hac faciemus.

¹ DV, 130-133

² DV, 92r-94v

³ reverendissime pater : pater reverendissime V7

⁴ omit. V7

⁵ omit. V7

⁶ omit. F1

⁷ omit. V6, V7

⁸ ac V5

⁹ consuevere V6, V7

¹⁰ Italica magna : magna Italica V6

¹¹ sororis V7

[3] Res mala est, spes vero multo deterior, nisi moderni pontificis solertia nostris langoribus medeatur. Laudat tua dignatio¹ sanctitatem suam, probat omnis ecclesia mores et vitam suam². Fama est maxima suae probitatis; dicunt eum³ integrae vitae fore, utroque jure peritissimum, scientiam callere universam bene ac beate vivendi, desiderium ejus ad protegendam ecclesiam ferventissimum esse, idque votum eius in assumptione sua prolatum magnifice patefacit. Fortasse hic erit, qui res afflictas restaurabit et hoc⁴ sedente splendorem suum Christi ecclesia vendicabit. Quod si querimus, necesse erit, alio itinere incedamus quam hactenus processum sit, dicerem nunc, quae via mihi tenenda videretur, sed quoniam propediem Romam confido visere, loqui malo quam scribere.

[4] Petit magnopere, id curem, ut imperator, qui primus est inter Christianos principes,⁵ Romano pontifici primus mittat oboedientiam ac suo exemplo provocet alios. Mirabile dictu est, quanta sit vestrae curiae tarditas. Mirabilius illud est, quod cum tardissimi sitis, alios tamen cupitis esse veloces, et increpatis, si qui sunt plus justo tardiusculi. Ecce jam paene mensis abiit post coronationem Romani praesulis, neque adhuc aut ejus litteris aut sacri senatus scriptis certiorata est maiestas imperatoria seu electum seu coronatum esse, qui Nicolao pontifici successerit. Et quomodo {110r} vos, obsecro, primum esse Caesarem, qui praestet obedientiam, vultis, quando ultimum eum esse sinitis, cui de more summi praesulis electio significetur. Non tamen haec pensitat Caesar, neque⁶ de sua devotione quidquam imminuit vestra tarditas. Plus eum sua religio trahit quam preces illorum, qui nunc in Germania novitates quaerunt.

[5] Neglectus, ne dicam spretus, mittere tamen statuit tuum Aeneam, qui pro veteri more suo et imperii sacri nomine novum Christi vicarium, ut credibile est datum divinitus, veneretur. Multa apud eum quaesita sunt, temptatae quoque diversae viae, si quomodo fieri posset, ut mea missio impediretur, quemadmodum haec latius dignationi tuae praesens reserabo⁷. Rugiunt enim nonnulli more ferarum in hac natione Teutonica et⁸ omnia nunc vulnera commemorant, quae priscis temporibus perpassi sunt, jamque⁹ tempus advenisse confidunt, quo seipsos in libertatem vendicent. Sed obstat eorum conatibus Caesar et integra fide primae sedis statum atque honorem tuetur.

[6] Nunc pauca subjicienda sunt de his¹⁰, quae noviter emersere, ut omnem tibi querelam adimam. Postquam conventus hic noster Novae Civitatis dissolutus est¹¹, apud Viennam coram inclyto rege Hungariae hec acta sunt: Bohemi ac¹² Saxones decreverunt convenire inter se circa regni limites¹³ ac de concordia transigere. Interea manus continebunt, sed parum momenti, ut mihi videtur, haec res habet, {110v} quando nec¹⁴ tempus statutum est, quo fiat conventio, neque delecti sunt arbitri¹⁵, qui partes componant. Inter regem Ladislaum ac¹⁶ ducem Burgundiae plus actum est. Nominati sunt enim Ludovicus Bavariae et Albertus Austriae duces, qui litem Luczelburgensem aut amico more aut juris¹⁷ tramite diffiniant. Inter imperatorem et regem etsi quaesita concordia est, non tamen in hanc usque diem inveniri potuit impedientibus illis, quorum crescunt opes ex discordia. Hodie tamen apud Balnea conventuri ex nostris marchio Brandeburgensis, episcopus Gurcensis et magister camerae, ex altera parte comes Ciliae, comes de Magdeburga et Roggerius de Sterenberg. Faxit deus, ut boni aliquid afferant atque inveteratae liti modum ponant, ne, qui¹⁸ sanguine proximi sunt, voluntate amplius disjungantur. Rex Ladislaus reclamantibus Bohemis, qui se in regnum suum repetebant, ad diem post nativitatem Johannis Baptistae Hungariam petiturum se affirmavit.

¹ tua dignatio : dignatio tua F1

² ejus V6, V7

³ enim F1

⁴ omit. V7

⁵ princeps V5

⁶ nec V7

⁷ reservabo V6

⁸ omit. V7

⁹ jam V7

¹⁰ iis V5

¹¹ omit. F1, V6, V7

¹² et V7

¹³ milites F1

¹⁴ non V7

¹⁵ omit. V7

¹⁶ et F1

¹⁷ litteris V7

¹⁸ quid V7

[7] Despotus Rasciae plenus maestitia¹ maerens et squalidus multa questus est, quia nullum reperit opem sibi laturum. Testatus est palam superos atque inferos et mediostimos² se destitutum ab omni populo Christiano non posse Turcorum ferre furorem; necessarium sibi esse, ne pro infamia regiae dignitatis mendicare cogatur, quas Turci praebeant leges subire, atque ita dolens et lacrimans multis miserantibus, sed nullis ignoscentibus {111r} ex Vienna recessit. Gubernator Hungariae, cum secure Viennam petere nequivisset, Budam concessit. Si rex eo veniat, restitutum³ se et gubernationem et castra pollicetur eo proviso, ne, quod ipse dimittit, exteris committatur. Impensas⁴ quoque in annum ex propriis facultatibus regiae curie promittit.

[9] Habes omnium rerum, quae his in partibus gestae sunt, verum summarium. Noli deinceps accusare negligentiam, ubi diligentia est. Noli mordere, nisi et remorderi vis. Ego enim, etsi non moveor reprehensionibus tuis et omnia in partem recipio meliorem, nequeo tamen retinere calamum, et, quae vera scio, reticere non possum, neque aliena vulnera tego, quando mea retegi⁵ video.

Vale in Christo optime⁶, et libertatem meam loquendi noli indigne ferre. Ex Nova Civitate, die 16. Maji 1455.

---

¹ mestitiae V7

² *Classical medioximos*

³ restitutum V6

⁴ expensas V7

⁵ detegi V7

⁶ *omit.* V7

639. Letter to Ludovico Scarampo (16 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, 93, f. 64r-64v¹ ; V5, 93, f. 111r-112r **; V6, 93, 92v-93r²; V7, ff. 119v-120r.

Editions A: None.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 806-808.

{111r} Aeneas, episcopus Senensis, Ludovico, patriarchae Aquilegiensi³ salutem plurimam dicit.

[1] Quae gesta erant his in⁴ regionibus usque ad penultimam diem aprilis superioribus litteris a me scriptum est. Adjiciam nunc, quae deinceps emergerunt nova. Sic enim apud sanctissimum dominum nostrum, quid facto opus sit, certius et⁵ melius consulere poteris.

[2] Coram rege Ladislao haec acta sunt: Bohemi et Saxones inter se convenire statuerunt ac de concordia transigere, sed neque tempus conveniendi dictum est neque mediatores {111v} deputati sunt, neque certitudo est, in qua possit quisque pedem figere. Inter Bohemos autem et ducem Burgundiae super controversia Luczelburgensi Ludovicus Bavariae et Albertus Austriae delecti sunt arbitri. Rex Ladislaus ad dictam diem⁶ post nativitatem Johannis Baptistae Hungariam se petiturum affirmavit, quamvis Bohemi contradixerint, qui personam eius in Moraviam reposcebant⁷. Despotus Rascie plenus maerore recessit, quia sibi nullum praesidium promissum est, comminatusque fertur pariturum se Turcis, quando a Christianis deseritur⁸.

[6] Inter imperatorem et regem Hungariae de concordia nihil adhuc transactum est. Hodie tamen convenient apud Balnea ex nostris marchio Brandenburgensis, episcopus Gurcensis et magister camerae, ex altera parte comes Ciliae, comes⁹ de Magdeburga et¹⁰ Roggerius de Sterenberg. Si quid me sciente boni peregerint, non latebit dignationem tuam. Gubernator Hungariae Budae se continet resignaturumque regi gubernationem et castra pollicetur, si cautum sit, ne suscipiant¹¹ exteri, quod ipse dimissurus est. Promittunt Hungari nequaquam se treugas cum Turcis habituros, si ante Kalendas Octobris certi fant, quod in futurum annum terrestres simul ac maritimae copiae contra Turcos eant. Vestrum est igitur curare, ut quae sedis apostolicae incumbunt officio quam celeriter procurentur. Dominus Papiensis et ego infra sex dies hinc iter arripiemus et {112r} annuente divina gratia dignationem tuam Rome videbimus ac super his aliisque¹² quampluribus¹³ alloquemur.

Vale. Ex Nova Civitate, die 16. Maji 1455.

¹ DV, 133-134

² DV, 94v-95r

³ Aquilegiensis F1, V6, V7

⁴ his in : in his F1

⁵ ac V6, V7

⁶ omit. F1

⁷ respondebant V7

⁸ disseritur V6; diseritur *corr. ex* deseritur V7

⁹ omit. V7

¹⁰ omit. V7

¹¹ excipiant V5

¹² aliis F1; *corr. ex* aliis V5, V6

¹³ plurimis V7

640. Letter to Jakob von Sierck (23 May 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, ff. 41v-42r¹; V5, 58, ff. 72v-73r **; V6, 58, f. 63r²; V7, 58, ff. 8r-81v.

Editions A: HO, f. 130r-130v³.

Editions B: RTA, 19/3: pp. 808-810.

{72v} Aeneas, episcopus Senensis, Jacobo, Treverensi archiepiscopo, salutem plurimam dicit.

[1] Venit ad me scolasticus tuus lateque mecum de singulis et hic et Romae gerendis locutus est. Conabor pro virili mea voluntati tuae morem gerere. Vidi memoriale tuum, in quo multa et magna petis. Vellem omnia concedi et plura etiam, quam quaeras, sed novi mores hominum: omnes recipere quam dare volunt. Prudentiae tamen⁴ fuerit, in utraque parte moderationem praeferre atque illius comici meminisse dicentis: *Ne quid nimis*. Fateor dignationem tuam multum servire posse Romanae sedi, et id spero, facies. Cavendum tamen⁵ est, ne illud de tua dignatione dici possit, quod de beato Martino Francorum regem dixisse tradunt. *Martinus*, enim inquit ille, *bonus in auxilio, carus in negotio*. Haec pro mea devotione erga paternitatem tuam dixisse voluerim, non quia laborem tuis in rebus diffugiam, sed quia ita et honori tuo et commodo conducere arbitror. Cras Deo favente versus urbem iter arripiam.

Vale in Christo optime. Ex Nova Civitate, die 23. Maji 1455⁶.

---

¹ DV, 88-89

² DV, 65r

³ DV, 267-268

⁴ *spatium* V5

⁵ *spatium* V5

⁶ Maji 1455 *omit.* F1, V5

641. Letter to Callixtus III (1 June 1455, Wiener Neustadt).

Manuscripts: F1, f. 58r¹; V5, 76, ff. 100v-101r **; V6, 76, ff. 84r-84v²; V7, 76, f. 109r.

Editions A: HO, ff. 149v-150r³.

Editions B: None.

{ 100 v } Aeneas, episcopus Senensis, beatissimo papae Calixto III. salutem plurimam dicit.

[1] Sicut obitus sanctae⁴ memoriae domini⁵ Nicolai papae V. me graviter afflixit, ita et assumptio tua ad summi pontificatus apicem laetitia affecit. Tunc ecclesiam bono pastore orbatam indolui, nunc beati Petri naviculam bono rectori commissam gaudeo. Spero sub⁶ tuo regimine religionem nostram contra Turcorum impetum magnifice posse defendi, idque sibi tota Christianitas persuadet. { 101r } Obsequium meum quemadmodum praecessori⁷ tuo praebui, ita et tibi fidele ac promptum exhibeo, paratus⁸, quoad vixerim, oboedire mandatis tuis.

Vale. Ex Nova Civitate Austriae, Kalendis Juniis 1455⁹.

---

¹ DV, 121

² DV, 86r-86v

³ DV, 306-307

⁴ pie V5

⁵ omit. V5

⁶ de V5

⁷ predecessori F1

⁸ paratum V7

⁹ omit. F1, V6, V7

642. Letter to the City of Siena (2 August 1455, Asciano).

Manuscripts: T1, 6r^l **.

Editions A: None

Editions B: None.

{13} Magnifici et potentes domini, amici honorandi.

[1] Adventum reverendissimi patris domini, episcopi Novariensis, ad praesentiam vestram audio libentissime. Spero enim non sine fructu illud iter aget. Aedes meas patere sibi non solum patior, sed peto et cupio vehementer, et ago gratias magnificentiis vestris, quae domum meam tali hospite honorandam me putaverunt. Illi quoque debitorem putavero, si hospitium apud me acceperit. Si secus fiat, moleste feram, neque enim praelatus est in ecclesia Dei, quem pro benevolentia Novariensi pontifici anteponam.

Datum, in Asciano die 2 Augusti 1455 hora noctis tertia. Aeneas, Dei gratia episcopus Senensis et imperialis consiliarius.

---

¹ DV, 15. *Autograph*

643. Letter to the City of Siena (20 August 1455, Rome)¹.

Manuscripts: SAS / Concistoro 1985, c. 82² **.

Editions A: None.

Editions B: Saviano (*large extracts*).

Literature: Saviano, pp. 18-20.

Magnifici et potentes domini honorandi.³

[1] Commiserunt mihi vestrae magnificentiae, cum Senis discessi, ut postquam essem ad pedes sanctitatis domini nostri magnificentias vestras totumque populum Senensem beatitudini suae commendarem ac gratias agerem pro immensis beneficiis vestrae rei publicae praestitis narraremque belli statum et quanta celeritate opus esset ad vincendum hostem pro mea facultate demonstrarem una cum reverendo patre episcopo Clusino.

[2] Parui jussioni vestrae, et, cum primo sanctum dominum nostrum adivi, attigi quam brevissimam commissionem mihi factam, dicens me alio tempore cum episcopo Clusino compariturum et mandata vestra latius expositurum. Beatitudo sua id gratanter audivit et multa dixit de sua benevolentia erga civitatem Senensem. Postea fui occupatus in negotiis imperialibus et intervenerunt festa beatissimae matris domini. Itaque non potuimus, episcopus et ego, pro nostro desiderio sanctitatem domini nostro praesentiam habere. Interea supervenit dominus Bindus, cum quo accessimus dominum nostrum duabus vicibus et in summa tam per dominum Bindum quam per episcopum Clusinum et me omnia fuerunt exposita, quae commissa nobis erant. Dominus Bindus, quia instructor erat de statu rerum et recentius a vobis discesserat latiore sermonem habuit. Quae fuerit responsio ipsius domini nostri non dubito vestris magnificentis per episcopum et dominum Bindum latissime rescriptum iri. Ejus tamen sententiam quam brevissime recensebo, quae hujusmodi fuit: respondit sanctus dominus noster se attentissimum esse ad tutelam vestrae civitatis et ad suppressionem communis hostis, quem latrunculum appellavit, idque se jure merito facere ait tam ex Innocentii auctoritate quam ex dicto quodam speculatoris, quia cura esse debet ecclesiae non solum subditorum sed etiam vicinorum ac advenientium, et multa commemoravit se fecisse contra Jacobum Piceninum, qui se ducem Senarum instituerat appellare.

[3] De gentibus armorum, quae molestissimae sunt agro Senensi et commeatus diripiunt, dixit id genus hominum sui natura noxium esse tolerandaque multa incommoda pro libertate tuenda, quam sanctus Petrus nostrae civitati peperisset. Se tamen non dubitare ait, quin hostis brevissimo tempore aut moreretur aut caperetur aut fugeret; se scripsisse et Venetis et regi Aragonum et aliis pluribus contra eum.

---

¹ Saviano, I.

² Autograph. The manuscript is somewhat damaged.

³ Domini honorandi : [domini] post recommendationem Saviano

[4] De comite Fundorum querelam fecisse regi, qui juvaret Jacobum Piceninum, illum aliquando redditurum rationem ecclesiae, a qua domus sua incrementa suscepisset. De comite Pitiliani et de Monte Agutulo ait se facturum pro desiderio vestro, sed videri sibi, quod ille verba, non facta det. Conquestus est et de oratore Veneto, qui vestro in senatu pacem suaserit cum hoste, et suasit papa, ne credatis omni spiritui et confidatis, quia prospere cuncta succedent, nec [puta]tis regem Aragonum, quamvis nolit omnino destrui Jacobum, velle ipsum nimis potentem esse.

[5] De frumento petito gratissimum dedit responsum. ... contentatur, ut quantum vultis, possitis extrahere. Haec in effectu responsio sua fuit [quam]vis alia multa dixerit, quae per dominum Bindum latius vestro senatui referentur. Habetis, ut inte[lligitis], [pa]pam affectissimum vestrae reipublicae. Sciatis uti tanto patre. Animus ille magnus est et recta ...tas. Nihil ei praeter justitiam cordi est. Alia non occurrunt scriptu digna.

Recommendo me vestris magnificentiis. Ex Roma, die 20. Augusti 1455. Aeneas, Dei gratia episcopus Senensis et imperialis [consiliarius].

644. Letter to the City of Siena (10 September 1455, Rome)¹.

Manuscripts: SAS / Concistoro 1985, c. 93 **

Editions A: None.

Editions B: None.

Magnifici ac potentes domini honorandi, post recommendationem.

[1] Redditae sunt mihi per hos dies duplicatae litterae vestrae, et in primis quidem requisivistis, ut monasteriorum sanctimonialium curam, quae aliorum est, ad me transferre curarem. In secundis vero de officio sancti Bernardini apud vos confecto per sanctissimum dominum nostrum confirmandum mentionem fecistis. De re prima sum allocutus sanctissimum dominum nostrum, qui verbo quam libentissime annuit, sed litteras adhuc non extraxi nec scio, quam facile erit illac extractio propter adversantes, qui praesentes sunt. De officio vero sancti Bernardini nihil adhuc sanctitati apostolicae referre potui, quia praeventus febre domi detineor. Restituente autem domino sanitatem conabor desiderio vestro satisfacere, si modo res erit, quae videatur admittenda, quam petitis. Est enim mihi dubium, quia jam aliud officium et confectum et approbatum fertur. Sed non habeo rei certitudinem. Nec alia modo. Recomendo me vestris magnificentiis, quibus parere praesto sum.

Ex Roma, die 10 Septembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis ac imperialis consiliarius.

---

¹ Saviano, 2

645. Letter to the City of Siena (17 October 1455, Rome)¹.

Manuscripts: T1, 6r² ³

Editions A: None.

Editions B: None.

{6} Magnifici domini honorandi.

[1] Quia mansurus sum Corsignani et in aliis meis villis, antequam Senas repetam, statui, quae mihi per sanctissimum dominum nostrum papam commissa fuerunt vestris magnificentiis scribere. Ne quid mora mea praeiudicii afferat rebus agendis, quamvis non magni pon[deris] apud aliquos videri possint. Cum visitassem in recessu meo ex urbe suam sanctitatem, interrogavi, an aliquid mandaret vestrae rei publicae referendum. Respondit “Dicas his, qui regunt, ut forti animo sint neque permittant se verbis dimoveri. Nos temptati multi modis sumus, ut Senenses de seran[di] sunt omnes huiusmodi conatis. Nos vita comite Senensibus numquam deerimus constantes. Nos erimus constantissimi. Jam pecunias novas milium ordinamus de restaurando campo. Frumenta jussimus ministrari ex ... quantum Senenses ipsi voluerint. Speramus, quia denique defic... quem quaecumque agimus, quia contra Turchum agere putamus. Dic... societate illius damnati de Corrigia pecunias ministrent. Nos ... retinebimus.” Haec sunt, quae sua sanctitas in summa referri iussit. ... Nunc vestrum est boni consulere. Credo delatam esse famam ad vos gravissime ... [dominum] nostrum. Fuit aegrotus ex podagra et genu doluit dominus noster, sed meo in recessu ex parte convaluerat et cessavere omnino dolores. Itaque nihil est de mor[te aut] infirmitate timendum, quamvis multi aliam famam fecerunt. Ego, quid vidi .... certiora in dies vobis reserabit. Ego illum non habui ob[viam] ..., quia mihi rectum iter fuit, ipse per civitatem Caste...

[Radico]fani, die 17. Octobris 1455. Aeneas [Dei gratia episcopus Senensis] imperialis[que consiliarius].

---

¹ Saviano 2.

² DV, 15. *Autograph*

³ *This manuscript is mutilated and has many lacunae.*

646. Letter to the City of Siena (27 October 1455, Viterbo).

Manuscripts: T1, 7r^l ² **; V1, ff. 27r-27v.

Editions A: None.

Editions B: None.

{17} Magnifici et potentes domini honorandi. Post recommendationem.

[1] Credo jam dominationes vestras certiores factas esse de recessu illorum de Corrigia ex campo vestro. Ego hic Viterbii complures ex iis obviam habui, qui dicuntur in Lombardiam iter agere. Fama est eos esse supra ducentos equites. Hi viam meam dubiam fecere (made my road uncertain ?), quos audio infensos esse nomini Senensi. Consului eorum causa gubernatorem patrimonii hic praesentem, qui et suos equites et se ipsum ad tutelam meam obtulit, itaque suasere ipso recto itinere Romam petam. Hic cognovi galeaziam Florentinorum onustam tritico per Cathelanos interceptam esse, novem milia modiorum tritici deferentem. Commendavi gubernatori rem frumentariam, ut civitati Senensi, quantum posset, subveniret. Ait id sibi a summo pontifice commissum esse fierique modo descriptionem [survey] in toto patrimonio, ut notum sit, quantum et retineri possit et extra mitti. Quo facto dicit se non defuturum civitati vestrae, quoad possit, cum sciat statum vestrum ad ecclesiae tutelam pertinere.

[2] Rocchius, caballarius vester, ad Montem Faliscum obviam mihi fuit ex Neapoli rediens. Is affirmat regem Aragonum non bono animo erga vos esse³. Audietis eum ante receptionem praesentium: non est, cur de hoc plura dicam. Qui Rocchius ait regem Aragonum accusare capturam cujusdam naviculae suae per Nannem Bracam. Bonum est me reddi certiore de facto et de responsione, quamvis intelligo causam quaerere solere, qui ab amico cupit discedere.⁴

[3] Si non est missus ad imperatorem cursor, operae pretium existimo eum mitti quantocius, et si commode fieri potest, duplicari litteras ...⁵ per oratorem, qui Venetias mittitur. Non erit difficile. Ille enim in fundaco Theutones⁶ inveniet, qui et mittat et reportet litteras. Alia modo non occurrunt scriptura digna.

Recommendo me vestris magnificentiss. Ex Viterbio, die 27. Octobris 1455. Aeneas, Dei gratia episcopus Senensis et imperialis consiliarius⁷.

¹ DV, 17.

² *Autograph.*

³ Audivistis jam eum *seq.* T1

⁴ Qui Rocchius ... discedere *add.*

in fine T1; *omit.* V1

⁵ que *dub.* T1; ... V1

⁶ ... V1

⁷ Et ... consiliarius *omit.* V1

647. Letter to the City of Siena (29 October 1455, Baccano).

Manuscripts: T1, 8r^l 2 **: VI, ff. 29r-29v **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{29r} Magnifici ac potentes domini honorandi. Post recommendationem.

[1] Scripsi ex Viterbio magnificentiis vestris intellexisse me regem Aragonum conqueri de quodam navigio subditorum suorum per vestros capto et direpto. Id nunc verum esse comperio, nam dominus Baptista, orator apostolicus, qui vestrum in campum proficiscitur, ostendit mihi exemplar litterarum illius regis, in quibus rex ipse papae de vestra communitate querelas exponit et ait se velle³ ulcisci, nisi de damnis satisfaciatis, intenditque mittere et petere restitutionem. Sed, ut orator apostolicus ait, petit rex pro damno illato 6 milia ducatorum. Hac de causa utile reor vos me de singulis gestis reddere certiozem. Putarem quoque ipsi regi excusationem faciendam esse, et offerre illi viam honestam, quia determinationi velitis stare aut papae aut duorum triumve cardinalium communi consensu eligendorum. Scribere quoque veritatem rei, et oblationem vestram non erit absurdum tam papae {29v} quam duci Mediolani ac Venetis et Florentinis, quia rex ipse de vobis apud omnes con[queritur].⁴

[2] Intelligo etiam Romae legatum esse regis, qui fortasse ad vos veniet damna⁵ repetiturus, sed hoc non habeo exploratum. Alia non occurrunt. Significate⁶ mihi quantocius dominationes vestrae voluntatem suam, quam super hoc navigio capto et quomodo res gesta est, quia hinc rex fundamentum et colorem recipit belli vobis faciendi.⁷

Ex Baccano, die 29. Octobris 1455. Aeneas, episcopus Senensis et imperialis consiliarius.

---

¹ DV, 19

² *Autograph.*

³ vellem codd.

⁴ *Lacuna in codd.*

⁵ *Lacuna in VI*

⁶ significere ... V1

⁷ *dub. T1; Lacuna in VI*

648. Letter to the City of Siena (1 November 1455, Rome).

Manuscripts: V1, ff. 41r-42r **.

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] {41r} Romam ingressus, magnifici et potentes domini, comperi advenisse ex Neapoli oratorem regis, virum nobilem Aragonensem, apud regem in primis acceptum. Ejus legatio, sicut accepi, hunc tenorem habuit: regem, qui velit contra Turcos classem ducere, pacem post se cupere in Italia relinquere; videri sibi ex re publica veniam dari Piccinino eumque restituis, quae abstulit civitati vestrae, mittendum esse in ...¹ Albaniam contra Turcos ...² -ccessumque esse de stipendio sibi provideri, quae res, ne sedem apostolicam nimis premat, inter potentias de liga dispartienda sit. Quod autem transiturus sit primo ...³ Jacobus in provinica sibi decretam, rex ipse vadem se praebet. Ubi autem medio tempore hiemandum illi sit, nondum didici, quamvis eum neque in Tuscia neque in Romandiola neque in terris ecclesiae remansurum affirmet. Papa cum domino cardinali Sancti Marci, cum legatis ducis Mediolani ac Florentinorum de hac ipsa re consultavit, et heri sero {41v} cum legato regis his praesentibus verbum habuit. Ego non interfui, quia nondum potueram audientiam habere. Interfuit dominus Bindus, quem non dubito singula quaeque vestro collegio rescripsisse. Hodie iterum de negotio ...⁴ consultabitur, et ego interero, quia papa ita praecepit. (on the pope's orders)

[2] Heri post emissum legatum regis fui vocatus ad sanctissimum dominum nostrum et praesente domino Bindo exposui papae causam mei adventus et de transitu ad Neapolim. Papa respondit se non negare transitum ...⁵ quando de novo emergunt, novo indigent auxilio. Cum legatus regis adesset, videri sibi superaddendum, donec haberetur conclusio, quia fortasse ita res se haberent, ut non esset opus Neapolim peti. Dixi me facturum imperata suae sanctitatis, et ita expectabo conclusionem, et secundum illam me geram. Dominus Bindus et ego fecimus mentionem de mutatione campi, qui longe abesset ab Urbetello. Papa respondit se novam ordinationem fecisse et mandasse, ut exercitus omnino {42r} adhaereat Urbetello, quia velit interim hostem totis viribus impugnari.

[3] De re frumentaria scribit dominus Bindus, quod dictum accepturaque sit. In hoc tractatu regis oratoris sunt, qui putant magnam vim esse et rem serio geri, alii verentur verba dari, quia longum sit expectari, quod Veneti et alii colligati contribuant. Interim cum transibit hiems et advenitante vere, nova belli consilia capientur. Ego, quid iudicem, sum dubius. Intelligam magis in dies hoc negotium et, quid sentiam, significabo vestris magnificentiis, quibus me facio commendatum.

Ex Roma, die prima Novembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

¹ lacuna in cod.

² lacuna in cod.

³ lacuna in cod.

⁴ lacuna in cod.

⁵ lacuna in cod.

649. Letter to the City of Siena (3 November 1455, Rome)¹.

Manuscripts: ASS / Concistoro 1986, c.30 **: VI, ff. 43r-44v.

Editions A: None.

Editions B: None.

{30r} Magnifici et potentes domini honorandi. Post recommendationem.

[1] Fuimus in die omnium sanctorum cum reverendissimis dominis cardinalibus Firmano et Sancti Marci ac ducis Mediolani et Florentinorum oratoribus ad conferendum cum oratore serenissimi regis Aragonum², ut intelligeremus, quaenam esset mens regis illius in facto comitis Jacobi, et audito oratore tres conclusiones assumpsimus ex dictis suis, quas scripsimus ipso consentiente easque cum praesentibus vestro collegio mittimus. Dixit tamen pleraque alia orator praedictus, ut ait, non ex jussu regio, sed ex se ipso, ut concordiae pacisque cupido.

[2] Ejus verba hunc habuere sensum: dicebat enim, si Jacobo Piccinino redderetur venia, oportere eum substineri in aliquo loco cum gentibus, quas habet, per hanc hiemem, cum interim non posset artem suam militarem exercere, et quod adveniente vere conduceretur ab ecclesia contra Turcos in Albania, sive alibi militaturus. Quod si domino nostro papae grave onus videretur horum sumptuum, posset invitare dominos de liga, ut secum onera partirentur.

[3] Tetigit quoque inter loquendum idem orator Matthaenum Malferitum³ scripsisse regi per Senenses impeditam fuisse cum Piccinino concordiam, multumque idcirco vestram rem publicam orator onerare videbatur, cui nos obviavimus, et narrata facti serie monstravimus Malferitum⁴ a veritate procul abiisse, quodque per Jacobum fuisset spreta concordia, qui nolisset Castilione recedere, nisi prius modum vivendi suum ex rege certum haberet. Cardinalis etiam Firmanus magnifice Senensium facta defendit, accusando Piccininum, qui nulla injuria lacessitus causa civitatem offenderat, quae patri suo fuerit amicissima. Quibus auditis non habuit orator, quid contra diceret.

---

¹ Saviano, 3

² ad conferendum ... Aragonum
omit. V1

³ Malferitum V1
⁴ Malferitum V1

[4] Post haec vocati a summo pontifice, quae ab oratore audiveramus, retulimus, qui conclusit die sequenti illum ad se vocare, sciscitari, an plura dicturus esset, et denique respondere. Quod cum heri fecisset, iterum nos accersivit¹ dixitque² oratorem illum nihil aliud habuisse in mandatis quam id, quod scriptum erat, et ideo sua sanctitas responsum in scriptis ordinasset, quod hic interclusum mittimus. Retulit etiam nobis idem sanctissimus dominus noster se cum oratore multa locutum, qui inter cetera dixisset regem nolle comitem Jacobum ad regnum suum vocare propter regni caristiam, et ne suspicionem ingereret dominis de liga, quasi eum ad se vocasset denuo instruendum et adversus aliquem mittendum. Sed quod locum, in quo idem comes usque ad Aprilem mansurus esset, papa et domini de liga eligere possent.

[5] Cum ergo aliud non posset haberi ab hoc oratore, decrevit sanctissimus dominus noster unum ex suis secretariis ad regem mittere, qui plene intelligat mentem ejus, et ibit, ut putamus, Matthaeus Johannes, nam hunc papa nominavit tamquam illum cui rex fidem habet. Haec cum ita essent conclusa, quaesivi ego Aeneas de meo transitu, quid placeret beatitudini apostolicae. Respondit, quod vellet hodie plenius conferre mecum et assignavit horam XXII. quia³ tunc suam mentem mihi aperiret. Sanctitas sua non videtur multum laudare hunc transitum, tamen non vult negare, ut ait. Quoad concordiam sua beatitudo {30v} satis inclinata est, et sperandum est, quod aliquid boni fiat, et maxime si, ut fertur, rex cruce signetur contra Turcos profecturus, de qua re hodie certitudo habebitur, nam in festo sanctorum omnium id fieri debuit. Summus pontifex mandavit, quae acta sunt cum oratore regio, significari per legatos omnibus de liga.

[6] In re frumentaria allocuti sumus dominum nostrum, qui vellet frumentum recipi ex his partibus citra Tiberim, ubi multum esse dicit. Nobis videtur difficile, quia terra longum iter est, et mari timendus est rex. Ego tamen Bindus sollicitudinem omnem adhibeo, ut satisfiat necessitati nostrae, et puto aliquam viam invenire papae gratam et vestro desideris correspondentem. Ego Aeneas cupio fieri certior, an tabellarius cum vestris et meis litteris ad caesarem missus sit, et quid me respondere velitis regi, si de navigio Caetano⁴ per vestros intercepto conqueratur. Alia non occurrunt.

Recommendamus⁵ nos⁶ vestris magnificentis ad earum mandata paratos⁷. Ex Roma, die 3. Novembris 1455. Aeneas, Dei gratia episcopus Senensis, et Bindus, utriusque juris doctor, oratores vestri.

---

¹ accessivit V1

² *em.*; dixique codd.

³ *Lacuna in V1*

⁴ Cajetano V1

⁵ *recommendo* V1

⁶ *me* V1

⁷ *paratus* V1

650. Letter to the City of Siena (4 November 1455, Rome)¹.

Manuscripts: ASS / Concistoro 1986, c. 31² **; VI, ff. 45r-48v.

Editions A: None.

Editions B: None.

{31r} Magnifici et potentes domini honorandi. Post recommendationem.

[1] Quae gesta sunt cum oratore serenissimi regis Aragonum, heri dominus Bindus et ego collegio vestro ex ordine significavimus. Scriptum quoque a me est sanctissimum dominum nostrum horam mihi assignasse, qua sibi causas exponere mei transitus ad Neapolim, quia vellet sua sanctitas de hoc ipso itinere mecum loqui.

[2] Heri ergo ad horam XXII. intravi palatium, et cupiens habere apud me dominum Bindum dedi operam, ut jussu domini nostri quaereretur, sed non potuit tunc reperiri in re frumentaria occupatus. Coepi ergo solus de transitu meo cum sanctissimo domino nostro verba facere denarravique suae sanctitati omnem effectum legationis meae, sicut in notula vestra continetur. Deinde subjunxi vestrae voluntatis et intentionis esse, ut ejus beatitudo adderet vel minueret, quemadmodum sibi melius videretur, et poneret verbum in ore meo, quod essem habiturus coram rege, quia magnificentiae vestrae nil aliud vellent, quam quod sanctitati suae placeret.

[3] Sanctissimus dominus noster postquam me plenius audivit, in hunc fere modum respondit. Ait enim, cum in adventu Matthaei Maleferiti quereretur³, quod offensae tollerentur, suspectam sibi rem fuisse, et quia Senenses tantopere pacem quaerebant, posuisse in animo suo relinquere vos arbitrio vestro et permittere, ut pacem prout velletis amplecteremini. Tandem cum animadverteret omnia insidiarum plena, tamquam bonus pastor noluit oves relinquere, sed juvit et consuluit, quoad potuit, quia doleret illam civitatem Romanae ecclesiae vicinam et devotissimam decipi et in praedam dari. Nunc vero auditis, quae per me regi essent dicenda, non videri sibi iter meum necessarium, cum nihil essem dicturus, quod regi non esset prius et scriptum et dictum. Ait quoque sanctitas sua⁴, cum audivisset ex domino Bindo meam missionem, sibi non placuisse et tunc dixisse me non sapienter egisse, qui talem legationem acceptassem. Nunc autem, quoad iter meum, dixit illud non esse necessarium, quia mitteretur Matthaeus Johannes ad intelligendam voluntatem regis, et infra octo dies haberetur responsum; regem autem talis esse naturae, ut secum non verbis supplicibus sit agendum, sed ostendendum sibi fortem animum et paratum ad resistendum. Denique vero conclusit, quod iter meum non impediret, sed suspenderet, donec intelligeremus, quid proficeret legatio Mathei Johannis, qui esset in crastinum profecturus.

[4] Ex quibus verbis quattuor annotavi: primum, quod sanctitati domini nostri aegre est vestrum collegium tantopere pacis cupidum videri, quia timet inde fieri regem duriolem. Secundo, non placere instructiones mihi datas, quia supplices viderentur. Tertio, quod ego insulse fecissem acceptare legationem hanc et per consequentiam nec deliberationem vestram ei placere. Quarto, quod iter meum omnino suspendendum esset, usquequo videretur, quid sequeretur ex tractatu pendentem.

¹ Saviano, 4

² Autograph

³ quaereretur?

⁴ sanctitas sua : sua sanctitas VI

[5] Eapropter dixi et supplicavi sanctissimo domino nostro ne miraretur, si Senenses pacem cuperent, quia omnibus his carerent, quae sunt ad bellum necessaria, argento, comite et fidelibus militibus, et nunc bellum durius esset adjuncto rege potentissimo, qui si non flectatur alio modo, magno malo sit affecturus illam rem publicam. Quoad instructiones, si nimis viderentur molles, petivi, quod sua sanctitas eas reformaret, et quae vellet dici mandaret, quia non timerem loqui coram rege, quae sanctitati suae placerent, quamvis essent regi dura. Dixi quoque, cum jam rex propter navicularium illum captum novas Senensibus inimicitias gerere videatur, utile esse placari eum, antequam fieret asperior. Quoad autem ego insulse legationem acceptassem confessus sum hebetis me esse ingenii neque nosse omni tempore, quae sint magis expedientia. Cum tamen civis essem Senensis et episcopus, quamvis indignus, putabam {31v} [quae¹]situm² me non debere patriae meae aut plebi mihi commissae negare laborem, et praesertim cum legatio ad pacem committeretur, quae est res episcopo digna. Tum vero libentius acceptavi, quia nihil jubebar agere nisi ex consilio et mandato suae sanctitatis. De suspensione mei transitus respondi me velle cum collega verbum facere et deinde sanctitati suae³ latius loqui. Quia fortasse non esse inutilis transitus meus eunte Matheo Johanne, forsitan et verba mea aliquid juvarent illius legationem, quia inter loquendum multa cum rege possem dicere, quae flecterent ejus animum. Et existimarem regem illum gratum hoc ex Senensibus accipere, qui legatum ad se mitterent episcopum suum. Intellexisse me quoque dixi regem subiratum (**irritated**) esse Senensibus, quia pacem se inconsulto ratificaverint, et alia quaedam intervenisse, quae ego possem diluere, et putarem aliquid momenti esse in eo, quod de imperatoris voluntate non nihil referrem. Habito tamen cum domino Bindo colloquio redirem et nihilominus a voluntate suae beatitudinem non discederem.⁴

[6] Tunc sua sanctitas ait: “Credito, episcopo, quia neque pax ratificata per Senenses neque alia causa regem contra civitatem illam movit, nisi quod ei persuasum fuit alendum esse Piccininum, ut cum opus esset, haberet quem objiceret duci Mediolani, et cum nollet eum suis expensis nutrire, permisit eum ire supra debiliorem partem, et hic est⁵ totum fundamentum. De domino Bindo non est cur ejus consilium quaeras, quia jam sumus de hoc locuti, et sibi placet, quod tu expectes, quid respondeat rex Matthaeo Johanni, antequam vadas.”

[7] His igitur auditis, cum non videretur honestum menti sanctissimi domini nostri amplius adversari, dixi me facturum, quod sua sanctitas imperaret; scripturum tamen⁶ collegio vestro, quae habuissem a sua beatitudine. In hunc igitur modum meus transitus impeditus est pro hac vice, et fortasse melius est consilium suae clementiae, qui melius cognoscit naturam regis quam nos ipsi. Puto etiam, cum jam tractatus concordiae coram sua sanctitate coeptus sit, non placere sibi, quod ad praesentiam regis deferatur, et certe dignius est hic coram papam tractari pacem, et honestius atque utilius pro vestra re publica, dummodo res non nimis ad longum trahantur, quod timeo esse de mente regis. Nam cum ipse dicat Jacobum expensis communibus sustinendum usque in Aprilem, id omnino obtinebit aut ex concordia aut ex discordia. Nisi enim componantur negotia, stabit ille in agro Senensi et sustinebitur usque ad novum tempus, etiam nobis invitis. Deinde quid sperandum quidve timendum sit vestrae circumspectiones melius norunt.

¹ *Lacuna in cod.*

² ... V1

³ De suspensione ... suae *omit.* V1

⁴ Habito tamen ... discederem V1

⁵ *omit.* V1

⁶ in V1

[8] Ego e re vestra puto instare diligenter apud Venetos, ducem et Florentinos, ut quam primum respondeant super his, quae eis jussu papae scripta sunt nec tempus labatur. De Cajetano illo capto locutus sum papae et omnem rei gestae seriem denarravi, qui rem publicam vestram justissimam sed nimis clementem censet in hac re. Sua tamen beatitudo, etiam si vera fuisset offensio, non existimat regem propterea tantopere exardescere debuisse, sed putat quaeri occasiones sicut lupo adversus agnum. Dixi alias utile esse ad imperatorem dari litteras. Nescio an factum sit. Nolite hoc spernere, quia adhuc in tempore responsum venire posset et conduceret rebus agendis. Postquam responsum ex Neapoli habitum fuerit, si non erit necesse eo me ire, vel si papa negaverit eundem, intendo Senas redire, quia hic graves expensae sunt, nec expedit vestrae rei publicae hic duos legatos habere. De cruce per regem Aragonum recepta nondum certitudo est. Utinam non decipiamur, ut superioribus temporibus, quando similis rumor evanuit. Nec alia modo.

Recommendo me vestris magnificentiss. Ex Roma, die 4. Novembris 1455. Aeneas, Dei gratia episcopus Senensis.

651. Letter to the City of Siena (5 November 1455, Rome).

Manuscripts: ASS / Concistoro 1986, c. 32¹ **; VI, ff. 49r-49v **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{49r} Magnifici domini.

[1] Post litteras scriptas allata sunt certissima scripta, quae referunt serenissimum regem Aragonum cum grandi sollemnitate in die omnium sanctorum crucem accepisse, idemque multi et barones et nobiles factitarunt. Ob quam rem papa boni animi est, et putant omnes eum cum rege bonam concordiam habiturum, quia alter de altero confidit, nec dimittetur pax Italica conturbata. Matthaeus Johannes, qui hodie iturus erat ad regem, cras ibit, quia papa vult hodie regi manu propria scribere. Confido, nisi omnia me fallunt, civitatem² vestram brevi pacem habituram. Litteras ad ipsum regem Aragonum in facto Cajetani navicularii mitto ad eum per tabellarium, qui illas attulit, et ad filium ejus ducem Calabriae. Rogo et precor, cogitetis de me, ne hic diutius morer, quia est tempus inaniter perdere {49v} et sumptus inutiles facere. Dominus Bindus dicit se pecunia exhaustum. Dignum est, ut oratori vestro et quidem provideo ac diligenti subveniatis.

Valete optime. Datum Romae, die 5. Novembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ *Autograph*

² cuntarem VI

652. Letter to the City of Siena (8 November 1455, Rome).

Manuscripts: T1, 9r^l **; VI, f. 51r.

Editions A: None.

Editions B: None.

{51r} Carolus de Gonzaga, magnifici ac potentes domini, heri ad multam noctem pietatem apostolicam adivit. Quae dixerit quaeque suaserit, ex domino Bindo plenissime instruemini. Summa omnium est, quia Urbetellum ex integro obsidendum suadet et modos exponit. Id apostolicae sanctitati consonat maxime. Nihil est enim, quod sibi facilius suadeatur. Queritur tamen ad eam rem vestrum collegium non esse pro suo desiderio fervens. Excusavimus, quoad potuimus. Nunc vestrum est toto studio huic rei incumbere; fortissime namque pugnanti pax optatior cedit. Expecto hic, ex Neapoli quid afferatur ad concordiam per Matthaenum Joannem, nam orator regius idem² praestolatur.

Ex Urbe, die 8 Novembris 1455.

---

¹ DV, 21. *Autograph*

² *aut eadem* T1; *eadem* VI

653. Letter to the City of Siena (9 November 1455, Rome).

Manuscripts: VI, f. 53^r **.

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] Caballarius vester ex Neapoli rediens, magnifici et potentes domini, sine litteris ad vos transit. Audietis ex eo, quae viderit quaeve didicerit. Custodienda sunt diligenti cura castella et arces, ne opprimamur pacem praestolantes. Bellum diligenter instructum et animis actum fortibus pacis leges meliores affert. Carolus de Gonzaga, nobilissimus belli ductor, apud Romanum pontificem longis sermonibus auditus affirmat hostem bimestri destitutum iri, si praeda prohibeatur, idque pontifex libens audit. Ego quoque id verum puto, nisi regiis auxiliis sustentetur, et doleo, quia rem protrahi longius intelligo, nam duo menses item duos pariunt. Expecto, quid jubeat collegium vestrum, quidque missus Neapolim asserat Matthaeus Johannes, et commendo me vestris magnificentiis. Dominus Bindus reliqua suis scripris referet.

Ex Urbe, die 9. Novembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ *Autograph*

654. Letter to the City of Siena (10 November 1455, Rome)¹.

Manuscripts: ASS / Concistoro, 1986, c. 39² **; VI, ff. 57r-58v.

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] {39r} Et quae mihi seorsum scribitis, magnifici et potentes domini, et quae in communi cum collegis mandatis plane accepi. Quae me tangunt, absolvam paucis, nam quid aliud dicam nisi quia facturus sum pro facultate imperata, quamvis minus in me multo, quam creditis, eloquentiae, prudentiae, consilii, auctoritatis. Quae communia cum collegis sunt, quamvis ad eos remitto. Attingam tamen ex illis illustriora quaedam et digna notatu. Cum enim graviter ac sapienter pro veteri more Jacobus Guidini legationem exposuisset, visus est pontifex vultu alacri audivisse sermonem. Cum tamen rogatus est pro sua sapientia modum rebus afflictis imponere, tamquam pax quereretur et ad regem transitus parumper obriguit. At exposita civitatis constantia, quae nullo pacto ab ejus voluntate recessura esset, a quo libertatem salutemque sese habere cognosceret, rursus gratia incaluit. Inter respondendum autem non pauca deprompsit digna relatu.

[2] Commemoratis enim suis in vestram rem publicam officiis ait regem illum potentissimum Aragoniae sine causa vobis adversari litterasque, quibus indicit bellum ad terrorem missas, ut populum vestrum in suam partem trahat territoriumque Senense stabulum equorum efficiat, quod facile eveniet, si per se vestra civitas absque foederatis principibus ac populis regis pacem accipiat; suadere igitur, ne quid agatur omissis sociis; se pacem velle veram, non simulatam atque insidiosam; pacem esse in promptu, si Jacobum ad veris usque tempus in agro suo Senenses substinere velint; regem promissurum, ut nihil interea Jacobum molestiae Senensibus illaturum; sed incertam esse plenamque periculi pacem; nihil tutum, nisi abeat hostis; Florentinos ecclesiamque hunc vicinum nolle; quis enim vadem se praebet novo tempore nihil novitatis oriri?; sapituros Senenses, si caveant insidias solidamque mentem et fortem animum gerant, neque confoederatos pactique tenaces deserant; regem legatione Senensi non videri sibi petendum, namque si supplex et miserabilis legatio est, irridebitur et ad lacrimas genus femineum potius fuisse mittendum. Si minax, non esse Senenses, qui tantum regem terrere possint. At si pacem ex hoste quaerunt Senenses, quaecumque detur, existimandum esse, an deceat relictis his, a quibus adjuti sint, pacem quaerere et a reliqua Italia desciscere, quod sine gravi periculo fieri non posset eorundem Senensium; expectandum, quid afferat ex Neapoli Matthaëus Johannes. Si pacem, non esse opus legatione ulteriori; sin verba et belli minas, eundem cum ceteris confoederatis ad regem tumque plus momenti legationem habituram.

[3] Exposuit deinde belli gerendi consilia {39v} et quae praestare ad obsidionem Urbetelli Senenses oporteret maturarique omnia suasit; facile namque, si viri simus, exturbandum hostem. Toleranda omnia pro libertate. Corrigiani equitus pro numero, qui adesset, conducendos.

[4] De re frumentaria spem bonam fecit hortatusque est, ut properetis, quae sunt bello necessaria ministrare, nam ipse quasi pupillam oculi sui civitatem nostram amat et salvam esse cupit, neque sibi Roma quam Sena majori curae est. Ad haec respondit Jacobus, quae putavit ex usu, omnemque sinistram opinionem avertit. Tetigit quoque de mea legatione, quae sanctitas apostolica hilare audivit

¹ Saviano, 5

² Autograph

bonoque animo erga me remansit, cum superioribus diebus ex nonnullis scriptis sibi redditis mihi aliena esset. Sed vincit omnia veritas; mendaciorum lubrica (**slippery**) fundamenta sunt. Audio libenter dominum Scenam huc venturum pacis nuntium, nam mihi amicus est atque, ut arbitror, Senensis populi amator. Reliqua ex domino Bindo et Jacobo collegis apertius cognoscetis.

Ex urbe, die 15¹ Novembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis. Manu propria.

---

¹ X T1 [*possibly a -V. is missing from the digital version*]

655. Letter to the City of Siena (12 November 1455, Rome)¹.

Manuscripts: ASS / Balia 489, c. 32² **; VI, ff. 55r.

Editions A: None.

Editions B: None.

Magnifici et potentes domini honorandi. Post recommendationem.

[1] Vidi heri noctu apud summum pontificem epistolam episcoporum, qui sunt in castris, quorum³ sententia est, quia non possit obsideri Urbetellum nisi magnis provisionibus adhibitis, quas pontifici per dominum Carolum significavere. Multum autem episcopi illi vestram negligentiam accusant, qui neque commissarium apud eos haberetis neque ad bellum necessaria ministraretis, adjicientes illud vulgare⁴ dictum, quia *qui fecit te sine te, non solvabit te sine te*. Quid haec verba velint, plane cognoscitis. Papa etiam conqueritur, quia non videmini sibi ad rem prompti, ut necesse est. Dominus Bindus et ego impossibilitati cun[c]ta ascripsimus, voluntatem vestram ferventissimam asseverantes.

[2] Ego hic sum cum magno taedio: neque vestrae rei publicae prosum neque mihi bene consulo. Expectabo reditum Johannis Matthaei aut ejus responsum ex rege et videbo, an aliqua spes pacis sit. Deinde, si omnino papa in sententia perstat, ne mihi sit adeundus rex, revertar ad vos, nisi aliud jusseritis. Verum ego precor, ut consideretis, quam dispendiosa est haec mora mea in hoc loco, et quod rebus vestris parum consulo.

[3] Aliquae litterae ex Sena missae ad hostes et interceptae, quae me ad regem ire pacem omnino acceptaturus ab eo, quamcumque daret, falso narrabant. In suspicionem ac periculum erga Romanum pontificem me adduxere, quamquam egregie me purgaverim benignitate eorum, qui me certiore de talibus fecere. Deus illis ignoscat, qui talia scribunt. Matthaeus Johannes in via aegrotavit. Responsum tamen ejus infra biduum triduumve praestolamur.

[4] Legatus regis Aragonum heri affirmavit et papae et mihi⁵ dominum suum misisse crucem ad Jacopum Piccininum, sed papa fidem non habuit. Is legatus negat verum esse, quod quinque galeae irent ad Piccininum subsidio, sicut nuntius ex Neapoli rediens affirmabat. Scripsit tamen legatus ipse regi admodum rigide videri contra honorem suum, si se Romae stante pro pace bellum acrius ange⁶ instauraretur et scribit sibi se audisse legationes ex tota Italia ituras ad eum⁷ quasi ligae violatorem. Cavendam esse talem legationem, quae solo nomine sibi parit infamiam. Non alia modo scriptu digna habeo.

Ex Urbe, die 12. Novembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis etc.

¹ Saviano, 6

² Autograph

³ quarum codd.

⁴ em.; vugare T1; ungare V1

⁵ in V1

⁶ ?

⁷ Lacuna in V1

656. Letter to the City of Siena (16 November 1455, Rome).

Manuscripts: T1, 10r^d **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{23} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Fuimus collegae mei et ego ad multum noctem heri cum summo pontifice. Locuti sumus de re frumentaria, de praeda apud Vallem Clanarum facta, ac de praesidio equestri trans flumen opponendo Castroleonis, de quibus rebus latius hoc die ad vesperam sese nobis verba facturum pontifex ait. De raptu tamen equarum ac ...² demiratus est, cum Sigismundus Malatesta quieturum se affirmaverit, jussitque cum Firmano cardinali verbum haberemus, qui Sigismundi negotia apud se (the pope) promovisset.

[2] Ingressus deinde materiam belli hortatus est constanti animo fortissimoque Senenses essent; sic enim pacem meliorem securioremque inventum iri, neque confoederatorum auxilia defutura, exposuitque legationem Scevae, ducalis legati, qui domini sui certissima praesidia polliceretur, etsi mandaret ipsum ducem in persona propria venturum affirmaret. Post haec ait ducem eundem ad regem Aragonum per aliam viam hujusmodi legationem fecisse: “Facit affinitas inter nos recens, optime rex, ut tecum, quae sunt ex usu, libere atque aperte loquar. Jacobum Piccininum adversus Senenses militantem et impia bella gerentem in tuis castris receptum³ pecunia, commeatu, armis juvas. Hoc Italia omnis damnat, nam et foedus irritum redditur et hosti Turcho ad invadendam religionem nostram ingens aperitur porta. Nisi desistis, omnem Italiam contra te provocabis, jamque legati confoederatorum delecti sunt, qui te adeuntes violatae fidei arguant religionemque jurisjurandi deprecant. Mea sententia honestius fuerit ante corrigere factum quam legationibus inviteris.”

[3] In hunc fere modum commonitum a duce regem sanctitas apostolica confirmavit addiditque: “Aut mutabitur rex pacique consentiet - neque enim puto adversus omnem Italiam caput eriget - aut, si permittente (allows) Deo quae sunt ex honore suo non viderit, ibunt legationes atque in faciem irritum foedus jusque jurandum exprobrabunt, tumque cum his ire poteritis ac legationem vestram magnificentius honestiusque obibitis.” His auditis diximus aliam esse nobis opinionem, neque enim videri nobis legatos Senenses regem adire, ne vel ludibrio sint vel in suspicionem adducantur; regem namque auditurum legatos ducis, Venetorum Florentinorumque ut foederis auctores, Senenses ante ostium⁴ dimissurum aut seorsum vocaturum, quia cum eis aliquid haberet non commune cum reliquis. Itaque non putare nos ex usu Senensi legatione hoc tempore regem adiri, quando se hostem apertum ostendit. Hoc tamen nos remittere suae sanctitatis iudicio et arbitrio eorum, quorum hic vices ageremus. Papa hoc admodum probavit atque non aliter eventurum quam putavisset.

¹ DV, 23-24. *Autograph*

² *One word illegible.*

³ *em.*; receptus cod.

⁴ hostium cod.

[4] Vestrum nunc erit, quae meliora videantur amplecti atque jubere. {24} Mihi nullo pacto videtur, quod ego hanc legationem ad regem accipiam. Erit enim minax et indigna episcopo. Satius erit, nisi fallor nullum mitterem aut, si omnino mittendum est, quivis civis sat erit. Mihi quidem onerosum¹ eo cum talibus mandatis pergere, nisi adventantes Caesareae litterae, pro quibus misimus, id juberent. Velitis ergo hoc animadvertere ac me reddere certiore, qui sum ad vestras jussiones et promptus et volens. Quae a me scribuntur, cupio esse secreta.

Ex urbe Roma, die 16. Novembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ honerosum cod.

657. Letter to the City of Siena (18 November 1455, Rome).

Manuscripts: T1, 12r^d **.²

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] {25} Nescio, quae causa sit, magnifici et potentes domini, cur ad obsidionem Urbetelli non dederitis efficaces operas. ... ..essetis expe... .. commissario. Papae dietim litteras ex castris accipit, quae mirum in modum ... .. manet dominus Bindus et ego ... .. commotus erat pontifex, ut revocare mox ... .. de agro ... .. neque amplius in hoc Piccinini negotio se intromittere, nisi quantum ecclesia ... .. Dominus Bindus et ego excusavimus, quoad potuimus, facta vestra, suppli... .. videret vos quovis modo a devotione sua declinare. Moram autem factam ... .. necessariis ad obsidionem Urbetelli diximus inde fortasse provenire quia balia³ non ... .. cienda fuisse, et coloravimus factum, quoad potuimus, astititque nobis Sceva ... .. et denique ceteri oratores id consulebant, ne rerum pretium⁴ ... .. concordiae cum rege Aragonum, quia si dissolveretur modo ... ecclesiae ... .. difficilior redderetur, obtulitque dominus Sceva iturum in castra et promisit ... .. tionis oriretur, donec ex Senis certa haberetur conclusio. Acquievit sanctissimus dominus noster ... .. quod dominus Bindus evestigio ad vos evolaret exponeretque vobis ... .. ad obsidionem et quae tractata sunt cum rege de pace. Venit ergo ad vos [dominus Bind]us jussu papae. Curate, ut fiant, quae ab eo audietis. Dominus Sceva expectabit ... .. responsum ejus, et si consentietis ad obsidionem praebere necessaria, dabit ... .. illam efficiendam. Sin autem, curabitur de mittendis ad hiberna gentibus. ... .. Timendum est, ne hostis difficilior ad concordiam habeatur. Dominus Johannes Dyser ... est ad regem pro finale conclusione. Utile esset medio tempore hostem acriter⁵ ... .. nam licet aliquid subsidii per naves regias, si tamen senserit ... .. leges pacis petet, non dabit. Velitis memores esse eorum, quae vestra causa [papa] fecerit, et usque ad finem perseverare cum eo, quia ipse res vestras melius con... quam ipsi possetis. Reliqua dicet vobis dominus Bindus, quem audire et exaudire (hear and heed) conducibile [erit], nam ex fide sincera, quantum ego capio et video, civitatis et patrimonii ecclesiastici ... .. civis bonus praeservatur⁶.

Recommendo me vestris magnificentiis. Ex urbe, die 18. Novembris. Aeneas, Dei gratia episcopus Senensis.

¹ DV, 25. *Autograph*

² The manuscript is badly damaged and in many places illegible.

³ *dub.*

⁴ *dub.*

⁵ *dub.*

⁶ *dub.*

658. Letter to the City of Siena (20 November 1455, Rome).

Manuscripts: ASS / Concistoro 1986, c. 42¹ **; VI, ff. 59r-61v.

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] {42r} Receptis litteris vestris, magnifici et potentes domini, quibus nobis, hoc est collegis meis et mihi, significastis bellum quodammodo indictum esse civitati Senensi nomine potentissimi regis Aragonum a praefecto Castri Leonis, fuimus evestigio apud sanctissimum dominum nostrum, qui convocatis legatis confoederatorum, ait tria se colligere ex hac indictione belli: primo, quia colorem (pretext) petit rex coeptis suis; secundo, quia nomen Jacobi augere vult, tamquam magni regis bellum gerentis; tertio, quia fortasse aliqua secrete agitata sunt, de alicujus castri vel magni oppidi prodicione. Fortasse sunt enim, qui se regi reddere volunt, Piccinino non volunt. Rex autem indictionem belli maturat, ne videatur more latronum aliena invadere.

[2] His ex causis consultum sibi videri dixit magnificum virum Jacobum Guidini in castra proficisci quantocius, convenire legatos exercitus, munire oppida, revisere Thelamonem et alia loca hosti finitima, vigilare, instare, ne quid loci pateat insidiis eique facultatem dedit, ut Jacobum de Monte Gemino trans flumen ducat Castilianique opponat. Egregium vero legum doctorem dominum Bindum ad serenissimum regem iter arripere multis rationibus suasit, qui et indicendi belli injustam causam ostenderet et mentem regis ab indignatione revocaret, quam induit contra Senensem populum. Nos etsi utrumque probaremus, quia utile est regis iram, si fieri queat, frangere et maritimas terras omni arte tueri, dicebamus tamen neque dominum Bindum habere litteras ad regem neque Jacobum hinc abire injussu vestri magistratus decet². Indignabundus haec audiebat pontifex, et legati confoederatorum cum papa sentiebant, et idcirco quamvis admodum (60r) invitus eam provinciam dominus Bindus acciperet, consulimus tamen ei, ne voluntati summi praesulis adversaretur. Quando inter cetera jussi essemus ejus imperium sequi, quaecumque sua pietas juberet, placuisset nobis tribus Jacobum hoc iter ad regem agere, qui litteras publicas haberet, sed apostolico culmini suaderi non potuit. Itaque fuit necesse nos sequi sententiam ejus cum nihil hinc periculi possit emergere, et utilitas aliqua speretur, si rex aut diffidationem auferat aut differat, donec alia transigantur. Mihi autem grave est hic solum remanere, neque enim ego is sum, qui possim cubiculum cujusque secretarii frequentare, ut inde brevia apostolica extraham. Hoc egregie callebat dominus Bindus, et ego certe consultissimum puto, eum hic retineri cum redierit, sed provideri de stipendio, neque enim honori publico satisfacere (60v) potest excussus auro. Digna res est ei subveniri, qui res vestras utiliter gerit.

[3] De re frumentaria fecimus efficacissima verba sanctissimo domino nostro. Hoc exploratissimum habete, quia triticum extrahetis quantum libebit ex patrimonio, sive terra sive mari velitis, soluta tamen tracta, ut moris est, et ita praesentibus legatis aliis sanctitas apostolica confirmavit, non obstantibus quibusvis prohibitionibus, et in hanc sententiam {42v} apostolica brevia conficiuntur, de quibus commissio facta est.

---

¹ Autograph

² dicere VI

[4] De comitiva Corrigiorum scripsimus alias collegae mei et ego mentem papae. Nunc quoque vestrum propositum suae pietati declaravimus, sed papa per legatos ducis instigatus perstat in sententia, quemmodum ex Jacobo Guidini amplius intelligetis.

[5] Dominus Sceva festinabat regem adire, sed transitus ejus per pontificem retentus est, qui ait expectandam relationem Matthaei Johannis, ut si pax haberi possit, hoc in loco concludatur, sin autem, tunc pergant legati violatumque foedus exprobrent, et jurisjurandi religionem laesam. Neque placet papae legatos confoederatorum ire, nisi omnes simul pergant putatque sua pietas brevi legatos Venetorum affuturos. Orator regius graviter fert, dum hic de pace agit, regem suum bellum indicere, ac propterea suadente papa epistolas ad regem hodie dedit querelarum et consilii plenas, neque enim regium sibi videtur, dum pax quaeritur inimicitias ostendere. Reliqua ex collegis uberius cognoscetis. Haec a me cum venia dicta sint.

Ex Urbe Roma, die 20. Novembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis. Manu propria.

659. Letter to the City of Siena (23 November 1455, Rome).

Manuscripts: T1, 13r^d **.

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] {27} Revertitur ad vos, magnifici domini, spectatus et circumspectus vir Jacobus Guidini, quia sic placuit domino nostro. Ex eo cognoscetis, quae sunt apud nos acta. Dominus Bindus ex ordinatione pietatis apostolicae ad regem Aragonum profectus est, invitus quidem, ut mihi videtur, sed adversari papae non videbatur e [re] rei publicae nostrae. Conabitur indictum bellum auferre aut differre. Quod si fecerit, non erit supervacaneus ejus transitus. Vestrum est, nisi fallor, missionem litteris approbare. Scribo Jacobo Guidini, quae acta sunt cum sanctissimo domino nostro post ejus recessum et quae dicta sunt de collocandis militibus in oppidis vestris et de tritico emendo². Cuncta vobis palam fient. Litteras exinde vestras accepi, quarum mandata pro facultate complebo. Cupio Romam relinquere jussu vestro, neque enim mea mora aut vobis conducat aut mihi.

Ex urbe, die 23. Novembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis etc.

---

¹ DV, 27. *Autograph*

² *em.*; emittendo cod.

660. Letter to the City of Siena (25 November 1455, Rome).

Manuscripts: T1, 14v^l **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{29} Magnifici et potentes domini honorandi. Post recommendationem.

[1] Consideratis his, quae scribitis de facto frumenti, fui solus cum papa, quia Jacobus Guidini et dominus Bindus vias suas iverant, et narravi, quomodo res impedirentur per Jacobum de Roma, et quod non erat satis promittere frumentum extrahi, quod emptum dicebatur, quia re vera nullum frumentum recipiebatur emptum, quod non esset asportatum. Papa tunc mandavit scribi Jacobo de Roma, ut sive esset emptum sive non, permitteret exire, quidquid Senenses quaererent usque ad summam in bullis et brevibus expressum. Et sic mandavit fieri unum breve, quod hodie haberi debet. Reliquum frumentum vult papa extrahi de Corneto et illuc mitti pro eo. Atque ita se res habet frumentaria.

[2] De Corriganis valde contentus est papa concordiam esse factam. Post haec dixit mihi papa se percepisse spectabilem virum Jacobum Guidini non bene tulisse, quod Senas remitteretur et dominus Bindus iret Neapolim, quia practica esset ipsius domini Bindi, mandavitque, ut scriberem magnificentissimis vestris, ne aliquam sinistram opinionem contra ipsum dominum Bindum assumeretis, quia sanctitas sua motu proprio ita ordinasset, et numquam fuisset ab ipso domino Bindo requisita vel suasa; immo ipse dominus Bindus valde invitatus ivisset. Ego conatus sum, quantum potui, rem ipsam parvifacere dicendo, quod domini Senenses remaneret contentissimi de omni eo, quod sua sanctitas ordinaret. Et certe, magnifici domini, mihi non constat, quod dominus Bindus hoc quaesiverit directe vel indirecte, scioque, quod ipse mihi conquestus est de suo itinere ad Neapolim, quod male libenter iret sine speciali commissione magnificentiarum vestrarum. Et jam puto bonum esse, ut per litteras vestras ejus missionem approbetis, ne videamini voluntati apostolicae adversari. Quod scio, hoc testor: meum non est uti praesumptionibus. Dominus Bindus mihi manifestavit, quando papa erat de me male informatus, itaque nullo pacto credo eum mihi adversatum esse. Papa quidem immo eum innocentem asserit esse et a se solo missum, quia visum sibi sit causam navicularii bene per doctorem absolvi posse.

[3] Res autem campestris per dominum Jacobum. De subsidio habendo ex clero locutus sum papae. Is dicit se imposuisse decimam in facto Turcorum et quod nollet bis gravare clerum. Voluissem haec, cum erant hic collegae, tractata fuissent. Audivissetis ab eis, quid papa sentiat, et laicis fortasse magis quam mihi in hac re credidissetis. Certe ego putassem dignum esse subveniri in necessitatibus, sed etiam illud verum est quia bis urgeri clerum gravamine. Magnificentiae tamen vestrae poterunt iterum et iterum hoc quaerere et per alios quam per me, quia non est mihi competens, etsi dignum censeo, afflictam patriam per sacerdotes adjuvari.

[4] His explicitis, fecit verbum papa coram oratoribus ducis et Florentinorum de his, quae Matthaeus Johannes scripserat, quae in effectu haec sunt: rex Aragonum nullo pacto vult recipere Jacobum

---

¹ DV, 29. *Autograph*

Piccininum in regno suo, sed videtur sibi bonum, quod persona ejus cum paucis remaneat in territorio Senensi usque ad ver. Societas autem ejus dividatur per territoria ecclesiae, Florentinorum et ducis Mediolani usque ad dictum tempus, itaque nocere non possint. Postea vero Jacobus (30), adveniente Majo mense, mitteretur in Albaniam contra Turcos. Scribit etiam dictus Matthaeus Johannes Antonium de Pensauero et Broccardium, qui sunt apud regem pro comite, pessime contentos esse, quia non sequitur pax, nam rex non mittit pecunias Jacobo Piccinino neque vult eum ad regnum ire. Negat quoque Matthaeus aliquas naves esse paratas, quae victualia seu praesidium aliquid Piccinino afferant, et adjicit se nihilominus cum rege amplius locuturum et deinde cum majori rerum certitudine reversurum. Ex rege nihil aliud est.

[5] Cum magnifico domino Alexandro Sfortia sum locutus, quia dixerat aliqua se velle referre scitu utilia, postquam papa adivisset. Scrutatus sum, quaenam essent. Dixit se advisatum de quodam tractatu, quem haberet Jacobus in Radicofano, et de hoc Jacobum Guidini instructum recessisse. Deinde ait se certioratum scripsisse Jacobum Piccininum regi Aragonum, quod aliquos conductores ad se trahere posset ex his, qui sibi obstant, si haberet pecuniam, sed noluit quemquam nominare dicens nec sibi cognita esse nomina. Forsitan istae sunt artes mundi.

[6] Scripseram jam haec, cum novae litterae vestrae redditae sunt, per quas requiritis habere a papa litteras, quae contra vestrum collegium et me scriptae fuere, e aliqua alia. Ibo captata hora ad papam et cuncta sibi exponam et perscrutabo litteras sibi directas, et quid dabitur responsi, significabo. Interim non velint magnificentiae vestrae aliquam novitatem contra aliquem facere aut hac de causa mittere huc oratores, nam papa non est malo animo, et restincta est omnis sinistra opinio, quamvis periculosissima res fuit contra collegium vestrum et me intentata. Sed isti sunt fructus mundi, et per hoc transire nos oportet! Significabo vestris magnificentiis, quaecumque occurrent.

Ex Roma, die 29. Novembris¹ 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ ~~de sero~~ seq. cod.

661. Letter to the City of Siena (25 November 1455, Rome).

Manuscripts: ASS / Concistoro 1983, c. 75 II r **: V1, ff. 63r-63v **.

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] {75r} Post haec scripta habuit sanctissimus dominus noster litteras et avisamenta ex curia regis Aragonum, quod rex quodammodo contentaretur Jacobum Piccininum reverti Castilionem et ibi hiemare et amplius non offendere quemquam, restituendo Urbetellum et alia occupata; sed vellet, quod interim pro sustentatione darentur comiti Jacobo XX milia ducatorum, de quibus papa V, Veneti totidem, Senenses et dux Mediolani reliqua ...¹ decem milia, et interrogavit, quid videretur. Oratores ducis dixerunt, quod dominus eorum faceret, quaecumque vellet papa, sed contra honorem suum nullo modo aliquid ageret, et quod domino duci est magna verecundia solvere unum obulum Jacobo Piccinino, quasi pro primo spoliis suorum (as if a first installment of his spoils). Libentius exponeret mille ducatos contra eum in bello quam sibi unum denarium ex pacto daret, et eodem fere modo locutus est orator Florentinorum. Haec habeant magnificentiae vestrae pro avisamento. (63v) Non potui adhuc loqui de facto litterarum interceptarum, sed hoc sero (evening?) ero, ut credo, cum sanctissimo domino nostro et sibi rem exponam praesentatis litteris.

Ex Roma, ipsa die Sanctae Caterinae 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ One word illegible ASS; lacuna
V1

662. Letter to the City of Siena (27 November 1455, Rome).¹

Manuscripts: ASS / Concistoro 1986, c. 53a-c² **; V1, ff. 65r-68v.

Editions A: None.

Editions B: None.

{53a} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Heri ad multam noctem habita sanctissimi domini nostri ampla audientia, decrevi verbum facere de litteris, quae dicebantur interceptae, confictae in vestrum et meum scandalum, et quoniam scripta vestra ita copiosa, ornata et caute composita erant, ut nihil addi posset, statui ea ex ordine legere. Ibi enim et fraus innexa dolosorum hominum et vestra sincerrima fides et mea innocentia ita dclarabatur, ut nihil opus esset alia oratione. Papa ubi³ lecturam audivit, “Utinam,” inquit, “has litteras videret rex Aragonum, aliam enim opinionem indueret de Senensibus, quam nunc habet.” Exin loquens ad litteras interceptas, “Numquam ego,” inquit, “litteras illas veras esse credidi, sed malignorum hominum ternas et dolos Satanae, qui non cessat humano generi illudere et insidias moliriri. Ac propterea mox (readily) litteras illas veluti confictas igni⁴ tradidi. De Senensibus quidem ac de te fidem indubiam gerimus. Facessat⁵ omnis suspicio, nihilque amplius vel tu vel Senenses ipsi de re hac mentionem feceritis. Nihil est enim, cur turbemini, et nos certe, quamvis de Senensibus semper bene sensimus, oblectamur tamen, nescimus quomodo magnopere, dum has litteras audimus tanto fervore plenas. Videmus enim Senenses fiduciam in nobis certissimam posuisse, neque frustrabuntur neque deserentur a nobis. Tantum forti animo perseverent neque ob hanc causam ad nos oratores mittere curent. Supervacaneum enim esset, et nobis, dum puro corde loquimur, non credere viderentur.”

[2] Ad rem autem frumentariam jussit, ut brevia quaecumque viderentur opportuna, conscribi mandarem, quia sua sententia esset omnem illam summam in brevibus et bullis expressam absque contradictione extrahi et ad vos deduci, quae extendit se circiter ad duo milia modiorum tritici. De Corneto autem contentatur, ut, quantum vultis, asportetis terra marique. Sed viam maris insecurem arbitratur, etiam si navigio papali frumentum veheretur, quemadmodum alias scriptum est. Atque in hunc modum res frumentaria sese habet.

---

¹ Saviano, 9

² Autograph

³ uti V1

⁴ qui V1

⁵ recessat V1

[3] De Corrigianis placet concordatum esse. Querelas de vobis factis ab his, qui sunt in campo praesulibus, excusatas habere se pontifex ait putareque nihil in vobis deesse, quando res, ut scribitis, vestra geritur. De reductione campi versus Urbetellum, quamvis prius statuta res esset, postea tamen mutata sententia est, quia omnes de campo rem illam difficultant et cupiunt habere mansiones ad hibernandum. Super qua re modo consilia captantur, et alii hoc, alii illud suadent. Sed mihi non videtur hoc esse negotium, quod hic determinari possit, cum neque locorum, neque personarum condiciones noscamus. Dixi meo iudicio mittendum esse unum, qui cum episcopis et ducibus exercitus ac commissariis Senensium rem hanc transigerent. Nescio, quid fiet. Sententia communis est, quia gentes utiles collocentur ex opposito Urbetelli in oppidis vicinis et in Grosseto atque Ischia, qui obviant Castris Leonis, {53b} si forte illic hostes aliqui remansissent, aut furtim illuc mari regrederentur. Alios autem homines, qui vel minus fideles sunt vel inutiles, in patrimonio ecclesiae reducendos putant. Nondum tamen scio, quid papa facturus sit.

[4] De commissariis in campo non retentis, audivit pontifex excusationem neque contra locutus est, aitque bonum esse, quod illic commissarius semper aliquis sit, et stat in proposito de Jacobo Guidini. De reditu Jacobi Piccinini ad Urbetellum jam diu pontifex certior factus est, atque idcirco non videtur illa ordinatio prior de campo illuc deducendo tenenda.

[5] De Matthaeo Johanne, quantum habitum esset, in tempus exactum scriptum est. Nunc, quae secuta sunt, adjiciam. Heri dixit pontifex oratoribus Florentinorum et ducis Mediolani ac mihi se habuisse litteras Matthaei in hanc sententiam. Scribebat ille se fuisse cum rege ad longam horam, solum cum solo, atque inter loquendum vicisse (**convinced**) quodammodo regem, ut Jacobum Piccininum ad se vocaret in regnum. Sed cum prope rex consentiret, pulsatum esse ostium, nuntiatumque litteras adesse ex praefecto Castris Leonis, tumque regem intronisso tabellario legisse epistolas praefecti cognitaque diffidatione missa Senensibus et responsione eorum, qui negassent quinque milia solvere, in grandem iram exarsisse vociferantemque dixisse “Siccine Senenses illudunt nobis, ut neque spoliato subdito nostro velint satisfacere, siccine nostra mansuetudine abutuntur. Adjumento erimus Jacobo Piccinino, commeatum ministrabimus, aurum dabimus, equos, arma, viros. Naves adversus Senenses armatas et admodum instructas mittemus, experiemurque Senenses, an rex Aragonum bello plus valeant.” Exinde inquit Matthaeus Johannes adversus iratum tumentemque regem se miti voce tot tantaque dixisse, ut aliquantulum irae diminuerit feceritque diligentia Matthaei, ut rex diffidationis effectum suspenderit promiseritque supersedere in prosecutione offensionis. Interrogatus tamen rex, quoad vellet differre offensas, noluit aliud dicere, nisi quantum sibi videretur, atque haec (**67v**) sunt, quae Matthaeus ex rege se habere scribit rogatque, ut¹ papa eum revocet. Ex his colligimus, quia rex adhuc tractatum cupit, quando suspendit offensas. Papa autem existimat dominum Bindum bona hora illuc ivisse. Sperat enim regem mitiorem fieri et ait se scripsisse Matthaeo Johanni et regi tali modo, quod dominus Bindus omnino et cito audientiam habebit.

---

¹ rogat quod VI

[6] Praeterea dixit papa se remisisse thesaurarium suum ad regem cum mandatis (**message**) huiusmodi: mirari se, quod rex potentissimus tam ferocem se ostendat contra humiliorem Italiae potentiam: id quidem non esse regium; suadere, ut sineret Senenses in pace, aut revocaret ad se Jacobum Piccininum, aut eum desereret, sineretque papam, ducem Mediolani et reliquos adversus violatorem communis pacis agere. Quod si non annueret, expectaret ligam totam {53c} contra se indignari et requirere foederis observantiam. Melius esset, quod sua majestas revocaret ad se Jacobum, quod si faceret, speraret modum invenire, quod aliqua summa pecuniae sibi daretur, qua posset sustentari hoc hiemis reliquo, cumque his mandatis ivisse thesaurarium ad regem. Matthaeo vero scriptum, ne recedat illinc, sed juvet D. Bindum et studeat (**endeavour**) regis finale responsum habere. Haec sunt, quae hactenus in re bellica gesta sunt. Fama¹ tamen hic est regem Aragonum duas naves cum equis ad Jacobum misisse. Papa nihil horum habet, immo nescio, an credibile sit. Timendus tamen est hostis.

[7] Post haec de rebus contra Turcos haec retulit nobis papa: legatum Galliarum in provinciam Provinciae profectum magnifice receptum, in dalphinatu magnificentius: dalphinum ei obviam venisse crucemque scapulis cardinalis affixam ter osculatum; decimas exigi, indulgentias praedicari iussisse seque gloriose obtulisse in Dei servitium; regem Franciae cupidum visendi legatum; conventionis die in oppido quodam prope Lugdunum dixisse; nec dubium esse, quin omnes Galliae excitentur.

[8] Eo sero ante nos fuere cum papa fratres aliquot S. Francisci de observantia petieruntque tria corpora galearum, quas mense Martio armatas in mari reddere promiserere, remigium ipsi ducerent, milites bello idoneos, arma et commeatus argento conducerent, quod apud pias personas custoditum haberent. Papa petitioni annuit. De Columbaria non ambigo ad vos famam esse delatam, ubi duo filii domini loci occisi sunt. Cardinalis de Columna eo profectus concordiam tractat, quae difficillima est in tanto scelere. Nec alia modo.

Commendo me vestris magnificentiis. Ex Roma, die 27. Novembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ forma V1

663. Letter to the City of Siena (30 November 1455, Rome).¹

Manuscripts: ASS / Concistoro 1986, c. 56² **; V1, ff. 69r-72r.

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] {56r} Videbitis, magnifici et potentes domini, quae praefecti castrorum episcopi sanctissimo domino nostro scribunt, et quomodo commotus exinde summus pontifex collegio vestro rescribit. Episcoporum litterae legatis ducis et Florentinorum lectae coram fuere, et inde non parum submurmuratum est, et praesertim de materia Corrigianorum, de quibus factam esse cum domino Baptista concordiam scripseratis. Multum eam ob causam turbata est pietas apostolica, quae sibi verba esse data existimat et timet recessum Corrigianorum, ne ad hostem proficiscantur, et videtur sua sanctitas nescio quid suspicari, ne parum constantes sitis. Legati Mediolanenses hoc negotium de Corrigianis multum extollunt et omnino retinendam societatem affirmant. Ego, quae potui, ad honestandas res vestras sum locutus dicens, quaecumque ex vobis deficerent, ab impossibilitate procedere, quoniam jam essetis exhausti, quodque praefecti castrorum libenter suam negligentiam vel culpam in alios derivarent, expectandumque esse certius responsum vestrum, ut sciremus, qua de causa Corrigiani non essent conducti, quia since urgenti et magna causa non omitterentur.

[2] De peditibus ex comitatu conductis, dixi id factum esse, quia mallent Senenses suis subditis credere oppida quam Sclavis aut Hungaris, neque eligerent non probatos in armis. Papa tamen visus est plus scribentibus episcopis quam mihi³ credere, et ideo scribit vobis, ut videbitis. Mihi omnino videtur expediens, ut suae voluntati morem geratis, si possibile quoquomodo est, neque enim video, quod brevi haec belli tempestas defutura sit.

[3] Scripsi vobis regem Aragonum, intellecta diffidatione et responsione vestra, mirabiliter indignatum fuisse et multa minatum, sicut scripsit Matthaëus Johannes, qui tamen⁴ ait regem⁵ suspendisse ad suum beneplacitum executionem diffidationis. Voluisset Mattheus reverti, sed papa scripsit ei, ut remaneret et juvaret expeditionem domini Bindi. Nihil adhuc habemus, quid postea factum sit. Legati autem ducis Mediolani ostenderunt papae litteras, me praesente, scriptas per dominum Albericum Malettam ex Cajeta, quarum effectus hic erat, quod negotia inter sanctissimum dominum nostrum et regem Aragonum dietim fierent deteriora. Quibus auditis obstupuit aliquantulum papa, deinde dixit, “Ecce, haec patior propter Senenses, nam cum rege nulla est mihi differentia nisi propter Jacobum Piccininum, quem persequor, ne Senenses opprimat injuste.” Deinde ait thesaurarium suum ivisse de novo et jam esse debere cum rege, qui finale responsum allaturus esset⁶.

[4] Orator regius hic est, vir bonus et magni nominis. Is libenter ad regem remearet sperans, quod aliquid boni posset efficere, et dixit mihi sibi videri, quod in facto Cajetani Senenses sese regi humiliarent, quia ita sit natura regis, ut revereri velit. Papa non vult, quod ipse recedat, {56v} nisi prius aliud responsum habeatur ex rege.

¹ Saviano, 10

² Autograph

³ in V1

⁴ tum V1

⁵ omit. V1

⁶ esse V1

[5] Timeo et iterum timeo, ne res hujusmodi longiusculae sint. Utcumque est (*In any case*), vos eam praeparationem facere oportet, tamquam durius in dies bellum immineat et fortem animum adversis opponere rebus. Sic enim facilius pax invenietur, et tunc potissimum fulcienda sunt oppida et custodiendi fines, cum tractatur concordia. Hostis noster, ut papa certioratus est, egestate premitur et admodum conqueritur eo loci se deductum esse neque magna ex rege auxilia praestolatur, cum dicat neque filium ab eo fuisse adjutum. Mea sententia nulla nobis via salubrior est quam papae voluntati acquiescere et, quaecumque fieri possunt ad tutelam nostram et hostium invasionem praeparare. Interea aliquid boni nascetur.

[6] Dixi papae de facto Venetorum, quae retulit Franciscus Lucius. Papa respondit nondum fuisse scripta sua Venetis, cum Franciscus inde recessit, et sperat in brevi legatum mitti. De facto castrorum papa, victus precibus multorum, tandem consensit milites ad hiberna mittendos, et facta est una ordinatio, quae mittitur in scriptis illis de campo et notificabitur etiam vobis. Sanctissimus dominus noster multum cupit, ut illi ordinationi acquiescatis. Credo, papa voluisset praefectos castrorum una vobiscum cuncta ordinasse, sed illi duas schedulas in discordia misere. Ideo necesse fuit hic provideri.

[7] Audio, quod gentes ducales sunt male provisi, nec Simonettus a Florentinis stipendia consequitur opportuna, et nihilominus super nos omnes clamant. Tolerandum est, quia nostra magis interest. Ait etiam sanctissimus dominus noster persuasum esse regi, quod Senenses libenter tolerarent Piccininum in territorio suo per hanc hiemem et darent sibi 12 milia ducatorum, dummodo interim non offenderent et post hiemem abiret (71v) restituTis castris. Dixi me nihil ex his scire neque me credere aliquem esse, qui talia auderet de Senensibus affirmare, nisi temerarii essent. Hoc autem Lme certum habere, quia Senenses nihiL quaererent sine voluntate papae, saltem illos, quos penes est belli potestas et pacis.

[8] Habetis omnia, quae huc usque gesta sunt. Quia vero longius se negotia protendunt, et mihi onerosum est hic esse, vobis autem parum utile, peto, ut sinatis me domum reverti.

Ex Roma, die 30. Novembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

De frumento scripsi alias saepe. Dominus noster contentus est servare brevia et bullas et ita mandavit. Reliquum habere oportet de Corneto. Per mare non potest mitti, quia perderetur. Rhodienses¹ petunt sex milia modiorum tritici, quod si non habeant, dicunt insulam iri perditum in manus Turcorum.

---

¹ *em.*; Rodiendes codd.

664. Letter to the City of Siena (2 December 1455, Rome).¹

Manuscripts: ASS / Concistoro 1986, c. 57² **; V1, ff. 73r-76r.

Editions A: None.

Editions B: None.

{57a} Magnifici ac potentes domini honorandi.

[1] Nocte, quae proxima cucurrit, lectae sunt coram sanctissimo domino nostro litterae serenissimi³ domini Venetiarum, hujus sententiae: ajunt Veneti se cognovisse responsum datum oratori regis Aragonum per papam⁴, cujus copiam alias collegio vestro feci, responsionemque ipsam laudant, deinde dicunt se intelligere avisamentum de danda aliqua pecuniarum summa Jacobo Piccinino per potentatus ligae, de qua re multum se excusant, allegantes varias necessitates, et denique ajunt, quod nullo modo possent contribuere in hac materia dandae pecuniae comiti Jacobo. Haec scripserunt cardinali Sancti Marci; ipse autem litteras ostendit. Deinde ait habere se litteras plurium civium Venetorum, qui primates habentur, quomodo orator Senensium illuc applicuerit et exposuerit diffidationem factam per regem, de qua re dominium illud valde admiratum sit et indignatum, et quod non dubitatur, quin illa dominatio⁵ ad obviandum calidior efficiatur. Tunc papa jussit de novo scribi et significari Venetis quaecumque secuta sunt postea cum rege, et iterum requiri eos, ut oratorem mittant quantocius una cum ducalibus et Florentinis ad requirendum eum de observantia ligae, quamvis alias eisdem Venetis scriptum esset, sed adhuc non potuerat haberi responsum.

[2] Heri advenerat dominus Baptista de Brandis ex campo cum nonnullis armigeris principalibus illorum de Corrigia. Is fecit relationem papae de omnibus, quae tractavit vobiscum et certe satis favorabiliter et pro honore vestro excusando, quod quidquid deficeret in vobis, non esset ex negligentia seu mala intentione, sed prorsus ex impotentia. Dominus noster nihilominus valde aegre tulit, quod materia Corrigensium non esset concordata, et deliberavit dare nunc quingentos (74r) ducatos illis de Corrigia, quos exbursare debent 3 cardinales de Ursinis, Firmanus et camerarius. Sed isti volunt unam bullam, quod nisi vos eis ipsas pecunias infra certum tempus restituatis, contra vos repressalias facere possint, et ita papa eis promisit, quia dicit ita expedire et vos obligatos esse illis de Corrigia, intenditque quod omnino satisfaciatis debito modo de praestito, quia promissum eis est. Dominus Baptista reputat, quod hanc rem possit componere de praeterito pro duobus milibus ducatorum, non computanda, quae debentur domino Novariensi, qui eis certam summam persolvit.

[3] Post haec lectae sunt novae litterae dominorum episcoporum, qui sunt in campo, quarum exemplar vobis transmittitur. Papa multum contentatur, quod fiat obsidio ad Urbetellum, sed timet, ne vos deficiatis. Ideo remittit dominum Baptistam ad campum, ut videat, quae sunt necessaria praestari per vos ad obsidionem, et deinde veniat ad vos et sciat ac certitudinem habeat, quod vos non deficiatis, et habita certitudine statuatur, quod obsidio {57b} praeparetur et statuatur. Vult etiam, quod idem dominus Baptista loquatur et concludat vobiscum de facto Corrigensium, quia multum cordi est papae illa materia, et pro certo scitote, quia si non concordabitis⁶, res erit periculosa et pariet scandalum. Ego, licet nesciam consulere, tamen in hoc puto consultissimum satisfieri voluntati papae, quia ab eo pendet salus nostra. Papa mittet nunc sub spe, quod fiat obsidio ad Urbetellum, suis

¹ Saviano, 11

² Autograph

³ omit. V1

⁴ ajunt Veneti ... papam omit. V1

⁵ donatio V1

⁶ concedebitis V1

gentibus quattuor milia ducatorum, et valde placet sibi haec materia, si Piccininus posset confundi. Dux etiam, ut oratores sui ajunt, mittit suis pecunias novas, quod si vos non eritis providi et solertes in administrandis necessariis, intendit papa, quod gentes ad stationes pergant in locis vicinis.

[4] Ex rege Aragonum post recessum domini Bindi nihil est de novo renuntiatum. Ambassiator regis voluisset ad eum reverti, sed papa retinet eum, donec responsum certius habeatur, quod praestolatur horatim. Ait papa regem Aragonum se jactare, quod Senenses contentantur Jacobum Piccininum sine offensa stare per hanc hiemem in suo territorio et darent sibi 12 milia ducatorum, dummodo promitteret et juraret postea recedere et omnia restituere, et putat papa, quod talia faciant regem solidiorem in suo proposito, et haec dixit heri sero nobis. Ego dixi, quod rex posset talia ex se ipso dicere; hoc scirem, quod vestrae magnificentiae nihil tractarent cum rege sine scitu suae sanctitatis. Tunc sua sanctitas dixit, quod essent fortasse aliqui, qui ex se ipsis talia practicarent¹, et posuit exempla praeterita, quae non expedit referre. Replicavi sanctitatem suam certum esse debere de constantia illorum, qui gubernant, nec curandum esse, si aliqui particulares per se aliquid dicerent, quia in eis non esset pondus rei publicae. Papa nihilominus ait tales multa mala facere et iterum conquestus est de facto Corrigiensium. Itaque pro Deo et pro vestra salute retinete vobis hunc pontificem et nolite eum irritare. Concordate hoc negotium, quia nisi hoc facitis, conturbabitis mentem papae et nihilominus oportebit postea satisfacere illis Corrigianis, quia reperientur modi repressaliarum.

[5] De frumento papa respondit bene et vult dari illud, quod promissum est. Castellanus Foghinae, ut intellexi, arrestavit 40 mulos oneratos frumento ex vestris. Dixi papae. Sua sanctitas evestigio mandavit fieri brevia, ut relaxerentur omnino, et ita brevia commissa sunt. Dixit dominus Baptista de necessitate frumenti et de revocationibus factis et bene causam vestram promovit, ideoque dignum est, {57c} ut ei grati sitis, quia rari sunt, qui se habeant, ut ipse. Videbitis, quae scribunt episcopi ex castris, et cognoscetis, quae sit opinio. Ego, quantum possum, excuso magnificentias vestras et honorem vestrum defendo semper allegando impotentiam, et ad hoc dominus Baptista mihi optimus fuit adjutor. Estote solertes et durate hoc tempore, quia constantia est, quae coronatur, et licet grave sit hoc negotium de Corrigia, curate tamen, et iterum dico curate, papae voluntatem implere, quia solutionem de praeterito non potestis recusare, ubi servitum est. Videte, cum quot personis et equis perseverarunt illi, qui sunt modo praesentes, et concordate, quo melius potestis, cum eis, non recusando hescatari.² De futuro facite pactiones, quas potestis, saltem pro aliquo tempore, donec res melius se habeant, ut geratis morem papae. Scribo in hac re urgenter, quia necesse est hoc fieri, nisi vultis incidere scandalum.

Ex Roma, die 2. Decembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ praticarent V1

² *dub.*; hestatem V1

665. Letter to the City of Siena (4 December 1455, Rome).¹

Manuscripts: ASS / Concistoro 1986, c. 60² **; V1, ff. 79r-80r.

Editions A: None.

Editions B: None.

{60r} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Ex domino Bindo cognovistis, ut arbitror, quae gesta sunt per eum cum serenissimo rege Aragonum. Non est, cur me in illis extendam. Heri de nocte ad multam horam, ut suetum est, fuerimus dominus Bindus et ego simulque ducales et Florentinorum oratores cum papa. Lectae sunt litterae missae ex castris ab episcopis ibi existentibus, qui miro modo suadent obsidionem accelerandam circa Urbetellum, nam hostis fame oppressus est et equos incipiunt comedere milites, non habentes alia alimenta, quantum necesse est. Quod si obsideantur cominus,³ inedia affligentur. Papa id laudat obsidionemque magnopere probat mittitque dominum Baptistam de Brandis, qui hac mane recedit, ut rem in campo promoveat; quattuor millia ducatorum cum eo mittuntur. Reliquum est, ut vos necessaria conferatis ad obsidionem, quemadmodum per commissarium obtulisse videmini. Quod si obsidio fiat magna, spes est rei bene gerendae. Huc committendae sunt omnes vires, namque fortiter pugnantes bonam pacem obtinebimus.

[2] In tractatu, quantum sentio, non est modo spes. Audienda sunt consilia papae, qui auctor est salutis nostrae. Nisi enim sua sanctitas constans fuisset, magno malo oppressi essemus. Continuandum cum eo est usque ad finem. Sua sanctitas habet secum ducem Mediolani et Florentinos et putat, quod Veneti non deficient, sed concurrent ad observantiam ligae - et ita etiam cardinalis Sancti Marci affirmat. Itaque⁴ perseverandum est, nam ex omnibus virtutibus sola constantia coronatur.

[3] De Corrigianis audietis dominum Baptistam. Curate eum concordare, quia bonus vir est et amator nostrae civitatis, et bene promovet negotia nostra. Impetrata est iterum tracta frumenti ex patrimonio pro quingentis modis, ita ipse dominus Baptista nobis praesentibus obtinuit, sed cum fieret breve⁵, incaute dictatum erat. Nisi ego in praesentia papae addi fecissem, haec verba “ultra concessionem per nos alias factas”, et haec verba papa libenter admisit, et - quantum intelligo - contentatur bene de concessione gravi. Solum studeant vestrae magnificentiae providere de necessariis ad obsidionem et de facto Corrigianorum. Reliqua cum papa bene erunt. Dux Mediolani et Florentini, ut scribunt episcopi ex castris, gentibus suis de pecunia opportune provident. Matthaeus Johannes die crastina, ut dominus Bindus ait, reversurus. Non est spes, ut intelligo, quod rex⁶ velit ad se Piccininum vocare aut quoquo modo relinquere, sed si obsideatur et tempora faveant male, se habebit homo ille.

Ex Roma, die 4. Decembris 1455. Eneas, episcopus Senensis etc.

¹ Saviano, 12

² Autograph

³ communis V1

⁴ ita quod V1

⁵ ... V1

⁶ ... V1

666. Letter to the City of Siena (8 December 1455, Rome).

Manuscripts: T1, 15^l

Editions A: None.

Editions B: None.

{31} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Quae apportaverit Matthaëus Johannes ex rege Aragonum, quantum nobis exposuit, die sabbati jam decurso ad vos scripsi, quae in sententia sunt: regem nolle vocare Jacobum Piccininum in regnum, sed contentari eum remanere in Urbetello vel Castilione usque ad Martium neminem offendendo. Deinde vero, restitutis omnibus quae abstulit civitati Senensi, in Albaniam contra Turcos transire etiam per regnum suum, proviso quod eidem Piccinino subveniatur pro expensis medio tempore necessariis, quibus sustineatur, et quod adveniente Martio provisionem habeat, cum qua transeat in Albaniam. Vultque rex antedictus idoneas hic Romae cautiones dare, quod Jacobus Piccininus, quaecumque promiserit, plene observabit. Quomodo autem concordandum sit cum Jacobo de subventionem ac subsidiis, ait secretarius Matthaëus Johannes cum eodem Jacobo esse tractandum, quia rex de eo non se intromitteret. Intendit etiam rex, quod ipsi comiti Jacobo cautiones idoneae praebeantur de observantia illorum, quae sibi promittentur. Et ait, si cetera concordentur, placere sibi, ut asserit Matthaëus, quod mox, facta concordia, Jacobus restituat Urbetellum et conferat se ad Castilionem ibique maneat nulli noxius, vel, si concordari id possit, sine ultiori mora in Albaniam proficiscatur per regnum suum, quia mare strictum etiam hieme transire poterit.

[2] His sic nobis per Matthaëum expositis, accessimus reverendissimum cardinalem Sancti Marci et illic, praesente oratore regio, domino Johannes Diser, iterum haec eadem Johannes exposuit. Deinde habuimus nonnullas disputatiunculas. Cardinalis Sancti Marci visus est notare Matthaëum, qui non alia ex rege attulisset. Dicta sunt et per Mediolanenses alia verba de foedere non plane servato, quae oratori regio paululum gravia fuere.

[3] Placuit exinde ad sanctissimum dominum referre. Fuimus igitur heri post missam ad pedes domini nostri, qui voluit audire consultationes nostras. Cardinalis Sancti Marci primo locutus. Iterum dixit videri sibi admodum pauca esse, quae de rege allata essent, ex quo nollet ad se Jacobum accersire. Visus est parum momenti in his rebus ponere. Postea jussit sanctitas apostolica me loqui. Ego in primis commendavi laborem et diligentiam Mathaei dixique me non esse, qui de talibus consulere deberem, et praesertim cum in hoc non habere mandatum aliquod. Unum tamen non esset mihi dubium, quia placeret Senensi populo, quaecum deliberatio per suam sanctitatem captaretur.

[4] Quia tamen sanctissimus dominus noster opinionem meam exquireret, aperirem paucis aliqua non consulendo, sed avisando, subnixique in relatis per Mathaeum tria me habere dubia. Primum id fuit, quia non viderem bene quomodo consulere Senensibus stante Piccinino in Tuscia. Licet enim rex pro eo promitteret, oporteret tamen Senenses tenere gentes pro custodia terrarum suarum quia melius est sua custodiendo retinere quam perdendo vindicare. Nam et rex de ipso Jacobo non bene confidere videretur, qui juxta relationem Mathaei inter alias causas cur nollet in regno ipsum habere, illa fuit,

---

¹ DV, 31-33. *Autograph*

quia oporteret eum locare in terris ecclesiae vicinis ...ret¹, ne offenderet ecclesiam. Si ergo non posset rex eum a violentia coercere in regno morantem minus ergo in Tuscia remanentem. Petebam ergo papam hoc animadverteret et cogitaret talem pacem facere, qua gaudere Senenses possent, ne cogerentur tenere grandes sumptus.

[5] Secundum dubium mihi videbatur eo eo, quod rex remitteret ad tractandum cum Piccinino qualiter secum conveniendum esset de subventionem sua, quia non putabam honestum papam quaerere cum Piccinino tractatum, quem paene obsessum haberet, namque, si rex nollet, ut Mathaeus ait, ulterius se intromittere de provisione Piccinini, restabat quod papa per se vel alium concordiam ab inimico peteret. Eapropter decentius fuisse, ajebam, quod rex ipse mediator fuisset et dixisset, quidnam tribuendum Piccinino sibi videretur, quod melius esset decem dare per manus tanti regis quam quidquam per alium quemcumque, qui a Jacobo mitteretur, quia tunc videretur victor, qui victus est. Dicebam igitur et in hoc viam aliquam perquirendam, quae sanctae sedis apostolicae conservaret honorem et decus.

[6] Tertium dubium dixi me habere in facto provisionis, quia cum intelligerem Venetos, ducem Mediolani et Florentinos nihil ad hanc rem velle conferre, restabat hoc onus solum papae et Senensium humeros imminere. Senenses autem longo bello exhaustos omni argento asserebam, papam quoque gravibus expensis oppressum legatorum galearumque contra Turchum armandarum; nescire igitur me, quonam pacto sanctissimus dominus noster cum solis Senensibus hos Jacobi sumptus sufferre posset, nisi summa levis exigeretur, quod non putarem, cum armigeri de multis milibus loqui soleant.

[7] Haec ergo tria dubia ponebam in medio, ut reperietur ad omnia modus idoneus. Deinde subdidi non ab re videri tenendum esse cum rege tractatum, quod sua majestas omnium rerum mediaticem se faceret et de subsidio et de quavis provisione. Itaque papa² contemplatione magni regis, non propter Jacobum Piccininum moveri videretur. Et si pecuniae summa tolerabilis peteretur, posset pietas apostolica ex decimis Italia superioris illam persolvere promittendo regi certam summam dandam in auxilium Albanorum et rex postea illam summam Jacobo daret eumque mitteret in Albaniam contra Turchos, et tunc concordia facta, si vellet, titulum ab ecclesia sibi daretur, cum jam recessisset.

[8] His per me dictis et patienter auditis, dominus Sceva loqui coepit et comprobatis reliquis, quae ego dixeram, de practica cum Piccinino habenda dixit non esse sibi magnam curam, quia reperiretur modus honestus, per quem Piccininus aliquem de suis huc mitteret veniam petiturum, et posset cum illo iniri tractatus. Papa, cum haec audiret, non permisit amplius Scevam loqui et interrumpens ait “Et quis est, qui dicat me tractare debere cum³ Piccinino? Absit hoc a me. Haec Mathaeus non mihi exposuit. Nescio, quid vobis enarraverit.” Tum Mathaeus “Ego,” inquit, “nil aliud his dominis quam vestrae sanctitati exposui. Sed episcopus Senensis ibi facit dubium, ubi non est.” Tunc ego “Certe,” inquam, “ita intellexi regem nolle se de provisione Piccinini intromittere, sed de illa esse cum eo tractandum sufficereque regi, quod fidem daret pro Piccinino.” Negabat iterum ...⁴ dixisse.

[9] Tum Sceva, ducalis orator “Si erravit,” inquit, “episcopus Senensis ita Mathaeum intelligens, ut ait, et nos omnes erravimus, qui simili modo intelleximus.” Postea locutus est alter orator ducalis, qui

¹ *Lacuna in cod.*

² *in seq. cod.*

³ *rege seq. cod.*

⁴ *Lacuna in cod.*

multa de facto pecuniarum ait, clare protestatus, quia dux in eam partem non consentiret de dando vel unum obulum Jacobo. Idem et Florentinus asseruit. Dominus Bindus, sanctiori usus consilio, tacendum duxit eo solum dicto, quod Senensis populus a voluntate summi pontificis non discederet.

[10] His dictis, ait papa nolle se sine consultatione omnium legatorum de liga in hac re quicquam agere subjunxitque, quia primum punctum esse discutiendum an acceptandum sit, quod Jacobus Piccininus, restituto Urbetello et aliis occupatis redditis, in Castilione remaneat usque Martium sine offensa cujusquam cum promissione et cautione regia mandavitque, ut rediremus ad eum hac sero plene deliberati. Mediolanensibus et omnibus aliis videbatur, quod hic articulus non potest discuti sine aliis, quia si debeat Piccininus restituere Urbetellum et alia occupata et pacem tenere, necesse est concordare cum eo de provisione sua. Sed papa non mutavit propositum. Petivimus, ut Mathaeus in scriptis daret, quae apportuisset, qui omnia recusavit et postea dixit ad partem domino Bindo, quod nec pro mille florenis in scriptis redigeret, quae nobis dixerat de mente regia.

[11] Veniemus igitur hoc sero ad summum pontificem et respondebimus super primo articulo, nec facio dubium, quin omnes dicant illum acceptandum, quia si rex offert velle se recipere in territorio suo Jacobum Piccininum et promittere, quod nullum offendet, nemo est, qui possit hoc reprehendere. Sed difficultas est in conditionibus, quae petentur a Jacobo, antequam restitutis oblati eo pergat. Nescio, quae sit mens domini nostri, quia cautissimus est, sed quantum conjectum capio, videtur ad recipiendam concordiam solito inclinatio, quod admodum desiderabile est. Sed secum oportet etiam uti arte, ne videamur nimis illam concordiam appetere. Hoc sero aliquid amplius intelligamus et significabo vestris magnificentiis.

[12] Fuit etiam opinio mea, quam supra neglexi referre, quod sanctissimus dominus noster tractaret cum rege concordiam, et interim non negligeret obsidionem, sed ibi totus incumberet, quia si medio tempore vel caperetur Jacobus vel fugeret aut alio suo infortunio periret, sua sanctitas magno onere liberata esset addidique de pane, qui mittebatur ad hostem. Papa de obsidione bonae mentis est jussitque scribi episcopis exacte curent, ne quid hosti ad alimoniam ministretur. Haec usque nunc acta. Litteras ad regem Aragonum ex consilio summi pontificis dirigam. De commissario, qui commeatum promoveat ad castra, verbum faciam. Alia nunc non occurrunt.

[Commen]do me vestris magnificentiis. Ex Roma, die 8. Decembris. Aeneas, episcopus Senensis.

667. Letter to the City of Siena (9 December 1455, Rome)¹.

Manuscripts: ASS / Concistoro, 1986, c. 63² **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{63} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Heri ad vos litteras dedi significans, quae tunc acta erant inter papam et oratores potentatu[u]m Italiae utque nocte externa futura erat consultatio de responso dando ad ea, quae rex ultimo significaverat. Facta est ergo conventio coram papa et conclusum, quemadmodum putavi concludendum, neque enim mihi videbatur posse recusari, quae offerebantur de collocando in Castilione Jacobum sine cujusque offensa. Fuit igitur vocatus dominus Johannes Dyser ad papam heri ad multam noctem eique responsum est, quemadmodum ex cedula praesentibus interclusa cognoscetis, quae responsio satis honesta est. Puto, quod rex mitigabitur et maturabitur hoc negotium pacis, quamvis tractus longior videatur, quam vellemus. Sed magna negotia tempus exposcunt.

[2] Ostendi sanctissimo domino nostro, quae Matthaes Malveritus vobis scripsit, et quae magnificentiae vestrae regiae majestati rescribunt. Sanctitas sua miratur multum de temeritate Matthaei, sed non suavit litteras vestras mittendas in eam sententiam prout scripsistis. Dicit enim ex quo jam majestas regia mitigata est super negotio navicularii capti et diffidatio sublata est. Videri sibi, quod magnificentiae vestrae regratiantur regi, qui benigne vobiscum egerit circa sublationem diffidationis addendo, quae ad eam rem videantur expedire, deinde subjungendem esse de litteris Matthaei et condolendo de eo, qui talia scribit, et quod vos non putatis majestatem regiam talibus calumniis aures praebere, et quemadmodum vestrae habent litterae ceram contexendo. Respondi magnificentias vestras, cum haec scripsere, non habuisse notitiam de sublatione diffidationis placitumque vobis papae consilium, et ita est. Dominus Bindus affirmavit, qui erat praesens, cui et litteras vestras reddidi. Litteras ad Malferitum seu Maleferientem reservo, quia ferunt eum huc venturum, alioquin mittam sibi ad regiam curiam. Dominus Baptista de Brendis non est hic; iniit ad campum et deinde ad vos revertitur. Ideo suas litteras ad vos remitto, ut secum agatis, ut placet. Ad eum remissa est res Corrigianorum.

[3] Ex campo allatae sunt litterae episcoporum plenae querelarum, quod vos non geratis, sicut expediret; accusare multa, ut solent, et videntur dubitare, ne praestetis necessaria ad Urbetellum obsidendum conanturque omnem defectum in vos retorquere. Eapropter conandum est omni studio, quod in vobis nihil possit calumniari. Agitur de statu vestro. In decem aut quindecim diebus multa fieri possunt contra hostem, ut scribitis. Papae ita videtur. Curate igitur, ne dicatur, quod vos negligatis rem tam utilem, quam suasistis, quia illi de campo libentius se super vos exonerant. Responsum papae intelligitis praeter id communicare vestris oratoribus et Venetiis et Florentiae, ut promoveant missionem legati ad regem, si non sequatur optata concordia. Mihi jam potest dari licentia redeundi, ex quo prorogatum negotium est. Dominus Bindus expediet interim, quae hic occurrunt gerenda.

¹ Saviano, 13

² Autograph

Ex Urbe, die 9. Decembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

Addition at the bottom of the page: ...¹ rem praesentem ego hic retinui. Ideo recommendo eum.

---

¹ *Two or three words illegible.*

668. Letter to the City of Siena (12 December 1455, Rome).

Manuscripts: V1, ff. 77r-77v **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{77r} Magnifici et potentes domini.

[1] Est reversus de Cajeta dominus Bindus. Non fuit tamen adhuc mecum, nec scio, quid afferat. Fama est eum esse feliciter expeditum, quod audio cum ingenti voluptate, si res est, quae pacem civitati nostrae pariat. Audio ipsum quam volantissime caballarium ad vos misisse, qui cuncta nuntiet suis litteris. Non est itaque necesse ut me ad divinandum ponam, quod est homini vetitum. Papa, ut arbitror, audivit eum sine arbitris, ut moris est, et nos die crastina, ut opinor, vocabimur et sciemus, quid rerum sit, quod faustum felixque Deus concedat. De Corrigianis audivistis meis ex litteris et apostolico brevi, quid papa velit. Utile reor suae voluntati morem gerere, ut sic possit Urbetello admoveri obsidio, nisi fortasse talia sunt ex rege nova, quae ante has audistis, propter quae bello possimus levare, qua re nihil esset utilius. Alia modo non occurrunt.

Ex Roma, die 11. Decembris 1455 hora 4. noctis. Eneas, episcopus Senensis.

669. Letter to the City of Siena (17 December 1455, Rome)¹.

Manuscripts: ASS, 1986, c. 66² **.

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] {66a} Satis superque, magnifici et potentes domini, a me scriptum est superioribus diebus, quanto cum desiderio sanctitas apostolica obsidionem expectet Urbetelli. Misit aurum sua pietas. Mandata admodum urgentia ad praefectos castrorum dedit. Commissarios direxit. Nihil omisit ex his, quae ad hoc opus necessaria putavit. At episcopi, qui praesunt campis, duces quoque exercitus et alii quicumque curam quampiam in campo gerunt, miro modo vestram negligentiam arguunt. Vos nihil parasse dicunt. Verba a vobis non facta dari confirmant, et denique ita vos agere scribunt, ac si res aliena, non vestra gereretur. Haec pietas apostolica molestissima fert animo, meque et dominum Bindum coram ceteris legatis increpat, quasi non satis a nobis scribatur, quanta sit necessitas hujus obsidionis.

[2] Nos vero, qui scimus nihil a nobis omissum esse, excusamus rem, quantum possumus, cumque intelligamus ex litteris vestris animum vestrum in hoc obsidionis opus paratissimum, existimamus vos agere totis viribus, quae vobis incumbunt, neque deficere ex vobis nisi impossibilia. Sed ista excusatio non sufficit, cum miro modo vos inculpent, qui castra regunt. Fortasse et illi ad exonerationem suam plus scribunt, quam par est. Utcumque sit, vestra res in primis agitur. Vos obsidionem faciendam suasistis. Vos misso commisario et brigantinos et vastatores et bombardas et reliquas belli machinas obtulistis et victualium necessitatem. Si deficitis, turpe est, vituperabile, damnosum. Utendum est fortuna, dum benigna est. Cum magna ostenditur utilitas, etiam ultra vires intendum est. Omnes ajunt, si firmetur obsidio, hostem fame periturum, et quid pulchrius aut utilius esse potest? Si capitur ille aut fugit, non erunt necessarii de concordia tractatus, qui non possunt non onerosi esse. Nescimus adhuc, quid petiturus sit hostis, ut in Albaniam mittatur, et sunt, qui credunt eum talia petiturus, quae concedi non possent. At si stringitur, premitur, urgetur, pacis leges accipiet, non dabit. Quod si dicit aliquis "Ultra posse requirimur", cogitate quantum pondus res ista secum ferat, et, si difficile est, quod petitur, alterum cum altero compensate. 15 dies sunt, ut affirmatur, qui vobis possunt hostem conficere. Cur non huc unius mensis impensae conferantur? Sapientes estis neque indigetis consilio meo, sed ego hinc moveor, quae vereor, ne in scandalum nostrum haec obsidio negligatur, quando ad petitionem vestram res mota est, quae alioquin jam silentio praeterita erat. Utinam non fuisset factum verbum, si jam negligi et postponi hoc debet.

---

¹ Saviano, 14

² Autograph

[3] Post haec {66b} retulit sanctissimus dominus noster fuisse apud se Matthaenum Malferitum sive Maleferientem, quem sua sanctitas admodum castigavit super his, quae vestro collegio scripserat. Ait enim non debuisse eum quoquo modo timere Senis, nam Senenses, nedum sibi legato regio, sed nec vilissimo lixae, quem scirent ad regem pertinere minimum capillum invito evellerent. Matthaenum autem respondisse sibi ex Senis scriptum esse ad Florentiam uti caveret, nam sibi civitas infesta esset neque tutum patere ei transitum. Tumque sanctissimus dominus scire se ait non ex regentibus ea esse scripta sed ex quibusdam malevolis ac seditiosis. Ego vero litteras vestras ad eundem Matthaenum direxi. Cum eo non sum locutus, quia non vidi hominem neque quaerere eum domi me decuit. Dominus Bindus ait se velle ipsum adire, quod jam puto factum. Ex eo cognoscetis, quid ille dicat.

[4] Intelligo insuper ex litteris cardinalis Sancti Angeli litteras imperatorias ad me missas esse, quibus necessario in Alamaniam revocor. Litterae autem, ut tabellarius ait, oratori vestro Venetiis agenti redditae sunt, qui eas ad vos missurum sese ait. Credo jam illas obtinetis. Cupio quamprimum ad me mitti mihi que jam denique licentiam impartiri ut domum redeam et deinde Caesari paream, nam et sanctissimus dominus noster ejusdem propositi est et me multo libentius in Alamania quam hic habet. Geretis et suae sanctitati morem et imperatori complacerebitis. Mihi autem singularem gratiam facietis me revocantes, nec vobis mea praesentia in Alamania erit inutilis. Illinc enim curabo ea scribi, quae sint vobis ad pacem. Hic nihil omnino sum necessarius. Dominus Bindus gratus est pontifici et habet notitiam omnium secretariorum et licet ei magis quam mihi discurrere per cameras modo istius modo illius. Itaque ego expecto, ut quamprimum litteras ad me detis pro meo reditu.

[5] Post haec jam scripta, magnifici domini, reversus est dominus Johannes Solerii, qui cum secretis tractatibus ex parte papae ad regem iverat, et quia is ex via scripserat sanctissimo domino nostro portare se nova bona secundum temporis conditionem, placuit domino nostro retinere dominum Johannem Dyser, usquequo illum audiret, quamvis prius deliberasset ipsum statim mittere. Auditus est igitur Johannes Solerii, qui haec summatim affert et cum magno secreto in scriptis, primo quod, licet regi grave sit Jacobum in regnum suum vocare, tamen ad complacendo domino nostro papae et pro bono pacis contentus est illum per quattuor menses in regno suo recipere et retinere, et quod ipse Jacobus restituat ablata Senensibus et arma deponat atque offensa. Sed vult rex, quod ipsi Jacobo pro sustentatione dictorum quattuor mensium 20 milia ducatorum dentur, et non vult super hoc cum alio tractare quam cum papa, intendens quod sanctissimus dominus noster securitatem opportunam de solutione talis summae faciat ipso regi. Secundo vult, quod sanctissimus dominus noster provideat, quod elapsis dictis quattuor mensibus Jacobus Piccininus cum debito stipendio (66c) possit transire cum sua comitiva in Albaniam vel alium locum contra Turcos. Ad hoc etiam intendit rex cum papa convenire et ejus habere provisionem certam. Si autem papa vult de hoc conferre cum ceteris de liga, potest, ut sibi visum fuerit. Ipse autem rex cum sola sanctitate sua tractare de hoc intendit et praesupponit, quod Jacobus non recedat de Urbetello, nisi haec omnia concordentur.

[6] Super his fuerunt legati dominorum de liga simul et responderunt papae placere sibi, quod rex offerret de reducendo Jacobum in regnum suum. De 20 milibus ducatorum dixerunt se non habere mandatum dandi vel unum denarium. Similiter et de conducendo vel mittendo cum provisione Jacobum in Albaniam sed in hac tertia parte dixerunt se velle intelligere mentem papae et suis dominis illam significare. Ego autem et dominus Bindus laudavimus multum acta per papam et locuti sumus secum ad partem et diximus, quod sua sanctitas continuaret tractatum. De summa 20 milium supplicavimus sua sanctitate curaret illam diminuere, quia indigna et nimis magna summa esset. Non est, cur multa hic dicam. Sua sanctitas deliberavit, quod dominus Bindus ad vos transiret et omnia haec vestris magnificentiis ad extensum narraret, et quod ego hic manerem expectando reditum ejus, et sic nobis visum est acquiescere sanctitati suae, qui cum summa prudentia omnia dirigit.

[7] Multum autem sua pietas gravatur ex litteris, quae dietim ex campo veniunt referentes vos nihil agere ad obsidionem Urbetelli, et ideo dominus Bindus mittitur eo citius. Dominus Johannes Dyser debet reverti ad regem laudare receptionem Jacobi in regnum, approbare promissionem 20 milium pro 4 mensibus et intelligere, quid sit, quod petatur pro transitu in Albaniam. Haec autem secreta sunt et mandat papa, ne quo modo publicentur, quia non expedit. Veniet dominus Bindus et cuncta per ordinem reserabit. Interim providete ad obsidionem Urbetelli, quia ea res posset omnes tractatus reddere leviores. Alia modo non occurrunt. Litterae ad Neapolim approbante pontifice missae sunt. Hic fama est, quod duae galeae oneratae biscotto transiturae sint ad Piccininum, et quod in illis sit Broccardus. De hoc etiam papa dubitat, quia stante tractatu quilibet cogitat se tueri et suam conditionem efficere meliorem.

Datum Romae, die 17. Decembris 1457.

Rex Aragonum promittit papae pro nunc contra Turcos galeas 15 et sperat de meliori sibi subvenire summa. Papa designabit pro legato in mari dominum patriarcham Aquilegiensem, qui haec, quae sunt per mare agenda, tractet et peragat.

Eneas, dei gratia episcopus Senensis.

670. Letter to the City of Siena (24 December 1455, Rome)¹.

Manuscripts: ASS / Balia 489, c. 59.1 **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{59.1r} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Heri ante signaturam vocavit sanctissimus dominus noster oratorem ducis Mediolani et me, quia litteras ex castris susceperat a domino Baptista et aliis plerisque, et summa erat scriptorum, quod castrenses equites peditesque non erant animi eundi ad obsidionem Urbetelli, allegantes duas potissime causas: unam, quia Piccininus jam recepisset alimenta in dies 15 et ultra et frustra teneretur obsessus, qui expugnari non posset; alteram, quis stramina pro equis necessaria illic habere non possent ultra 15 dies, et sic oporteret eos ab obsidione recedere, quando fuisset incipiendum. Gentes etiam conquerebantur, quia pecuniam non haberent et maxime illae de ecclesia et Michelectus. Ex parte etiam illorum de Corrigia novae querelae venerant, quod non esset concordatum cum eis. Et scripsit dominus Baptista, quod vos offerebatis illis quingentos ducatos in mense, et facto computo non concernerent unum equitem 7 carlini in mense.

[2] Ad haec locutus est papa in hunc fere modum: sententia sua est fixa et stabilis, quod vobis parantibus promissa obsidio fiat ad Urbetellum mandatque sua sanctitas ducibus et praefectis castrorum, ut omnino ad obsidionem se attingant, et qui non vult oboedire recedat, quia sua sanctitas non vult inoboedientes et recipiet alios loco illorum, et ita scribit eis.

[3] De facto straminum scribit, quod post 15 dies bene providebitur, et si non possunt omnes equos ad obsidionem tenere, teneat partem, quia hostis etiam paucos equos habet.

[4] De pecunia vero mandat episcopis et Ribes, ut pecunias missas distribuant inter armigeros ecclesiae cum quo velint ad obsidionem proficisci, scribitque Florentinis, ut Simoneto sine mora argentum mittant.

[5] De Corrigianis autem videtur sanctissimo domino nostro necessarium, quod ipsi omnino per vos conducantur, quia ipsis abeuntibus non videt, quomodo bene possit obsidio fieri, mandatque domino Baptistae Brendo, ut ad vos redeat concordiamque finalem vobiscum capiat, de qua re etiam vobis scribit et domino Bindo, et non videtur sibi, quod summa quingentorum ducatorum sufficit, quia oportet considerare non solum numerum equorum, qui nunc reperiuntur, sed quae personae sunt et quam consuetam habent, et quia mortui sunt illis equi, dum militant vobiscum, et affirmant ipsi quod 400 equi viventes reperiuntur, papa tamen contentaretur, quod pro minimo eos haberetis, sed ex quo id fieri non potest, petat, quod appropinquetis magis ad concordiam et illam concludatis.

[6] De illo de Montegemino poteritis loqui cum domino Baptista, sed ille non habet tantam conductam, ut posset fieri aequa compensatio. Tamen cogitate, si qua via est, quia papa non videtur mihi

---

¹ Saviano, 16. *According to Saviano, this letter has the ASS signature Balia 489, c. 59.2.*

ab hoc abhorrere, si cetera complanentur.

[7] Dixi sanctissimo domino nostro de mutuo faciendo per clerum, qui me multum redarguit, quod ego talia quaererem, dicendo, quod clerus esset suus et quod decrevisset exigere decimam et fortasse ultra decimam, et non vellet alicui principi saeculari hoc tempore indulgere, ut a clero aliquid extorqueat, quia publice id dixisset in quodam consistorio patenti, et quod magnificentiae vestrae deberent cogitare, quanta onera sua sanctitas et Romana ecclesia pro vobis sustinet et compensare hoc et dimittere sibi clerum. Nec potui aliud a sua sanctitate obtinere.

[8] Brevia {59.1v} mittuntur ad campum hoc mane cum magna festinantia. Dux Mediolani scripsit unam litteram oratori suo, in qua se ait requisitum per vos, ut juvet ad obsidionem Urbetelli et laudat avisamenta vestra. Itaque studetis, ne vos deficiatis, qui estis auctores, quia et dedecus et damnum vos magnum sequeretur. Alia non occurrunt.

Recommendo me vestris magnificentiis. Ex Roma, die 24. Decembris 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

De Neapoli non habemus aliud. Ex campo jam sunt nova de his, quae rex petit pro Jacobo Piccinino. Hoc est 20 milia, quia Jacobus Piccininus illa vulgavit pro fama sua et putatur, quod hoc vulgatum sit ex Neapoli.

671. Letter to Jacobo Guidini (24 December 1455, Rome)¹.

Manuscripts: ASS / Balia 489, c. 59.3 **.

Editions A: None.

Editions B: None.

Letter in Italian.

Incipit: Le lettere vostre.

---

¹ Saviano, 16. According to Saviano, this letter has the ASS signature Balia 489, c. 59.1.

672. Letter to the City of Siena (26 December 1455, Rome)¹.

Manuscripts: ASS / Concist. 1986, c. 69 **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{c. 69a} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Heri accepi binas litteras vestras. Primae redditae fuerint Senis die 19. Decembris, secundae 20. In ambabus scribitis parata et praesto esse, quae ad obsidionem Urbetelli requirebantur, sed timere vos, ne frustra conemini ducibus exercitus et omni milita renitentibus, et subjungitur posse exercitum mitti ad quaedam loca Urbetello proxima, si nequeat persuaderi ad muros obsidio. Scribitis et de naviculario regio, cui pro suo arbitrio satisfactum est. Post haec, nocte jam declinante hora 11., advenit alter tabellarius cum litteris vestris 23. Decembris Sena datis, quarum sententia est dolere collegium vestrum super his, quae contra vos afferuntur, testimoniis sive de negligentia, sive de inconstantia, egregieque purgatis objecta, et animi vestri perseverantiam diligentiamque in agendis rebus ostenditis, utque nullo tempore a voluntate summi pontificis declinare firmum est propositum vestrum. Sed horretis exercitus opera, qui hostem pascit neque victoriam cupit, ducit et trahit bellum. Misistis et Jacobi Guidini scripta, qui seditionem castrensem et iniquas ducum militumque mentes effuse refert neque festinandum ad instituendam obsidionem suadet, ne opera et impensa perda[n]tur.

[2] Ad haec nequeo de certa pontificis mente rescribere, quem summa dierum celebritas et natale domini inaccessum reddit. Curabo quam primum suae sanctitatis adire praesentiam et, quae scribitis, ex ordine eidem recensere. Quia tamen novissime cum sanctitate sua locutus sum, et de hisce rebus incidit sermo, possum ex praeteritis futura colligere et aliquid praemittere servato ipso ...² meliori et clariori responso: parata esse brevi, quae cum domino Baptista convenerunt, audivit jam pietas apostolica ex me et admodum gavisata est, neque enim aliud quidquam ferventius desiderabat.

[3] Scripta fuerant ex castris multa, quae animum ejus mirum in modum exacerbaverant, nec mirum. Asserebant enim scriptores vos penitus negligere omnia et quasi nihil ad vos pertineret ita operari. Sed intellexit demum sua sanctitas veritatem et animum ad priora retorsit, nam et illi ipsi, qui culpam in vos congerebant, jam fatentur exercitum tepescere neque obsidionem velle. Sed misit in castra sanctissimus dominus noster dominum Scevam, oratorem ducalem, cum mandatis gravibus et post eum iterum scripsit jubetque obsidionem firmari. Qui nolunt, expelli e castris remittique a militia, quia nolit sua beatitudo seditiosos ac rebelles milites. Episcopis mandatur ad obsidionem operam navent. Nisi faciant, aegre laturum papam. Pecunia missa est, quae his detur, qui obsidium laudaturi sunt. In ceteros nihil distribuetur. Nescimus, quid secutum sit. Expectamur in horas litteras et avisamenta e castris. Si non potest obsidio obtineri, nullo pacto laudat pontifex dissolutionem exercitus, sed locum deligendum putat hosti propinquum, ubi castra ponantur et obstringatur hostis, ne vagari queat et praedari. Interea de pace tractatur.

[4] Johannes Dyser ad regem reversus nihil adhuc rescripsit nec rescribere potuit - vix enim regem adhuc adiit. Mihi utraque via difficilis videtur, et hostem vincere et concordiam habere, nam quomodo

¹ Saviano, 17.

² One word illegible.

hostem superes sine fido milite? Concordia vero quibus in terminis sit, jam scriptum est. {c. 69b} Contentus rex est vocare in regnum Jacobum Piccininum, utque ab eo restituantur vobis ablata, sed petit duo: primum, ut 20 milia ducatorum sibi dentur, quibus se usque in ver sustineat. Non parva res ista est, sed posset fortasse in hoc reperiri modus. Aliud gravius: vult rex ante omnia certificari, quod Jacobus Piccininus mittatur cum debita provisione in Albaniam contra Turcos et de hoc vult habere a papa certitudinem. Nescitur adhuc, quid papa velit. Rex pro Jacobo in Albaniam eunte fortasse petet mediocria, fortasse magna. Hic totus nervus est futurae concordiae. Se petit rex aequa, non negabimus, sed timemus, quia dicet fortasse magnum esse in Albaniam ire, mittendam esse egregiam comitivam, stipendia in aliquos annos promittenda: reges enim omnia majora volunt et ostendunt! Itaque de hac parte nescio, quid dicam. Expectandum est responsum domini Johannis Dyser, de quo nihil adhuc habemus, ut ante dixi. Si potuisset stringi hostis, fuisset saluberrimum, sed quid tu agas, ubi non possis mandare exercitum?

[5] Papa hoc mane propria manu, ut accepi, ad regem scripsit, ac propterea nullum ad se admisit. Quid scripserit, nescio. Puto tamen eum semper pacem suadere, nam sua sanctitas hodierna die nihil magis vellet quam honestam habere concordiam, cum intelligat in castrensibus nihil esse fidei. Sua sanctitas per se mihi fassum est gentes illas infideliter agere et cupere aliquos Piccininum evadere et dolet de victualibus sibi missis. Sed cognoscit temporizandum esse, ut ajunt. Utcumque sit, quamvis modo cum papa loqui non potui propter festa, non dubito tamen, quod sua sanctitas mandabit obsidionem fieri, nisi alia de campo contraria assint. Vos igitur bene facietis, si ex vobis nihil deerit de promissis, quia illi de campo libenter vellent suam culpam in vos retorquere.

[6] Scripseram hucusque intendebamque tabellarium evestigio remittere, cum papa me accersiri jussit, quia redisset dominus Sceva e castris. Ivi ergo ad suam sanctitatem et fuimus ibi simul legati ducis et ego. Auditus est dominus Sceva, qui in summa refert se vocasse omnes duces exercitus ad praesentiam episcoporum ibique proposuisse intensionem papae, primo particulariter et seorsum unicuique ex primoribus, deinde conjunctim, exhortando, ut vellent ire ad obsidionem circa Urbetellum, et denique ait, quod omnes et privatim et publice dissuadent obsidionem, rem impossibilem reputantes ex causis hujusmodi: primo dicunt, quod Senenses, licet multa promittant, nihil tamen faciunt, et si facient aliquid, non facient ad complementem, nam si debent mittere ducentos rusticos ad effodiendum et incidendum mittent vel 25 vel 1. Victualia non dabunt, ut promittunt, et conqueruntur multum, quod magnificentiae vestrae faciunt multos commissarios super annona, qui omnes quaerunt, quae sua sunt, et vendunt exercitui frumentum corruptum vel mixtum.

[7] Secundo dicunt, quod in aquis non sunt adhuc parata aliqua navigia ex parte vestra, sed quod Petrus Brunorus, qui debebat hoc opus expedire, in Talamonem non fuit admissus, sed oportuit eum in spelunca quadam pernoctari non sine gravi periculo, et quod in portu Sancti Stefani sunt tres regis triremes, quae facile impedirent omnia navigia Senensium et in mari et in stagno, quia possent mittere illuc bareas et naviculas habentes introitum stagni in potestate.

[8] Tertio dicunt, quod in castris hodie sunt paucae gentes, et si deberent obsidere Urbetellum, oporteret, quod semper media pars esset in armis, quia Piccininus posset exire cum mille expeditis hominibus et infestare castra, quando vellet, {c. 69c} et si ipsi non essent assidue parati, sustinerent et damnum et infamiam et maxime cum in campo non sit unus dux, quem omnes respiciant.

[9] Quarto dicunt, quod cum triremibus regis de facili possent adventare quadringenti aut quingenti ballistarii, qui conjuncto Jacobo ex improviso invaderent nostros et dissiparent.

[10] Quinto dicunt, quod si obsideri hostis debet, necesse est bina fieri castra, altera in Monte Argentario, altera circa portam habere terrestrem Urbetelli, sed non sunt tot copiae in campis, quae hoc supplere possunt.

[11] Sexto dicunt apud Urbetellum nullo pacto inveniri posse stramina, et quod, si illic equos tenerent, omnes conficerent.

[12] Atque ita unanimi consensu omnes duces exercitus dissuadent obsidionem. Ego, quantum ad ea, quae vos concernebant, respondi affirmando in vobis nullam futuram moram, quin cuncta pararentur, dixique cuncta, quae a vobis in mandatis receperam in hanc partem. Deinde dixi non mirandum esse, si qua mora jam intervenisset, quia Jacobus Guidini suadentibus episcopis et domino Carolo ac domino Baptista Brendo scripsisset vobis, ne festinaretis, quia perderetur impensa, si postea non fieret obsidio. Papa aegerrime tulit ex domino Baptista, quod vobis talia nuntiasset, nam dominus Sceva aperte ait, dominum Baptistam id sibi quoque professum. Jussit autem papa, ut scriberem vobis, ne quo pacto ab incoptis desisteretis, quia sua mens esset omnino obsidionem tenere ad Urbetellum et subjunxit etiam si nihil sequi debeat de obsidione nihilominus necesse est, quod Senenses parent, quae necessaria promiserunt, ne quid eis imputari possit, et bonum est, quod hostis intelligat non deficere nobis animum, dum concordia tractatur.

[13] Fuimus deinde in magna disceptatione, quid esset agendum, et videbatur omnibus difficilis obsidio ex causis praemissis. Tamen concludebamus adnitendum, ut obsidio fieret, sed nihil magis obstare videbatur quam caritas straminum. Ad hoc dicebamus posse ordinari in Tuscanella et in Corneto et aliis vicinis locis, ut omni die ducerentur ad campum 50 vel 60 jumenta feno et stramine onerata, et quod in campo non starent nisi 300 equi, quia sufficerent ex quo Piccininus non haberet ad equitandum 100. Multitudo autem sine equis maneret, et quod castra fortificarentur contra repentinos insultus, et quod sufficeret una esse castra, quae impedirent egressum per terram Piccinini. Naves in aqua impedirent alios exitus. Dicebamus etiam necessarium esse unum praefici castris virum praestantem, quem omnes timerent et qui esset peritus rei militaris et posset punire nocentes, nam dominus Sceva dicit se compertum habere quod plus quam mille some¹ in diversis² vicibus frumenti panis et aliarum rerum ad hostes allatae sunt et nulla est facta paucitas³. Nec scitur qui fuerunt auctores seditionis Clumandi⁴ Falcietta etc. et tamen nulla vindicta sequitur, quia non audent episcopi aggredi homines habentes sequelam.

[14] {c. 69d} Diu stetimus in disputatione, et videbatur bonum, quod dominus Sceva rediret in castra et hujusmodi negotia de mandato papae diserneret, et nominavimus aliquos, quorum uni committenda esset cura castrorum. Non tamen aliquid conclusimus, quia nox alta erat. Mandavit papa, ut die crastina ad eum rediremus, et tunc sua sanctitas nobiscum finalem in hac parte conclusionem reciperet, sed plus videtur papa inclinatus ad obsidionem quam ad aliam viam, et ideo jussit, ut scriberem vobis, ne deficeretis in praeparandis⁵ necessariis.

¹ *dub.*

² *em.*; divisio cod.

³ ~~quia episcopi non audent seq.~~
cod.

⁴ *dub.*

⁵ *em.*; praeparantis cod.

[15] Fuit et tunc vocatus ad praesentiam papae quidam armiger ex Corrigianis, caput squadrae, qui multum conqueritur, quod non possit obtinere suum stipendium a vobis, dixitque se fuisse Senis cum domino Baptista et non potuisse concordare, quia vos obferebatis quingentos ducatos, ipsi autem volebant mille in mense tam de praeterito quam de futuro. Multa illic dicta sunt, quae longum esset referre. Summa est, quod papa nullo modo vult, quod isti armigeri Corregiani hoc tempore dimittantur, et arbitrata est sua sanctitas, quod vos debeatis eis dare 800 ducatos in mense. Ego contradixi affirmans me nullum habere ad concordandum mandatum, et quod vos nullo modo possetis hos sumptus subire, qui essetis omnino exhausti longo bello, et haberetis infinita gravamina. Sua sanctitas stetit in proposito suo et intendit vobis scribere pro illis octingentis. Puto tamen, quod sua sanctitas erit contenta de 700, et se de minori concordare possetis, etiam placebit ei, sed si utique arbitrari debeat, non descendet (go lower) de hac summa 700. Et quia Corrigiani volunt in praesenti habere aliquid, papa mandavit per ...¹ campum² scribi, ut inveniantur modo 500 ducati et dentur illis nomine vestro et vult se obligare pro vobis confidens, quod vos satisfacietis, et hoc totum papa facit, quia habet magnum desiderium stringendi hostem.

[16] Hac transivit unus cum salvo conducto transiens ad Piccininum dicens se ire pro mandato in persona Broccardi ad concordandum. Johannes Dyser heri potuit esse apud regem. Cito habebimus responsum. Recepti 100 ducatos, quos misisti de camera. Cras ero latius cum papa et conclusionem, quae captabitur, scribam vobis, quia retinui unum ex tabellariis. Excusavi egregie praeterita; cavendum modo est de futuris. Papa studiosus vestris est et compatitur calamitati vestri. Obtinui scribi gubernatori Urbis Veteris, ut frumentum vestrum illac transire permittat, quod est in Monte Flascone. Commissarii jam scribunt certum grani arrestum factum propter damna uni armigero, qui fugit a Piccinino, ab illis de Talamone illata, et papa hoc ratum habet, quia non facitis satisfieri. Nescio locum, ubi arrestatum sit, quia non scribunt.

Datum Romae, die 26. Decembris septima hora noctis 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ One word illegible

² dub.

673. Letter to the City of Siena (28 December 1455, Rome)¹.

Manuscripts: ASS / *Concist.* 1986, c. 70 **; VI, ff. 31r-33r.

Editions A: None.

Editions B: None.

{70r} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Hoc mane non fuit accessus ad papam, sed nunc revertor a sua sanctitate, quae nos oratores hic existentes accersivit. Quae ibi dicta factave sunt² quam breviter absolvam.

[2] Deliberatio de mittendo domino Sceva in castra ratificata est. Commissio ejus hunc habet effectum: temptabit omni studio, si fieri possit, maturare obsidionem ad Urbetellum; si minus, ne³ dissolvatur exercitus, operam dabit conabiturque, si non ubi modo sunt castra, saltem in alio continuare loco ac retinere⁴ in dispersas copias, ne pateat hosti facultas incursandi.

[3] Simonettus⁵, ductor Florentinarum copiarum, generalis commissarius factus est una cum archiepiscopo Ragusino super omnem exercitum eique ad hanc sententiam litterae decretae. Id ea de re placuit, ut sit in castris, quem milites vereantur, utque scelus militis poena sequatur. Archiepiscopo data cura est providendi, ne desint in castris alimenta hominum et equorum pabulum.

[4] Carolo de Gonzaga scriptum, ne festinet abire. Ceteris ductoribus, uti Simonetto pareant. Vobis, ut mille aureos Corregianis vestra causa ex apostolica camera traditos quamprimum restituatis eosque Corregianos sub stipendio menstruo octingentorum ducatorum conducatis. Credo tamen non aegre laturum pontificem, si septingentos illis in quemque mensem obtuleritis. Vos plus quam ego sapitis. Id papae animo est, ut retineantur Corregiani.

[5] Sceva die crastina iter arripiet. Verax homo est et rectus amicusque vestrae rei publicae. Si senserit vos apparasse ad obsidionem, quae necessaria sunt, commendabit papae diligentiam vestram; si minus, non reticebit veritatem. Ostendite ei, quidquid egeritis, non verbo, sed facto.

[6] Curandum est, ne commissarii vestri, qui praesunt distributioni alimentorum, ditari quaerant mixtumque sive corruptum triticum praebeant, nam de hoc ipso magna querimonia est, et quod privatim prodesse, publice nocet, quamvis denique et privatae opes cum casu rei publicae ruant, nec bonus est civis, qui ex publico detrimento proprium quaerit emolumentum.

[7] Relata sunt et apostolicae sanctitati, quae ait nuntius Jacobi Piccinini, qui hac habita publica fide transivit, ferens mandatum ipsius Jacobi in personam Broccardi ad concordandum cum sanctissimo domino nostro et quocumque alio principe, cujus exemplar cum praesentibus vobis edo. Ait hic nuntius grandia de Piccinino: tria illi milia hominum assistere; equos ad usum belli aptos CL habere in Urbetello, reliquos pascere in Monte Argentario; alimenta viris atque jumentis ubertim suppetere.

¹ *Saviano, 18.*

² factave sunt : facta ut VI

³ ut VI

⁴ *em.*; retine codd.

⁵ Simonectus codd.

[7] Interrogatus, an futuram concordiam speraret et quomodo, inquit: “Sperem, cum sine pecunia fieri pax nequeat, pecunia autem haberi nequit, cum fama sit Venetos, ducem Mediolani et Florentini ad rem hanc nihil argenti velle conferre?” Cui Sceva, ducalis orator, “Ergo,” inquit, “minora petat herus tuus, et talia, quae papa sufferre queat, nam ex his, quos nominasti, somnium est sperare pecuniam.”

[8] {70v} Interrogatus exinde nuntius, cum quibus copiis proposuisset Piccininus Albaniam petere, “Magna res,” inquit, “est adversus Turcos aciem dirigere. Non ibit in hanc expeditionem Jacobus, nisi eum comitatum ducat, quem habuit, cum {32v} ex agro Veneto digressus est.” Cum quaereretur, et quinam ille comitatus fuisset, “inter equites,” inquit, “ac pedites 7 milia” fuisse. Cui Sceva, “Insanit,” ait, “tuus dominus, si hunc exercitum sibi futurum persuadet. Magnum id erit, si equites sexcentos, pedites quingentos sub stipendio ecclesiae potuerit obtinere.” Atque ita spretus dimissus est nuntius.

[9] Haec cum audisset summus pontifex, “Rex,” inquit, “Ladislaus Apuliae, cum sederet in Mola obsideretque civitatem Fundorum Paulus Ursinus, rogavit ducem quendam, sub quo tres mille equites militabant, ad sese veniret suumque stipendium acciperet atque iret contra Paulum. Dux ille, “Faciam,” ait, “quod rex jubet. Tria tantum expeto: in matrimonium regiam sororem; marescallatum regni; et in praesens auri quinquaginta milia nummos.” Legatus, qui haec audierat, ad regem reversus multis coram petitionem ducis exposuit, ad quem rex, “Quartum,” ait, “omissum est, nam et regium diadema petendum fuit.” Nec {33r} plura in hanc partem locutus pontifex.

[10] Vocatus exin magister Johannes Solerii eique facta commissio cras ad regem iter¹ ingrediatur coneturque nosse et ad aequa inflectere regis animum postquam mandatum Jacobi missum est ad Broccardum. Jo. Dyser nondum quidquam scripsit neque potuit prae angustia temporis. Brevi sciemus, quid sperare de concordia possimus. Litteras vestras ad dominum Bindum missas remitto, ut accepi, clausas, quamvis fortasse aliquid erat, quod me nosse, ipso absente, oportuisset. Sed non est boni viri non jussi aliorum scripta pervidere.

[11] Frumentum arrestatum illius causa, qui per armigeros vestros apud Thelamonem spoliatus fuit, non relaxabitur, nisi cogatis subditos vestros satisfacere. Vestrum erit illis stipendium retinere, nam papa persuasus est injurios fuisse homines vestros. Haec sunt, quae nunc scriptione digna videbantur.

Ex Roma, die 28. in nocte ad horam sextam 1455. Data de mane nuntio die 29. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ iterum VI

674. Letter to the City of Siena (22 January 1456, Rome).

Manuscripts: T1, ff. 16r^l **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{16r} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Receptis litteris vestris decima septima die hujus mensis scriptis fuimus cum sanctissimo domino nostro evestigio dominus Bindus et ego et cuncta exposuimus juxta desiderium vestrum. Quae autem sanctissimus dominus noster ad singula responderit, breviter annotabo.

[2] Primo, quantum ad illud de Magliano, quod vobis ingratum est ibi castra locari et non sine causa, dicit sanctissimus dominus noster sibi quoque gratum fuisse, quod castra alibi locarentur, sed illud obtineri non potuit, quia non placuit campi ductoribus. Nunc vero, ex quo jam dominus Novariensis illuc se contulit et castra locavit, non potest bene fieri mutatio; immo, si quid attemptaretur, timendum esset, ne fieret omnimoda exercitus dissipatio. Eapropter exhortatur magnificentias vestras sua sanctitas, ut velitis aequo animo ferre hanc locationem castrorum, quia si dissolveretur exercitus, hostis castella vestra invaderet et majora damna faceret, quam nostrae gentes perpetratae sunt, et melius est ab amicis incommodum ferre, qui non nocent nisi necessario, quam ab inimicis, qui ex animo damna, quanto possunt graviora, inferunt.

[3] Ad secundum, de pace, commendat sanctissimus dominus noster desiderium vestrum fateturque et sibi et vobis necessariam esse pacem multumque vobis compatitur, qui tam longo tempore tantis expensis, tot molestiis gravati estis voluissetque pacem vobis afferre seu bello quaesitam seu tractatu. Neutrum hactenus potuit obtineri, nam neque milites vincere voluerunt, neque rex Aragonum paci, ut optavimus, fuit inclinatus. Non tamen haec secunda pars omnino desperata est neque prima, ut posterius dicam.

[4] Ait enim summus pontifex habuisse se scripta ex magistro Johanne Soleri, qui refert regem Aragonum ab ortu solis usque ad occasum venationibus incumbere, ob quam rem difficile sit cum eo colloqui; murmurare autem omnes, maximeque Piccinini procuratores, qui veluti desperati conqueruntur. Subjungit tamen idem Johannes se quam primum audientiam habiturum capturumque conclusionem sive bonam sive malam rediturumque confestim, sperare se quoque aliquid boni ad pacem asserit.

[5] Ait igitur sanctissimus dominus noster rediturum illum intra quattuor sexve dies {16v} quod si media pacis attulerit digna receptione, amplectetur illa, etiam si aliquantulum gravia fuerint. Cupit enim magnopere pacem et propter se et propter vos. At si media fuerint intolerabilia, vel si viderit verba dari, ut res in longum trahatur, non propterea cedit adversario, sed dabit operam, ut legationes dominorum de liga ad regem proficiscantur foedusque concordiae servari postulent. Et nihilominus interea proponit sua sanctitas exercitum reformare atque iterum experiri an victoriae locus esse possit. Est enim sententia sua - ut subjiciam - exercitum ordinare. Vult enim deligere capitaneum aliquem

---

¹ DV, 35-37

expertum et fidelem, qui bellum ex animo gerat neque vult magnas copias retinere. Intendit enim, quod ecclesia mille inter pedites equitesque retineat, totidem dux Mediolani, et vos iterum totidem. Florentini vero et Veneti quantum ex eis obtineri potuerit, neque enim dubitat sua sanctitas, quin hac manu opprimi hostis queat, cum res ordinate fideliterque processerint, neque enim Piccininus huic exercitui aequari poterit, et vobis atque aliis ad haec concurrentibus non erit difficile has copias sustinere. Difficile autem erit regi intrare Jacobum in Tuscia cum navibus, quod si voluerit rex alibi ad divertendum materiam bellum incipere, non poterit se amplius excusare, et concurrent Italiae potentiae ad obviandum fietque tandem de communi bello communis concordia. Est igitur utile, ut super iis cogitetis vestramque sententiam rescribatis, quia si Johannes Solei non attulerit pacem, necesse est exercitum reformare et ita bellum instruere, ut cunctando vincamus, neque enim alia via est, quae reipublicae vestrae possit esse salubrior.

[6] Nuper factum fuit verbum domino nostro, an placeret sibi, quod dominus Antonius Petruccius vocatus ad colloquium per Piccininum eo se conferret. Non placuit tunc certis de causis. Nunc vero dixit sua sanctitas domino Bindo et mihi, si vocetur ibi ad colloquium, non esse recusandum, sed audiendum referendumque, quid velit, si fortasse illic reperiretur, quo apud Neapolim non invenitur. Credibile enim est, quod et ipse Jacobus labyrinthum¹ exire vellet nec habet a rege omnia, quae vult, a quo, etsi non deseritur, non tamen abunde juvatur.

[7] De Corrigianis respondebit vobis dominus Bindus. Novariensem nescio cur petat ducatos quingentos, nam vos mille debetis, videlicet quingentos tribus cardinalibus et quingentos papae, (17r) qui eos Corrigianis vestro nomine numeravit suasu Mediolanensium, qui eos omnino retinendos dicebant, et utile quidem fuerit tam papae quam cardinalibus cito satisfacere, ne succrescat usura.

[8] De tollendis arrestis, quae per patromonium fiunt, annuit quam liberaliter sanctissimus dominus noster iussitque mandatum fieri apertum, quemadmodum optavistis, quod ego ipse dictare statui, ut eo citius expediri possit.

[9] Credo varias esse cogitationes et vestras et aliorum in hoc belli negotio et multos multa suspicari. Utcumque sit, illud persuasum esse volo collegio vestro rectam et solidam esse sanctissimi domini nostri erga vos esse mentem eumque recte vadere ad salutem vestram, temptari autem, saepenumero rogari, stimulari, ut vos deserat, sed frustra sunt omnes adversariorum conatus, et omnes, qui quoquo modo vel regis partem tenere vel Piccinino favere visi sunt, apud eum suspecti habentur, sive sint cardinales sive alii, jamque Matthaeus Johannes, quoniam regi videretur obsecundare extra gratiam factus est, qui jam licentiam petens in regnum redire contendit.

[10] Periculosa quaedam et statui vestro perniciose iis diebus per aliquos magni nominis viros apud summum pontificem quaesita sunt, sed frustra, nam papa tam de vobis quam de seipso curiosus est. Johannes Soleri scribit ex Neapoli persuasum esse regi, si perseveret, futurum esse, ut civitas vestra in potestatem ejus deveniat sibi aperte dictum malefacere papam, qui regem impediatur, quominus propositi sui compos fiat. Haec habui, quae nunc scriberem. Reliqua ex domino Bindo cognoscetis.

Ex Urbe, die 22. Januarii 1456. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ labyrinthum cod.

Graves hic sunt expensae. Nisi mittitis pecuniam, perseverare non possum. Amplius quam ducentos ducatos de meis exposui. Velitis dare operam, ut pecuniae quam primum mittantur, si non vultis, quod me hinc necessitas expellat.

675. Letter to the City of Siena (24 January 1456, Rome).

Manuscripts: T1, f. 17r^d **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{17r} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Intelleximus dominus Bindus et ego litteras vestras, quas scribitis de campo ad Maglianum translato². Non est opus multa in ea re dicere. Tolerare oportet, quod factum est, et credo erit pro meliori, nam dominus Novariensis recto et ferventi animo incedit, et inimicus non habebit favores nec victualia ex castris nostris nec poterit ad castella nostra diripienda proficisci.

[2] Dominus archiepiscopus Ragusinus, sicut scribitis, non fuit vestrae reipublicae multum favorabilis, sed illam suis litteris saepe accusavit de negligentia coram papa, et fortasse ipse non solum in negligentia, sed in dolo erat, qui non puniebat deferentes ad hostem victualia. Is modo satis cognitus est apostolicae pietati et vocatus est a[d] praesentiam papae, et puto, quod amplius illuc non remittetur. Dominus Baptista de Brendis³ venit ex castris ad sanctissimum dominum nostrum. Petit pecunias pro gentibus, quae sunt in castris. Papa decrevit eo mittere 2000 ducatorum, quae statim parata erunt.

[3] Factum est verbum de Corrigianis. Papa vellet, quod cum eis concordaretis ex cito, et quo melius fieri posset, et propter hoc veniet dominus Baptista ad vos et cum brevibus papae. Melius est eam rem illic componi apud vos quam hic, quia hic gravaremini. Ideo capite partitum⁴. Pro nunc necesse est, ut subveniatis illis Corrigianis, qui perseverant in castris cum domino Novariensi pro ea rata, qua papa suis subvenit, et hoc jussit sua sanctitas per nos scribi. Vos tenemini papae et cardinalibus tribus in mille ducatis. Bonum est, ut detis operam pro celeri satisfactione, quia assidue repetuntur.

[4] De pace nondum aliud habemus. Non est magna spes, quamvis esset valde necessaria. Sed si ordo servabitur in castris, Jacobus Piccininus cogitabit pro se ipso, quia non bene stat. Licet enim non deseritur a rege, non tamen abunde juvatur, et sui male contenti sunt nec possunt cum eo perseverare. Refert dominus Baptista venisse unum ex provisionatis Piccinini in castra nomine 60 provisionatorum dicti Jacobi petivisseque, ut reciperentur in castris ad servitium ecclesiae, aut si hoc non placeret, daretur eis subsidium eundi in Lombardiam ad ducem, quia cum Piccinino perseverare non possent, postquam spes adempta esset praedandi, cum gentes ecclesiae non ivissent ad stantias, sicut putabant. Aliqui putant illius fuisse exploratorem, sed Novarensis et alii aliter sentiunt decreveruntque provisionatis, si recesserint a Piccinino, ducatos 30, quibus in Lombardiam proficisci possint.

[5] Dominus Baptista, modeste tamen, conquestus est, quod vos 500 pedites nondum misistis ad castra prout ordinatum erat. Bonum est, quod vos detis operam, ut pedites ipsi eo quam citius pergant et similiter vastatores mittantur, quia dicitur, quod solum 25 misistis, cum deberetis mittere 200.

¹ DV, 39. *Autograph*

² *em.*; translatum cod.

³ *em.*; Brenis cod.

⁴ *dub.*

[6] De oratore Venetorum libenter audivimus. Florentinorum hic est legatus. Utinam citius venissent ambo, sed melius est tarde quam numquam. Aut manus ad aratrum applicabitis, aut pacem aut bellum habebimus. Si pax erit, bene est. Si minus, etiam bello pacem obtinebitis, si modo constanter et forti pugnemus animo.

Ex Roma, die 24. Januarii 1456. Aeneas, episcopus Senensis.

676. Letter to the City of Siena (25 January 1456, Rome).

Manuscripts: T1, f. 18r¹ **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{18r} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Dominus Ribes hodie de castris venit atque bonam esse concordiam inter castrenses et homines de Magliano cunctaque cum pace transire et Jacobum Guidini bene contentum esse. Non est, cur amplius de hoc verba faciamus, quia necesse est tolerare multa pro salute patriae.

[2] Dicit idem dominus Ribes Petrum Brunorium, vocatu oratoris Veneti, cum omnibus gentibus suis de campo recessisse Lombardiam repetiturum. Addit, quod vos 500 pedites, quos in castra mittere promiseratis, nondum misisse, propter quam rem castra ipsa satis debilia sunt. Ideo ordinatum est a papa, quod dominus Baptista de Brendis ad vos veniat vosque requirat, ut ... .. 500 pedites ... .. confestim in castra mittatis provideatisque de vastatoribus necessariis, et quoniam saepe ... .. de Corrigianis, et nullus secutus est effectus, vult papa, quod idem dominus Baptista ... .. omnino vobiscum determinet. Ego laudo, quantum possum, quod tandem finem ... .. negotio faciatis, quia molestum est papa in ea re totiens loqui in vanum.

[3] Vobis notum esse cupio, quod dominus Ribes affirmavit papae ipsos Corrigianos 900 esse equites. Poteritis providere illis, qui erunt in castris, eo modo, quo papa providet suis, qui nunc (?) dies ... .. milia florenorum in omnem exercitum mittit apud Novariensem existentem.

[4] Si pax fiet, de qua nihil aliud certi habeamus - sed expectamus magistrum Johannem Soleri - erimus liberi ab hac molestia. Si minus, ordinandum erit de alio modo. Diminuendae erunt expensae, et statuendus certus militum numerus, qui per vos et per papam et duces Mediolani teneantur sine gravamine, et non erit difficile modum reperire, per quem ... .. sine magno onere vestro, nam totum consistit in ordine et fide militum. Vestrum erit cogitare (?), quid vos singulis mensibus, quid papa, et quid ceteri exponere habeant et quas gentes tenere et fortasse pro duobus aut tribus florenorum in mense eritis liberati et ordine dato.

[5] Rex Aragonum alia cogitabit ad pacem magis facientia, sed papa expectat dominum Johannem Soleri, si forte pax fiet. Eo reverso, aut de pace erit certando (?) (wrangle), et tunc bene aut non, et tunc vult sua sanctitas ordinare exercitum, quae durare possit ad hostis exterminium. Expectatur orator Venetus, cum quo haec et alia tractentur. Hic est fama, quod Januenses non sunt in bona concordia cum rege Aragonum. Nescio, an vera fama est. Si ita sit, non erit utile Jacobo Piccinino.

[6] Iterum rogo, detis operam, ut stipendium meum mihi mittatur, quia exhaustus sum omni pecunia. Ex Roma, die 25 Januarii 1456. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ DV, 41. *Autograph. Somewhat damaged manuscript.*

677. Letter to the City of Siena (2 February 1456, Rome).

Manuscripts: T1, ff. 18r **:1

Editions A: None.

Editions B: None.

{43} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Reversus est tabellarius vester ex Neapoli, qui litteras regias ad vos portat simulque litteras domini Johannis Soleri. Quae autem nova in illis contineantur, clam me est. Sunt et litterae ejusdem domini Johannis ad papam, quas nequivimus praesentare. Est enim papa genu dolens neque admisit hodie ad se quemquam. Speramus cras suam sanctitatem adire, quia multa sunt, de quibus loqui debemus. Tunc intelligemus, si qua sint ad pacem facientia, et cuncta dominus Bindus et ego vestro collegio significabimus.

[2] Episcopus Novariensis scribit se cum paucis esse in castris timereque superventum hostis et insultum. Ob eam rem petit augeri exercitum mittique sibi equites et pedites pro majori tutela. Ait enim advenisse comiti Jacobo galeas aliquas regis et venturas esse plures cum ballistariis et aliis ad bellum aptis hominibus. Id papa aegro animo tulit, quasi episcopus non timenda timeret. Sed Jacobus Guidini eadem confirmare visus est, qui petit ex domino Bindo et me, ut papae suadeamus, ne omittat exercitum augere. Non potuimus adhuc alloqui papam. Cras id faciemus, si dabitur alloquendi facultas. Sed cavendum est, ut et vos etiam gentes vestras et vastatores ad exercitum mittatis, quia magna querela est nihil per vos factum esse ex iis, quae requirebantur. Dicitur per aliquos male auxilium petere ex alio, qui sibi ipsi deest.

[3] Archiepiscopus Ragusinus, etsi revocatus fuerit brevibus apostolicis, non tamen huc rediit, sed miscet se curae castrensi. Nescio, quibus artibus ille ibi retinetur. Sibi non desunt in hac curia fautores, et magni quidem viri.

[4] Gubernator patrimonii revocatus est et alius in ejus locum missus. Litterae frumentales ac mandata ad eum facta per revocationem ejus expirant. Opus est novas litteras impetremus idque die crastina conabimur obtinere.

[5] Orator Venetus advenit et, quantum ipse dicit, legatio sua nihil aliud habet nisi audire et referre neque inclinatus esse videtur ad eundem Neapolim pro requisitione observationis foederis. Dicit enim non esse exasperandum regem, sed sub generalitate quadam ait dominium Venetorum laboraturum esse pro communi pace Italiae.

[6] Cum dominus Sceva simulque collegae sui accessissent, oratorem Venetum et ab eo cognovissent eum non esse iturum Neapolim nisi ex novo mandato domini sui, ait dominus Sceva per illum modum rem nimis protrahi, quia antequam dominium Venetorum consuleretur et haberetur responsum, abiret mensis, et interim ver adventaret, quo tempore solent gentes ad bella procedere. Subjunxit quoque dominus Sceva ducem Mediolani non habere aliquod interesse in eo bello, quod Senenses a Piccinino

---

¹ DV, 42-43

paterentur, sed ducem illum tamquam requisitum a papa, qui esset caput ligae, gentes suas misisset, alioquin ducem illum non fuisse missurum. Ad ea respondit orator Venetus similiter quoque dominium Venetorum non habere aliquod interesse de pendente bello inter Piccininum et civitatem vestram.

[7] Cum essemus postea in colloquio, ducales oratores et nos, fuit, qui dixit Venetos non teneri Senensibus ex aliquo foedere ad praestandum auxilia contra Piccininus, qui esset homo regius, nam si allegatur (*invoke*) foedus particulare inter vos et Venetos, dicunt in eo unum esse capitulum, quo cavetur per illud foedus in nulla re derogari debere ei foederi, quod Veneti cum rege prius percussissent, in quo fortasse aliqua continentur de rebus Tusciae.

[8] Si vero allegatur foedus commune Neapoli factum, rursus et illic unum esse capitulum dicitur, in quo cavetur, quod, si qua pars principalis cum aliquo subdito recommendato aut particulariter confoederato suo litem haberet, aliae partes principales non debent se intromittere de tali controversia, nisi requirantur ab illa parte principali bellum habente.

[9] Haec ita sunt dicta inter nos. Nescio autem, an ita capitula se habeant. Visum tamen mihi est ea significare collegio vestro, ut super his cogitetis. Nam si ita capitula se habent, periculosa res est, neque nobis alia via salubrior esset quam pax, si posset haberi honesta et tuta. Nam magnae potentiae de minoribus parum curant. Aliqui ex palatio papae suae sanctitati secreti spem bonam faciunt affirmantes quod ante multos dies pacem habebimus. Magister Johannes Soleri nuper scripsit papam non debere advertere, quid per alios dicatur, nam ipse in brevi vel pacis vel belli conclusionem apportabit. Quid modo scribat, cras sentiemus.

[10] Matthaeus Johannes, secretarius papae, omnino licentiatu est tamquam regi Aragonum favens et papae suspectus. Ex Roma, die prima Februarii 1456.

Post haec scripta, fuimus isto mane in palatio ad sollemnem missam nec potuimus postea papam accedere. Visum est non esse retinendum hunc nuntium amplius. Ideo eum remittimus. Quae sentiemus ulterius, significabimus dominus Bindus et ego collegio vestro. Qui sunt secreti papae, multa dicunt de spe pacis. Res mihi non est certa. Fortasse papa vult illius sibi solus honorem. Utinam habeamus pacem, et maneat honor apud sanctitatem suam vel alium quemcumque.

Ex Roma, die secunda Februarii 1456. Aeneas, episcopus Senensis.

678. Letter to the City of Siena (5 February 1456, Rome).

Manuscripts: T1, ff. 19r-20r^l **; V1, ff. 81r-83v.

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] {19v} Nihil miror, magnifici et potentes domini, si superioribus aliquot diebus sanctissimus dominus noster nobis ad se aditum non praebuit. Fuit enim graviter aegrotus, neque adhuc bene convaluit. Dolet enim genu et angitur. Vocavit nos heri ad horam vigesimam secundam simul cum Mediolanensibus et Florentinis. Retulit nobis, quae Venetus orator sibi dixerat, quaeque sua sanctitas oratori replicaverat, quae in summa haec sunt:

[2] Orator Venetus negavit per suum dominium aliquas pecunias dandas esse Jacobo Piccinino, sed venisse se auditurum, quid papae placeret, deinde relaturum dominio, et quantum illinc praeceptum fuerit, omnino facturum. Papa dixit ei, quaecumque via recipiatur sive belli sive concordiae, necessariam esse pecuniam. Mirari quoque se dixit, quod Veneti non dedissent oratori mandatum de eundo Neapolim, cum id a dominio specialiter requisitum fuisset.

[2] Orator replicavit, quod indecorum esset aliquas pecunias Piccinino dare. De itinere autem ad regem Aragonum dixit, quod fortasse rex perseveraret in proposito suo, et ideo nesciret, an esset expediens illud iter, quia si staret rex in proposito, ignoraret quomodo potentatus de liga remaneret in foedere cum rege, per quae verba videbatur innuere Venetus orator, quod dominium suum non esset inclinatum ad capiendum litem cum rege, etiamsi rex in eo proposito perseveraret, in quo esse videtur, juvandi Piccininum et impugnandi civitatem vestram.

[3] Iterum papa cum oratore multa disseruit dicens pecuniam dandam esse Piccinino ad duplicem effectum, ut scilicet pacatam Italiam relinqueret et contra Turcos iret pro defensione fidei Catholicae. Dixit quoque indignum sibi videri, quod Veneti tam remissi essent in defensione Senensium, quos bello injustissimo Piccininus invasisset, qui tamen essent eorum confoederati et tam ex particulari quam ex generali liga defendi deberent. Orator autem Venetus ait dominium suum multa in favorem Senensium fecisse et magnam pecuniam pro eis exposuisset. Denique illa conclusio fuit, quod orator super omnibus consuleret dominium suum et, prout sibi mandaretur, efficeret.

[4] Post haec dixit nobis papa ex Neapoli se habere per magistrum Johannem Soleri, quod omnis divisio, quae fuerat in castris inter episcopos, et omnis inordinatio significata fuerat regi Aragonum, et quod eadem causa procuratores Piccinini in tractatu duriores erant, petentes, si deberet Piccininus ire in Albaniam, stipendium pro duobus milibus equitum et totidem peditum, (19v) quia non ad moriendum, sed ad vincendum illuc intenderet proficisci. Rex autem, cum audisset illorum petitiones, dixit videri sibi nimium esse, quod peteret, nec bonum ad ea mediatorem se fore. Placeret sibi, quod ipsi per alios eorum negotia componerent, quia non speraret ipse posse talia conducere ad effectum. Johanni² autem Soleri seorsum dixit utile esse, quod papa id negotii terminaret, quo meliori modo posset, ac faceret, ut potentatus ligae ad impensam concurrerent. Nam et ipse, si crederet in ea re papae complacere, decem milia ducatorum conferret, atque ita impendenti est adhuc tractatus

¹ DV, 45-47

² Johannem V1

concordiae apud regem, et existimat sanctissimus dominus noster, si constantes simus castraque munita teneamus, brevi futurum, quod hostis mitior erit legesque pacis accipiet, quas poterit habere, non quas volet, quia rex non opitulabitur ei enixissime, ut multi rentur. Multum tamen obstat proposito nostro tepiditas Venetorum, qui non videntur concordi animo ad ea vadere, quae papa cum ceteris de liga desiderat. Idque non latet regem et Piccininum, sed papa existimat, et satis rationabile est, ambulatibus secum recte Florentinis et duce, necessarium esse, quod Veneti quoque idem sint et recte ambulent.

[5] Ait insuper sanctissimus dominus noster die prima hujus mensis regem apud Neapolim publice cruciatam sollemniterque proclamari fecisse certificasseque suum oratorem, quod galleas quindecim armatas praesto haberet, quas contra Turcos ad requisitionem papae missurus esset, mandasse quoque indulgentias praedicari et decimas colligi pecuniasque conservari per fideles manus ad usum classis per omnia regna sua.

[6] Exinde venimus ad materiam castrorum et ad ea, quae Novariensis scripserat, qui dicebat se cum paucis remansisse in castris. Nam et gentes, quae illuc ire debuerant, non iverant, et multi ex eis, qui iverant¹, recesserant. Propter quam rem timebat, ne scandalum pateremur ab hostibus. Quibus auditis jussit papa nova mandata fieri, ut juxta ordinationem prius habitam armigeri in castra redirent ostenditque sibi valde cordi esse ita provideri, ne castra quovis modo deserantur, neve facultas discussandi hosti praebeatur. Sed multum conquestus est, quod ex parte vestra neque pedites neque vastatores, prout ordinatum fuerat, in castra venerunt, cui dominus Bindus et ego diximus, quod dominus Novariensis scripserat vobis et sperabat, quod ex parte vestra non deberet esse defectus.

[7] Diximus et ipsi sanctissimo domino nostro de adventu legatorum vestrorum, qui eam rem libenter audivit. Cuperet tamen sua sanctitas apportari pecunias et sibi et cardinalibus debitas. Alia modo non occurrunt. Optarem sanctissimum dominum nostrum optime valere, nam sua aegritudo, etsi non est quanta dicitur, tamen nocet rebus agendis et animum praebet hostibus nostris. Sed spero sanctitatem suam cito convaleturam.

Valete optime. Ex Roma, die quinta Februarii 1456. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ viverant V1

679. Letter to the City of Siena (12 February 1456, Rome).

Manuscripts: VI, f. 37r **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{37r} Magnifici et potentes domini.

[1] Quae cum summo pontifice gesta sint ex litteris, quas communiter scripsimus, cognoscetis. Nescimus, an cum domino Galgano et Leonardo Neapolim ituri sumus. Id enim in potestate summi pontificis est. Dominus Bindus diligenter omnia et magna prudentia gerit, die noctuque pro reipublica insudat, nil intentatum pro pace derelinquit, cujus gratia maxima est apud pontificem ac reliquos dominos cardinales. Ejus autem opera vobis hic pernecessaria est, quare commendo vobis eum, qui pecunia indiget, nec satis honorifice, nec pro civitatis dignitate sine pecunia vivere potest. Rogo dominationes vestras sibi provideri jubeatis. Indignum enim vobis videtur oratorem vestrum pecunia carere.

Recommitto me dominationibus vestris. Ex Urbe, die 12. Februarii 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

680. Letter to the City of Siena (17 February 1456, Rome).

Manuscripts: T1, f. 21r^d **; VI, f. 39r.

Editions A: None.

Editions B: None.

{21r} Magnifici et potentes domini.

[1] Dominus Galganus Borghesius et Leonardus, oratores vestri, mandato vestrorum dominationum me rogarunt, ut una secum ad regem Neapolim pergerem, quod me facturum respondi, modo id sanctissimo nostro placeret. Cupio enim vobis morem gerere, nec umquam die noctuque pro vestra republica laborare pigebit. Oratorum accessus ad regem papae jussu retardatus est, quoniam quasdam relationes ex Neapoli expectare statuit, quae non secundum desiderium nostrum evenerunt. Decretum est jam a summo pontifice, ut oratores regem adeant. Ego podagra premor neque e lecto surgo, quare sine nobis ire consultius esse iudico. Ipsi expectant, quid fieri velitis. Res celeritatem exigit, possetque rei publicae vestrae mora obesse. Quare videtur nobis paci conducere, si ipsi quam celeriter legationem expédiant.

[2] Reverendissimus dominus cardinalis Bononiensis a summo pontifice litteras impetravit pro liberatione Georgii de Massa, quem, si caveat, se numquam conjuncum² cum hoste liberandum puto. Idque fieri summopere hortor, nam reverendissimus cardinalis cives Senenses multa benevolentia complexus est seque Senensem appellare solet potestque³ multis rebus civitati vestrae prodesse. Conservanda est potentium amicitia. Is consanguineum suum vehementer diligit, qui etiam ad Nicodemum, illustrissimi ducis oratorem, attinet, nam et ipse consanguineus ejus dicitur. Quare et litterae summi pontificis et Nicodemi meritum et reverendissimi domini cardinalis amicitia digna sunt istum hominem liberare. Cetera ex praefatis oratoribus, qui ad vos scripserunt, intelligetis.

Recommitto me magnificentissimis vestris. Ex Urbe, die 17. Februarii 1455. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ DV, 49. *Autograph*

² conjunctionem V1

³ postquam V1

681. Letter to the City of Siena (28 February 1456, Rome).

Manuscripts: T1, f. 23r^l **.

Editions A: None.

Editions B: None.

{23r} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Rogarunt [me oratores vestri dominus Galganus Borghesius] et Leonardus, ut cum eis ad regem irem satisfaceremque ... .. impedimento podagra fuit. Dixi, ut praecederent, quia ut primum ... .. debilitas pedum. Nunc confido, quia cras iter arripiam. Interea supervenit miles et camerius secretissimus imperatoris, qui venit orator ad regem et [cum illo Neapolim] pergam. Utilis est hujus hominis adventus. Dicit enim et faciet, quaecumque voluero ... .. in causa nostra, quia amicus meus est.

[2] Quae ordinata sunt in facto castrorum inte[lligetis] ... .. domino Bindo, qui mittet cuncta in scriptis. Similiter et dominus Baptista de Brendis vobis omnia exponet, qui mandato papae ad vos proficiscitur. Necesse est adhibere bonam diligentiam in campo, dum pax tractatur ... .. conditio melior invenietur. Papa est pacis cupidissimus. Alia non occurrunt. Rogo, detis operam, ut pecunia immitatur, quia exhaustus et mutuo a mercatoribus accepi aurum, quo vado ad regem. Alia modo non occurrunt.

Ex Roma, die ultima Februarii 1456. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ DV, 51. *Autograph. Damaged manuscript.*

682. Letter to the City of Siena (1 March 1456, Rome).

Manuscripts: VI, ff. 85r-85v**.

Editions A: None.

Editions B: None.

{85r} Magnifici et potentes domini honorandi.

[1] Et propter podagram me vexantem et propter novum imperatoris oratorem huc adventantem non potui citius iter ad regem capere. At cras infallanter, adjutore Deo, viam ingrediar. Speravi oratorem mecum venturum, sed fieri non potest, quia non habet adhuc responsum finale a papa. Habebit intra biduum aut triduum. Papa vero, qui olim noluit me ire, nunc rogat, ut festinanter eam. Est enim pacis cupidus, et omnes cardinales idem cum eo desiderant. Si rex ad aequa descenderit, immo ad possibilia, pacem habebimus. Ego parebo et papae et vobis et faciam, quaecumque putavero ad pacem conducere, quamvis scio leges ex cogitatibus suis non facile decidere. Deus nobis pacem tribuat. Rex ad tres dies¹ hinc abest. Conveniam eum, ubicumque fuerit. Accepi mutuo ab {85v} Ambrosio Spannochchia ducatos 200. Rogo et obsecro jubeatis illos sibi reddi et numerari in banco Ricciardi de Saracinis, quia alioquin infamis esse, cum nequeam aliunde reddere, exhaustus omni aere.

Valete. Ex Roma, die prima Martii 1456. Aeneas, episcopus Senensis.

---

¹ *em.*; dietas cod.

914.   *Letter from Giovanni da Capistrano (8 April 1456)*

See vol. 9, Addenda.

683. Letter to Pietro da Noceto (7 May 1456, Napoli).

Manuscripts: F1, ff. 91r-xxx¹; V5, 123, ff. 159v-xxx **; V6, 123, ff. 131v-142r²; V7, 123, ff. 167r-179v.

Editions A: KO, 201³.

Editions B: None.

{159v} Aeneas, Dei gratia episcopus Senensis⁴, domino Petro Noxetano, equiti et comiti palatino, amico singulari, salutem plurimam dicit.

[1] Pupugerunt cor meum litterae tuae, quas nudiustertius ex oratore Florentino accepi lacrimasque meis ex oculis non paucas excusserunt, nam et tristes videbantur, miseriam quandam prae se ferentes, et manu tua scriptae, nescio quid latentis energiae ad commiserationem provocandam amplius attulerunt. Videbar, cum illas legerem, te ipsum videre et alloqui, cui praefero neminem, et quem ante sex⁵ annos non vidissem. Legi ergo scripta tua⁶ non sine lacrimis, quas partim jucunda recordatio mutui amoris, partim commiseratio tuarum adversitatum provocavit. Lacrimas nobis quandoque⁷ insperatum gaudium, aliquando inopinatus maeror extorquet. Utrumque in causa fuit, nam suavis epistola {160r} tua non speranti mihi reddita est, quae absentem carissimum amicum praesentem reddidit. Sed te praeter opinionem maestum atque afflictum ostendit. Itaque, cum primum tuae manus characteres inspexi, abortae lacrimae testimonium laetitiae praebuerunt. Cum tuam cognovi calamitatem, maerori meo astipulatae sunt, neque enim cum flente amico non flere et cum dolente non dolere fas fuit.

[2] At postquam melius ad me redii, cum animadverterem te responsum exigere, statui satisfacere desiderio tuo, immo verius meo, nam qui⁸ fieri potest, ut ego scribenti amico non rescribam, qui neque his responsionem soleo negare, qui me oderunt. Multa sunt, Petre amantissime, in tuis litteris responsionis egentia, quibus capitulatim annotatis et tibi et mihi, quam brevis potero, morem geram.

[3] Ais ergo in primis permolestum tibi fuisse⁹, quod me alloqui Florentiae nequiveris. Credo equidem. At mihi eo acerbius fuit, quo magis praeter spem tuo colloquio sum privatus. Acceperam namque Bononiae te Roma reversum Florentiae moram agere, atque ideo spe plenus iter acceleravi. Cum veni Florentiam, didici ex Roberto Martelli, communi amico, te valetudinis causa in villa lavari. Scripsi ad te, si commodo tuo posses in urbem redire¹⁰, dum mandata Caesaris apud magistratum civitatis exequerer. Dimoratus¹¹ sum illic biduo, sed neque tu advenisti, neque rescripsisti {160v} quidquam. Venissem ad te in villam, nisi putassem oneri me futurum homini, qui cum conjuge ac liberis secessisset. Abii ergo, sed cognovi postea Martellum, cui litteras credidi, non fuisse in reddendis illis, ut promiserat, diligentem. Senis autem mansi apud necessarios meos dies octo, neque me tuus homo convenit, quem dicis a te missum, qui me alloqueretur. Cum essem Romae, paucis, quae ad me scripsisti, abunde respondi, et iterum post responsum alteras ad te litteras dedi, quas conjecto tibi non fuisse redditas, qui nullam eorum mentionem facis.

¹ DV, 187-

² DV, 135v-144r

³ DV, 178v-xxx. *Not collated.*

⁴ *omit.* V5

⁵ ???

⁶ *omit.* F1

⁷ aliquando V6

⁸ *error for* quomodo?

⁹ *omit.* V5

¹⁰ *em.*; redires codd.

¹¹ demoratus V6, V7

[4] Existimavi denique, cum redirem in Germaniam, te mihi nullo modo eripi posse, quin Florentiae conveniremus. Valedixi Romanae curia et collectis sarcinulis, Senas repetii eo animo, ut ordinatis ecclesiae meae rebus, ad imperatorem, qui me revocaverat, quam primum redirem teque in transitu Florentiae viserem. Sed quae consilia hominum certa? Quae cogitationes ratae? Obstitit votis meis caritas patriae, quae diutino¹ afflicta bello pacis egena, quietis avida, Alfonso, regem Aragonum, me petere hortata est, ab eo ut salutem sibi impetrarem. Fridericus quoque imperator, qui cognovisset injusto bello Senenses circumventos esse, mutato revocationis meae proposito, de componendis Tusciae rebus mihi mandatum dedit, utque Romam et Neapolim me conferrem ea de causa jussit. Ego, quamvis {161r} nullum in me esset in tanto negotio momentum, patriae tamen non misereri non potui, neque imperatori non oboedire licebat. Redii Romam ibique mensibus quattuor sum retentus, antequam huc daretur exeundi facultas.

[5] Nunc hic² menses duos ago. Nescio, quis erit iterum finis. Scio, quid vellem; video, quid nollem. Semper illud Virgilianum ante oculos mentis meae versatur: *bella, horrida bella*^{3 4} *et Tiberim multo spumantem sanguine cerno*. At⁵ quanam vis haec siderum tam iniqua quam fatorum diritas? Cum requiesceret omnis Italia, patria mea quietem habere non potuit: quinquennale bellum Senenses ducunt, et quae civitas tam opulenta est, quae non exhaustiatur exinaniturque tam diutino malo? Nemo tam robustus est, quem non atterat⁶ continua febris. Dicat aliquis: dabit Deus his quoque finem. Scio, neque enim tempestas est, quam non sequatur tranquillitas. At multi pereunt, priusquam positis ventis sternatur aequor. Rerum vicissitudo est, fateor, sed nos interea patimur. Verum, haec mora non solum patriae causa mihi molestissima est, sed ea quoque ratione, quod dum pacem quaero, neque illam neque te invenire possum. Fero tamen patienter, quod sine mea culpa cecidit. Te quoque pro sapientia tua idem facere velim.

[6] Sed pergo ulterius: in tuis litteris dicis te omnibus in rebus erga me verae amicitiae officio functum. Confessa {161v} istec, neque ego me amicum habuisse umquam scio, qui te verior atque sincerior fuerit. Nam etsi solent res secundae immutare homines, te tamen nulla fortunae amplitudo mutavit. Fuisti Aeneae tuo semper idem. Nescio, quid de te alii dicant. Ego te mihi alterum Scipionem, alterum Pyladem, atque, ut nostris utar exemplis, alterum Jonathan sum expertus. Quaecumque volui a Romano pontifice, te adnitente sum consecutus. Fores tuae, quae prae magnitudine negotiorum, quibus distinebaris⁷, saepe cardinalibus obseratae fuerunt, non mihi tantum, verum et internuntiis meis omni tempore patuerunt.

---

¹ divino V7

² In Napoli.

³ omit. V7

⁴ bella horrida bella omit. F1

⁵ atque V6

⁶ atterat V7

⁷ destinebaris V6, V7

[7] Cumque ego me satis a Nicolao papa euectum superque satis existimarem nihilque ultra peterem, tibi nullus in me collatus honor sufficiens videbatur. Quamvis episcopus ab illo creatus essem et inter principes ecclesiae sederem, cardinalatum, quem ego mihi neque arrogabam neque optabam quidem, Aeneae tuo coepisti quaerere. Credo cum tu ipse conjugio alligatus id honoris consequi non posses, me unum a te dilectum esse, qui eo proveheretur, quo tua te virtus extulisset, nisi matrimonium contraxisses. Arbitraberis¹ igitur, quantum sentio, honorem, quo ego fungerer, tuum esse, et te dici cardinalem, si tuus Aeneas rubeo pileo donaretur. Effectum est igitur tua opera, ut imperatori a Nicolao promissum sit (nam et is me promoveri optabat) inter primos, qui creandi cardinales essent, Aeneam nullo pacto praeteritum iri, idque Nicolaus ipse Caesari affirmavit, et mihi idem quoque duo uberrimi testes imperatori suis litteris asseruerunt, Sancti Petri et Sancti Angeli cardinales, quorum scripta et quidem signata imperator ipse mihi restituit. Sed obiit illi promissi plenus. Credidit plus sibi vitae superesse, et, ut ajunt poetae, *plus staminis deceptus est*. Non decepit pius et optimus pater, quem pro sua integritate non ambigo caelicolarum choris adnumeratum, jamque non cum Jove illo, quem summum² caeca dixit antiquitas, sed cum Christo, maximo et singulari Deo, in regno patris laetari sessurum in³ iudicio cum duodecim apostolis duodecim tribus Israel iudicaturum.

[8] At quamvis promissa irrita sint in vanumque tui conatus ierint, non sum tamen tibi minus obnoxius. Voluntatem tuam, non factum metior, teque, ut ipse dicis, amicitiae sanctae legibus omni tempore satisfacisse, non eam inficias. Sed quorsum haec, mi Petre? Numquam ego te accusavi. Numquam de te male sensi. Quid igitur, an tu forte ingratum me iudicas, qui non sim tui memor, qui cum fortuna a te recesserim, nam cur te jus⁴ amicitiae servasse dixeris⁵, nisi me illud violare contendas? Nolim, Petre, ita de me opineris, nam et ipsae leges amicitiae inviolatas custodio. Sed times fortasse, ne modo in nostram benevolentiam peccare incipiam, ne sequar alios, qui tua ope {162v} magni potentesque facti nunc te persequuntur: pessimum genus hominum, genimina viperarum, semen diaboli.

[9] Sed late patet hoc vitium. In Deum ipsum, qui nos creavit, ingrati sumus. Quid miri est, si homines fallimus? Ferre nos oportet, quos Deus ipse sustinet. Non sunt omnes constantes. Non sunt omnes accepti beneficii memores. Magna pars hominum eos perisse expetunt, ex quibus beneficia consecuti sunt. Sic enim se vinculo solvi quo tenentur [putant⁶], neque id falsum omnino est, quod Sigismundum imperatorem frequenti sermone usurpasse ferunt, *pecuniae vel gratuitum mutuum multos inimicos facere*. Pauci, *quos aequus Jupiter amavit aut ardens evexit ad aethera* virtus benefacti memores extitere.

---

¹ arbitraberis F1

² summe V7

³ omit. V7

⁴ vis V7

⁵ diceris V7

⁶ em.; omit. codd.

[10] Inter hos ego meum nomen dare haud dubitaverim, nam etsi multa me vitia occuparunt, divina tamen cooperante gratia ingratitude semper odivi, hisque totum me dedi, quos mei amantes novi, nec tu me illis adnumeres, qui te post casum reliquere. Dispar est illorum et mea ratio. Illi cum primum te colere atque observare coeperunt, cum primus esses in apostolico palatio, pinguedinem mellis tamquam muscae sequebantur. Amicum pontificis, non Petrum amavere. Officio, non homini alludebant. Mutati sunt te mutato. Abierunt, ubi cessavit stillare favum. Non sunt injurii: nihil est, quod illis imputes. {163r} Quaesiverunt in te magnum secretarium et cum non invenissent, alio divertere. Ludus hic fortunae est et hujus mundi consuetudo.

[11] At ego te dilexi antequam palatium ingrederere. Dilexi pauperem, dilexi¹ et divitem. Cur non diligam ad priora reversum, quamquam nec ista priora sunt, nec tu pauper es. Cur me tuus casus alienaverit, cum tuus ascensus te minime immutaverit? Nihil apud me, Petre, variatum est. Solida est et incorrupta caritas, quae tibi me semel conjunxit. Numquam dissoluta benevolentia est. Sum hodie, qui² olim fui. Nihil est imminutus amor. Nihil ignaro, nihil immemori de tuis erga me officiis narras.

[12] Omnia sunt ante oculos veteris conversationis nostrae solatia. Memini adhuc navigationis illius, cum Plumbino solventes Corsicam circuivimus, cum nos paene in Africano littore tempestas illisit. Subiit adhuc recordatio, quae taedia inter nautas apud Speziam³ et in Portu Venerii pernoctavimus cum sentinae fetore correpti sub divo dormire maluimus quam sub tecto, quamvis horrida saeviret hiems. Vidimus una Genuam, Ligurum metropolim. Superavimus Apenninum ac transmisso Pado⁴ Filippum illum, inclytum Longobardorum ducem, apud Mediolanum adivimus. Transivimus caelo vicinas Alpes et formidabilem inferni pontem et lucerinum lacum et campos Helvetiorum. {163r} Venimus Basileam, et sub Dominico⁵ cardinali, cui tunc Sanctae Mariae inviolatae titulus fuit, nunc Sanctae Crucis appellatur, in concilio magno fuimus. Quam dulcis conversatio nostra fuit, quam suavis in⁶ omni fortuna societas. Nihil mihi grave te comite videbatur. Memini, memini⁷ adhuc Petre, cum simul uno cubiculo dormiremus, quotiens mihi ad multam noctem vigilanti ac nunc unum, nunc alterum poetam legenti subridens dixeris: “Quid te maceras, Aenea? Doctis aequae atque indoctis fortuna consulit.”

---

¹ antequam palatium ... dilexi
omit. V7
² quod V6, V7

³ *em.*; Spediam codd.
⁴ *omit.* F1
⁵ domino V7

⁶ non V7
⁷ *omit.* V7

[13] At cum Dominico, quamvis esset is benignus et optimus pater, cum paupertate eo tempore premeretur, perseverare minime possemus. Disjuncti aliquot annis fuimus, sed iterum nos fortuna conjunxit apud Nicolaum, Sanctae Crucis cardinalem¹, venerandum patrem et omnium opinione sanctissimum, quocum² e Florentia rursum Mediolanum petivimus et superato Jovis Monte per Lacum Lemannum Tononium venimus memorandamque illam Rapalliae eremum intravimus, in qua dux Sabaudiae, Amedeus, delituit, habitu cultuque sancto, cuiusmodi eremite similis, quem viri septem³ equestris ordinis sequebantur, qui saeculo renuntiantes promissam barbam et hispidum pallium et retortum baculum⁴ mundanis opibus praetulerant. Inde Basileam rediimus et ingressi flumen Rhenum Coloniam Agrippinam {164r} petentes per Belgas Atrebatum venimus, ubi conventus ille maximus celebratus est, in quo pace Galliarum constituta Philippus, Burgundiae dux, a Britannis, qui nunc Anglici appellantur, ad regem Franciae defecit. Viximus ibi sicut et alibi concordibus animis, nec nos Lucelli cupido disjuncti, quamvis ambo idem officium, idem lucrum sectaremur.

[14] Inde ego in ultimam Britanniam, quae hodie Scotia dicitur, missus sum, quo in itinere multa pertuli adversa, quippe qui⁵ duodecim diebus in profundo Oceani terris nusquam apparentibus ac vi⁶ tempestatis in ultimam ad septentrionem Norvegiam actus. Vix tandem bonitate Dei destinatum inter tenere potui. Sed nihil mihi gravius videbatur, quam quod te carebam, cujus consolatione in omni adversitate levare solebam. Reversus ex Britannia te Basileae conveni, neque ibi diu mansimus⁷. Per Suevos, Rhaetios, Lacum Brigantium et Tridentinas Alpes Bononiam indeque Mediolanum repetivimus⁸ cardinalem nostrum secuti, qui de pace Italiae inter senatum Venetum et Mediolanensem principem acturus erat.

[15] Illic tertio disjuncti sumus, et tu quidem Romanam curiam secutus es, ego Basileam reversus in concilio pluribus annis perseveravi. Et licet inter Romanum pontificem et Basiliensem synodum graves inimicitiae malignaeque lites {164v} intercidissent, et tu pontificis, ego synodi partes sequeremur, nihil tamen benevolentiae nostrae detractum est; publicam illam sivismus⁹ esse controversiam. Nos privatim amici remansimus, cujus rei epistolae nostrae ultro citroque missae testes sunt¹⁰. In iis¹¹ noster amor expressus est. Itaque non dubito te confessum habere, dum jacuimus, dum fuimus ambo pauperes, inconcussam stetisse amicitiam nostram. Tolerant enim se facile tenues, neque miseriam cognoscit invidia.

[16] Cum vero ditatus es atque in te uno, quantum posset, fortuna ostendere voluit, unusque palatium apostolicum gubernasti, scio, non arguis me leges amicitiae reliquisse. Quis enim laetam amici fortunam deseruit? Illud vereor, ne me tibi, cum multa posses, obsequentem adulari crederes. Est enim omnis benevolentia suspecta potentibus. Minime igitur oblitum me tui fuisse dices, cum felix habebare.

¹ Sanctae Crucis cardinalem :
cardinalem Sanctae Crucis V6,
V7

² *em.*; qui cum codd.

³ decem F1, V6, V7; *corr. supra*
ras. V5

⁴ bacillum F1, V5, V7; *corr. ex*
bacillum V6

⁵ *omit.* F1

⁶ vi- V7

⁷ mansurus V7

⁸ petivimus V7

⁹ sivismus V7

¹⁰ sumpto V7

¹¹ quis V6; quibus V7

[17] Sed accusas me forsitan, quia post eversam potentiam tuam, te observare desierim. Immo vero nihil est, quod in me jure arguas. Nihil est enim a me praetermissum¹, quod boni amici esset, qui, ut primum cognovi Nicolaum papam, quocum creveras, naturae debitum persolveris, mox e Nova Civitate Austriae ad te scripsi, bonoque ut esses animo jussi. Nam etsi pontificem maximum fortuna tibi abstulisset, Fridericum tamen imperatorem amicum reliquisset apud {165r} quem, si velles, locum te dignum invenires, quoniam² is te maximi faceret, idque non ex meipso, sed ex ore Caesaris astruebam receptum esse, qui ita me scribere jusisset, cum te illi commendassem. Nescio autem hujusmodi litterae, an tibi redditae fuerint, nam de illis nihil significas.

[18] Cum veni Florentiam, quaesivi de te diligenter, ut supra relatum est. In Roma vero beatissimo Callixto papae de te dixi, quae de viro bono et amico optimo dicenda fuerunt, et ubicumque de te sermo habitus est, tuas partes egregie defendi, quamvis pauci me coram te accusarint, sive quia grave est innocentem criminari, sive quia sciunt omnes tuum³ honorem tangi tuamque laedi quoquo modo famam me minime passurum esse. Persuade igitur tibi, Petre amantissime, *dum spiritus hos reget artus* animum erga te meum immutari non posse, nam neque tu committes, cur mutari⁴ oporteat, neque ego is sum, qui quinque et viginti annorum amicitiam sine causa dissolvam. Nec me cum turba fugientem videbis, quocumque in statu me fortuna tenuerit. Is ero erga te, qui fui, cum essemus Basileae, neque, tu dum Petrus eris, Aeneas esse ego desierim. Neque plura in accusationem tuam dixerim.

[19] Sequar⁵ alias epistolae tuae partes. Ais te putare, quae cum Nicolao pontifice de me coepta sunt, apud Calixtum perfici⁶ debere, id est in cardinalatus ordinem me susceptum iri⁷, idque cupis {165v} et quia futurum speras, gaudes, me rogas, postquam id factum sit, unum ex tuis necessariis uti capellanum admittam. Fortasse omnia, quae scribis, huc tendunt: amico voluisti satisfacere, et quia non es ea potentia, qua olim fuisti, scribis multa, ut impetres pauca. Opinaris enim, quod⁸ prius uno verbo obtinuisses, nunc vix pluribus obtinere posse. Hoc fortasse apud alios usu ita evenit; apud me tua tanta est auctoritas, quanta omni tempore fuit. Respondebo tamen ad haec aliquid.

[20] Cardinalatum ego nec quaero, nec expecto, quamvis Caesar mei causa sollicitus sit. Si tamen, quod nequaquam opinor, id honoris sors aliqua ad me detulerit, non est, quod roges hoc aut illud: non minus tibi quam mihi mea domus oboediet. Quod autem arbitraris in fundamentis apud Nicolaum jactis aedificium superducendum esse, falleris mea quidem sententia. Longe enim aliter praeterita docent. Novus rex, ut est in proverbio, novam legem edit, nam quotus successor inventus est, qui praedecessoris amicos dilexerit? Quippe adeo nostros antecessores odimus, ut certissimum argumentum putetur: hunc pontifex amavit, qui novissime mortuus est. Igitur huic odio est, qui vivit. Creasset hunc cardinalem ille, si vixisset. Non igitur inter eos nominabitur, qui modo creandi sunt. Quod si fuisset aliqua causa, quae me in eum ordinem assumendum suaderet, haec satis est, ne assumar, (166r) quoniam ex illorum numero fui, quorum dignitas apud Nicolaum amplificanda credebatur. Quod autem mei honoris augmentum cupias, non est apud me dubium. Quis enim amicus est, et amici gloriam non expetit?

¹ preter ipsum missum V7

² quo V5

³ omnes tuum : honestum V7

⁴ cur mutari *omit.* V7

⁵ sequor V6, V7

⁶ *omit.* V7

⁷ id est ... iri *omit.* V7

⁸ que V6

[21] At ego, mi Petre, si hanc dignitatem expectem, demens sim, quia majora meis humeris imponi onera exoptem, quam illi ferre queant, videarque non dico erga fortunam¹, sed erga beneficentiam² magni Dei ingratus, qui longe magis honoratus quam par sit non quiescam. Etenim, Petre, per superos oro (ut sileam de maximo *Deo, a quo est omne datum optimum*³, *omne donum perfectum*), quid est, quod ego de lege fortunae aut fatorum querar⁴? Nam quem domum egredientem meliori flatu quam me fortuna persecuta est? Nam quamvis annos sex et viginti natus, dum darem juri civili operam, exorto bello patriam et studium relinquere sim⁵ coactus.

[22] Accessi tamen grande illud Basiliense concilium. Inveni gratiam in oculis patrum, scriba in synodo fui et litterarum abbreviator, et duodecimvir, qui magistratus illic quasi censorius habebatur – neque enim sine duodecimviris ad consultandum de rebus conciliaribus quisquam admittebatur, et admissi, qui non invenirentur idonei, his jubentibus amovebantur. Erant in concilio quattuor conventus, qui deputationes appellabantur⁶: (166v) de fide, de pace, de reformatorio, de communibus. Praesidentes hae suos singulae singulis mensibus elegerunt. In deputatione fidei, in qua eram inscriptus, saepe praesedi. Inter collatores quoque beneficiorum bis sum electus. Legatus ab ipso concilio ad quamplures principes missus.

[23] Cum pontificatum maximum Amedeus, dux Sabaudiae, suscepisset, Felix nuncupatus, in secretarium ab eo sum accitus⁷, nec diu post ad Fridericum imperatorem vocatus protonotariatus officium ab eo sum adeptus. Sic Germani secretarium appellant. Dum legationes Caesaris ob eo universam ferme Germaniam circui. Dissidebant Teutones cum⁸ pontifice maximo, at⁹ neque ille neque Felici oboedientes neutrales vocabantur. Concordia pluribus conventibus agitata est, quibus jubente Caesare semper interfui. Bis cum tractatu¹⁰ pacis ad Eugenium veni. Tertio nationis illius apostolicae sedi oboedientiam attuli. Secretariatus et subdiaconatus honorem ab Eugenio et mox illo defuncto a Nicolao suscepi, cujus conclavis, cum eligeretur, cum ceteris principum legationibus custodiae praefui. Lapsus est postea breve tempus, in quo me Nicolaus Tergestinae ecclesiae nihil tale moranten praefecit episcopum quadriennioque abinde nondum decurso Senensis urbis, unde mihi origo est, pontificatum ad me detulit.

[24] Caesar vero, a quo {167r} jam in consiliariorum ordine susceptus sum, Neapolim me petere jussit, quo in loco¹¹ matrimonium inter ipsum Caesarem et Leonoram, Portugalliae regis sororem Alfonsique neptem, contraxi¹², eandemque imperatricem anno post navigio vectam e Pisis ad imperatorem Senis agentem conduxim, cum mihi uni committeretur. In coronatione Caesaris, quae Romae celebrata est, nosti, quae meae partes fuerint, quippe qui me saepius imperatorio nomine apud Romanum pontificem et publice et privatim loquentem audivisti. Reverso in Germaniam legatio mihi apostolicae sedis per Bohemiam et omnes provincias Austriae ducum commissa est.

¹ quam illi ... fortunam *omit.* V7

² magnificentiam *corr. supra ras.*

5

³ et *add.* V6, V7

⁴ querat V7

⁵ sum F1

⁶ appellantur V7

⁷ ascitus V6, V7

⁸ Eugenio *add.* V6, V7

⁹ ac *corr. ex at* V5

¹⁰ tractu V7

¹¹ sacro V7

¹² ut contraheretur effeci *corr. supra ras.* V5

[25] In conventu Germanorum, qui Ratisponae habitus est, quo et¹ Philippus Burgundiae et Ludovicus Baioariae duces et alii complures principes regulique convenerunt, de salute² rei publicae agentes, imperatorias vices tenui. Simili modo et in Frankfordiensi consilio, ubi et Germanos adversus Turcos decernere bellum dicta oratione suasimus, quamvis postea negligentia et inscitia eorum, qui cuncta sibi debere putant, Germani³ tepuerunt⁴. Mortuo Nicolao Callixtum, successorem ejus⁵, qui nunc sedet, imperatorio nomine tamquam Petri successorem verumque Christi vicarium recognovimus⁶.

[26] In hisce nos honoribus, Petre, versati sumus. Nec⁷ tamen {167v} intelligimus, cur adeo divina pietas nostram parvitatem extulerit: nec doctrina nec vitae bonitas haec meruit. Cognoscimus imperfectum nostrum, et intra nosipsos saepe cogitantes non extollimur quidem, sed magis erubescimus et confundimur, qui pro tantis beneficiis non sumus grati. Respicimus aliquando retro⁸ et quam multi viri illustri genere orti, virtute et doctrina praestabiles, abjecti et incogniti jaceant. Consideramus, fateor, quam plurimi sunt, qui me opibus et honoribus antecedunt; sed multo plures sequuntur. Pluribus sane commisereri debeo⁹ quam invidere possim, et illi quidem, qui me dignitate praecedunt, etiam virtute superant. Ego his, qui sequuntur, nulla ratione sum melior.

[27] O, quot viri sunt, qui nec centum aureos quotannis ex beneficiis ecclesiasticis haurire possunt, juris divini atque humani interpretes, quorum non essem dignus corrigiam¹⁰ calceamenti¹¹ solvere. At ego, ignarus, hebes, et vitiorum mole pressus atque iniquitate circumdatus, qui aliquando beneficiolo contentus existissem vel minimo jam annuos mille aureos possideo, quodque magis mirere: dum Germaniam lustror, episcopatum in patria consequor.

[28] Magna haec, mi¹² Petre, in quibus non mea¹³ solum parvitas, sed magna virtus conquiescere possit: apud tres episcopos et totidem cardinales dictandarum epistolarum officium exercui. Tres quoque pontifices maximi {168r} secretariorum collegio me ascripserunt: Eugenius, Nicolaus et Felix, quamvis et hunc adulterinum ecclesia declaraverit. Apud Caesarem non secretariatus modo, sed consiliariatus ac principatus honore auctus sum, neque ego ista fortunae imputo, quamvis nescio causam, sed ipsius fortunae¹⁴ rectori ac¹⁵ dominatori omnium, Deo, cujus est in quemcumque voluerit usum vasa formare neque humanae correptioni subjicitur. Libera sunt ejus arcana, neque nostrum est aliud officium quam laudare creatorem ejusque bonitati gratias agere, quae dat omnibus abundanter et non improperat.

[29] An nos igitur tanta miseratione praeventi cardinalatum anxii expectabimus atque hunc quoque nobis honorem debere putabimus? Utinam dignitati, quam consecuti sumus, pares inveniamur et ita, quod superest, aevi traducamus, ne qua possit in nobis ingratitude notari. Porro cardinalatus fastigium multo magis¹⁶ existimamus, quam nostris humeris committi debeat. Utinam ea¹⁷ dignatio iis¹⁸ credatur, qui afferre illi potius quam ab ea recipere gloriam possint, quales nos esse nullo pacto cognoscimus.

¹ *omit.* V7

² *Christianae add.* V6, V7

³ *omit.* V7

⁴ *tepuerint* V6; *respuerint* V7

⁵ *tuis* V7

⁶ *te cognovimus* V7

⁷ *non* V5

⁸ *omit.* V7

⁹ *debito* V7

¹⁰ *corregiam* V5

¹¹ *calciamenti* F1, V6, V7

¹² *haec mi : mi haec* V7

¹³ *omit.* F1; *supralin.* V5

¹⁴ *imputo* quamvis ... fortunae *omit.* V7

¹⁵ *et* V6, V7

¹⁶ *maius* V6, V7

¹⁷ *et* V7

¹⁸ *his* V6, V7

[30] Restat ultimo loco de consolatione aliquid dicere, quando et te illius egentem ostendis. Duo fuerunt, ut scripta tua edocent, quae te conturbarunt: mala valetudo tua¹ et obitus Nicolai pontificis, qui cum et ipse cecidisti, qua in calamitate constituto nemo tibi {168v} amicorum affuit. Aegritudinem corporis onerosam tibi et molestissimam fuisse non miror. Vix enim quisquam reperitur, qui non morbo succumbat doloribusque vincatur. Belle quidem multi, cum valent, recta consilia aegrotis praebent. At ipsi, si doleant, mente excidant. Ita natura comparatum est. Verbo quam multi philosophamur; re ipsa admodum pauci. Utcumque sit, non oportuit vitam optare diuturnam, nisi et senescere vellemus.

[31] Cum senectute autem circumscilicet agmine facto morborum omne genus. Parati ergo ad hoc esse debemus, et nunc iliorum, nunc capitis dolorem expectare, et ad omnia mala nos ipsos armare, quibus contribulos nostros affligi cernimus. Si quid minus accidit, in lucro deputare. Cum vero dolor incipit non ab amicis, sed a nobis ipsis, solatia expetere. Nihil habent certi, quae sunt in aliena potestate. Quae nos ipsi possumus, nutui nostro numquam desunt. Tibi ergo, cum aegrotares, a teipso et consilium expetendum et auxilium requirendum fuit, quod te video non neglexisse, cum Deum tibi affuisse consolatorem dicas.

[32] Optimus hic proculdubio et certissimus in omni aegritudine medicus, qui non corporis tantum, sed mentis morbos expellit, estque Deus, quotienscumque volumus, ipse nobiscum, namque dum nobis ipsis recte consulimus, mentem nostram divinitas incolit. At tu, quamquam corpore vales, non tamen adhuc mentis {169r} aegritudinem posuisti. Est vulnus adhuc animi recens et amissi regni fortunam maeres. Monstri simile mihi est te virum, qui multa legeris et mundi vices sis contemplatus, idcirco angi, quia blandus fortunae vultus tibi mutatus sit. Cogitare te oportuit hoc, priusquam ascenderes. Neque enim fortuna quemquam extollit, cujus dejiciendi potestatem sibi non² reservet. Hac conditione ascendimus, ut, cum velit illa, evestigio descendamus. *Nec longum tenet uva comas, nec populus umbras*, inquit ille. Caduca sunt omnia sub luna³. Quanto altius extollimur, tanto periculosius cadimus. Volubilis rota fortunae est. Nemo illi clavum affixit.

[33] Inconstans et infidelis hera fortuna: nulli perpetuo bona est. Alexandrum illum Macedonem, quem mundi dominum fecerat, in ipso juventutis flore veneno extinxit. Pompejus Magnus centies vicies semel octuaginta tria milia hominum⁴ fudit, fugavit, occidit, in deditionem accepit. Naves octingentas quadraginta sex piratarum depressit aut cepit. Castella et oppida mille et quingenta⁵ triginta octo in fidem recepit. Terras omnes a Meoti ad Rubrum Mare subegit. Sed huic quoque fortuna, quamvis seni, caput abstulit. Caesarem dictatorem in senatu trucidavit, quamvis ejus ductu undecies centena⁶ nonaginta duo milia virorum in proeliis interissent, non computatis iis, qui bellis civilibus perierunt. Cum Gaius Mario quantum fortuna luserit, non ignoras, quem⁷ {169v} modo victum apud Minturnas expectare supplicium, modo victorem truci vultu quiritem neces imperare legisti.

¹ quae te ... tua *omit.* F1

² sibi non : non sibi V6, V7

³ sub luna : sublima V7

⁴ milia hominum : hominum milia

V7

⁵ et quingenta *omit.* V7

⁶ *omit.* V7

⁷ qui V7

[34] Magna de Lucio Metello est opinio, quasi fortuna huic uni semper asserit. Fuit enim bis consul, dictator, magister equitum, duodecimvir agris dandis. Elephantes primus ex primo punico bello duxit in triumpho. Primarius bellator habitus, optimus orator, fortissimus imperator. Auspicio suo maximae res gestae. Magno honore usus (held in high honour), summa sapientia. Summus senator pecuniam magnam bono modo invenit. Liberos multos reliquit. Clarissimus in civitate fuit. At is orbam luminibus egit senectam amissis incendio, cum palladium raperet ex aede Vestae memorabili causa sed eventu misero, ut Plinius ait. Hujus quoque nepos, Metellus Macedonicus, fortunati nomen habuit, qui a quattuor filiis illatus est, rogo, uno praetore, tribus consularibus, duobus triumphalibus, uno censorio. At hic in flore dignationis suae a Cathino Labeone, tribuno plebis, quem senatu Caesar ejecerat, e capitolio ad Tarpejam raptus est, ut inde praecitiaretur, sed intercedente alio tribuno a limine ipso mortis ereptus alieno beneficio postea vixit.

[35] Sed Octavium Augustum, fortasse objicies, qui victor orbis annis sex et quinquaginta imperavit, qui *super Garamantes et Indos protulit imperium*, exemplum hic unicum {170} humanae felicitatis esse videtur his, qui secreta ejus ignorant. Sed multa huic adversa apud avunculum in magisterio equitum repulsam tulit contra petitionem ejus praelato Lepido. In proelio Philippensi fuga notatus est et in palude triduo aegrotavit. Vita ejus saepe insidiis petita est. Luxit liberorum mortes et adulterium neptis ac filiae. Afflixit eum rebellio Illyrici, pestilentia urbis, Varriana clades, fames Italiae. Quatriduanam inedia sustinuit. Moriendi cupidus herede non suo filio vita excessit.

[36] Et ut ad nostra redeamus: Saul regno potitus, victoriis clarus, ad extremum insanit et in proelio victus servi manum, qua percutiatur, supplex orat. A bovirum custodia vocatus ad regnum David post claras ex hoste victorias a filio pellitur, contra quem sumptis armis non satis intelligit vincere velit an vinci. Siquidem victo atque occiso filio suo vitae suae eum pertaedit. Dicat aliquis Salomonem sapientem ac pacificum regem perpetuae fortunae afflatu beatum, qui usque ad mortem quieto tranquilloque regno potitus sit. Sed neque hic regnare sine fraticidio potuit, et amicorum saepe neces imperavit. Ad postremum concubinae servitio pressus, diis alienis atque ipsis daemonibus sacrificavit. In qua re mierrimum eum vel suo iudicio fuisse nemo addubitaverit.

[37] Aevo nostro unum omnes felices Filippum Mariam, Mediolanensem ducem, iudicavimus {170v} qui non Florentinos modo, sed Venetos et universam Italiam conterruit ac regem Alfonso fratresque cum universo procerum comitatu navali proelio superatos captosque domi suae vidit. Verum hic ante obitum Genuam amisit, agri magna parte mulctatus, adeoque Venetorum armis attritus est, ut vix Mediolani sese tueretur, et quamvis ultra citraque montes regum auxilia imploraret, nullius tamen opem sensit, amisso visu, rege, quem captivum habuerat, herede instituto decessit.

[38] Francisco Foscaro, duci Venetiarum, diu adulata fortuna est, sub quo supra quinque et viginti annos senatus ille populusque Venetus mirum in modum auctus Brixiam, Bergamum et maximam partem Galliae Transpadanae in suam ditionem redegit. Sed gloriam ejus obfuscavit felicitatemque abruptit filius ob turpem causam bis in exilium actus.

[39] Haec cum tibi notissima essent, Petre, non debuisti vel dolere vel admirari, si et tecum suam consuetudinem fortuna servavit, quae jure suo veteri et in omnes aetates praescripto usa¹ est. Nihil de tuo tibi abstulit; quod suum erat repetiit. Potentiam, quam tibi ad tempus concesserat, in eo, quem statuerat termino subtraxit. Quid, obsecro, est, quod de fortuna queraris? Quid tecum ille dure egit? Nicolao papae vitam eripuit, at moriturum eum jam pridem noveras. Illo mortuo et tua potentia mortua {172r} est. At Nicolao cadente sciebas te stare non posse. Nihil tibi adversi accidit, quod non praevideris. Praeter spem vero, si recte judicas, non pauca bona tibi fortunae beneficio, sive, ut melius loquamur, divina miseratione relicta sunt. Ex palatio salvus existi. Collegisti sarcinas tuas. Nullo fraudatus es lucello, quod ad te detulit secretariatus officium. Cum conjuge, cum liberis absque ulla contumelia dimissus es. Hoc tu beneficium non ponderas, quod tanto majus est, quanto rarius accidit.

[40] Etenim quot memorantur, qui potentes in palatio post obitum pontificis non maximas calamitates inciderint? Nepotem Bonifatii non mendicare² panem nostra aetas vidit, quem, ut editus in lucem fuerat, in calathis rosarum obtulerant patruo. Sed ne longe petamus exempla, Martino quinto fati functo, qui fuerunt apud eum potentes alii bonis omnibus excussi sunt, alii in carcerem rapti, alii in exilium missi, alii in crucem sublatis, alii alio modo necati, neque ego crediderim omnes, qui Martino placuerunt, poena fuisse dignos. Sed ita mos inolevit: odiosus est successori quisquis antecessori acceptus fuit.

[41] At te Callixti clementia conservavit³, qui nihil de⁴ te sinistre credere voluit, quamvis essent, qui te accusarent non pauci hostes, id est inimici⁵ tui. Corona tua et quidem pretiosissima haec est, Petre, quod integer creditus {171v} intactus abiisti. Hanc tu laudem ad posteros paene solus transmittes nomenque tui minores ex te clarum habebunt. Unus enim ex palatio pontificis omnium iudicio dignus existimatus es, qui salvus evaderes. Fateor, non tanta tibi erunt lucra, quanta erant Nicolao vivente, neque jam tibi assurgent homines, quacumque ieris, sed tibi ego satis pecuniarum esse arbitror, si ad veritatem, non ad opinionem vitam ducere volueris.

---

¹ uasa V7

² mendicari V6, V7

³ servavit V7

⁴ omit. V7

⁵ *em.*; minimi codd.

[42] Quaerendae pecuniae nullus est finis his, qui vulgo vivunt. Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Si volumus esse divites, non pecuniae adjiciendum est, sed cupiditati detrahendum. Cum propheta dicendum est: *divitias et paupertatem ne dederis mihi, sed tantum victui meo praebe necessaria*. Non habes opes Cosmi, at Martelli habes. Non eris Florentiae primus, at vel Luccae vel Senis esse potes tuoque cum Horatio dicere: *Frui paratis et valido mihi, Latoe¹, dones. At precor integra cum mente, nec turpem senectam degere nec cithara carentem, nec vero² tu³ tibi subtractos honores⁴, quia⁵ rarae⁶ potentiae tuae, non tibi detexit turba caput. Saepe tuam manum deosculatus est, qui truncam⁷ illam optavit. Fumus ille ac ventus fuit, qui⁸ cum fortuna, non cum virtute decurrit. Age, quid illa tua potentia miserabilius fuit, quam tu⁹ tantopere amisisse doles? Recogita, obsecro, quo ex loco sis delapsus. Non tu ex paradiso {172r} deliciarum cum primo parente in terram aerumnosam descendisti, sed verius ex procelloso mari in tranquillum portum enavigasti.*

[43] Nam quid est Romana curia his, qui summam tenent, nisi turbidissimum pelagus ventis undique dirissimisque tempestatibus agitatum? Avaritiae ibi atque invidiae procella vix quemquam intactum praeterit. Laudant in faciem, a tergo ciconia¹⁰ pingit¹¹. Quis tela enumeret, quae in potentes¹² jaciuntur? Tot tibi retia¹³, mi Petre, tot insidiae tendebantur, ut mortuo Nicolao jure merito dicere posses: *Laqueus contritus est et nos liberati sumus*. Nam obitu illius carcerem exivisti. Non curiam¹⁴, miseriam reliquisti. Non potentiam, servitutem posuisti. Non gloriam, bellum effugisti. Non pacem ...¹⁵ Eras enim illic mancipium Nicolai. Nulla tibi edendi, nulla dormiendi certa hora fuit. Non comites alloqui, non exire in lucem poteras. In aere taetro, in pulvere, in squalore, in fetore latebas. Nunc, quamvis invitus¹⁶ libertate donatus, ex tuo arbitrio vivis.

[44] In hac vita nemo mortalium felix. Beneque atque indulgenter cum eo agitur, qui vere dici non infelix potest, nam quotus est, cujus non plura mala quam bona invenias? Cujus laetitiam non superaverit maeror? Nemo novit, quid feliciter optet. Quam multos afflixere imperia, quam multos perdidere divitiae et ultimis mersere suppliciis? Moriendum est tandem nobis vel invitis. {172v} Duo nobis ex hac luce migrantibus itinera occurrunt: altero caelum petimus, altero inferos. Illic cum diis, hic cum sceleratis deputamur. Illic regnum, hic supplicium expectabimus. Iter eligere, dum vivimus, licet. Ex vitae merito patet via. Post mortem nulla merendi facultas. Et nos ergo, amantissime Petre, dum vita comes est, ad opera pietatis exerceamur. Absint voluptates illecebrae, odia, simultates. Absit avaritia et honorum immensa cupido. Satis nobis ipse Deus superque satis elargitus est, nec tu mihi cardinalatum cupias, nec ego tibi optem potentiam curialem. Nimis enim potentes et honorati fuimus, tu apud Romanum praesulem, ego apud imperatorem. Namque si viritim ex aequo externa, quae vocant, bona distribuantur, nec tu medium ejus, quod obtinuisti, accipias, nec ego quartam partem ejus, quod divina bonitas elargita est, consequar.

Vale. Ex Neapoli, Nonas Majas 1456.

¹ late F1

² omit. F1

³ omit. V7

⁴ A verb expressing regret seems to be missing, e.g., *fleres*

⁵ em.; quae codd.

⁶ raro V7

⁷ tunicam F1, V6, V7

⁸ omit. F1, V5

⁹ te V7

¹⁰ ticoma F1

¹¹ pingunt F1

¹² in potentes : impotentes V7

¹³ tertia V7

¹⁴ curiae F1

¹⁵ words missing codd.

¹⁶ omit. F1

684. Letter to the City of Siena (23 May 1456, Napoli).

Manuscripts: VI, ff. 87r-88r **.

Editions A: None.

Editions B: None.

[1] {87r} Quamvis, magnifici et potentes domini honorandi, communibus litteris ego et collegae mei, quae necessaria iudicavimus collegio vestro ultro diligenter scripserimus, quia tamen ab amicis certior factus sum esse nonnullos ex numero vestro, qui singulares epistolas meas expetunt, in quibus meum iudicium de rebus agendis exprimat, statui breviter haec pauca meo tantum nomine vobis significare.

[2] Tractatus hic pacis perdifficilis fuit, cum sine papa nihil fieri posset. Ille vero nihil nobis committeret, et aliquando opera nostra moleste ferret. Itaque navigandum nobis fuit inter contrarios ventos in agitato mari. Tractatus ipse concordiae modo huc, modo illuc pulsus est, et saepe naufragium passus. Nunc dux Mutinae, nunc cardinalis Sancti Marci clavum apprehendet, ut navim in portu traheret. Remiges admodum multi, inter quos et frater Filippus sese adjecit, sed vani fuerunt omnium conatus. Perditio temporis fuit, quod interim nostra civitas passa est.

[3] Reducta {87v} est iterum res ad regem hunc. Is volentem sese exhibet. Habet omnem potestatem componendi negotium ex parte papae. Piccininus sive velit, sive nolit regiae voluntati acquiescere cogetur, quia si relinquatur a rege, non habet, quo confugiat. Sumus nos tres quotidie cum rege, et adest magister Johannes Soleri, orator papae. Curamus quam diligenter expeditionem negotii. Regia majestas dicit, ut bono animo simus, quia¹ rem absque dubio quam celerrime terminabit. Affirmat se compati Senesi populo, qui indigna patitur; velle papae rem gratam facere, postquam in se confidit; nolle pati, quod ulterius Italia intricata sit, sed jam denique contra Turcos procedi possit. Ut igitur dicam, quod sentio, spero quam brevissime alterum de duabus: aut pacem per medium hujus regis consequemur et amissa recuperabimus, non tamen sine aliqua solutione pecuniae; aut hic rex Piccinino indignatus manum suam ab eo subtrahat, neque permittet {88r} aliquem subditis suis opitulari.

[4] Quod autem haec negotia tam diu protracta sunt, non est huic regi ascribendum. Sed causa primo exinde ortum habuit, quia nec ego venire potui, cum mitterer, neque Jacobus Guidini. Et cum postea nos tres venimus, advocata fuit causa e manibus nostris, et - ut praedictum est - diversimode agitata. Nunc auctore Deo paene in portu navis est. Spero intra paucissimos dies, nisi aliud adversetur, consolationem recipietis optatam. Et invenietis hunc regem non esse alienum a republica vestra, quamvis aliqua praecesserint, quae suum animum conturbaverunt. Deinde cavendum erit, ut ejus benevolentiam et gratiam custodiamus, quia longas habet manus, sive prodesse, sive obesse velit. Haec habui, quae nunc de mea opinione scribere possem.

Ex Neapoli, die 23. Maji 1456. Aeneas, Dei gratia episcopus Senensis.

---

¹ *em.*; quam cod.